

รายงานการวิจัย

เรื่อง

บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์,
สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

**The Role of the Buddhist Monks and Sufficiency Economy : Case study of Ban
Thasawang, Surin Province , Saving Property, Trat Province and Co- operation
City of Project, Kalasin Province.**

โดย

พระมหาประยูร ชีรวีโส และคณะ

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๔๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610649016

รายงานการวิจัย

เรื่อง

บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์,
ตัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

**The Role of the Buddhist Monks and Sufficiency Economy : Case study of Ban
Thasawang, Surin Province , Saving Property, Trat Province and Co- operation
City of Project, Kalasin Province.**

โดย

พระมหาประยูร ชีรวโธ

ดร. โคนิภรณ์ ศรีทอง

ดร.ภัทรพล ใจเย็น

นายลือชัย วงษ์ทอง

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๘

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610649016

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Role of the Buddhist Monks and Sufficiency Economy : Case study of Ban Thasawang, Surin Province , Saving Property, Trat Province and Co- operation City of Project, Kalasin Province.

by

Phramaha Prayoon Theerawongso

Dr. Konit Srithong

Dr. Phatraphol Jaiyen

Mr. Luechai Wongthong

Department of Psychology The Faculty of Humanities

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2549

Research Project Supported by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610649016

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย :	บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์, สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
ผู้วิจัย :	พระมหาประยูร ธีรวุโส ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง ดร.ภัทรพล ใจเย็น นายลือชัย วงษ์ทอง
ส่วนงาน :	ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ :	2549
ทุนอุดหนุนการวิจัย :	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ตามแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง:กรณีศึกษา บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ , สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3) เพื่อศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือ ด้านความเป็นผู้นำ ด้านการสื่อสารของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มจากการสำรวจด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) 300 ตัวอย่าง ประกอบด้วยกลุ่มโครงการสหบาลข้าว เขตหมู่บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 100 ตัวอย่าง โครงการสัจจะสะสมทรัพย์ แห่งวัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราดจำนวน 100 ตัวอย่าง และ โครงการเมืองสหกรณ์ บ้านโนนศิลาเลิง ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย (ปัจจุบัน กิ่ง อ.ฆ้องชัย) จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 100 ตัวอย่าง รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 300 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม 1 ฉบับ ซึ่งได้แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน คือ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2 แบบสอบถามประสบการณ์การเรียนรู้ 3 แบบสอบถามบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ

1. วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้ทราบลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง และลักษณะการแจกแจงของ ตัวแปร โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และผลของการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร

2. เปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงจำแนกตามตัวแปรอิสระ โดยใช้สูตรการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two - Way ANOVA) และเปรียบเทียบพหุคูณโดยใช้การทดสอบของเชฟเฟ

3. วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson - Product Moment Correlation Coefficient) และทดสอบนัยสำคัญด้วยค่าที (t)

ผลการศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้

ประการที่ 1 ประสบการณ์การเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ด้านความน่าเชื่อถือของพระสงฆ์ อยู่ในระดับ ก่อนข้างมาก

ประการที่ 2 ประสบการณ์การเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ด้านความเป็นผู้นำของพระสงฆ์ อยู่ในระดับ ระดับก่อนข้างมาก

ประการที่ 3 ประสบการณ์การเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล อยู่ในระดับ ก่อนข้างมาก

ผลบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

สรุปผลการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการปลูกจิตสำนึก ด้านการให้การเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมคุณธรรม และด้านการให้คำปรึกษา ดังนี้

ประการที่ 1 สรุปบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการปลูกจิตสำนึก ระดับก่อนข้างมาก

ประการที่ 2 สรุปบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการให้การเรียนรู้ ระดับก่อนข้างมาก

ประการที่ 3 สรุปภาพรวมบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการส่งเสริมคุณธรรม ระดับก่อนข้างมาก

ประการที่ 4 สรุปภาพรวมบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการให้คำปรึกษาระดับก่อนข้างมาก

ผลปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

สรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในกลุ่มรวม และกลุ่มย่อย 3 โครงการ ดังนี้

ประการที่ 1 ปัจจัย ด้านวุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ และประสบการณ์การเรียนรู้ จากพระสงฆ์ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเด่นชัด พบ ในกลุ่มรวม

ประการที่ 2 ปัจจัย ด้านวุฒิการศึกษา รายได้ และ ประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง พบใน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

ประการที่ 3 ปัจจัย ด้านวุฒิการศึกษา และอาชีพ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของ พระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง พบในกลุ่มโครงการเมืองสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์

ประการที่ 4 ปัจจัย ด้านประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ (ด้านเดียว) มีความ เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง พบใน กลุ่มบ้านท่าสว่าง จังหวัด สุรินทร์

Research Title : The Role of the Buddhist Monks and Sufficiency Economy : Case study of Ban Thasawang, Surin Province, Saving Property, Trat Province and Co-operation City of Project, Kalasin Province.

Researchers : Phramaha Prayoon Theerawongso Dr. Konit Srithong
Dr. Phatrachol Jaiyen Mr. Luechai Wongthong

Department : Department of Psychology The Faculty of Humanities
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year : 2549 / 2006

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of the research were: Is to study The Role of the Buddhist Monks and Sufficiency Economy : Case study of Ban Thasawang, Surin Province, Saving Property, Trat Province and Co-operation City of Project, Kalasin Province.

Sampling used to research were classified into 3 groups from 300 Questionnaires consisted of samples from 100 samples of Ban Thasawang, Surin Province, 100 samples of Saving Property, Trat Province, 100 samples of Co-operation City of Project, Kalasin Province and including totally 300 samples.

1) to study Buddhhadhamma of Buddhist Monks to the community and development according to the thought of sufficiency Economy

2) to study experiential learning, weight factors in the farts of leaderships and communications of Buddhist Monks in the community development according to sufficiency Economy

3) to comparative study the factors concerned with the role of Buddhist Monks and sufficiency Economy in totally features and 3 sub-samples of provinces what factors were concerned with the role of Buddhist monks and sufficiency economy.

Samples used to research were classified into 3 groups from 300 Questionnaires consisted of samples from 100 samples of Ban Thasawang, Surin Province, 100 samples of

Saving Property, Trat Province, 100 samples of Co-operation City of Project, Kalasin Province and including totally 300 samples.

The Instruments used in this research were an individual questionnaires were divided into 3 sections as follows : 1) the profile of the respondents 2) questions regarding experiential learning 3) questions regarding the role of Buddhist monks' and sufficiency Economy.

Statistics used to analyze the data were as the follows: 1) to analyze general data is to know samples factors and independent variable factors by using basic statistics as follows : basic value of statistics, viz, X mean, standard deviation and results of the mean measure of population.

2) to compare the role of Buddhist monks and sufficiency Economy is classified into independent variables using Two - Way ANOVA and to compare multiple regression analysis of Sheffe's test;

3) to analyze the value of Pearson – Product Moment Correlation Coefficient and the significance of t-test.

Results of the research were revealed as follows:

The firstly, the learning experience samples in the faith of Buddhist monks was in high level value

The secondly, the learning experience of samples in leadership of Buddhist monks was in high level value

The thirdly, the learning experience of sampler individual communication was in high level value.

To summering the role of the role of Buddhist monks and the sufficiency Economy in the part of the conscious creating in the part of the official facilitating and in the of consulting was as following :

Firstly, to summarize the role of the parts of the conscious creating was in high level value.

Secondly, to summarize the role of the sufficiency economy in the parts of giving knowlegement was in the high level value.

Thirdly, to summarize the all monks and sufficiency economy was in the parts of official facilitating was in high level value.

Fourthly, to summarize the role of Buddhist monks and sufficiency was in high level high.

The Effect of the factors concerning with the role of Buddhist Monks and sufficiency Economy.

To summarize the factors concerning with the role of Buddhist Monks and sufficiency Economy including both totally features and 3 sub, projects was as following:

Firstly, the factors of an occupation an income and the experiential learning from Buddhist Monks concerned with the role of Buddhist Monks and sufficiency economy were seen in totally features.

Secondly the factors of an academic background in an income, and experiential learning from Buddhist concerned with the role of Buddhist Monks and sufficiency economy in samples of saving sincere property in Trat Province.

Thirdly, the factors of an academic background an occupation concerned with the role of Buddhist Monks and sufficiency economy were seen in samples of Co-operation city property in Kalasin Province

Fourthly, the factors of experiential learning from Buddhist monks and sufficiency economy were seen in samples of Ban Thasawong Surin Province.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้ ได้ดำเนินการและสำเร็จผลเป็นไปตามแผนการวิจัยทุกประการ คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนคณะผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ช่วยตรวจสอบความถูกต้องในการวิจัย ซึ่งได้รับความเมตตาแนะนำจาก อาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง 3 ท่าน คือ รศ. ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่ กรรมการทรงคุณวุฒิ พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ ดร.ประมุท สารพันธ์ กรรมการทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำแนะนำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไข ปรับปรุงงานวิจัยด้วยดีเสมอมา คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านทั้ง 3 เป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณพระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ และเจ้าหน้าที่สายปฏิบัติการบริหารงานทั่วไป คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เอื้อเฟื้อช่วยเหลือในการค้นคว้าและเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญด้านเอกสาร อุปกรณ์เครื่องมือการทำวิจัย

ขอขอบพระคุณหัวหน้ากลุ่มผู้นำกลุ่มสหบาลข้าว บ้านท่านสว่าง โดยมีคุณสุพิน สีชมพู่ ผู้ประสานงาน ขอขอบพระคุณหัวหน้าผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต และหัวหน้ากลุ่มผู้นำกลุ่มเมืองสหกรณ์ โดยมีคุณชยันต์ บุญพิโย ผู้ประสานงาน คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบทุกท่าน ทุกคนที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัย ขอกราบขอบพระคุณ พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ผู้ซึ่งอนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือแนะนำ เสนอข้อคิดเห็นจนงานวิจัยสำเร็จโดยสมบูรณ์ พร้อมกันนี้คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณความกรุณาของ พระมหาสี ลกขณญาโณ และเจ้าหน้าที่ สำนักงานบริหารสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการจัดโครงสร้างเอกสารรายงานการวิจัย และขอขอบพระคุณผู้มีอุปการคุณบุคคลท่านอื่น ๆ ที่มีได้กล่าวในที่นี้ จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระมหาประยูร ชีรวโส และคณะ

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๔๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	7
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	9
1.6 กรอบความคิดในการวิจัย	13
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
2.1 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ	14
2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทและการสื่อสาร	32
2.3 บทบาทของพระสงฆ์	44
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน	52
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้	58
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพุทธ	62
2.7 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มสหบาลข้าว	70
2.8 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	78
2.9 แนวคิดคิดเกี่ยวกับกลุ่มเมืองสหกรณ์	103
2.10 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	115
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	128

3.1 การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง	128
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	130
3.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	131
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	135
3.5 การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	136
3.6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	137
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	139
4.1 ผลการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง	139
4.2 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง	153
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	160
5.1 สรุปผลการศึกษา	160
5.2 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์	161
5.3 ข้อเสนอแนะ	172
บรรณานุกรม	174
ภาคผนวก	185
ผนวก ก แบบสอบถาม	186
ผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์	196
ประวัติผู้วิจัยและคณะ	200

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ภาพแสดงกรอบแนวคิด	13
2 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	129
3 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามข้อมูลทั่วไป	139
4 ด้านความน่าเชื่อถือของพระสงฆ์	140
5 ด้านความเป็นผู้นำ	142
6 การสื่อสารระหว่างบุคคล	144
7 การปลูกจิตสำนึก	146
8 การให้การเรียนรู้	148
9 การส่งเสริมคุณธรรม	149
10 การให้การปรึกษา	151
11 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงจำแนกตามอายุ	153
12 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงจำแนกตามอาชีพ	154
13 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงจำแนกตามวุฒิ	156
14 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงจำแนกตามรายได้	157

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาแนวทางการดำเนินชีวิต แนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถ ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อ โลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระดับภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกเป็นอย่างดีประเทศไทยถือว่าภาคการเกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความสำคัญและเป็นอาชีพพื้นฐานของประเทศ และเป็นเครื่องกำหนดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งบุคคลที่อยู่ในกลุ่มอาชีพเกษตรกรรมนั้น เป็นกลุ่มที่มีอัตราเพิ่มของรายได้ต่ำกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ ความยากจนในภาพรวมของประเทศยังคงอยู่ในชนบทถึงร้อยละ 84.2²

¹ เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542, เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง, ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ซีดี จอมเทียน ชลบุรี, (วันที่ 18-19 ธันวาคม 2542).

² กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, ฉบับที่ 1, (พ.ศ. 2540-2544), (กรุงเทพมหานคร : สักดิ์โสภารพิมพ์, 2539), หน้า 2-7.

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาหรือแนวปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานแก่ประชาชนระดับ “รากหญ้า” โดยเฉพาะที่อยู่ในชนบทท้องถื่นห่างไกลกันดาร ค่อนข้างยากจน ให้เป็นแนวทางดำรงชีวิต ให้ประหยัดพึ่งพาตนเองเป็นคนดี มีศีลธรรม เพื่อความกินดีอยู่ดี มีสุขตลอดมาตั้งแต่พ.ศ.2494-2532(38 ปี) คือเมื่อเสด็จนิวัตเมืองไทยเป็นการถาวรจนถึงเมื่อทรงเริ่มงานเกษตร “ทฤษฎีใหม่” หรือ 46 ปี (พ.ศ.2494-2540)¹

เหตุการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจ ทำให้มีผลกระทบต่อคน ซึ่งเริ่มก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ซึ่งส่งผลต่อคนและสังคมได้ก่อให้เกิดปัญหาคุณภาพชีวิตของคนไทยตามมา โดยเฉพาะปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้รุนแรงยิ่งขึ้น กล่าวคือ ภาวะความยากจนที่มีแนวโน้มลดลงมาโดยตลอดในช่วงก่อนวิกฤตกลับเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 11.4 ของประชากรทั้งประเทศ หรือคิดเป็นจำนวนคนยากจน 6.8 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2539 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15.9 หรือคิดเป็นจำนวน คนยากจน 9.9 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2542 และในช่วงเวลาเดียวกันการกระจายรายได้ลดลง โดยกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยที่สุด 20 เปอร์เซ็นต์แรกมีส่วนรายได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 56.5 เป็นร้อยละ 58.5 อีกทั้งจำนวนคนว่างงานก็มีเพิ่มขึ้นกว่าช่วงก่อนเกิดวิกฤตเกือบ 1 ล้านคน นอกจากนี้ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็เป็นปัญหาที่รุนแรงส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคมมากขึ้น² สำหรับคนว่างงานและถูกเลิกจ้างมีแนวโน้มจะเคลื่อนย้ายกลับสู่ชนบทอีกจำนวนมากถึง 1.5 ล้านคน เพื่อกลับไปพึ่งพิงอาชีพทางการเกษตรดั้งเดิม³

ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เกษตรกรต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย หรือมีความล้มเหลวในการประกอบอาชีพ และมีฐานะยากจนกว่ากลุ่มอาชีพอื่น รูปแบบและวิธีการประกอบอาชีพมีความซับซ้อนมากขึ้น และเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เกษตรกรต้องใช้ความรู้ ความสามารถ รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ในการผลิตเพิ่มมากขึ้น เช่น ปุ๋ย สารเคมีกำจัดวัชพืช

¹ อ่ำพล เสนาณรงค์, การประชุมทางวิชาการระดับชาติ เรื่องเจาะประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง : องค์ความรู้จากงานวิจัย, ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น, กรุงเทพมหานคร : ส่วนวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช.), (วันพฤหัสบดีที่ 21 มิถุนายน 2550), หน้า 1.

² สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ฉบับที่ 9, (พ.ศ. 2545-2549), เอกสารประกอบการสัมมนาระดมความคิดเห็น ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์, (กรุงเทพมหานคร, ม.ป.ท., 2543), หน้า 6.

³ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, ฉบับที่ 1, (พ.ศ. 2540-2544), (กรุงเทพมหานคร: สกคั โสภการพิมพ์, 2540), หน้า 3.

ขามาแมลงศัตรูพืช เครื่องมือ เครื่องจักรในการผลิต ความรู้ในการประกอบอาชีพและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้เกษตรกรต้องพยายามจัดหาใช้ไร่นาของตน เพื่อเพิ่มผลผลิตให้มีคุณภาพตามความต้องการของตลาด แต่เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน รายได้จากการเกษตรอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการครองชีพ โดยเฉพาะในสภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ เกษตรกรที่ประสบปัญหาในการผลิตมีรายได้ไม่เพียงพอ ส่งผลให้ขาดแคลนเงินทุนที่จะนำไปใช้จ่ายเพื่อการผลิต จึงต้องหาทางออกเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยในการลงทุนต่าง ๆ โดยการกู้ยืมทั้งจากตลาดการเงินในระบบ เช่น ธนาคาร สหกรณ์ และจากตลาดการเงินนอกระบบ เช่น พ่อค้าคนกลาง นายทุนปล่อยเงินกู้ในท้องถิ่น รวมทั้งยังมีปัญหาอื่น ๆ ที่เกษตรกรต้องประสบในการประกอบอาชีพ เช่น ราคาผลผลิตไม่มั่นคง ถูกเอารัดเอาเปรียบทางด้านการตลาดจากกลุ่มพ่อค้าคนกลาง หรือกลุ่มนายทุนที่มีปัจจัยและโอกาสมากกว่า ซึ่งมีผลทำให้การมีรายได้ของเกษตรกรต่ำลงจนไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว และไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงกรรมวิธีการผลิต เมื่อเกษตรกรขาย ผลผลิตในไร่นาของตนเองได้แล้ว ก็จะนำเงินไปชำระหนี้สิน พร้อมดอกเบี้ย ส่วนที่เหลือนำมาใช้จ่ายบริโภคในครอบครัว และเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกใหม่ก็จะกลับไปกู้ยืมเงินเพื่อนำมาลงทุนประกอบอาชีพเช่นเดิมต่อไป สิ่งสำคัญในการช่วยเหลือเกษตรกรยากจนเหล่านั้น คือ มีวิธีการอย่างไรที่ทำให้เกษตรกรสามารถประกอบอาชีพโดยมีความมั่นคงทางรายได้ ทำให้ชุมชนพัฒนาที่ยั่งยืน และมีชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวอย่างมีความสุข¹

พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ทรงดำรัสไว้ว่า

“ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้เคยบอกมา ความพอเพียงนี้ไม่ได้ หมายความว่าทุกคนครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่ให้ตัวเอง สำหรับ ครอบครัวอย่างนั้นมันเกินไปได้ แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้นักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัย จริงอาจจะล้าสมัย เพราะว่าคนอื่นเขาต้องการมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่า เป็นเศรษฐกิจการค้าไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง รู้สึกไม่หรรษา แต่

¹สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, รายงานการวิจัยเรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ม.ป.ท., 2538, หน้า 2.

เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า การผลิตที่พอเพียงทำได้... รู้ว่า ท่านทั้งหลายกำลังกลุ่มใจในวิกฤตการณ์ ตั้งแต่คนที่ไม่มีเงินน้อยจนกระทั่งคนที่มีเงินมาก แต่ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนกลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด แม้จะไม่ถึงครึ่ง อาจจะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะสามารถที่จะอยู่ได้ การแก้ไขจะต้องใช้เวลาไม่ใช่ง่าย ๆ โดยมากคนก็ใจร้อนเพราะเดือนร้อน แต่ว่าถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็จะสามารถที่จะแก้ไขได้... นี่เป็นเรื่องของการแก้ไขวิกฤตการณ์ แต่ว่าผู้ที่ชอบเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่อาจจะไม่ค่อยพอใจ มันต้องถอยหลังเข้าคลอง มันจะต้องอยู่อย่างระมัดระวังและต้องกลับไปทำกิจการที่อาจจะไม่ค่อยซับซ้อนนัก คือใช้เครื่องมือที่ไม่หรูหราอย่างไรรู้ก็ตามมีความจำเป็นต้องถอยหลัง เพื่อที่จะก้าวหน้าต่อไปและถ้าไม่ทำอย่างที่ว่า ก็จะแก้วิกฤตการณ์นี้ยาก¹

การทำกรเกษตรกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เกษตรกรจะสามารถทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนในสังคมมีคุณภาพชีวิตและได้รับสวัสดิการสังคมที่ดี คือการทำงานและการมีรายได้ (Employment and Income Maintenance)² สำหรับการทำการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะต้องเน้นการยังชีพในชนบทแบบพอเพียง หรือพออยู่พอกิน (Self Sufficiency) หมายความว่า พอเพียง คือ พอรู้ประมาณ ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอยืมคนอื่นมาเพื่อใช้ ที่จะยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง ให้ยืนบนขาของตนเอง และการที่เกษตรกรจะมีความเป็นอยู่ตามแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียงนั้น จะต้องไม่มีความโลภ อาจมีมากหรืหาได้แต่เบียดเบียนคนอื่นน้อย ไม่สุดโต่ง การมีกินอย่างมีความสุขมิให้คิดท้อถอย ควรเร่งทำความเพียร มีความอดทน อดกลั้น อดออม (มคฺชน)³

การแก้ปัญหาของเกษตรกรในการประกอบอาชีพโดยใช้แนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริ เรื่องทฤษฎีใหม่ คือ มุ่งเน้นให้เกษตรกรมีความพอเพียงโดยเลี้ยงตัวเองได้ในระดับชีวิตที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น มีอาหารเพียงพอแก่การบริโภคตลอดปี มีสิ่งแวดล้อมดี สุขภาพอนามัยดี มีรายได้พอซื้อเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต มีความพึงพอใจในชีวิตและความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน มีความสามัคคีในชุมชน และเข้าใจระบบ “ทฤษฎีใหม่” เหมือน ๆ กัน ทฤษฎีใหม่ มีหลักการในการทำการเกษตรในรูปแบบไร่นาสวนผสม สรุปแนวทางสำคัญได้ดังนี้

¹พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, คู่มือการดำเนินชีวิตประชาชน ปี 2541 และทฤษฎีใหม่, พิมพ์ครั้งที่ 2, ม.ป.ท., 2541, หน้า 1.

²พจนานุกรม มงคลสินธุ์, 2536, หน้า 31, อ้างถึงใน วันทนิษฐ์ วาสิกสิน และคณะ, 2538, หน้า 3.

³“แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง”, หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน, (6 ธันวาคม 2541), หน้า 20.

1. เป็นรูปแบบของการทำการเกษตร สำหรับเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินน้อยประมาณ 10 ถึง 15 ไร่
2. เกษตรกรสามารถทำการเกษตรเพื่อให้เลี้ยงตัวเองได้ พึ่งพาตนเองได้โดยการลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก
3. มีแหล่งน้ำในไร่นาเพื่อใช้ประโยชน์จากน้ำทำการเกษตร ทั้งการปลูกพืชและการประมง
4. เกษตรกรมีพื้นที่ทำนา ซึ่งเป็นอาหารหลักให้มีผลผลิตเพียงพอแก่การบริโภค (คน 1 คน บริโภคข้าวเปลือก 20 ถังต่อปี)
5. แบ่งพื้นที่ทำการเกษตรให้มีทั้งการทำนา การปลูกพืชไร่ และไม้ผลรวมที่บ่อน้ำเป็นการทำการเกษตรที่มีความหลากหลายเพื่อให้มีอาหารไว้บริโภคครัวเรือน และถ้ามีเหลือก็ไว้ขายเป็นรายได้สู่ครอบครัว
6. การทำกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง จะช่วยให้เกษตรกรได้ใช้ทรัพยากรในไร่นาอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ ช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน สร้างสมดุลให้กับระบบนิเวศเกษตร
7. ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นเพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณของต้นไม้ เกษตรกรมีไม้ไว้ใช้สอยไม้ผลไว้กิน และมีไม้ฟืนไว้ใช้ในครัวเรือน เป็นการสร้างและเพิ่มความชุ่มชื้นกับธรรมชาติ
8. การมีแหล่งเก็บกักน้ำในไร่นา นับเป็นหัวใจสำคัญของการเกษตร โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำเช่น อ่างเก็บน้ำทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ เกษตรกรจะใช้น้ำอย่างประหยัดและเห็นคุณค่า อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มปริมาณการเก็บกักน้ำได้เพิ่มขึ้นและรู้จักการรวมกลุ่มในการใช้น้ำ และช่วยกันดูแลรักษาสันับสนุนให้เกิดความสามัคคีในชุมชน ดังนั้นการส่งเสริมไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ทำให้เกษตรกร มีน้ำมีท่า มีกินมีใช้ และอยู่อย่างสบาย (อำพล เสนาณรงค์)¹

เศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการทางพุทธศาสนา หมายความว่าถึง ทางสายกลาง เป็นหลักของการทำเศรษฐกิจเพื่อพออยู่พอกินและรู้จักพออย่างสมเหตุผล นั่นคือ การผลิตไม่ตั้งอยู่บนความโลภหรือความอยากไร้รอย แต่เป็นไปเพื่อให้ชีวิตอยู่ได้ และมีคุณค่าทางสายกลางในที่สุดจะนำมาสู่ความสุข หรือสภาวะของผู้ปฏิบัติหรือกลุ่มประชาชนผู้ผลิต หลักการที่สองเป็นเรื่อง ประสิทธิภาพ หมายถึงการทำเศรษฐกิจที่ใช้หลักวิชาการและทรัพยากรอย่างสมเหตุผลที่ทำให้ธุรกิจอยู่ได้ เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน และตั้งอยู่บนความไม่ประมาท การมี

¹ อำพล เสนาณรงค์, พระราชดำริเรื่องแหล่งน้ำและเรื่องทฤษฎีใหม่, 2539, หน้า 7.

สติและใช้เหตุผลย่อมเป็นหลักประกันสำคัญว่า ผู้ปฏิบัติสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ไม่เดือดร้อน หรือสามารถพึ่งตนเองได้ดี และหลักคุณธรรม เป็นหลักของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ที่อยู่ด้วยความรักสามัคคีและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสรุป เศรษฐกิจพอเพียง เป็นวิถีดำเนินชีวิตและประกอบกิจการ ที่ทำให้สมาชิกกลุ่มมีความสุขจากการผลิต และใช้สิ่งจำเป็น หรือมีคุณค่าต่อชีวิต โดยไม่มีเป้าหมายหลักที่ความร่ำรวยจากการขายผลิตภัณฑ์ เพราะความสุขนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสามารถพึ่งตนเองได้ ด้วยภูมิปัญญาของตนเอง และทรัพยากรที่มีและเหลืออยู่ได้คุ้มค่า ตามเป้าหมายสำคัญมี 4 อย่างคือ 1. เพื่อผู้บริโภค 2. เพื่อชุมชน 3. เพื่อกลุ่มผู้ผลิต ซึ่งเป็นการช่วยลดค่าครองชีพจากการต้องซื้อสินค้านั้น ๆ หรือสินค้าใกล้เคียงจากตลาดในหรือนอกชุมชน และ 4. เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้¹

จากปัญหาและความสำคัญต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงสมควรที่จะทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์, สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์” การศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้พระสงฆ์และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจึงเป็นทั้งเหตุผลและความจำเป็นที่สำคัญที่สุดในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจและเห็นคุณค่าของหลักธรรมทางพุทธศาสนาและหลักทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ จนสามารถผสมผสานและประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นทุนทางสังคม (Social capital) ที่มีอยู่แล้วมากำหนดอนาคตความต้องการของชุมชนที่จะก้าวไปข้างหน้าอย่างเป็นระบบ และมีการพัฒนามั่นคง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ตามแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษา บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

1.2.2 เพื่อศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือ ด้านความเป็นผู้นำ ด้านการสื่อสารของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1.2.3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มรวม และในกลุ่มย่อยทั้ง 3 กลุ่มจังหวัด เปรียบเทียบว่ามีปัจจัยด้านใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

¹ ประสิทธิ์ ลิระพันธ์., 547, (WWW.Google.com), ส่วนพัฒนางาน คบส, สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา.

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาและศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือ ด้านความเป็นผู้นำ ด้านการสื่อสารของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในการพัฒนาโครงการสหบาลข้าวเขตหมู่บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โครงการสัจจะสะสมทรัพย์แห่งวัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ บ้านโนนศิลาเลิง ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย (ปัจจุบัน กิ่ง อ. หนองชัย) จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการศึกษาและสำรวจจากทัศนคติของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์

1.3.1 กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายอันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำผลการศึกษาไปใช้ในโอกาสต่อไป

1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 1,200 คนแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มสมาชิกโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 400 คน โครงการสัจจะสะสมทรัพย์ของวัดไผ่ล้อม ตำบลบางพระ อำเภอเมือง จังหวัดตราด จำนวน 400 คน และโครงการเมืองสหกรณ์บ้านโนนศิลาเลิง ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย (ปัจจุบัน กิ่ง อ. หนองชัย) จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 400 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 1,200 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 300 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มสมาชิกของโครงการสหบาลข้าว บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์, กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้คือ

1.3.2 ตัวแปรในการวิจัย ได้แก่

1) ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, อาชีพ, รายได้, ประสิทธิภาพการเรียนรู้ประกอบด้วยปัจจัย

- ด้านความน่าเชื่อถือ
- ด้านความเป็นผู้นำ
- ด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล

2) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

- การปลูกจิตสำนึก

- การให้การเรียนรู้
- การส่งเสริมคุณธรรม
- การให้คำปรึกษา

2.1) สมาชิกโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 100 คน

2.2) สมาชิกโครงการสัจจะสะสมทรัพย์ของวัดไผ่ล้อม ตำบลบางพระ อำเภอเมือง จังหวัดตราด จำนวน 100 คน

2.3) สมาชิกโครงการเมืองสหกรณ์ บ้านโนนศิลาเลิง ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย (ปัจจุบัน กิ่ง อ. หนองชัย) จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 100 คน โดยได้มาจากการเลือกแบบโควตา (Quota Sampling)¹ รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 300 คน และใช้การแบ่งกลุ่มแบบสัดส่วน (Proportionate Stratified Sampling) ด้วยวิธีการหาได้จากสูตรของ Taro Yamane ไปสุ่มตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้านที่เป็นตัวแทนกลุ่ม

1.3.3 การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ประกอบด้วย

1) วิธีการเก็บข้อมูล คือ ใช้แบบสอบถาม และเข้าร่วมดูงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการแล้ว 3 จังหวัด คือ จังหวัดสุรินทร์, ตราด และจังหวัดกาฬสินธุ์

2) การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจด้วยแบบสอบถามใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ช่วยในการวิเคราะห์ทางสถิติ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์สถิติเชิงบรรยาย โดยคณะผู้ศึกษาร่วมกันกับที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญ

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ทำให้ทราบถึงการมีบทบาทของพระสงฆ์ ในรูปแบบอันหลากหลายของการสนับสนุนส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง

1.4.2 ทำให้ทราบถึงกิจกรรมของพระสงฆ์ในลักษณะทั้งทางกายภาพ ทางจิตใจ และทางสังคมของชุมชนอันเป็นผลจากการพัฒนาที่มีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน

1.4.3 ทำให้ทราบถึงลักษณะและรูปแบบการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

¹ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, สถิติวิเคราะห์เพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : จามจุรีโปรดักท์ การพิมพ์, 2549), หน้า 83.

การศึกษาครั้งนี้ จะส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการปฏิรูปเศรษฐกิจที่มั่นคงจากรุ่นสู่รุ่นทำให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็จะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำเอาทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริที่มีอยู่หลากหลายมาเป็นกลไกในการพัฒนาท้องถิ่น โดยพระสงฆ์ และชุมชนมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ได้รับผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาปรับปรุงระบบและกลไกการพัฒนา เศรษฐกิจพอเพียง ให้ต่อเนืองยั่งยืน
2. ได้รับผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับหมู่บ้านชุมชน และพัฒนาให้เศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมโยงสู่การแข่งขันเศรษฐกิจภายนอก โดยเฉพาะสามารถใช้ตอบคำถามเกี่ยวกับมาตรฐานด้านระบบกลไกเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง บทบาทของพระสงฆ์ที่แสดงออกโดยการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ตลอดจนกิจกรรมพิเศษที่ควรกระทำตามสิทธิหน้าที่อันชอบธรรมและไม่ขัดกับพระธรรมวินัย โดยการเป็นผู้นำ สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานหรือดำเนินการส่งเสริมทางด้านอาชีพให้แก่ประชาชนในชุมชน ทั้งในด้านการให้ความรู้ การสาคิด และการหาปัจจัยสนับสนุน โครงการด้านสหบาลข้าว โครงการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และโครงการเมืองสหกรณ์ ในที่นี้ได้ศึกษาบทบาท 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1.1 บทบาท หมายถึง การแสดงออกของพระสงฆ์ในการส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง รวมเป็น 4 รูปแบบ มีความหมาย ดังนี้

1.1.1 การปลุกจิตสำนึกที่ดีแก่ชุมชน หมายถึง การปลุกจิตสำนึกที่ดีแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดตระหนักและรับรู้ในปัญหาาร่วมกันและหาทางแก้ไข ได้แก่

1.1.1.1 การร่วมประชุมในการดำเนินการ

1.1.1.2 การร่วมพิจารณาความเป็นไปได้ของการส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.1.3 การร่วมเลือกกิจกรรมในการส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.2 การให้การเรียนรู้ หมายถึงการให้ชุมชนมีการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดกลุ่มองค์กร และการส่งเสริมให้ชุมชนเรียนรู้ การดำเนินการจัดการกลุ่มองค์กรเอง โดยการวางกฎกติกา และระเบียบในการรับสมาชิก ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มองค์กรร่วมกัน ได้แก่

1.1.2.1 การเข้าร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.2.2 การเข้าประชุมขั้นตอนของการปฏิบัติงานการส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.2.3 การชักชวนให้เพื่อนบ้านเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.3 การส่งเสริมคุณธรรม หมายถึง เป็นการปลูกฝังค่านิยมที่เป็นวัฒนธรรมอันดีที่เกิดจากหลักคำสอนกิจกรรมของกลุ่มองค์กร ร่วมกัน ซึ่งเป็นบทบาทที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการสนับสนุน ส่งเสริมหรือดำเนินการให้ความรู้ อบรม สั่งสอนคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ฆราวาสการลด ละเลิก อบายมุขต่าง ๆ รวมทั้งการทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชน รูปแบบการดำรงชีวิตอย่างประหยัดและส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.4 การให้คำปรึกษา หมายถึงการขยายกลุ่มองค์กรชุมชนนั้น จะต้องอาศัยการดำเนินกิจกรรมใหม่ ๆ และการปรึกษาที่โปร่งใส พระสงฆ์ เป็นผู้ที่มีความโปร่งใสในการให้คำปรึกษาที่ดี เพราะถือว่า การพัฒนา กายและจิต เป็นภาระอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีบทบาทหรือมีบารมี ที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความเชื่อและเลื่อมใสศรัทธา คือ

1.1.4.1 การเข้าร่วมประชุมประเมินผลการปฏิบัติงาน เสนอแนะแก้ไขในการส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.4.2 การให้คำปรึกษาในการประเมินการส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยการสังเกต วิเคราะห์ และช่วยแก้ปัญหาอุปสรรค

2. พระสงฆ์ หมายถึง ผู้บวชเรียนตามประเพณี และประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มี 3 รูป ได้แก่

2.1 พระอธิการนาน สุพุทธสีโล (พระครูพิพิธ ประชานาถ) เป็นเจ้าอาวาสวัดสามัคคี เป็นผู้มืบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาหมู่บ้านท่าสว่างและเป็นผู้นำในการก่อตั้งโครงการสหบาลข้าว

2.2 พระสุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด เป็นพระผู้ริเริ่มการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดตราด โดยใช้หลักธรรม “ทักขณัมมิกัตถประโยชน์”

2.3 พระราชพิพัฒนาทร (ถาวร จิตตถาวโร) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เขตสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร ประธานอุปถัมภ์อำนวยการโครงการเมืองสหกรณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

3. เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ มีความพออยู่พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอดี พอเพียงตามอัตภาพ อิ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน คือ สามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับครอบครัวเป็นพื้นฐานก่อนแล้วค่อยขยายไปสู่ธุรกิจชุมชน

4. เพศ ได้แก่ เพศชาย และเพศหญิง

5. อายุ หมายถึง คุณลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยนับจากปีพุทธศักราช ปัจจุบันลบด้วยปีพุทธศักราชที่เกิด

6. ระดับการศึกษาหมายถึง ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม อันเป็นการศึกษาทางโลกแบ่งเป็น ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

7. อาชีพ หมายถึง คุณลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถามที่ได้ประกอบอาชีพ อันเป็นอาชีพที่ใช้เวลาในการประกอบอาชีพนานและมีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพนั้น แบ่งเป็นได้ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม รับจ้าง (ผู้ใช้แรงงาน) ประกอบอาชีพส่วนตัว พนักงานบริษัท ข้าราชการ/ พนักงานรัฐวิสาหกิจ

8. รายได้ของครอบครัว หมายถึง เงินเดือน ค่าทำงานล่วงเวลา และรายได้พิเศษต่าง ๆ ที่ได้รับจากการปฏิบัติงานในแต่ละเดือนของครอบครัว แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

8.1 กลุ่มรายได้ค่อนข้างสูง คือ สูงกว่า 4,000 บาทต่อเดือนขึ้นไป

8.2 กลุ่มรายได้ค่อนข้างสูงปานกลาง คือ สูงกว่า 1,000 -3999บาทต่อเดือน

8.3 กลุ่มรายได้ค่อนข้างต่ำ คือ ต่ำกว่า 1,000 บาทต่อเดือน

9. ประสบการณ์การเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินการทำงาน หรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในวัดและชุมชน แบ่งเป็นปัจจัย 3 ด้าน ได้แก่

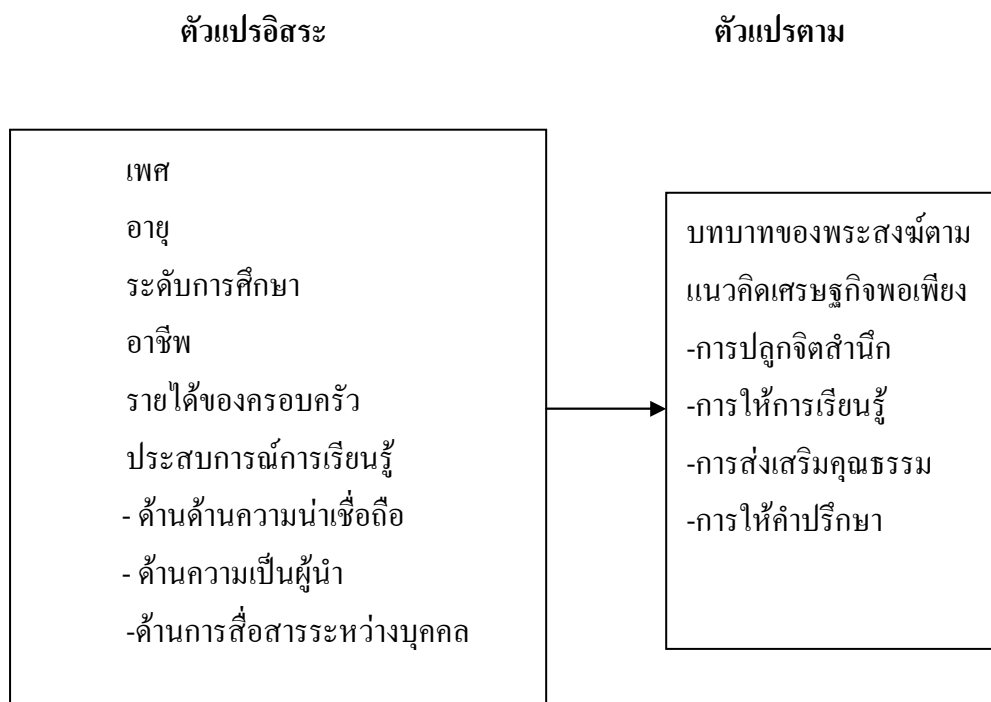
9.1 ด้านความน่าเชื่อถือ หมายถึง ความน่าไว้วางใจ(Trustworthiness) ได้แก่ ความจริงใจความเสียสละและความมีเมตตากรุณา ความสามารถ (Qualification or Expert) ได้แก่

ความรู้ความชำนาญและความมีสติปัญญา ความคล่องตัว(Dynamism) ได้แก่ความกระตือรือร้น ซึ่งทั้งหมดนี้สำรวจจากทัศนคติของประชาชนที่มีต่อตัวพระสงฆ์

9.2 ด้านความเป็นผู้นำ หมายถึง ผู้ที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติหรือพฤติกรรมของผู้อื่น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตามที่ผู้นำต้องการ คำว่าผู้นำนี้สามารถใช้ได้ในความหมาย ผู้นำทางด้านความคิด (Opinion Leader) และผู้นำในการปฏิบัติ

9.3 ด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล หมายถึง การสื่อสารกันโดยตรงระหว่างพระสงฆ์และประชาชน โดยที่ทั้งสองฝ่ายมีโอกาสแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบ (Feedback) กันได้ โดยทันที และมีปฏิกิริยาสัมพันธ์(Reaction) ซึ่งกันและกัน เป็นความสามารถพิเศษของพระสงฆ์ในการทำการสื่อสารและถ่ายทอดข่าวสารให้แก่ประชาชน วัดได้จาก ความเชื่อถือของประชาชนที่มีต่อข่าวสาร ที่พระสงฆ์ทำการสื่อสาร

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้ศึกษาได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดดังนี้ คือ

1. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทและการสื่อสาร
3. บทบาทของพระสงฆ์
4. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน
5. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
6. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพุทธ
7. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มโครงการสหบาลข้าว
8. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
9. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มเมืองสหกรณ์
10. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พระสงฆ์ชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบ

ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี¹

2.1.1 หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมี พื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กันดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่นการผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้อง เป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น จากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

¹ เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542, เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง, (วันที่ 18-19 ธันวาคม 2542), ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ซิตี จอมเทียน ชลบุรี.

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี (สุเมธ ตันติเวชกุล)¹

2.1.2 เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

เศรษฐกิจพอเพียง และแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง ในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความพอประมาณ และความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียร และความอดทน สติ และปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคี

เศรษฐกิจพอเพียงความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่ โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ขับเคลื่อนหลักการ และแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ในขณะที่ แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาการเกษตรอย่างเป็นขั้นต่อนั้น เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรม เฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม

ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ อาจเปรียบเทียบกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบพื้นฐาน กับ แบบก้าวหน้า ได้ดังนี้

ความพอเพียงในระดับบุคคล และครอบครัว โดยเฉพาะเกษตรกรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ที่มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้อง

¹ สุเมธ ตันติเวชกุล, การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ, หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน, (วันเสาร์ที่ 5 ธันวาคม 2541), หน้า 7.

พื้งน้ำฝน และประสบความเสียหายจากการที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อบริโภค และมีข้อสมมติว่า มีที่ดินพอเพียงในการขุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าว จากการแก้ปัญหาความเสียหายเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคยังชีพในระดับหนึ่ง และใช้ที่ดินส่วนอื่น ๆ สนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว¹

อย่างไรก็ตาม แม้กระทั่ง ในทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ก็จำเป็นที่เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสม ความพอเพียงในระดับชุมชน และระดับองค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่าง ๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัว หรือองค์กรต่าง ๆ มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้วก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่ม และส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามกำลังและความสามารถของตน ซึ่งจะสามารถทำให้ ชุมชนโดยรวม หรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้น ๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชน หรือเครือข่ายวิสาหกิจ สร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้ จะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือ ร่วมมือกันพัฒนา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชน องค์กร และธุรกิจต่าง ๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้²

2.1.3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับพระราชดำรัสแรกนั้น พระองค์ท่านรับสั่งไว้ว่า "คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุก

¹ ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง, (ตามหนังสือที่ รล.0003/18888), (ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542), สำนักพระราชพิธีการพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร.

² เรื่องเดียวกัน, (29 พฤศจิกายน 2542).

ประเทศมีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียงหมายความว่าพอประมาณไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็จะอยู่เป็นสุข"

สำหรับพระราชดำรัสที่สองที่อยากนำอัญเชิญมาเพื่อนำมาให้ทราบ พระองค์ท่านรับสั่งไว้ว่า¹ "เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็ม ที่ถูกตอกรอรับบ้านเรือนอาคารไว้ นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมาก มองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป"²

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้แนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับตั้งแต่ ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไป ในทาง สายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้ความรอบครอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลเหมาะสมและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทางด้านวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี สมัยก่อน เกษตรกรจะทำการผลิตเพื่อการบริโภค โดยอาศัยธรรมชาติตามสภาพแวดล้อมมีการปลูกพืชหลากหลายชนิดคละกัน ทั้งพืชผัก ไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชสมุนไพร พืชใช้สอย ในลักษณะของสวนผสม พืชเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์ทางนิเวศวิทยา ซึ่งกันและกัน มีความต้องการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม กับการเจริญเติบโตแตกต่างกันไป เกี่ยวกับแสงแดด อุณหภูมิความชื้น ดิน เป็นต้น

เศรษฐกิจพอเพียงอาจจะขยายความได้ว่าเป็นการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอประมาณตน เดินทางสายกลาง มีความพอดีและพอเพียง กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ สิ่งสำคัญต้องรู้จักการพึ่งพาตนเองโดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และรู้จักการนำทรัพยากรที่เรามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการ

¹ <http://www.thairath.co.th/thairath1/images/freebanner/thesis47/thesis.php>, 2006, (19:39:46).

² เรื่องเดียวกัน, (29 พฤศจิกายน 2542).

ดำเนินชีวิตประจำวันเช่น รู้จักการนำปัจจัยพื้นฐานมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขความสบาย และพอเพียงกับตนเอง¹

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริสามารถแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

1. เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลทั่วไป
2. เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกร

เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล เป็นความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพและที่สำคัญไม่หลงไหลตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรภาพในการประกอบอาชีพเดินทางสายกลาง ทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเอง และสามารถพึ่งพาตนเองได้

เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจเพื่อการเกษตรที่เน้นการพึ่งพาตนเอง เกษตรกรจะใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการที่ดินโดยเฉพาะแหล่งน้ำ และกิจกรรมการเกษตรได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และความต้องการของเกษตรกรเอง ด้วยการนำเรื่องทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง : ฐานการผลิตความพอเพียง มาใช้ในไร่นาของตนเอง โดยเริ่มจากการผลิต จะต้องทำในลักษณะพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในไร่นาและทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ให้มีความหลากหลายของกิจกรรมการเกษตรในไร่นา มีกิจกรรมเกื้อกูลกัน กิจกรรมเสริมรายได้ ใช้แรงงานในครอบครัวทำงานอย่างเต็มที่ลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนการผสมผสานกิจกรรมการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และประมง ในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การประกอบอาชีพแบบเศรษฐกิจพอเพียง สามารถทำได้ดังนี้

1. ทำไร่นาสวนผสมและเกษตรผสมผสาน เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นเศรษฐกิจพอเพียง
2. ปลูกผักสวนครัวลดรายจ่ายด้านอาหารในครอบครัว
3. ใช้ปุ๋ยคอกและทำปุ๋ยหมักใช้ร่วมกับปุ๋ยเคมีเพื่อลดรายจ่ายและช่วยปรับปรุงบำรุงดิน
4. เพาะเห็ดฟางจากฟางข้าวและเศษวัสดุเหลือใช้ในไร่นา
5. ปลูกไม้ผลสวนหลังบ้านและไม้ใช้สอย
6. ปลูกพืชสมุนไพรช่วยส่งเสริมสุขภาพอนามัย
7. เลี้ยงปลาในร่องสวน ในาข้าวและสระน้ำ เพื่อเป็นอาหารโปรตีนและรายได้เสริม
8. เลี้ยงไก่พื้นเมืองและไก่ไข่ประมาณ 10-15 ตัว เพื่อเป็นอาหารต่อครอบครัว โดยใช้

¹สำนักพระราชวัง, ที่ รล 0003/18888, (ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542), สำนักพระราชเลขาราชการพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร.

ข้าวเปลือก ไร่ปลายข้าวจากการทำนา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากการปลูก พืชไร่ เศษพืชผัก จากการปลูก พืชผัก

9. การทำก๊าซชีวภาพจากมูลสุกร หรือวัว เพื่อใช้เป็นพลังงาน ในครัวเรือน

10. ทำสารสกัดชีวภาพ จากเศษพืชผักผลไม้ และพืชสมุนไพร ใช้ในไร่นา

การดำเนินชีวิตในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการประกอบอาชีพตามทรัพยากรที่มี อยู่โดยอาศัยความรู้ ความสามารถ เพื่อให้เกิดความพอเพียงในลักษณะพออยู่พอกิน ก่อให้เกิด ความสุขความสบายภายในครอบครัว หากเหลือจากการดำรงชีพสามารถนำไปขายเพื่อเป็นรายได้ และเก็บออมเป็นเงินทุนสำรองต่อไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสต่อคณะบุคคลที่เข้า ฝ้าฯ มีใจความเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ดังนี้

“..... มาใหม่ ๆ นี้ โครงการต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น โรงงานก็เกิดขึ้นมาก จนกระทั่งคนเขานึกว่า ประเทศไทยเป็นเสือตัวเล็ก ๆ และเป็นเสือตัวโตขึ้น เราถือว่าเป็นเสือความจริงเคยพูดเสมอในที่ ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญที่เราพออยู่พอกิน และมีกิจการเป็นอยู่แบบ พอมีพอกิน พอมีพอกินหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง

อันที่เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหาร ของตัว จะต้องทอผ้าใส่ให้ตัวเองสำหรับครอบครัว อย่างนั้นมันมากเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือใน อำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตให้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ ขายในที่ที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก.....”

แนวการดำเนินงาน ได้ยึดพระราชดำรัสยึดถือกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทาง ในการดำเนินงานรวมทั้งได้ยึดหลักกลยุทธ์ 7 ประการ เพื่อส่งเสริมและนำไปสู่การปฏิบัติทั้ง 13 กิจกรรมดังนี้¹

หลักกลยุทธ์ 7 ประการ ดังนี้

1. ยึดครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก ตามแนวพระราชดำริ (ทฤษฎีใหม่) โดยเริ่มจาก จากการส่งเสริมการผลิตขั้นพื้นฐานตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 เป็นการทำการเกษตร ผสมผสานและเป็นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนเป็นหลัก (ลดต้นทุนการผลิต)

¹สำนักพระราชวัง, ที่ รล 0003/18888, (ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542), สำนักพระราชเลขานุการ พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร.

2. ยึดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจโดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ โดยเริ่มที่กองทุนชุมชน และนำทุนไปใช้ในกิจกรรมการแปรรูปผลผลิตหรือกลุ่มอาชีพและมีร้านค้าชุมชนหรือสหกรณ์ดำเนินการด้านการซื้อและขาย
3. ยึดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย โดยส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านขึ้นและจัดทำฟังก์ชันเครือข่ายและส่งเสริมการเรียนรู้กระบวนการที่ประสบผลสำเร็จ
4. ยึดการส่งเสริมการตลาดชุมชนโดยจัดให้มีตลาดนัดชุมชน หรือลานค้าชุมชนในทุกอำเภอ เพื่อให้เกษตรกรหรือกลุ่มอาชีพนำผลผลิตออกจำหน่าย
5. ยึดการจัดเวทีชาวบ้านเป็นหลักแบบ “คิดเอง ทำเอง” โดยจัดให้มีการประชุมประชาคมเศรษฐกิจหรือเวทีประชาคมอำเภอ เป็นฐานชุมชนระดับอำเภอ ในทุกอำเภอ เพื่อเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรัชญาหรือ “คิดเอง ทำเอง” ระหว่าง “เพื่อน” ด้วยกัน
6. ยึดหลักการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม
7. ยึดท้องถิ่นเป็นฐาน ชุมชนเป็นทุน พหุภาคีเป็นพลัง

แนวทางปฏิบัติ 13 มาตรการ ดังนี้

1. สนับสนุนการดำเนินการเรื่องการเกษตรผสมผสาน (ทฤษฎีใหม่) และการเกษตรยั่งยืน
2. สนับสนุนการดำเนินการเรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. สนับสนุนการดำเนินการระดมทุนหรือจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน และพัฒนาไปสู่องค์กรการเงินในที่สุด
4. สนับสนุนการดำเนินการเรื่องการพัฒนาอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรและแพทย์แผนไทย การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรและการพัฒนาชุมชนโบราณเพื่อประโยชน์ต่อเศรษฐกิจชุมชนและอนุรักษ์ด้านประวัติศาสตร์ / โบราณคดี
5. สนับสนุนการดำเนินการเรื่องการทำฟังก์ชันเครือข่ายขององค์กรชุมชน
6. สนับสนุนการดำเนินการเรื่องการจัดสถานค้าชุมชนและตลาดนัดชุมชน
7. สนับสนุนดำเนินการเรื่องการพัฒนาเครือข่ายร้านค้าชุมชน
8. สนับสนุนการดำเนินการเรื่องประชาคมอำเภอ
9. สนับสนุนการดำเนินการเรื่องจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการเกษตร
10. การปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิธีการทำงานของภาครัฐ
11. การปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาตามแนวทางอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง

12. การขยายบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง

13. การสนับสนุนกิจกรรมเศรษฐกิจแบบพอเพียงอื่น ๆ ที่กลุ่มหรือชุมชนมีความต้องการ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตทางสายกลางยึดหลักการพึ่งพาตนเองดังนี้

1. **ด้านจิตใจ** ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตใจสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติ โดยรวมสร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวมคำนึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

2. **ด้านสังคมและชุมชน** ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง

3. **ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** การจัดการอย่างชาญฉลาด รู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งอยู่บนพื้นฐานการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

4. **ด้านเทคโนโลยี** ใช้เทคโนโลยีพื้นฐานและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

5. **ด้านเศรษฐกิจ** เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย การออม สะสมเป็นเงินทุน

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่

“...หลักมีว่าแบ่งที่ดินเป็นสามส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นที่สำหรับปลูกข้าว อีกส่วนหนึ่งสำหรับปลูกพืชไร่พืชสวน และก็มีที่สำหรับขุดสระน้ำดำเนินการไปแล้ว ทำอย่างธรรมดาอย่างชาวบ้าน ในที่สุดได้ข้าวได้ผักขาย...” พระราชดำรัส เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2537 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อปวงชนชาวไทย ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน ด้วยทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่น ในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาในความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ ฝนตกไม่สม่ำเสมอ ฝนทิ้งช่วง น้ำไหลป่าเมื่อฝนตกหนักอันเกิดจากสภาพป่าถูกทำลาย และเกิดภาวะแห้งแล้งทั่วไป พระองค์ทรงมีพระราชดำริที่จะแก้ไขปัญหาภัยแล้ง และยกระดับการพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรในภาคเกษตรกรรมให้เกิดความ "พออยู่พอกิน" พระองค์ทรงมีพระราชวินิจฉัย ค้นคว้า สืบจรวจรวบรวมข้อมูล และทดสอบเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ที่ดิน พันธุ์พืชสำหรับการบริโภคและอุปโภค เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในพื้นที่ของตนเอง โดยตั้งเป็น "ทฤษฎีใหม่" ซึ่งผ่านการสรุปผลจากการทดลองของมูลนิธิชัยพัฒนาในพระองค์ที่วัดมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง และตำบลเขาหินพัฒนา อำเภอเมือง (ปัจจุบันคืออำเภอเฉลิมพระเกียรติ) จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง โดยการผสมผสานกิจกรรมพืช สัตว์ และประมงให้มี

ความหลากหลายนานาพันธุ์ เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยทำการเกษตรในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิด"พออยู่พอกิน"ในระยะแรก ๆ

ฐานการผลิตความพอเพียง เน้นถึงการผลิตที่พึ่งพาตนเอง สร้างความเข้มแข็งของตนเอง ให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ในพื้นที่ของตนเอง กล่าวคือ “พออยู่พอกิน” ไม่ค่อยอยาก ซึ่งในขั้นตอนนี้เป็นเรื่องของการจัดการพื้นที่การเกษตรออกเป็น 4 ส่วน สัดส่วนการใช้พื้นที่ทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ เพื่อให้ตัวเลขง่ายต่อการจดจำในพื้นที่ 15 ไร่ ดังนี้ 30:30:30:10 (พื้นที่ทำนา สระน้ำ พื้นที่ปลูกพืชแบบผสมผสาน และที่อยู่อาศัย) 1) สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร (ประมาณ 30% ของพื้นที่) 2) นาข้าว 5 ไร่ (ประมาณ 30% ของพื้นที่) 3) พื้นที่ปลูกไม้ผลไม่ยืนต้น พืชไร่ พืชผัก 5 ไร่ (ประมาณ 30% ของพื้นที่) 4) ที่อยู่อาศัย และอื่นๆ 2 ไร่ (ประมาณ 30% ของพื้นที่)

ข้าว พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง คือพื้นที่ทำนาในการปลูกข้าวเพื่อการบริโภค ข้าวเป็นพืชที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจระดับประเทศและระดับครอบครัว ในระดับประเทศถือได้ว่าเป็นผู้นำเงินตราสู่ประเทศอย่างมากมาในแต่ละปี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ข้าวเป็นวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนไทยในแง่ของงานบุญงานประเพณีต่าง ๆ และข้าวเป็นพืชที่ปลูกไว้สำหรับคนไทยทั้งประเทศเพื่อการบริโภค ในระดับครอบครัว ปลูกไว้บริโภคและหากผลผลิตเหลือจึงจำหน่ายเป็นรายได้ ข้าวยังแสดงถึงฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรและทรัพย์สินในแต่ละครอบครัว ข้าวเป็นสินค้าที่เกษตรกรสามารถเก็บไว้ได้นาน ขึ้นอยู่กับความต้องการว่าต้องการบริโภคเมื่อไร ต้องการเปลี่ยนจากผลผลิต (ข้าวเปลือก) เป็นเงินตราไว้สำหรับใช้จ่ายในครัวเรือนเมื่อไรก็ได้ ซึ่งจะต่างจากสินค้าเกษตรอื่นๆ โดยทั่วไป คนไทยบริโภคข้าวเฉลี่ยคนละ 200 กิโลกรัม ข้าวเปลือกต่อปี เกษตรกรมีครอบครัวละ 3-4 คน ดังนั้นควรปลูกข้าว 5 ไร่ ผลผลิตประมาณ 30 ถัง ซึ่งเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี

สระน้ำ พื้นที่ส่วนที่สอง คือ สระน้ำในไร่นา มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการเกษตรกรรมเป็นหลัก ดังนั้นหากเกษตรกรมีสระน้ำก็เปรียบเสมือนมีตุ้มเก็บกักน้ำในฤดูฝน ช่วยป้องกันน้ำไหลหลากท่วมไร่นาของเกษตรกร ตลอดจนช่วยมิให้น้ำไหลหลากลงสู่แม่น้ำลำคลอง สามารถนำน้ำจากสระน้ำมาใช้ในฤดูฝนกรณีเกิดขาดแคลนน้ำหรือฝนทิ้งช่วง สำหรับฤดูแล้ง หากมีน้ำในสระเหลือสามารถนำมาใช้ในการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ การที่เกษตรกรมีสระน้ำในไร่นา ยังแสดงถึงการมีหลักประกันความเสี่ยงในการผลิตทางการเกษตร ถ้าเกิดการขาดแคลนน้ำขึ้นในการเพาะปลูก นอกจากนี้ สระน้ำยังเป็นทรัพยากรในการสนับสนุนการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ในไร่นา ให้ความชุ่มชื้น และสร้างระบบนิเวศเกษตรที่เหมาะสมในบริเวณพื้นที่ขอบสระน้ำ การคำนวณว่าต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อการเพาะปลูก 1 ไร่ โดยประมาณ และบนสระน้ำอาจสร้างเล้าไก่ เล้าหมูไว้ด้วย เพราะฉะนั้นพื้นที่ 10 ไร่ ต้องใช้น้ำอย่างน้อย 10,000 ลูกบาศก์เมตร

ปลูกพืชแบบผสมผสาน พื้นที่ส่วนที่สาม ไว้เพราะปลูกพืชแบบผสมผสานทั้งไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชไร่ พืชผัก พืชสมุนไพร และไม้ดอกไม้ประดับ เป็นแหล่งอาหาร ไม้ใช้สอยและเพิ่มรายได้ การปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดจะช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนช่วยกระจายความเสี่ยงจากความแปรปรวน ของระบบตลาดและภัยทางธรรมชาติ การปลูกพืชผสมผสานยังสามารถช่วยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตภายนอกไร่นา และตัดวงจรศัตรูพืชบางชนิดได้อีกด้วย ตัวอย่างของพืชที่ควรปลูก ได้แก่ พืชสวน (ไม้ผล) : เช่น มะม่วง มะพร้าว มะขาม ขนุน ละมุด ส้มมะม่วง กล้าย น้อยหน่า มะละกอ และกระถ่อน เป็นต้น พืชสวน (ผักไม้ยืนต้น) : เช่น แคบ้าน มะรุม สะเดา เหลียง เนียง ชะอม ผักหวาน ขจร ขี้เหล็ก และกระถิน เป็นต้น พืชสวน (พืชผัก) : เช่น พริก กระเพรา โหระพา ตะไคร้ ขิง ข่า แมงลัก สะระแหน่ มันเทศ ผือก ถั่วฝักยาว ถั่วพู และ มะเขือ เป็นต้น พืชสวน (ไม้ดอกไม้) : เช่น มะลิ ดาวเรือง บานไม่รู้โรย กุหลาบ รักและช่อนกลิ่น เป็นต้น เห็ด : เช่น เห็ดนางฟ้า เห็ดฟาง เห็ดเป่าฮื้อ เป็นต้น สมุนไพร และเครื่องเทศ : เช่น หมาก พลู พริกไทย บุก บัวบกมะเกลือ ชุมเห็ด หญ้าแฝก กระเพรา สะระแหน่ แมงลัก และตะไคร้ เป็นต้น ไม้ยืนต้น (ใช้สอยและเชื้อเพลิง) : เช่น ไม้ มะพร้าว ตาล มะขามเทศ สะแกทองกลาง จามจุรี กระถิน ยูคาลิปตัส สะเดา ขี้เหล็ก ประคู้ ชิงชัง และยางนา เป็นต้น พืชไร่ : เช่น ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง อ้อย มันสำปะหลัง ละหุ่ง เป็นต้น พืชไร่บางชนิดอาจ เก็บเกี่ยวเมื่อผลผลิตยังสดอยู่จำหน่ายได้ พืชบำรุงดิน และพืชคลุมดิน : เช่น ทองหลาง ขี้เหล็ก กระถิน ถั่วเขียว ถั่วแดง ถั่วพรี ถั่วมะแฮะ ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ถั่วพุ่ม โสน ถั่วฮามาต้า เป็นพืชที่ควรปลูกแซม ไม้ผล ไม้ยืนต้น ขณะที่ยังเล็กอยู่ ปลูกหมุนเวียนกับข้าว หรือปลูกตามหัวไร่ปลายนา พืชเหล่านี้บางชนิด ใช้กินใบและดอกได้ด้วย

ที่อยู่อาศัย พื้นที่ส่วนที่สี่ เป็นที่อยู่อาศัยหรือบ้านไว้ดูแลเรียกสวนไร่นา และบริเวณบ้านทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น มีไม้ผลหลังบ้านไว้บริโภคปลูกผักสวนครัว พืชสมุนไพร นำเศษวัสดุเหลือใช้มาทำปุ๋ยหมัก เพาะเห็ดฟาง การเลี้ยงสัตว์เพื่อสร้างคุณค่าอาหารและโภชนาการ ตลอดจนเสริมรายได้ นอกจากนี้มูลสัตว์ยังเป็นปุ๋ยคอก สำหรับพืชในลักษณะเกษตรผสมผสาน มีการหมุนเวียนทรัพยากรในไร่นาให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้ การจัดการพื้นที่ส่วนที่สี่ให้มีที่อยู่อาศัยนั้น ยังหมายถึง การสร้างจิตสำนึก และนิสัยให้มีความผูกพันกับอาชีพการเกษตรของตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้โดยไม่มีจิตฟุ้งเพื่อหลงไหลในวัตถุนิยม ดังเช่นสังคมเมือง สามารถใช้ประโยชน์จากบริเวณบ้านและที่อยู่อาศัย มีเวลามากพอในการทำการเกษตร ดูแลเรียกสวนไร่นาของตนเอง มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตพื้นฐานอย่างเพียงพอ ได้อาหารจากพืช สัตว์

และประมง มียารักษาโรคจากพืชธรรมชาติและพืชสมุนไพร มีผลไม้ไว้บริโภค และมีไม้ใช้สอยในครอบครัว (วิทยา อธิปอนันต์)¹

โดยสรุปแล้ว ความสัมพันธ์ของทฤษฎีใหม่ขั้นตอนที่หนึ่ง คือเน้นการผลิตที่พึ่งพาตนเอง โดยทำกิจกรรมหลากหลาย เช่น ข้าว ข้าวโพด ไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชไร่ พืชผัก มีแหล่งน้ำในไร่นา มีที่อยู่อาศัย มีผลผลิตและอาหารพืช การบริโภค มีการใช้แรงงาน ในครอบครัวสม่ำเสมอ และมีงานทำในพื้นที่ตลอดปี มีรายได้จากกิจกรรมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก โดยมีการหมุนเวียนการใช้ทรัพยากรในไร่นาอย่างเต็มที่ เพื่อลดความเสี่ยง จากภัยธรรมชาติ และความแปรปรวนของราคาผลผลิต ลดรายจ่ายในครอบครัว ลดการใช้สารเคมี ทำให้คุณภาพของดิน และระบบนิเวศเกษตรของไร่นาและชุมชนดีขึ้น สมาชิกมีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น ครอบครัวมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นครอบครัวที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้

ในการรวมพลังเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกษตรกรรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสร้างความพอเพียงในขั้นที่หนึ่ง ทำให้เกิดความเข้มแข็งในแต่ละคนแต่ละครอบครัว จนเกิดกลุ่มกิจกรรมที่เข้มแข็งและเกิดพลัง ในขั้นที่สอง การรวมกลุ่ม จึงร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มิใช่มาขอความช่วยเหลือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว การรวมกลุ่มให้เกิดพลังในการดำรงชีพ และดำเนินกิจกรรมการเกษตร โดยการร่วมแรงร่วมมือในการผลิต จัดระบบการผลิต การตลาด ร่วมคิด ร่วมวางแผน และระดมทรัพยากรในการผลิตร่วมกัน สร้างสวัสดิการความเป็นอยู่ ด้านการศึกษา และอนามัย ร่วมกันในชุมชนและกลุ่มเป็นอันดับแรก ทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน กลุ่มมีความเข้มแข็งช่วยเหลือตนเองได้ เกิดความสามัคคีปรองดองกัน สามารถร่วมดำเนินธุรกิจด้วยกันโดยการร่วมกันซื้อขาย ซึ่งจะช่วยในการลดค่าขนส่ง ทำให้เกิดการเรียนรู้แหล่งผลิต ซื้อขายปัจจัยการผลิต และผลผลิต นอกจากนี้แล้ว การรวมกลุ่มและแปรรูปแบบสหกรณ์ ทำให้มีผลผลิตในปริมาณที่มากพอสามารถเพิ่มอำนาจในการรวมกลุ่ม และรูปแบบสหกรณ์ทำให้มีผลผลิตในปริมาณที่มากพอสามารถเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาในการจำหน่ายพืชผลทางการเกษตร²

การร่วมค้าขายสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน ในขั้นตอนที่สอง เมื่อองค์กรหรือกลุ่มหรือสหกรณ์ เกิดความเข้มแข็ง สามารถช่วยเหลือตนเองได้แล้ว จึงร่วมกับคนภายนอกค้าขาย ร่วมประสานประโยชน์ร่วมกัน โดยร่วมมือกับแหล่งเงินทุน (ธนาคาร) และกับแหล่งพลังงาน ในขั้นตอนที่สาม โดยยึดหลักฐานการผลิตเดิม ระบบและรูปแบบการรวมกลุ่มการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การจัดตั้งและบริหารโรงสี ร้านค้าสหกรณ์ ใน

¹ วิทยา อธิปอนันต์, ไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่,ในงานส่งเสริมการเกษตรกรมส่งเสริมการเกษตร, หน้า 1-13 .

² www.chaipat.or.th/journal/dec00/thai/t_economy.html - 44k , (28 ม.ค. 2006), 13:54:50.

ลักษณะบริษัทร่วมทุน ช่วยกันลงทุนในรูปแบบทรัพยากรการผลิต ทรัพยากรมนุษย์ (ตัวบุคคล ช่วยกันทำงาน) เงินทุน และ อุปกรณ์การผลิตการก่อสร้าง เป็นต้น ในการร่วมมือร่วมใจกับ บุคคลภายนอก ในการดำเนินธุรกิจ เพื่อให้เกิดหน่วยเศรษฐกิจชุมชน และเศรษฐกิจท้องถิ่น จะตั้งอยู่ บนพื้นฐานผลประโยชน์ร่วมกัน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัด เช่น หน่วยการผลิต หน่วยขนส่ง หน่วยการจัดการ หน่วยติดต่อหาตลาด หน่วยการจำหน่าย หน่วยการลงทุน เป็นต้น แต่ ทุกหน่วยจะต้องทำงานเหมือนบริษัทเดียวกัน ทำงานเป็นทีมประสานงานร่วมกัน ทำให้เกิดการ ถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการบริหารการจัดการ การดำเนินธุรกิจ เกิดขบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้ทราบความต้องการทั้งชนิด ปริมาณ คุณภาพ และราคาสินค้า นิสัยการบริโภคและอุปโภคของ ลูกค้า สิ่งสำคัญ จะต้องมีการ กระจายผลประโยชน์ร่วมกัน การจัดสรรปันส่วนผลประโยชน์ที่ เกิดขึ้นต้องยุติธรรมและมีคุณธรรม จากแนวพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่ง พระราชทานไว้แก่พสกนิกรชาวไทย เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่เพื่อการเกษตร โดยการแบ่งพื้นที่ทำ การเกษตรออกเป็น 4 ส่วน คือ สระน้ำ พื้นที่ทำนา พื้นที่ทำไร่ ทำสวนและ พื้นที่ที่อยู่อาศัย ใน อัตราส่วน 30:30:30:10 และสามารถนำไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เศรษฐกิจ และ สังคมเกษตรกร โดยพิจารณาถึงความหลากหลายของกิจกรรมการเกษตร มีระบบ และสัดส่วนที่ เหมาะสมในแต่ละสภาพพื้นที่ ดังนี้¹

1. **กิจกรรมด้านแหล่งน้ำ** น้ำมีความสำคัญ ในระบบการผลิตของเกษตรกร เนื่องจาก พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงอาศัยน้ำฝน และบางพื้นที่ถึงแม้ว่าเป็นที่ราบและที่ลุ่ม สามารถเก็บกักน้ำได้ เพียงไม่กี่เดือน ในฤดูแล้งน้ำจึงมี ความสำคัญยิ่งยวดต่อระบบการผลิตการเกษตร ในทุกพื้นที่ ไม่ว่าจะ เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง หรือขนาดเล็ก ดังนั้น สระน้ำเพื่อการเกษตรตามทฤษฎีใหม่ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงเป็นแนวพระราชดำริที่เหมาะสมที่สุดในสังคมเกษตรกรไทย อย่างไรก็ตาม สระน้ำในที่นี้ ยังหมายถึงแหล่งน้ำที่ใช้เพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภคใน ครอบครัวเกษตรกร นอกจากนี้แหล่งน้ำยังสามารถเลี้ยงปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ เพื่อการบริโภคและ จำหน่าย ตลอดจนนำน้ำจากแหล่งดังกล่าว มาใช้ในการเพาะปลูกพืชผลในเรือนสวนไร่นาและ กิจกรรมการผลิตอื่น ๆ เช่นการเพาะเห็ด การเลี้ยงสัตว์ และพืชผักสวนครัว ไม้ดอกไม้ประดับ เป็นต้น ในสภาพพื้นที่ที่มีคูคลองธรรมชาติหรือแหล่งน้ำจากร่องน้ำในสวนไม้ผลและพืชผัก เกษตรกร สามารถนำน้ำมาใช้ในระบบการผลิตในไร่นาได้ อนึ่ง ในฤดูแล้งน้ำในบริเวณสระน้ำ ร่องสวน และ คูคลองธรรมชาติอาจจะแห้งหรือมีน้ำไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ และใช้บริโภคและอุป

¹ www.chaipat.or.th/journal/dec00/thai/t_economy.html - 44k, (28 ม.ค. 2006), 13:54:50.

โคกในครอบครัว เกษตรกร ควรมีการเติมน้ำจากแหล่งน้ำขนาดใหญ่เหมือน ฝายทดน้ำ ห้วย คลอง บึง ตามธรรมชาติ เป็นต้น

2. กิจกรรมด้านอาหาร ซึ่งเป็นกิจกรรมการที่มนุษย์ใช้บริโภคในครอบครัว ตลอดจนเป็นอาหารสัตว์เพื่อให้สัตว์เจริญเติบโต สามารถนำมาเป็นอาหารของมนุษย์ได้ เช่น ข้าว พืชไร่ (ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่วลิสง ทานตะวัน งา ละหุ่ง) พืชผักสวนครัว (แตงกวา ถั่วฝักยาว พริกชี้ฟ้า) พืชสมุนไพร (กระเพรา โหระพา สะระแหน่) ไม้ผล ไม้ยืนต้น บางชนิด (มะพร้าว กัลยัม มะละกอ ฝรั่ง) สัตว์น้ำ (กบ ปลา กุ้ง หอย) การเลี้ยงสัตว์ปีก (เป็ด ไก่ นก) และ สัตว์ใหญ่ (สุกร โค กระบือ) เป็นต้น

3. กิจกรรมที่ทำรายได้ (ด้านเศรษฐกิจ) โดยพยายามเน้นด้านการเพิ่มรายได้เป็นหลัก และก่อให้เกิดรายได้ต่อเนื่อง รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี รายได้รายวัน ได้แก่ กิจกรรม พืชผัก (ผักบุ้ง ผักกระเฉด ตะไคร้ จิง ข่า กระเพรา เป็นต้น) กิจกรรมด้านสัตว์ สัตว์ปีกให้ผลผลิต ไข่ (ไก่ เป็ด นกกระทา) และการเลี้ยงโคนม รายได้รายสัปดาห์ ได้แก่ ไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักบางชนิด เช่น ชะอม กระถิน และผักกินใบ รายได้รายเดือน หรือตามฤดูกาลผลิต 2-4 เดือน ได้แก่ การทำนา การทำพืชไร่ การปลูกพืชผัก การเลี้ยงสัตว์ (การเลี้ยงสัตว์ปีก เพื่อผลิตเนื้อ การเลี้ยงสุกร แม่พันธุ์ผลิตลูก การเลี้ยงโคนม และสุกรขุนและการเลี้ยงสัตว์น้ำ (ปลา กบ เป็นต้น) รายได้รายปี ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมไม้ผลไม้ยืนต้น พืชไร่ อายุยาว เช่น มันสำปะหลัง สับปะรด อ้อย การเลี้ยงสัตว์ใหญ่ เช่น โคเนื้อ โคขุน สุกร เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว ในระยะยาวสามารถสร้างความสมดุลทางธรรมชาติทำให้เกิดระบบนิเวศเกษตรชุมชนที่ดีขึ้น เนื่องจากระบบการผลิตที่มีไม้ผลไม้ยืนต้น ตลอดจนมีพืชแซมและพืชคลุมดิน จะช่วยสร้างสภาพระบบนิเวศเกษตรด้านบรรยากาศ และป้องกันการสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ของดิน ซึ่งในระบบการผลิตดังกล่าวจะมีความหลากหลายของพืชยืนต้นและพืชล้มลุก

4. กิจกรรมพื้นที่บริเวณบ้าน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ มีทั้งการปลูกพืชผักสวนครัว พืชสมุนไพร ไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ผลไม้ยืนต้น ไม้ใช้สอย ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์และการเพาะเห็ด กิจกรรมต่าง ๆ ภายในบริเวณบ้าน จะช่วยประหยัดรายจ่าย และเหลือขายเป็นรายได้ เสริมสร้างการใช้ที่ดินและแรงงานครอบครัวให้เกิดประโยชน์ และมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น¹

¹ www.chaipat.or.th/journal/dec00/thai/t_economy.html - 44k , (28 ม.ค. 2006) , 13:54:50.

2.1.5 การนำทฤษฎีใหม่มาใช้ในไร่นา

หลักการนำทฤษฎีใหม่มาใช้ ซึ่งทำให้เกษตรกรมีน้ำมีท่ามีกินมีใช้และครอบครัวอยู่สุขสบายมีน้ำมีท่า มีแหล่งน้ำในไร่นา เช่น น้ำในร่องสวนไม้ผล และพืชผัก บ่อเลี้ยงปลาบ่อบาดาล สระน้ำ เพื่อมีไว้ใช้ในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง มีกิน มีกิจกรรมพืชอาหารโดยเฉพาะ การทำนาสามารถมีข้าวไว้บริโภคตลอดทั้งปีในครอบครัว หากเหลือจึงจำหน่าย ทั้งนี้ ยังสามารถปลูกพืชที่เป็นอาหารแทรกในกิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ โดยการปลูกพืชหมุนเวียน การปลูกพืชแซมในสวนไม้ผล ในพื้นที่ในไร่นา เช่น พืชตระกูลถั่ว ถั่วเหลือง ถั่วเขียว งา ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ตลอดจนพืชผัก และการเลี้ยงสัตว์บก สัตว์น้ำ มีใช้ มีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจรายได้ และลดต้นทุนการผลิต โดยการส่งเสริมการปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น การปลูกพืชแซมในสวนไม้ผลและไม้ยืนต้น ได้แก่ กิจกรรมพืชไร่ พืชผัก และไม้ดอกไม้ประดับ นอกจากนี้แล้ว ยังสามารถปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้นเป็นไม้ใช้สอย และใช้ประโยชน์อย่างอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น เป็นแนวรั้วและขอบเขตเป็นพืชบังลม เป็นพืชที่สร้างความชุ่มชื้นให้กับระบบการผลิตการเกษตร ทำให้ระบบนิเวศเกษตรดีขึ้น ครอบครัว อยู่สุขสบาย เกษตรกรมีบ้านเรือน โดยอยู่อาศัยในพื้นที่ทำการเกษตรทำให้สามารถดูแลเรียกสวนไร่นา และกิจกรรมการเกษตรได้เต็มที่ นอกจากนี้ยังสามารถ ทำกิจกรรมการเกษตรรอบๆ บริเวณที่อยู่อาศัย เพื่อใช้ในการบริโภค และใช้สอยอื่นๆ เช่น ปลูกไม้ผลสวนหลังบ้าน พืชผักสวนครัว ไม้ดอกไม้ประดับ พืชสมุนไพร และใช้วัสดุที่มีอยู่ในไร่นา และถ่วงถ่วงให้เกิดประโยชน์ เช่น การเพาะเห็ด การทำปุ๋ยหมักและการเลี้ยงสัตว์ ทำให้ลดรายจ่ายด้านอาหารและยา นอกจากนี้ ยังมีรายได้เสริมจากการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภค¹

2.1.6 แนวทางการประยุกต์ทฤษฎีใหม่สำหรับเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

1. ความรู้และความเข้าใจ

1.1 ทฤษฎีใหม่ ไม่ใช่วิธีการหรือเทคนิคเดียวเท่านั้นในการที่จะแก้ไขปัญหาของเกษตรกรได้ทุกกรณีทุกพื้นที่

1.2 ทฤษฎีใหม่เป็นทางเลือกทางหนึ่งที่มีหวังแก้ไขปัญหา ให้สามารถอยู่ได้ในระดับพอเพียง (พออยู่ พอกิน)

1.3 ทฤษฎีใหม่เป็นการจัดการหรือวิธีการจัดการทรัพยากร หรือการจัดการพื้นที่เกี่ยวกับดินและน้ำ การปลูกพืชและพันธุ์ไม้ ให้สามารถดำรงชีพ และประกอบอาชีพการเกษตรอย่างเหมาะสม อยู่ได้ในพื้นที่ของตนเองอย่างพออยู่พอกินในเบื้องต้น

¹ <http://www.chaipat.or.th/journal/aug99/thai/self.html> , (29 เม.ย. 2006), 00:52:07.

1.4 ทฤษฎีใหม่ในขั้นที่หนึ่ง เป็นระบบการทำฟาร์ม ที่มีระบบย่อยอยู่ในระบบใหญ่ ได้แก่ ระบบการทำนา ระบบการปลูกพืช (ผสมผสาน) ระบบการจัดการน้ำ และระบบครัวเรือนเกษตรกร

1.5 ทฤษฎีใหม่ในขั้นที่หนึ่ง เป็นการจัดการพื้นที่ในสัดส่วน 30:30:30:10 ตามทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติมิใช่สูตรตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

1.6 ทฤษฎีใหม่มุ่งพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะการบริหาร การจัดการ และการใช้น้ำให้มีประสิทธิภาพ

1.7 ทฤษฎีใหม่สร้างความเข้มแข็งจากการพึ่งพาตนเอง

1.8 ทฤษฎีใหม่ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียร ความอดทน การประหยัด

1.9 ทฤษฎีใหม่สอนให้คนรู้จักความสามัคคีรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

1.10 ทฤษฎีใหม่สอนให้คนรู้จักการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น ทั้งใกล้ชิดและห่างไกล โดยอาศัยความยุติธรรมและคุณธรรม

2. ความพร้อมและการจัดการ

2.1 สภาพพื้นที่ เช่น ที่ดินและแหล่งน้ำในไร่นา เป็นต้น บางสภาพพื้นที่ทำได้ดินเหมาะสม ดินสามารถปลูกพืชได้ และเก็บกักน้ำได้

2.2 เทคโนโลยีการผลิต การจัดการ และการตลาด

2.3 เงินลงทุน และเงินทุนหมุนเวียนเล็กน้อยหากมีความเพียร

2.4 ในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร เช่น เคยปลูกพืชอย่างเดียว กลับมาปลูกหลายชนิด ทำงานในไร่นาบางฤดูกาล กลับต้องทำตลอดปีอย่างมีความสุข และมีความอบอุ่นกับครอบครัว

2.5 มีทักษะความขยันหมั่นเพียร อดทน ทดลอง ศึกษา เรียนรู้จริง จากการปฏิบัติ และรอคอยความสำเร็จ

3. ความร่วมมือและความสามัคคี

3.1 ร่วมมือกับภาครัฐราชการ เอกชน และประชาชน

3.2 ความร่วมมือของคนในกลุ่ม ชุมชน และท้องถิ่น

3.3 ความสามัคคีร่วมกัน เอื้ออาทรต่อกัน

3.4 ระดมทุน ทรัพยากรการผลิต คน และอื่นๆ ในการดำเนินงาน¹

¹ <http://www.chaipat.or.th/journal/aug99/thai/self.html>, (29 เม.ย. 2006), 00:52:07.

สรุป หลักการประยุกต์ทฤษฎีใหม่สำหรับเศรษฐกิจพอเพียง

1. ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 10-15 ไร่
2. ทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง หรือขั้นแรก ทำการผลิตกิจกรรมการเกษตร พืช สัตว์ และประมงในไร่นา ให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ อย่าง "พออยู่ พอกิน" หรือสามารถพึ่งตนเองได้
3. มีข้าวพอเพียงในการบริโภคในครัวเรือน
4. ปัจจัยสำคัญคือการจัดการที่ดิน แหล่งน้ำ พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ แรงงานและการลงทุนในไร่นา
5. กิจกรรมการเกษตรหลายชนิดเพื่อลดความเสี่ยงและมีรายได้ต่อเนื่อง
6. ควรมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ หรือการชลประทานมาเติมสระน้ำในไร่นา ในกรณีที่ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง
7. ในขั้นที่หนึ่งการแบ่งสัดส่วนของพื้นที่ในอัตราส่วน 30:30:30:10 เป็นการจัดการพื้นที่ ตามทฤษฎีใหม่ สามารถประยุกต์เปลี่ยนแปลงสัดส่วนตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ได้
8. ในขั้นที่สอง เกษตรกรรวมกลุ่มมุ่งเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยแต่ละครอบครัวต้องมีความพอเพียง "พออยู่ พอกิน" และเข้มแข็งก่อนขอความช่วยเหลือจากรัฐและเอกชน
9. ในขั้นที่สาม เมื่อชุมชนหรือกลุ่มเข้มแข็งจึงร่วมกับคนภายนอกค้าขายและสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจ
10. สร้างประโยชน์ร่วมกัน โดยร่วมพลังการผลิต การจัดการ และการค้าขาย
11. ด้วยหลักของทฤษฎีใหม่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน¹

สรุป การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

1. ยึดความประหยัด คัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสว่า “ความเป็นอยู่ที่ดีไม่ต้องไม่พึ่งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจาก การประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพ ของตนเป็นหลักสำคัญ”
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกัน ในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีตซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า

¹ <http://www.chaipat.or.th/journal/aug99/thai/self.html>, (29 เม.ย. 2006), 00:52:07.

“ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น”

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางในชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่ง ที่ให้ความชัดเจนว่า “การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้ เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไป ก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตัวเอง”

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ศีลละสิ่งชั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมากมิใช่ผู้น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากอายุต่อแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราโชวาทว่า “พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษา และเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้น ใฝ่หองามสมบูรณ์ขึ้น” ทรงย้ำเน้นว่าคำสำคัญที่สุดคือ คำว่า “พอ” ต้องสร้างความพอที่สมเหตุสมผลให้กับตัวเองให้ได้และเราก็จะพบกับความสุข¹

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทและการสื่อสาร

การวิจัยในเชิงสังคมศาสตร์ การเข้าใจทฤษฎีบทบาท ช่วยให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ได้ ทั้งนี้ มีนักวิชาการไทยและนักวิชาการต่างประเทศได้ให้คำจำกัดความแนวความคิดไว้อย่างกว้างขวางดังต่อไปนี้

“บทบาท” เป็นแนวความคิดที่สำคัญในวิชาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา วัฒนธรรม และจิตวิทยา แต่มีนักวิชาการบางท่านได้กล่าวว่า ทฤษฎี “บทบาท” นั้น ไม่ชัดเจนคลุมเครือและได้ใช้โดยไม่ได้กำหนดความหมายให้แน่นอน แต่นักสังคมศาสตร์กลุ่มหนึ่งก็ได้ให้ความสนใจทำให้แนวความคิดของ “บทบาท กลายเป็นเครื่องมือใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ได้มากยิ่งขึ้น

¹ <http://www.chaipat.or.th/journal/aug99/thai/self.html> , (29 เม.ย. 2006), 00:52:07.

ลินตัน (Linton อ้างถึงใน ทิตยา สุวรรณชฎ)¹ ได้ให้แนวความคิดในเรื่องฐานะตำแหน่ง (Status) บทบาท (Role) ของฐานะตำแหน่งนั้นว่า สังคมตั้งอยู่บนรากฐานของการปฏิบัติตอบโต้ของคนในสังคมนั้น (Reciprocal Behavior) ถ้าหากคนไม่มีการกระทำตอบโต้แล้ว แนวความคิดในเรื่องฐานะตำแหน่งและบทบาทจะไม่เกิดขึ้น ฐานะตำแหน่งเป็นนามธรรมไม่ใช่ตัวตนแต่เป็นผลรวมของสิทธิ และหน้าที่ของคนที่ตั้งฐานะตำแหน่งนั้นซึ่งต้องปฏิบัติ ฐานะตำแหน่งจึงมีอยู่ก่อนที่คนจะเข้าไปสวมตำแหน่งนั้น และฐานะตำแหน่งจะมีมากมายแค่ไหนก็แล้วแต่แบบของวัฒนธรรมของสังคมนั้น ส่วนบทบาท คือการประพฤติปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ดังกล่าว พาร์สัน (Parsons อ้างถึงใน ทิตยา สุวรรณชฎ)² นักสังคมวิทยามีความเห็นเช่นเดียวกันกับ ลินตัน (Linton) ว่าฐานะตำแหน่งและบทบาทของบุคคลนั้นเป็นสิ่งที่มียู่แล้ว บุคคลที่อยู่ในฐานะตำแหน่งย่อมจะทำหน้าที่ที่จะให้ฐานะตำแหน่งนั้น ๆ มีบทบาทไปตามแบบฉบับของสังคมก็คือ ระบบของการปฏิบัติต่อกัน

2.2.1 ประเภทของบทบาท

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว ทำให้สามารถสรุปประเภทต่าง ๆ ของบทบาทได้ดังนี้

1. บทบาทที่ถูกกำหนด (Prescribed Role or Role Prescription) เป็นบทบาทการกำหนดสิทธิหน้าที่ทางสังคมได้

2. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Role Expectation) เป็นบทบาทที่อยู่ในระดับของความคิด ส่วนบุคคลหรือเป็นความคาดหวังของสังคมที่ต้องให้บุคคลแสดงบทบาทนั้น ๆ รวมทั้งความคาดหวังของตนเองว่าควรแสดงพฤติกรรมอย่างไร

3. บทบาทที่เป็นจริง (Perform Role or Actual Role) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพแสดงจริง ซึ่งอาจเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังหรือเป็นบทบาทที่ตนเองคาดหวัง/หรือเป็นบทบาทที่ถูกกำหนดหรืออาจจะไม่เป็นไปตามทั้งบทบาทที่กำหนดและบทบาทที่ถูกคาดหวังก็ได้

ในสังคมของมนุษย์ การที่คนเราอยู่ร่วมกันในชุมชนหนึ่ง ๆ นั้น ย่อมมีการปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) พึ่งพาซึ่งกันและกัน ต่างมีหน้าที่ สถานะและมีบทบาทต่าง ๆ กันไป รากฐานของการเกิดบทบาทและสถานะภาพอธิบายได้ด้วยปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) และการแบ่งงานกันทำ (Division of Labour) นั่นคือองค์กรทางสังคม ประกอบด้วยโครงข่ายของบทบาทซึ่งบังคับและให้แนวทางแก่การกระทำที่แต่ละบุคคลในสังคมเข้าไปรับตำแหน่งที่มีหน้าที่หนึ่ง ในสถานภาพหนึ่งนั้น หมายถึงการยอมรับรูปแบบของพฤติกรรมที่ถูก

¹ ทิตยา สุวรรณชฎ, สังคมวิทยา จิตวิทยาสังคมและมานุษยวิทยา, สังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2527), หน้า 38.

² อ้างแล้ว, ทิตยา สุวรรณชฎ, สังคมวิทยา จิตวิทยาสังคมและมานุษยวิทยา, หน้า 40.

กำหนดมาแล้วจากตำแหน่ง หน้าที่และสถานภาพนั้น ๆ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวนี้ก็คือ บทบาทที่สังคมคาดหวังไว้ (Expected Role) (Moreno อ้างถึงในวิสมัญญา ทูยไรสงค์อ้างถึงใน กนกวรรณ ยุติรัตน์)¹

การวิจัยครั้งนี้ คือการศึกษาบทบาทที่เป็นจริง โดยเฉพาะบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม บทบาทพระสงฆ์ที่เข้าไปส่งเสริมกลุ่มองค์กรชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทที่พระสงฆ์ปฏิบัติจริงต่อการส่งเสริมกลุ่ม ด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น โดยมีบทบาทดังนี้

บทบาทเป็นผู้ปลุกจิตสำนึกที่ดีแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดตระหนักรู้และรับรู้ในปัญหา ร่วมกันและหาทางแก้ไข

บทบาทเป็นผู้ให้การเรียนรู้ เพื่อให้เกิดกลุ่มองค์กร และการส่งเสริมให้ชุมชนเรียนรู้อำนาจในการจัดการกลุ่มองค์กรเอง โดยการวางกฎ กติกา และระเบียบในการรับสมาชิก ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มองค์กรร่วมกัน

บทบาทเป็นผู้ส่งเสริมคุณธรรม เป็นการปลูกฝังค่านิยมที่เป็นวัฒนธรรมอันดีที่เกิดจากหลักคำสอนกิจกรรมของกลุ่มองค์กร ร่วมกัน

บทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษา การขยายกลุ่มองค์กรชุมชนนั้น จะต้องอาศัยการดำเนินกิจกรรมใหม่ ๆ และการปรึกษาที่โปร่งใส พระสงฆ์ เป็นผู้ที่มีความโปร่งใสในการให้คำปรึกษาที่ดี เพราะถือว่า การพัฒนา กายและจิต เป็นภาระอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีบทบาทหรือมีบารมี ที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความเชื่อและเลื่อมใสศรัทธา

2.2.2 บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคม

บรรพต วีรชัย และ อร วีรชัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และผลการวิจัยพบว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านต่าง ๆ ดังนี้²

1. ด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์กับบทบาทส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพสุจริตไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีบทบาทในการสอนงานอาชีพฝีมือ เช่น การวาดแผนโบราณ ยาสมุนไพร ศิลปกรรม การก่อสร้าง เป็นต้น

¹วิสมัญญา ทูยไรสงค์, บทบาทพระสงฆ์การส่งเสริมองค์กรชุมชน เพื่อสร้างทุนชุมชนศึกษาเฉพาะกรณี:กลุ่มสังฆะธรรมทรัพย์ จังหวัดตราด, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2544, หน้า 9.

² บรรพต วีรชัย และคณะ, พระสงฆ์กับสังคมไทยโดยพิจารณาในเชิงสังคมเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง:กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย), 2523, หน้า 1.

2. ด้านสังคม บทบาทพระสงฆ์ด้านนี้ก็คือ การอบรมจริยธรรม การลดการติดยาเสพติด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การอนุเคราะห์ผู้มีปัญหาทางใจ การช่วยเหลือกิจกรรมของประชาชน เช่น การให้วัดเป็นสถานที่เก็บพัสดุ ให้ยืมเครื่องใช้ เป็นต้น และบทบาทในการพัฒนาชุมชนอีกด้วย

3. ด้านการศึกษา พระสงฆ์มีบทบาทในด้านการศึกษาหลายประการ ได้แก่ การให้ความรู้แก่พระสงฆ์และประชาชนทั้งหลายภายในวัดและนอกวัด การสร้างโรงเรียนในวัด

4. ด้านการเมืองการปกครอง พระสงฆ์มีบทบาทโดยอ้อมต่อการเมืองการปกครองในเชิงเหนี่ยวนำการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับธรรมะ

นอกจากนี้ บทบาทที่คาดหวังไว้ในสังคมของพระสงฆ์ยังคาดหวังไว้ว่า พระสงฆ์ยังมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมอีกด้วย ดังพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนพระภิกษุสงฆ์ไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์ทั้งหลาย” (วิ.มหา.4/32/33)¹ นั่นคือพระสงฆ์ควรจะไปมีบทบาทหน้าที่ต่อการพัฒนาสังคมด้วยเพราะตามสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตและการบำเพ็ญสมณะธรรมของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย สภาและเหตุการณ์ทางสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณะธรรม และโดยคุณธรรมคือความเมตตาธรรม พระสงฆ์ต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ บทบาทเหล่านี้เป็นบทบาทตามอุดมคติหรือบทบาทการคาดหวัง (Expected Role) ของพระสงฆ์ คือบทบาทที่อยู่นับความคิดส่วนบุคคลว่าควรจะทำหรือแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างไร แต่ยังไม่ได้กระทำจริง ๆ ดังนั้น เมื่อสังคมได้เปลี่ยนไปตามกาลสมัย วัตถุประสงค์ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนในสังคมมากยิ่งขึ้น พระสงฆ์บางกลุ่มได้ให้ความสนใจต่อปรากฏการณ์เหล่านี้ และได้แสดงบทบาทให้ปรากฏในสังคม (Actual Role) มากขึ้น เพื่อเข้าไปแก้ปัญหาของสังคม ส่วนของการเสื่อมถอยด้านศีลธรรม จริยธรรม โดยจะต้องพยายามปรับตัว ให้สามารถอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนไปได้

2.2.3 บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชน

สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันจารีตประเพณีที่มีความสำคัญยิ่ง พระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีบทบาทสำคัญในการชี้นำสังคม ซึ่งถึงแม้บทบาทในด้านการเป็นผู้นำจะลดน้อยลงไปในปัจจุบัน แต่บทบาทด้านการเป็นผู้นำทางศีลธรรมชีวิตประจำวันของชาวชนบทส่วนใหญ่ ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้วยังเป็นสถานที่เอื้ออำนวยในด้านบริการสังคม

¹ วิ.มหา, (4/32/33).

² อ่างแล้ว, วิสมัญญา ทูชโรสงค์, บทบาทพระสงฆ์การส่งเสริมองค์กรชุมชน เพื่อสร้างทุนชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี:กลุ่มสังฆะธรรมทรัพย์ จังหวัดตราด, หน้า 11.

อื่น ๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึง เพื่อเป็นการสร้างบูรณาการภายในชุมชน ดังที่ พระมหาประยูรช ญัตโต ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ไว้ดังนี้

1. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งลูกบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์ รับการฝึกอบรม ทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในแต่ละยุคสมัย
2. เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ และศึกษาเล่าเรียนด้วน ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ
3. เป็นสถานพยาบาล ที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาความรู้ของพระสงฆ์
4. เป็นที่พักของคนเดินทาง
5. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม
6. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและงานมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน
7. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิต ครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ
8. เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติเป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์ ที่เก็บรวบรวมศิลปวัตถุที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น
9. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือ ยืมไปใช้เมื่อตนจัดงานขึ้น
10. เป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมา ประชุมกัน เพื่อแจ้งข่าวทางราชการต่าง ๆ
11. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือบริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของคนในระยะเวลาต่าง ๆ

นอกจากบทบาทเหล่านี้ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการทางการเมือง และสังคมขึ้นในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้พระสงฆ์ถูกชักนำเข้าสู่กระบวนการพัฒนามากขึ้น ซึ่งมีทั้งทำงานโดยอิสระ และร่วมกับรัฐบาล ที่เห็นได้ชัดก็มีอยู่หลายท่านดังกล่าวมา แต่บทบาทการพัฒนาที่เน้นการสร้างทุนชุมชน หรือการส่งเสริมกลุ่ม/องค์การชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อการพึ่งตนเองได้ของชุมชนเอง โดยผ่านกระบวนการดำเนินกิจกรรมนั้น สัจจะสะสมทรัพย์ ถือว่าเป็นการแสดงบทบาทที่เข้าไปส่งเสริมการสร้างทุนของพระสงฆ์ได้อย่างชัดเจนผ่านกระบวนการเหล่านี้

1. ใช้หลักธรรมทางศาสนาที่เน้นในเรื่องบุญ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสันโดษ เป็นหัวใจสำคัญ โดยการเชื่อมโยงบุญ-ใจ-เงิน ให้เกิดเป็นกิจกรรมสะสมทรัพย์ ที่ปราศจากความคิดเป็นโลกจริต โดยการใช้หลักธรรมสอดแทรกไปในการแนะนำเรื่องการสร้าง

2. พัฒนากิจกรรมอ้อมทรัพย์สินให้เกิดเป็นผลประโยชน์ร่วมของชุมชน เพื่อสร้างแรงจูงใจของคนในชุมชนให้หันมาร่วมมือพึ่งพากันแทนการแก่งแย่ง ตัวใครตัวมัน

3. ใช้วิธีคิด “จิตสำนึกร่วมชุมชน” ทดแทนชีวิตแบบปัจเจกชน โดยอาศัยระบบการบริหารจัดการ สวัสดิการ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของสมาชิก และการใช้กลไกของชุมชนในการตรวจสอบ เพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชน

4. อาศัยระบบการจัดการที่โปร่งใส มีระบบบัญชีที่สามารถตรวจสอบได้ อีกทั้งคณะกรรมการ รวมไปถึงที่ปรึกษาก็มีความโปร่งใส

5. การบริหารมีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมของชุมชน เช่น การให้เงินกู้ การระดมเงินฝากที่ละเล็กละน้อย การจัดการเรื่องปันผล สวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน

6. อาศัยบทบาทผู้นำและเป็นผู้นำคนสำคัญที่ชาวบ้านศรัทธาไปจนถึงคณะกรรมการที่มาดูแลเรื่องกองทุน ก็ถูกคัดเลือกด้วยหลักเกณฑ์ด้านคุณธรรม และบารมี

7. อาศัยบทบาทการส่งเสริมการเรียนรู้ ให้แก่ชุมชน โดยการให้ข้อปฏิบัติดังนี้ คือ

- ให้สถานที่สาธารณะของชุมชน คือ วัดอันเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมีโอกาสมาปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว ซึ่งหากไปจัดการที่บ้านใคร หรือหน่วยงานใด ความรู้สึกเป็นเจ้าของ หรือการเข้าถึงคงจะไม่เหมาะสมเท่าวัด

- สร้างเงื่อนไขให้ผู้คนที่ต้องมาพบปะแลกเปลี่ยนทุกข์สุขกันอยู่เสมอ เช่น การต้องมาออมทุกเดือน

- ใช้ระบบการจัดการที่รวดเร็ว เช่น การจัดการเรื่องสินค้ำที่สามารถบริหารได้ภายในวันเดียว ไม่ต้องมีคลังสินค้า เช่น สหกรณ์ที่ต้องเพิ่มการจัดการ

- ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร ทั้งการตั้งคณะกรรมการ การตัดสินใจวางกฎเกณฑ์ของกองทุน การติดตามประเมินผล ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

เหล่านี้ เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมกลุ่ม/องค์กรชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยผ่านกระบวนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กรในชุมชนนั้น ๆ

2.2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นกระบวนการ(Process)ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก4 ประการ คือ ผู้ส่งสาร(Source)ถ่ายทอดข่าวสาร (Message)ผ่านช่องทาง (Channel)ไปยังผู้รับสาร (Receiver)ในกรณีที่ผู้ส่งสารต้องการจะจูงใจให้ผู้รับสารมีทัศนคติ (Attitude)คล้อยตามวัตถุประสงค์ที่ผู้ส่งสารตั้งไว้แล้วนั้นให้ใช้ การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)เป็นช่องทางในการ

สื่อสารที่มีประสิทธิผลมากกว่าช่องทางประเภทอื่น ๆ และแนวโน้มที่ผู้รับสารจะยอมรับข้อเสนอหรือความคิดเห็นจากผู้ส่งสารหรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติในตัวของผู้ส่งสารซึ่งพยายามแสดงออกเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อถือ โดยที่ผู้รับสารหรือกลุ่มชนนั้นจะเป็นผู้พิจารณาคุณลักษณะ (Characteristics) ความน่าเชื่อถือที่มีอยู่ภายในตัวผู้ส่งสารเอง

ในการศึกษาแนวคิดตรงนี้ตรงกับการศึกษาของ Rogers ซึ่งได้ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการสื่อสารเพื่อให้ยอมรับนวัตกรรมพบว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้ดี ในกรณีที่มีผู้ที่มีความน่าเชื่อถือสูง¹ ปัจจัยที่ทำให้แหล่งข่าวสารเกิดความน่าเชื่อถือ (Credibility of Source) นี้ประกอบด้วยปัจจัยความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness Factor or Safety Factor) ปัจจัยความสามารถของผู้ส่งสาร (Qualifications Factor or Expertness Factor) และปัจจัยความคล่องตัว (Dynamism Factor)²

ในหลักการด้านปัจจัยความน่าไว้วางใจ เป็นคุณลักษณะหนึ่งของผู้ส่งสาร ซึ่งประกอบด้วยความมีเมตตากรุณาความเข้าใจกันได้ดีกับบุคคลอื่น ความเป็นมิตร ความอ่อนโยน ความน่าคบ ความสุภาพ ความไม่เห็นแก่ตัว ความเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือการชื่นชมของสังคม

ปัจจัยด้านความเชี่ยวชาญหรือความสามารถของผู้ส่งสาร เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวของผู้ส่งสารที่ผู้ได้รับการฝึกฝนอบรมมาเป็นอย่างดี มีประสบการณ์มาก มีความสามารถ มีความรู้ความชำนาญเพียงพอ และมีสติปัญญาเฉียบแหลม ฉลาดเฉลียว

ปัจจัยความคล่องตัวของผู้ส่งสาร ประกอบด้วยความจริงใจ ความเข้าใจผู้อื่น ความมีอำนาจและความกระตือรือร้น ความมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

วิษณุ สุวรรณเพิ่มอ้างในฮอฟแลนด์, जानิส, และเคลลี (Hovland, Janis and Kelley)³ ได้ศึกษาเกี่ยวกับความตั้งใจของบุคคลได้แนะนำว่า ความเชื่อถือ ของคนนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลัก 2 ประการคือ

1. ความสามารถ (Competence) หรือความเชี่ยวชาญ (Expertness) ซึ่งผู้รับสารมองเห็นได้จากผู้สื่อสารนั้น
 2. ความซื่อสัตย์ (Trustworthiness) หรือความน่าไว้วางใจที่ผู้รับสารมีต่อผู้สื่อสารนั้น
- ในกระบวนการสื่อสารนั้นความสามารถหรือความเชี่ยวชาญของบุคคลผู้ทำการสื่อสารจะมี

¹ Rogers, E. M. **Modernization Among Peasants** New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc, 1969, p. 184.

² Ibid. p. 184.

³ วิษณุ สุวรรณเพิ่ม, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523), หน้า 105.

ความสำคัญในเรื่องการเปลี่ยนแปลง(Task-related variable) ซึ่งเกี่ยวข้องกับตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำอยู่ด้วย

สอดคล้องกับงานวิจัยของเบอร์โล(Berlo)¹ และคณะในปี 1966 ได้ชี้ให้เห็นว่า ประชาชนนี้จะใช้วิธีพิจารณา ความเชื่อถือได้ ของผู้สื่อสาร โดยแบ่งออกเป็น 3 มิติหรือ 3ปัจจัยด้วยกันคือ

1. มิติด้านความปลอดภัย (Safety) ซึ่งคล้องกับความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่(Hovland, Janis and Kelley)ได้ศึกษาไว้ ซึ่งพิจารณาได้จากการทำ อันดับสเกล (Rating Scale) ที่อยู่ในระดับสเกลที่สูงพอหรือมีความปลอดภัยมากในตัวผู้สื่อสารนั้น มิติด้านความปลอดภัยนี้ประกอบด้วย ความเมตตากรุณา ความโอบอ้อมอารี ใจกว้าง สุขุมรอบคอบ มองอย่างผู้มีวุฒิภาวะ ดังนั้น ผู้สื่อสารซึ่งมี ความเชื่อถือได้ จากผู้รับสาร ไม่จำเป็นต้องมีอันดับสเกลอยู่ในระดับสูงทุก ๆ เรื่องและสถานการณ์ หากแต่จะต้องมีความเชื่อถือได้ในเรื่องที่ต้องการทำการสื่อสารอยู่ในระดับสูงเฉพาะเรื่องเฉพาะกรณีไปตามกระบวนการที่เป็นไป

2. มิติด้านคุณวุฒิ(Qualification) ซึ่งคล้าย ๆ กับองค์ประกอบด้านความสามารถหรือความเชี่ยวชาญ (Expertness) ที่ฮอฟแลนด์และคณะได้ศึกษาไว้แล้ว องค์ประกอบด้าน คุณวุฒิเป็นคุณลักษณะอิสระของผู้สื่อสารซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบด้านความปลอดภัยหรือความคล่องตัวแต่อย่างใด บุคคลที่ได้ชื่อว่ามีระดับของควมมีคุณวุฒิหรือมีความสามารถสูง สามารถพิจารณาได้จากการที่บุคคลนั้นได้รับการฝึกอบรมเป็นอย่างดี มีความรู้ความชำนาญ มีความสามารถพิเศษ มีสติปัญญา และมีทักษะในด้านต่าง ๆ

3. มิติด้านความคล่องตัว(Dynamism) ซึ่งเบอร์โล ได้แยกไว้ต่างจาก 2 องค์ประกอบแรก เพราะปัจจัยที่ 3 นี้มีความแปรเปลี่ยน น้อยกว่าสองปัจจัยแรก และผู้รับสาร โดยทั่วไป ๆ จะไม่ใช้ปัจจัยความคล่องตัวนี้เป็นเครื่องตัดสินใจว่าผู้สื่อสารมี ความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด บุคคลที่มีความคล่องตัวอยู่ในระดับสูงนี้จะประกอบด้วย ความขยันขันแข็ง ความจริงใจและความกระตือรือร้นความต้องการใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นต้น

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอารอนสันและโกลเดน(Aronson and Golden,) มีความเห็นว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความมีสติปัญญา มีไหวพริบดี (Intelligent) มีความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความจริงใจ และเป็นผู้มีใจกล้าได้กล้าเสีย²

สอดคล้องกับแนวคิดของอินเฟนเท(Dominc A. Infante) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแหล่งสารหรือผู้ส่งสาร ไว้ด้วยเช่นกัน ผลการวิจัยพบว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร

¹ อ่างแก้ว, วิษณุ สุวรรณเพิ่ม, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ, หน้า 105.

² Elliot Aronson and Golden, B. W. "The Effect of Relevant and Irrelevant Aspect of Communicator Credibility on opinion Change, Journal of Personality, 1962, pp. 135-146.

ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการคือ ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) สามารถวัดได้จาก ความซื่อสัตย์-ความไม่ซื่อสัตย์ ความไว้วางใจได้ – ไว้วางใจไม่ได้ และความจริงใจ – ความไม่จริงใจ ความเชี่ยวชาญ(Expertness) ซึ่งวัดได้จากความชำนาญ – ไม่ชำนาญ การมีความรู้มีคุณวุฒิ เพียงพอ – มีความรู้และคุณวุฒิไม่เพียงพอ(Informed – Uninformed) และการมีความคล่องตัว (Dynamism) วัดจากความกล้า – ความขลาด ความกระตือรือร้น – ความเฉื่อยชา ความก้าวร้าว-ความสุภาพอ่อนโยน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับปฏิกริยาโต้ตอบด้วยความพอใจ ทัศนคติ การจูงใจ การเรียนรู้และความตั้งใจฟังของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสาร และพบว่าสามารถจัดความน่าเชื่อถือของผู้รับสารได้จากการพิจารณาทัศนคติของผู้รับสารที่มีต่อคุณลักษณะทั้ง 3 ประการในตัวความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร¹

สรุป ประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยหรือคุณลักษณะ 3 ประการดังกล่าว คือ ความน่าไว้วางใจ ความเชี่ยวชาญหรือความสามารถของผู้ส่งสาร และความคล่องตัว เป็นปัจจัยหรือคุณลักษณะสำคัญที่ทำให้แหล่งสารเกิดความน่าเชื่อถือ ซึ่งจะเอื้อให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการดำเนินการสื่อสารให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ผู้ส่งสารตั้งไว้

อย่างไรก็ตามการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ข่าวสารใด ๆ ก็ตาม ผู้ส่งสารประเภทสื่อบุคคล (Personal Media) แต่ละคนมิได้มีบทบาทเท่าเทียมกันในการเผยแพร่ข่าวสารหรือนวัตกรรม (Innovation) ในการสังเกตจากชีวิตประจำวันและผลการวิจัยจำนวนมากต่างชี้ให้เห็นว่า บุคคลบางคนสามารถมีอิทธิพลต่อทัศนคติหรือต่อพฤติกรรมของคนอื่นได้ตามที่บุคคลนั้นต้องการ บุคคลที่มีลักษณะเช่นนี้เรียกได้ว่า เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะของการเป็นผู้นำ (Leadership) หรือในทางการสื่อสารเรียกว่า (opinion Leader)

กระบวนการคิดตามปกติคำว่าผู้นำทางความคิด จะเป็นคำที่ใช้เรียกบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของผู้อื่นโดยไม่เป็นทางการ ลักษณะเช่นนี้แตกต่างกับผู้นำที่เป็นทางการที่มีอิทธิพลเหนือความคิดเห็นของผู้อื่นโดยอาศัยอำนาจที่มาจากตำแหน่งที่เป็นทางการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จีรพรรณ กาญจนจิตรา² ให้คำนิยามคำว่า ผู้นำ ว่าหมายถึง ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอันเป็นที่ต้องการในการดำเนินงานของกลุ่ม และสามารถใช้ความรู้นั้นช่วยให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ได้ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง และความเป็นผู้นำ (Leadership) เป็น

¹ Dominic A. Infante, “The Construct validity of semantic differential scales for the measurement of source credibility,” *Communication Quarterly*, Spring, 1980, pp.19-25.

² จีรพรรณ กาญจนจิตรา, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521), หน้า 47.

กระบวนการที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมของกลุ่มที่รวมตัวกันขึ้น เพื่อนำกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ ผู้นำส่วนใหญ่จะมีบุคลิกภาพเด่นชัด มีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษในกลุ่มชนหรือในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นผู้ที่สามารถจูงใจประชาชนให้มีความคิดเห็นคล้อยตาม และลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งจนนำกลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางได้เป็นผลสำเร็จในที่สุด

ในการศึกษาเกี่ยวกับผู้นำอาจจะจำแนกลักษณะโครงสร้างของผู้นำออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ โครงสร้างผู้นำอย่างเป็นทางการ (Formal Leadership Structure) และโครงสร้างผู้นำแบบไม่เป็นทางการ (Informal Leadership Structure)

โครงสร้างผู้นำแบบไม่เป็นทางการนี้ เกิดจากการสังสรรของชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการมาเป็นเวลาช้านานลักษณะของกลุ่มในหมู่บ้านซึ่งเป็นแบบกลุ่มปฐมภูมิ จึงเพิ่มความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีการติดต่อสัมพันธ์แบบตัวต่อตัวระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง และกลุ่มเหล่านี้จะมีศูนย์กลางอยู่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งจะกลายเป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการของหมู่บ้านนั้น ผู้นำแบบไม่เป็นทางการนี้เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้านมาก ชาวบ้านจะให้ความเคารพยกย่อง ให้ความเชื่อถือ ทั้งนี้เนื่องจากวิธีการเข้าถึงชาวบ้านอย่างเป็นกันเอง มีความเห็นอกเห็นใจ และให้ความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลผู้ซึ่งเป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการ อันได้แก่สมภาร เจ้าอาวาส ครูใหญ่ เป็นต้น

สอดคล้องกับงานวิจัยของพัทยา สายหู¹ กล่าวว่า ผู้นำในชุมชนคือ ผู้ที่ก่อให้เกิดมีการกระทำขึ้นในหมู่ผู้ตาม ผู้นำเป็นผู้ริเริ่มความคิด แล้วถ่ายทอดความคิดนั้นให้ผู้ตามรับไปปฏิบัติ เป็นการกระทำขึ้น วิธีการถ่ายทอดความคิดอาจทำได้ด้วยการบอกเล่าโดยตรงให้ผู้ตามรับปฏิบัติหรือด้วยการแนะนำขึ้นต้นให้มีการปรึกษาหารือในหมู่ผู้ตามช่วยกันสร้างความคิดต่อไปหรือด้วยการชี้ปัญหาและให้ผู้ตามคิดหาหนทางที่จะกระทำของตามความสมัครใจ และตามหลักการแล้ว ความคิดจะเริ่มต้นที่ผู้นำและกระทำสำเร็จคล่องด้วยการปฏิบัติของผู้ตาม

ในแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นผู้นำทางความคิดนี้เริ่มต้นมาจาก ลาซาสเฟล,เบอร์เรลสันและโกเดท (Lazarsfeld, Berelson and Gaudet) ในการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองในการเลือกตั้งประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1940 เดิม ลาซาสเฟลและเพื่อนต้องการศึกษาว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างไร แต่ผลของการวิจัยกลับปรากฏว่าเกือบไม่มีผู้ใดเลยที่ออกคะแนนเสียงเลือกตั้งเพราะอิทธิพลของสื่อมวลชน การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าความ

¹ พัทยา สายหู, กลไกของสังคม, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2536), หน้า 1-2.

คิดเห็นมักจะไหลจากวิทยุและสิ่งพิมพ์ไปยังผู้นำความคิดหรือผู้นำ และจากผู้นำความคิดไปยังผู้อื่นที่มีความสนใจทางการเมืองน้อย¹

งานวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของRalph² ที่ได้ศึกษาสำรวจว่า บุคคลจะมีลักษณะความเป็นผู้นำได้ต้องมีเกณฑ์เฉลี่ยอยู่ในระดับของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งผู้นำได้จะต้องมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้คือ เป็นผู้มีสติปัญญาเฉียบแหลม เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจในกิจการที่รับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมและในสังคม ซึ่งในปัจจัยต่าง ๆ ได้พบว่ามีความสัมพันธ์กับความเป็นผู้นำสูงสุด สามารถแจกแจงเป็นหมวดหมู่ได้คือ

1. ความสามารถ(Capacity) ประกอบด้วย ความมีสติปัญญาเฉียบแหลมมีความตื่นตัว ความกระตือรือร้น
2. ความสำเร็จ(Achievement) ประกอบด้วยความเป็นผู้มีความรู้มีความสามารถเป็นผู้มีการศึกษา ทรงความรู้ที่จะกระทำความสำเร็จให้เกิดขึ้น
3. ความรับผิดชอบ(Responsibility)ประกอบด้วยความน่าไว้วางใจ ความคิดสร้างสรรค์ความขยันขันแข็ง ความอดทนพร้อมจะเผชิญปัญหา

ในสังคมไทยที่มีวัฒนธรรมที่เก่าแก่จําเป็นอย่างยิ่ง ต้องมีผู้นำที่มีคุณสมบัติโดยเฉพาะที่จะทำให้การเป็นผู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นนั่นคือ ผู้นำจะต้องมีความกระตือรือร้น อุทิศหาเพียร มีความซื่อสัตย์ และเป็นผู้ที่เสียสละเพื่อส่วนรวม ผู้นำที่มีความกระตือรือร้นจะเป็นผู้นำที่นำไปสู่ความสำเร็จ ถ้าหากผู้นำขาดความกระตือรือร้นก็จะเป็นอุปสรรคขัดขวางการดำเนินงานของชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้การทำงานของผู้นำไม่ได้รับความสำเร็จ

2.3 บทบาทของพระสงฆ์

ศาสนามีลักษณะเป็นสากล (ปกรณ กงเพชร)³ คนทุกหมู่เหล่าต่างมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นับตั้งแต่โบราณ มนุษย์ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนกับสิ่งที่ไม่รู้ทำให้เกิดความกลัว มนุษย์จึงต้องพึ่งศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว บทบาทหน้าที่ของศาสนาที่มีต่อสังคม และการเมือง มนุษย์มีความสงสัยว่าตัวเองเกิดมาทำไม และตายแล้วจะไปไหน ศาสนาจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ โดยคำสอนที่ใ้มนุษย์ใช้ความดี ความสามารถ คุณธรรมในการดำเนินชีวิต ทั้งคำสอนยังมีส่วนลด

¹ P.F. Lazarsfeld, B. Berelson and H. Gaudet, **The People's Choice**, (New York : Duel, Sloan and Pearce, 1944), pp. 151-152.

² Ralph M. Stogdill, **Handbook of Leadership**, (New York: The Free Press, 1974), pp. 62-64.

³ ปกรณ กงเพชร, พันตำรวจตรี, **พระสงฆ์กับบทบาทในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมในชุมชนศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมหาสารคาม**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), 2544, หน้า 18.

ความขัดแย้งของปัญหาต่าง ๆ เป็นตัวประสานประโยชน์ในสังคม รวมทั้งสนับสนุนเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ตลอดจนการเมืองด้วย

บทบาท (สมคิด เฟ็งอุคม)¹ หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่และสิทธิ ซึ่งจะอยู่ในขอบเขตของสถานภาพ หรือฐานะของตำแหน่งทางสังคมที่บุคคลนั้นดำรงอยู่

สมคิด เฟ็งอุคม² กล่าวถึงงานของสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติไทยในสังคมปัจจุบัน แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ การพัฒนาคุณภาพของพลเมือง การสงเคราะห์ประชาชน และการช่วยเหลืองานของทางราชการ ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาคุณภาพของพลเมือง คุณภาพของพลเมืองโดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรมมีความสำคัญต่อความมั่นคงแห่งชาติอย่างยิ่ง งานของพระสงฆ์ในด้านนี้ ได้แก่

1.1 การให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรของชาติทุกระดับอายุให้เข้ามาอยู่ในพระธรรมวินัย ศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัย

1.2 การเทศนา อบรม สั่งสอนประชาชนที่มาทำบุญที่วัดในวันธรรมสวนะ และจัดให้มีการทำบุญบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ตามประเพณีหรือในงานเทศกาลต่าง ๆ การเทศน์ทางวิทยุ โทรทัศน์ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม การเขียนบทความเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ การเรียบเรียงหนังสือธรรมะเผยแพร่ในงานและโอกาสต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมเผยแพร่พุทธศาสนาทั้งปวง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานตามโครงการอบรมประจำตำบล

1.3 การจัดสอนศาสนศึกษาแก่เด็กและประชาชน

1.4 การดำเนินกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาของวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

2. การสงเคราะห์ประชาชน เป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ พระสงฆ์ได้สงเคราะห์ประชาชนทั้งทางด้านขวัญและกำลังใจและวัตถุอีกด้วย ดังนี้

2.1 การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิตและตามประเพณีเกี่ยวกับส่วนรวม

2.2 การช่วยประกอบศาสนพิธีในงานทำบุญ บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ

¹ สมคิด เฟ็งอุคม, การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535, หน้า 10.

² อ้างแล้ว, สมคิด เฟ็งอุคม, การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม, หน้า 23-24 .

2.3 การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาต่างท้องถิ่นที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาโรค การให้ที่ดินหรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกให้ประชาชนที่ขาดเงินปลูกบ้านอาศัย

2.4 การดูแลโรคชะตาโรค การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ การให้ฤกษ์ยาม

2.5 การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่ของวัดประชุมราษฎร เป็นหน่วยเลือกตั้ง จัดงานหารายได้ เพื่อสาธารณกุศลตลอดจนการให้ใช้ที่ดินของวัด สร้างสาธารณสถานต่าง ๆ

2.6 การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษาในหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น

2.7 การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยจากธรรมชาติ การรวบรวมสิ่งของจากผู้บริจาคไปให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบภัยต่างท้องถิ่น

3. การช่วยเหลืองานของทางราชการ พระสงฆ์พยายามที่จะช่วยเหลืองานทางราชการทั้งในด้านการปกครอง การสงเคราะห์ประชาชน และการรักษาความปลอดภัยของชาติ เช่น

3.1 ช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎรให้รู้จักผิดชอบชั่วดี การปฏิบัติตามคำแนะนำชักชวนของรัฐบาลหรือผู้ปกครองบ้านเมืองระดับต่าง ๆ

3.2 ช่วยกิจการบริหารตามปกติของเจ้าหน้าที่รัฐบาล

3.3 ช่วยสงเคราะห์ประชาชนโดยรับช่วงงานจากเจ้าหน้าที่รัฐบาลให้การสงเคราะห์ในท้องถิ่นกันดารที่วัดตั้งอยู่

3.4 การช่วยทางราชการเกี่ยวกับกิจการอันเกี่ยวกับความมั่นคง

โครงสร้างและหน้าที่ของสถาบันศาสนา พอสรุปได้ว่า ศาสนาทำหน้าที่สำคัญแยกได้ดังนี้ (ปกรณ์ กงเพชร)¹

1. ศาสนาให้คำอธิบาย ความกระจ่างชัดต่อคำถามที่ว่ามนุษย์เกิดมาจากไหน แล้วจะไปไหนทำให้มนุษย์เข้าใจและยอมรับสถานภาพที่ตนต้องเผชิญที่ว่า แก่ เจ็บ และก็มีตาย เป็นการเวียนว่ายตายเกิด

2. ศาสนาช่วยสนับสนุนสถาบันพื้นฐานต่าง ๆ ของสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันทางครอบครัว การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม โดยศาสนาต่าง ๆ มักจะมีคำสอนบัญญัติแนวทางเศรษฐกิจที่ยังประโยชน์แก่มวลมนุษย์ กล่าวคือ ศาสนาเป็นพื้นฐานของอุทกมการณ์ทาง

¹ ปกรณ์ กงเพชร, พันตำรวจตรี, พระสงฆ์กับบทบาทในการป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชนศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมหาสารคาม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), 2544, หน้า 18-27.

การเมืองที่ย้ำคุณค่าของมนุษย์ ศาสนาจึงเป็นสื่อที่อบรมมนุษย์ให้รู้จักระเบียบสังคม ปรับตัวอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้

3. ศาสนาช่วยเป็นกำลังใจหรือพลังใจแก่บุคคล เมื่อเกิดวิกฤตการณ์กับความขงใจที่ไม่สามารถหาเหตุผลมาอธิบายได้หรือขาดหลักที่พึ่งทางใจ

4. ศาสนาช่วยประสานสังคมให้เป็นเอกภาพเชื่อมความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันนำไปสู่การบูรณาการภายในชาติ

ซึ่งศาสนาพุทธก็มีคุณลักษณะครบถ้วนทุกประการดังกล่าวแล้ว และมีพระสงฆ์เป็นผู้สืบต่อและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้คงอยู่และให้การอบรมสั่งสอนแก่ประชาชนทั่วไปสามารถแยกภารกิจตามบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ได้ดังนี้

2.3.1 บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์โดยทั่วไป

พระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และเป็นผู้นำธรรมะของพระพุทธเจ้าออกแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติ กล่าวคือ หน้าที่โดยตรง พระสงฆ์เป็นผู้ให้ธรรมทานหรือการพยายามชี้แนะในเรื่องห้ความดีงามเพื่อให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์ พ้นจากปัญหา

ประยุทธ์ ปยุตโต¹ ได้สรุปบทบาทของพระสงฆ์และวัดได้ดังต่อไปนี้

1. เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งบุตรมาอยู่รับใช้พระ เพื่อรับการศึกษาอบรมศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น รวมทั้งศูนย์รวมเยาวชนด้วย
2. เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนอาศัยเลี้ยงชีพ
3. เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนสมัยนั้น
4. เป็นที่พักคนเดินทาง
5. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม
6. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาล และมหรสพต่าง สำหรับชาวบ้านเป็นผู้ใกล้ชิดข้อพิพาทเป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ
7. เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์
8. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดหรือยืมไปใช้เมื่อมีงาน

¹ พระเทพเวที(ประยุทธ์ ปยุตโต), *พุทธศาสนากับสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2525), หน้า 45.

9. เป็นศูนย์กลางการบริหาร การปกครองที่กำนัน หรือผู้ใหญ่ใช้ประชุมลูกบ้าน เพื่อการกิจการ

10. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะเวลาต่าง ๆ ของชีวิต

สัญญา สัญญาวิวัฒน์¹ กล่าวว่าพุทธศาสนาเป็นสถาบันสังคมหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยองค์ 4 คือ

1. ตำแหน่งทางสังคมพุทธศาสนา คือ พระ เณร ชี และฆราวาส
2. หน้าที่ทางสังคมของพระพุทธศาสนา คือ สร้างความเป็นปึกแผ่นในสังคม เป็นมาตรฐานความดี ความชั่ว ให้กำลังใจ ปลอบใจ และให้ความกระจ่างเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์
3. แบบแผนความประพฤติ ได้แก่ ศีล-ธรรมข้อต่าง ๆ ทั่วไป เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วทุกคนมีกรรมเป็นของตนเอง และเฉพาะตำแหน่ง เช่นเป็น พ่อ แม่ ลูก ครู ลูกน้อง เจ้านาย เป็นพระ หรือ ชี ก็จะมีแบบปฏิบัติตัวแตกต่างกัน
4. องค์วัตถุในพระพุทธศาสนา เช่น วัด โบสถ์ วิหาร เจดีย์ เครื่องอัฐบริขารของพระสงฆ์ เป็นต้น

พุทธศาสนาจึงเข้าข่ายเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมเพราะเป็นระบบความเชื่อที่ทุกคนในโลกจะต้องมีรูปใดรูปหนึ่ง แต่พุทธศาสนาก็เป็นสถาบันสังคมเฉพาะสังคม หรือเฉพาะกลุ่มที่นับถือพุทธศาสนา ดังนั้น จึงไม่ได้บังคับหรือแผ่อิทธิพลไปถึงคนนอกศาสนาให้ต้องปฏิบัติเหมือนกันอันเป็นการฝืนใจและอาจนำไปสู่ความขัดแย้งแตกแยกได้

อภิชัย พันธเสน² กล่าวถึง ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์ ไว้ว่า พระสงฆ์ถูกลดบทบาทลงจากการเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ มาเป็นเพียงผู้ประสานเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชน วัด และพระสงฆ์ถูกลดบทบาทที่มีต่อการดำรงชีวิต และการพัฒนาของชาชนบทลงมากมาย จนกระทั่งเหลือเพียงบทบาทที่สำคัญเพียงผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นคลังพัสดุเท่านั้น นอกจากนี้ปัจจัยภายนอกจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ยังมีมูลเหตุจากปัจจัยภายในอีก 2 ประการ คือ

ประการแรก พระสงฆ์ไม่พยายามปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปไม่พยายามประยุกต์ความเจริญต่าง ๆ เหล่านั้นมาเสริมสร้างบทบาทของตนเองขึ้นใหม่

¹ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการใช้เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2533), หน้า 95-99.

² อภิชัย พันธเสน, เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท หน่วยที่ 1-7, นนทบุรี, (สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร และสหกรณ์ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2539), หน้า 207.

ประการที่สอง คือ การสูญเสียภาวะผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์ไม่สนใจศึกษาความรู้และเทคนิควิทยาการสมัยใหม่ การปฏิเสธความรู้เช่นนี้เป็นผลให้พระสงฆ์ไม่สามารถเข้าใจถึงสภาพปัญหาและโครงสร้างของสังคมที่เปลี่ยนไปได้

2.3.2 บทบาทด้านการพัฒนาของพระสงฆ์

พระธรรมญาณมุนี¹ ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาเป็นวิธีการสร้างสรรค์ ปรับปรุง แก้ไขสิ่งที่ควรจะมีแต่ยังไม่มีให้มีขึ้น สิ่งที่มีแล้วไม่เหมาะสมให้เหมาะสม สิ่งที่เกิดพลาดบกพร่องหรือพันกอลเทศะให้ถูกต้องตามสภาพที่ต้องการในปัจจุบัน การพัฒนาเป็นวิธีการจัดการ สิ่งทั้งหลายให้มีภาพเป็นปัจจุบันตามที่ต้องการ อีกทั้งเป็นทางอยู่รอดของสิ่งทั้งหลายและเป็นทางชีวิตของคนและสังคม ดังนั้นพระภิกษุก็เช่นกันอย่าทำตนเองเพียงพึ่งศาสนาฝ่ายเดียว ต้องให้พระศาสนาได้พึ่งตนบ้าง โดยการพัฒนาตนในการบูชาพระศาสนาทั้งด้วยอามิสบูชา และปฏิบัติบูชา การพัฒนาคุณธรรมจะสำเร็จด้วยการทำด้วยการเลื่อมใสสามารถทำให้คนอื่นมีจริยธรรมได้เช่นว่านี้

ผู้สอนจริยธรรม ต้องมีความรู้ดีกว่า เหมือนกำลังทำสงครามอยู่ในสนามรบ การรบกัน ท่านว่า ยิ่งเข้าศึกปืนหมดกระสุน 200 นัด ทำลายเข้าศึกได้ 1 คน เป็นการรบที่ได้ผลคุ้มค่า การสอนจริยธรรม ก็ต้องเป็นอย่างนั้น คือ สอนคน 2,000 คน ได้ผล 1 คน ถือว่าคุ้มค่า เพราะ 1 คนที่ได้มาไม่ช้าจะเพิ่มจำนวนเป็นหลายคนขึ้นเอง

การพัฒนาชุมชนในฐานะเป็นกระบวนการ (Process) นั้นองค์การบริหารวิเทศกิจ (ICA) หรือ (AID) ในปัจจุบันของสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการแห่งการกระทำทางสังคมซึ่งราษฎรในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันวางแผนและลงมือกระทำเอง ร่วมกันกำหนดว่ากลุ่มของตนแต่ละบุคคลมีความต้องการอย่างไร และปัญหาาร่วมกันมีอะไรบ้าง แล้วจัดทำแผนการของกลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการร่วมกันของชุมชนโดยพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชน”

การพัฒนาชุมชน หมายถึงการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้มีสภาพดีขึ้นเพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนและป้องกันแก้ไขปัญหาสังคม โดยการเพิ่มพูนความสามารถให้แก่ประชาชน เพื่อให้จัดการกับปัญหาของตนเองได้ โดยถือหลักการประชาธิปไตยในการมีส่วนร่วมดำเนินงานของประชาชน คือการพึ่งตนเองของประชาชน การพัฒนาชุมชน การให้การศึกษาแก่ชุมชนและการผสมผสานระหว่างกลุ่มประโยชน์ต่าง ๆ ในชุมชน

¹ พระธรรมญาณมุนี, “การพัฒนาเป็นวิธีการสร้างสรรค์ปรับปรุง” วารสารกองทุนสงเคราะห์การศึกษาเอกชน, (7 ธันวาคม 2539), หน้า 14-15.

การพัฒนาชุมชนในฐาณะวิธีการ (Method) คือการพิจารณาว่า การพัฒนาชุมชนนั้นนำไปสู่จุดหมายของการพัฒนาคนให้มีทั้งคุณภาพและคุณธรรม เป็นการมุ่งพิจารณาถึงวิธีการทำงานมากกว่าสิ่งอื่นใด กล่าวคือ มุ่งถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนของประชาชน

การพัฒนาชุมชนในฐาณะที่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวของปัจเจกชน ซึ่งการประชุมที่เคมบริดจ์ สหราชอาณาจักร เมื่อปี พ.ศ. 2491 ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนในแง่ที่ว่า “เป็นขบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นและควรเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนด้วยตนเอง แต่ถ้าประชาชนไม่รู้จักวิธีการริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่ม ทั้งนี้เพื่อให้ขบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง” ซึ่งการพัฒนาชุมชนในรูปลักษณะนี้เป็นการริเริ่มจากปัจเจกชน เช่น ขบวนการสรร โวทัย ในประเทศศรีลังกา หรือแซมแมเอล อุนดอง ในประเทศเกาหลีใต้ เป็นต้น (ทัศนีย์ ลักษณะวิชานิช)¹

2.3.3 ความหมายของการพัฒนาชุมชน

ความหมายของการพัฒนาชุมชน ได้มีนักวิชาการหลาย ๆ ท่านได้ให้ความหมายไว้มากมาย จึงขอนำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้พอสังเขป ดังนี้

สุเทพ เชาวลิต² กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาความคิดและความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมมือกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยตนเอง เพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศในการปกครองในระบบประชาธิปไตย

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์³ อธิบายว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึงความเพียรพยายามร่วมกันของประชาชนเพื่อปรับปรุงความสามารถของประชาชนในการมีส่วนร่วม การกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง และการผนึก ระดมความเพียรพยายามในการทำกิจกรรมของชุมชน

รศ.ดร.ศรีทัตทิมา พานิชพันธ์⁴ ได้สรุปไว้ว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการอย่างหนึ่ง ซึ่งมุ่งส่งเสริมการครองชีพหรือความเป็นอยู่ของชุมชนส่วนรวมให้ดีขึ้น โดยความร่วมมือ

¹ ทัศนีย์ ลักษณะวิชานิช, การสังคมสงเคราะห์ชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), หน้า 90.

² สุเทพ เชาวลิต, หลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอเดียนสโตร์, 2524), หน้า 18.

³ นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, “กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน” การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา, (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์, 2527), หน้า 177-178.

⁴ ศรีทัตทิมา พานิชพันธ์, และคณะ, ความรู้พื้นฐานของสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), หน้า 223.

อย่างจริงจังของประชาชน และถ้าเป็นไปได้ก็ให้ประชาชนเป็นผู้ริเริ่มเอง แต่ถ้าการริเริ่มนี้ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้เอง ก็ต้องใช้เทคนิคเพื่อปลุกใจและกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนเกิดการสนองตอบกระบวนการนี้อย่างจริงจัง

เจมส์ คี ปิ่นทอง¹ ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องรวมทั้งคนและวัตถุและมุ่งหวังให้ชุมชนสามารถพัฒนาทั้งวัตถุและตัวเขาเองต่อไปในระยะยาว ซึ่งลักษณะของการพัฒนาเป็นแบบพึ่งตนเอง (Self-reliance) ที่ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจเอง ถึงแม้จะเป็นการพัฒนาในระดับที่ให้มีความพออยู่พอกิน (self-sufficiency) ก็ตาม

อภิชัย พันธเสน² ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า คือลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ตั้งใจกระทำให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นจากสภาพก่อนการพัฒนา มีการกินดีอยู่ดี มีการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีการปรับปรุง คัดแปลง หรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อม มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองกับสังคมภายนอกชุมชนของตน ตลอดจนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนเป็นสำคัญ

จากแนวคิดและความหมายของการพัฒนาชุมชนซึ่งตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน (Popular Participation) ในกระบวนการพัฒนาเพื่อสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนของตน ซึ่งสรุปเป็นวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาได้ดังนี้ (อภิชัย พันธเสน)³

1. สร้างความมั่นคงเป็นปึกแผ่นของหมู่บ้านและตำบลส่งเสริมให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นต่อตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อชุมชน
2. ส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้ เพิ่มจากอาชีพเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมภายในครอบครัว
3. ส่งเสริมการศึกษาสภาพชีวิตและพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนหรือการดำรงชีวิตอันดีงามของประชาชน
4. ส่งเสริมให้ประชาชนเรียนรู้ และเข้าใจในการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการปกครองในระบบประชาธิปไตยและการปกครองตนเอง

¹ เจมส์ คี ปิ่นทอง, การระดมประชาชนเพื่อพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์, 2527), หน้า 272-273 .

² อ่างแล้ว, อภิชัย พันธเสน, เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท หน่วยที่ 1-7, หน้า 135.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 175.

5. ส่งเสริมให้ประชาชนยึดมั่นในสถาบันหลักของชาติและดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมอันดีงามของชุมชน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ของการทำงานพัฒนานั้น ก็เพื่อที่จะลดช่องว่างระหว่างบุคคล 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ในสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ใกล้เคียงกัน ถึงแม้เราจะยอมรับว่าเป็นไปได้ยากก็ตาม แต่การพัฒนาชุมชนนั้น เป็นการพัฒนาบนพื้นฐานของชุมชนที่ต้องคำนึงถึงความต้องการของชุมชนกับทรัพยากรที่ชุมชนนั้นมีอยู่เป็นหลัก เพื่อที่จะช่วยให้ชุมชนมีความตระหนักรู้ตนเองเป็นเจ้าของโครงการพัฒนานั้นด้วยทำให้เกิดจิตสำนึกในคุณค่าของการเปลี่ยนแปลงนั้น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

ชุมชน (Community) คือ กลุ่มชนที่มีความรู้สึกคิดและผลประโยชน์ร่วมกันอาศัยอยู่ในบริเวณหรือที่เดียวกันมีการใช้ประโยชน์และบริการทางสังคมร่วมกัน ฉะนั้นชุมชนจึงหมายถึงกลุ่มที่ประกอบด้วย(สมศรีयर จันท์หล้าอ้างอิงในประดิษฐ์ มัชฌิมา)¹

1. คน
 2. อยู่ในที่เดียวกัน
 3. มีความรู้สึกนึกคิดและผลประโยชน์ร่วมกัน
 4. มีการติดต่อและไปมาหาสู่กันเป็นประจำ
 5. มีสถาบันทางสังคมที่ให้ประโยชน์แก่ชุมชนได้ เช่น วัด โรงเรียน หรือร้านค้า
- ร่วมกัน ความจริงแนวความคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชน” นี้มีมานานตั้งแต่สมัยเริ่มต้นประวัติศาสตร์ และได้ถ่ายทอดความรู้นี้กันสืบมา

Joanna C. Colcord ได้แนะนำว่า คำว่าชุมชนให้ใช้ระบุเนื้อที่ที่ได้รับบริการตามนโยบายการแบ่งส่วนการปกครองของรัฐ เช่น เมือง นคร เทศบาล และสุขาภิบาล (สมศรีयर จันท์หล้าอ้างอิงในพัฒน์ สุจันงค์ และคณะ)² เราอาจใช้ให้มีความหมายถึงหน่วยที่มีความมั่นคง มีการปกครองตนเองและช่วยตนเองได้ เช่น นิคมสร้างตนเองและนิคมเผ่าชนที่ยังไม่เจริญ

¹สมศรีयर จันท์หล้า, บทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา, วิทยานิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), 2544, หน้า 20.

²อ้างแล้ว, สมศรีयर จันท์หล้า, บทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา, หน้า 21.

บางครั้งก็ใช้หมายถึง หน่วยเล็กและหน่วยทางสังคมเป็นการชั่วคราว เช่น นิคมจับปลาที่แก่งหลวงอำเภอศรีสาชนาลัย ประชาชนมารวมกันอยู่เฉพาะหน้าน้ำเพื่อจับปลา เสร็จแล้วก็กลับภูมิลำเนาของตัวเองปีหน้ามาใหม่ สลับไปมาทุกปี

นอกจากนี้ ความหมายนี้ถูกใช้ในเมื่อหมายถึงศูนย์กลางในนครใหญ่ หมายถึง ชาติ มีคนเคยเรียกโลกทั้งโลกเป็นชุมชนด้วยก็มี

ชุมชนอาจถูกใช้ให้กล่าวอ้างถึงประชาชนผู้ที่อยู่ในสถานที่ต่างกัน แต่มีความคิดและความสนใจอย่างเดียวกัน เช่น พวกที่มีความเชื่อมั่นในการรวมกันเป็นสหพันธ์โลก และสหประชาชาติ

J.F. Steiner กล่าวว่าองค์ประกอบที่ทำให้เป็นชุมชนขึ้นนั้นมี 3 อย่าง คือ กลุ่มของบุคคล อาณาเขตท้องที่และประโยชน์ที่สำคัญ ๆ ของประชาชน (สมศรีयर จันท์หล้า.อ้างอิงในพัฒน์ สุจันงค์ และคณะ)¹

Arthur Dunham ให้คำจำกัดความของคำว่า ชุมชน ดังนี้ “ชุมชนหนึ่งคือ กลุ่มมนุษย์กลุ่มหนึ่ง ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอน และติดต่อกันและมีส่วนสำคัญของชีวิตทั่ว ๆ ไปอย่างเดียวกัน ดังมองเห็นจากมารยาท ประเพณี ขนบธรรมเนียมและแบบแห่งการพูด” สมศรีयर จันท์หล้าอ้างอิงใน (พัฒน์ สุจันงค์ และคณะ)²

ความหมายของชุมชนในแง่พัฒนาชุมชน ชุมชนในแง่นี้หมายถึงดินแดนทั่วไปที่มีคนจำนวนมากกว่า 2 คนขึ้นไปที่ได้ร่วมกันด้วยทรรศนะอย่างเดียวกัน คือมีความคิดความเห็นพ้องต้องกัน รวมตัวกันที่จะทำอะไรร่วมกัน และก็หวังที่จะไปสู่ผลสำเร็จนั้นอย่างเดียวกัน

สำหรับบุคคลหรือคณะบุคคลที่มีคุณลักษณะอย่างนี้เฉพาะจุด เราเรียกว่า กลุ่มคน โดยทั่วไป ชุมชนจะต้องประกอบด้วยลักษณะดังนี้ คือ

1. มีกลุ่มบุคคล
2. ครอบคลุมอาณาเขตบริเวณแห่งหนึ่ง
3. มีสภาพความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน
4. มีผลประโยชน์และความสะดวกสบายร่วมกัน

2.4.1 แนวคิดในการพัฒนาชุมชน

1. **การช่วยเหลือตนเอง** แนวความคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือตนเองนี้ ได้เป็นความเชื่อที่เป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติงานของนักพัฒนาตลอดมาว่า วิธีการช่วยเหลือคนนั้นวิธีที่ดีที่สุด คือการ

¹ อ้างแล้ว, สมศรีयर จันท์หล้า, บทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา, หน้า 21.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

ช่วยให้ประชาชนมีขีดความสามารถที่จะช่วยตัวเองต่อไปได้ โดยไม่ต้องคอยถึงให้คนอื่นมาช่วยอยู่ตลอดไป ซึ่งข้อมความหมายว่า トラバドที่รัฐบาลยังต้องคำจุนช่วยเหลือประชาชนแบบเลี้ยงเด็กไม่รู้จัดโตแล้ว การช่วยเหลือก็ปราศจากประสิทธิภาพ แนวความคิดการช่วยเหลือตนเองนี้ได้เป็นหลักสากล ไม่เพียงแต่งานพัฒนาชุมชนเท่านั้น แต่รวมถึงงานสังคมสงเคราะห์ด้วย

แม้กระทั่งคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนาที่กล่าวไว้ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” หรือในศาสนาคริสต์ที่กล่าวว่า “ช่วยตนเองก่อนแล้วพระเจ้าจะช่วยท่าน” ในระดับชุมชนหรือสังคมก็เช่นเดียวกันที่จะต้องยึดแนวความคิด “การช่วยเหลือตนเอง” เสียก่อนแล้วถึงจะให้ผู้อื่นมาช่วยได้

อย่างไรก็ตาม การช่วยเหลือตนเองในการพัฒนาชุมชนถือว่า ควบคุมข้างเดียวจะไม่เกิดเสียดัง ต้องควบคุมสองข้างถึงจะดัง หมายความว่า รัฐต้องสนับสนุน หรือร่วมมือกับประชาชนในการที่ประชาชนจะช่วยเหลือตนเอง ซึ่งตรงกับเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาชุมชนคือการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักปกครองตนเองตามระบบประชาธิปไตย

2. การร่วมมือระหว่างรัฐและประชาชน แนวความคิดนี้เกิดจากความเชื่อที่ว่า “การพัฒนาที่ได้ผลดีที่สุดและถาวรที่สุด” นั้นควรจะเกิดขึ้นจากพลังและขีดความสามารถของชุมชนที่ได้ฝึกกำลังกันขึ้นมาผสมผสานกับการสนับสนุนจากพลังของการปกครองแห่งรัฐ

การที่จะให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เช่นรัฐหรือประชาชนเป็นผู้ดำเนินการฝ่ายเดียวนั้นนอกจากยากที่จะประสบความสำเร็จผลงานไม่มั่นคงถาวรแล้ว ยังอาจนำไปสู่การขยายช่องว่างและความขัดแย้งระหว่างหลังทั้งสองฝ่าย สังคมเหนือชุมชนใดที่ปล่อยให้การพัฒนาเป็นไปตามธรรมชาติด้วยความสามารถของชุมชนเองสังคมนั้นก็จะมีแต่จะถอยหลัง และนอกจากนั้นจึงแย้มให้เห็นถึงความไร้สมรรถภาพของรัฐบาลด้วย

ในทางกลับกัน ถ้าหากสังคมใดรัฐบาลเป็นผู้ทำให้ประชาชนแต่เพียงฝ่ายเดียวแล้ว การพัฒนาจะเป็นไปอย่างเชื่องช้า เพราะมีทรัพยากรอันจำกัดและยังเป็นการเสริมสร้างทัศนคติแบบคอยให้ผู้อื่นมาช่วยเหลือตลอดเวลาในหมู่ประชาชน ผลซึ่งตามมาก็คือจะมีการพัฒนาแต่ทางด้านรูปธรรม (การพัฒนาวัตถุ) แต่ทางด้านตัวตนหรือนามธรรม (การพัฒนาจิตใจ) จะไม่ได้รับการพัฒนาเลย

ความช่วยเหลือระหว่างประชาชนและรัฐบาลซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนนี้จึงประกอบด้วยสาระสำคัญ 2 ประการ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการสนับสนุนของรัฐโดยมีนักพัฒนาเป็นสื่อกลาง

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญมากในความสำเร็จของงานพัฒนาชุมชน และประชาชนควรมีส่วนร่วมตามขบวนการพัฒนาชุมชน คือ ร่วมกันคิด วางแผน ตัดสินใจ และปฏิบัติร่วมกันทุกระยะไม่ควรเว้นขั้นตอนใดเลย

3. ความคิดริเริ่มของชุมชน

การที่ประชาชนจะสามารถช่วยตัวเองได้ ประชาชนก็จะต้องได้รับการนำความคิดที่ถูกต้องจนมีทรรศนะและศรัทธาต่อการพัฒนาไปในแง่บวก จนถึงขนาดที่สามารถแสดงความคิดริเริ่มการพัฒนา ทำงานตามโครงการพัฒนาโดยมีต้องรอให้ทางรัฐเป็นผู้เข้ามาชักชวนหรือกระตุ้นเตือนอยู่ตลอดเวลา ความคิดริเริ่มที่มาจากภายนอกชุมชนมักจะไม่ค่อยตรงกับความต้องการและปัญหาของชุมชน และมักจะไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากประชาชนด้วย

อย่างไรก็ดี ถ้าหากชุมชนยังลังเลและไม่เต็มใจที่จะออกความคิดริเริ่มก็เป็นเรื่องจำเป็นที่ทางฝ่ายรัฐจะต้องเข้าไปให้ความคิดและกระตุ้นเตือนให้ชุมชนเกิดความเคลื่อนไหวดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคม ทั้งนี้โดยใช้วิธีการรวมกลุ่มและการให้การศึกษแก่ชุมชนเป็นแนวทางในการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความคิดริเริ่มในการที่จะแก้ไขปัญหาความเดือนร้อน

ความคิดริเริ่มของชุมชน นอกจากจะมีขึ้นได้ด้วยแรงคลใจและความสนับสนุนจากภายนอกแล้วก็ยังมีโอกาสเกิดขึ้นได้ ถ้าหากชุมชนนั้นตระหนักถึงปัญหา และความต้องการที่เดือดร้อนอยู่จริง

ภารกิจขั้นแรกของนักพัฒนาจึงอยู่ที่การช่วยเหลือโดยวิธีการให้การศึกษแก่ชุมชน เช่น การตั้งปัญหาถาม การบรรยายนำอภิปราย การสาธิต การทัศนศึกษา การอภิปรายกลุ่ม การฝึกปฏิบัติจากของจริงและการจัดนิทรรศการ เป็นต้น เพื่อที่จะให้เขาได้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงว่ามีอะไรบ้างและที่เราจะได้จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการตามความจำเป็นมากน้อยเพียงใด แต่ในการให้การศึกษาดังกล่าว นักพัฒนาจะต้องระวังอย่าให้มีการบังคับหรือยึดเหี้ยมความต้องการจากภายนอกไปให้ชุมชน

ดังนั้น จุดเริ่มต้นที่ถูกต้องของขบวนการพัฒนาชุมชนก็คือ เริ่มจากสภาพความเป็นอยู่หรือความต้องการในขณะนั้นของชุมชน อย่างไรก็ตามเนื่องจากการพัฒนาชุมชนเป็นการร่วมมือกันระหว่างรัฐและชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงนโยบายและวัตถุประสงค์แห่งรัฐในการสนับสนุนความต้องการของชุมชน ดังนั้น การผสมผสานความต้องการของชุมชนและความต้องการของรัฐเป็นสิ่งที่ไม่หลีกเลี่ยงไม่ได้

4. ความสมดุลในการพัฒนา

แนวความคิดในเรื่องนี้ก็คือ จุดเน้นของการพัฒนาชุมชนอยู่ที่ว่า การพัฒนาทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรมจะต้องได้สัดส่วนกัน ถึงแม้ว่าการพัฒนาชุมชนมุ่งพัฒนาตัวคนให้มีทัศนคติศรัทธาและขีดความสามารถช่วยตัวเองได้ แต่การพัฒนาคนกับสิ่งแวดล้อมเป็นของคู่กันและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ถ้าหากมุ่งพัฒนาด้านใดด้านหนึ่ง โดยเฉพาะก็จะยังให้เกิดผลการ

พัฒนาชนิดคิดรูปคิดร่าง ดังนั้น งานพัฒนาชุมชนจึงมุ่งพัฒนาทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรมควบคู่กันไปในอัตราที่ได้สัดส่วน

งานพัฒนาชุมชนมิได้มุ่งขจัดปัญหาของชุมชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ แต่มุ่งทำทุก ๆ ด้านพร้อมกันไป เพราะปัญหาเหล่านี้เกี่ยวข้องกับอย่างใกล้ชิด เช่น การศึกษา อนามัย สุขาภิบาล เกษตร การอาชีพ การปรับปรุงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ เมื่องานมุ่งหมายด้าน นักพัฒนาไม่ใช่ที่ด้าน ถึงรู้ก็ไม่ควรก้าวก่ายหน้าทีของผู้อื่น นักพัฒนาควรจะใช้หลักการ ประสานงานนำความรู้วิชาการต่าง ๆ มาบำบัดความต้องการหรือปัญหาของชุมชนให้หมดไป สมเสรีयर จันท์หล้า.อ้างอิงในพัฒน์ สุจันงค์ และคณะ)¹

2.4.2 ทฤษฎีการจัดการ

แนวความคิดของ (Luther Gulick และ Lyndall Urwick) ได้เขียน หนังสือชื่อ Papers on The Science of Administration ขึ้น โดยได้รวมเอาแนวความคิดของนักรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่ง สนับสนุนและเชื่อ ในหลักการบริหาร ไว้มากมายจึงถือได้ว่าหนังสือเล่มนี้เป็นเอกสารทาง ประวัติศาสตร์ของ การบริหารขึ้นหนึ่งก็ว่าได้ (Luther Gulick และ Lyndall Urwick, 1933)

หลักการที่สำคัญของกูลิค และเออร์วิก อีกประการหนึ่งก็คือหลักเกี่ยวกับภาระหน้าที่ ของหัวหน้าฝ่ายบริหาร (Chief Executive) ซึ่งเขาเชื่อว่าการบริหารงานควรให้ความสำคัญกับนัก บริหารในระดับสูงขององค์การและเพื่อช่วยให้ผู้บริหารระดับสูงสามารถบริหารงานให้บรรลุ เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เขาได้เสนอทฤษฎี POSDCORB ขึ้นมาไว้บริหารและ จัดการ ซึ่งถือว่าภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจะต้องกระทำและเทคนิคการบริหาร อันนี้สามารถนำไปใช้ เป็นหลักในการบริหารงานได้โดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานในองค์การประเภทใดระดับใด ก็ตาม เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะการที่คนเราจะสามารถบริหารงานได้จะต้องรู้เทคนิคหรือหลักเกณฑ์ ทางการบริหารเสียก่อน ซึ่งเทคนิคหรือหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้มีอยู่แล้วเพียงแต่เราจะต้องใช้เวลา ในการศึกษาเรียนรู้ และฝึกฝน ปฏิบัติจนเกิดความรู้ ความชำนาญเสียก่อนเมื่อมีความรู้แล้วก็ สามารถนำเองเทคนิคการบริหารนั้นไปใช้ในการบริหารงานในองค์กรต่าง ๆ ได้ทุกองค์การโดยไม่ จำกัด้ซึ่งชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลจะได้นำมาใช้ในการบริหารกิจกรรมในโครงการ เศรษฐกิจพอเพียง

หลัก POSDCORB ประกอบด้วยอักษรนำหน้าของคำ 7 คำ ซึ่งถือเป็นกระบวนการ บริหาร 7 ประการนั้นคือ

¹ อ้างแล้ว,สมเสรีयर จันท์หล้า, บทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ของ องค์การบริหารส่วนตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา, หน้า 23.

P : Planning หมายถึง การวางแผนซึ่งได้แก่ การจัดวางโครงการและแผนการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำงานอะไรบ้าง และทำอย่างไร เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

O : Organizing หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงานการแบ่งส่วนงานการจัดสายการบังคับบัญชา การกำหนดระเบียบการทำงานต่าง ๆ ไว้ให้ชัดเจนเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางการปฏิบัติงานต่อไป

S : Staffing หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับตัวบุคคลเข้าปฏิบัติงานเป็นการบริหารในด้านบุคคลอันได้แก่การจัดอัตรากำลังการสรรหา การคัดเลือก การพัฒนาบุคคล การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้บุคคลพ้นจากงาน

D : Directing หมายถึง การอำนวยการซึ่งได้แก่ การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการ การสั่งการบังคับบัญชาและการจูงใจคน

CO : Coordinating หมายถึง การประสานงาน การประสานกิจการด้านต่าง ๆ ของหน่วยงานเพื่อให้เกิดการร่วมมือดำเนินงานไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

R: Reporting หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่ามีความก้าวหน้าแค่ไหนเพียงใด

B : Budgeting หมายถึง การงบประมาณอันได้แก่หน้าที่เกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินและการควบคุมตรวจสอบด้านการเงินการบัญชีของหน่วยงาน¹

2.5. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

2.5.1 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้

คำว่า กระบวนการเรียนรู้ มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านด้วยกัน ซึ่งแต่ละท่านได้ให้ความหมายคล้ายกันและแตกต่างกันบ้างดังนี้

พระธรรมปิฎก²ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้และการศึกษาเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ที่จะต้องฝึกฝนตนเองตลอดชีวิต เพราะชีวิตมนุษย์อยู่ได้ด้วยการศึกษา และ

¹สมศรีชัย จันทร์ห่อ, อ่างใน, ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, บทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา, หน้า 25.

² พระธรรมปิฎก, การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, 2541), หน้า 12-14.

การศึกษานำไปสู่ปัญญา และปัญญานั้นนำมาสู่การพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาของตนให้ เกิดความงอกงาม ทำให้เกิดความรู้ที่แท้จริงอย่างต่อเนื่อง และปัญญานี้เองทำให้พัฒนาพฤติกรรม จิตใจ ให้มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติรอบตัวเราได้อย่างถูกต้อง นำไปแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องทาง สร้างปัญญาและการเรียนรู้ใหม่ขึ้นมาอีก จนกระทั่งพ้นจากปัญหาหรือความทุกข์ อย่างสิ้นเชิง กระทั่งบรรลุชีวิตที่ดีงามอย่างสมบูรณ์

กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม¹ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือ ปฏิบัติจริง ทั้งในการพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การทำมาหากิน และการดำเนินกิจกรรมเพื่อ แก้ปัญหา การปฏิบัติเพื่อสอดคล้องกับแผนการผลิตของชุมชน เพื่อเป็นพลังให้เกิดพลวัตการเรียนรู้ อันจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหาและการแก้ไข ทดลองลงมือทำกลับมา ทบทวน วิเคราะห์เพื่อหาทางแก้ไขใหม่ แนวทางดังกล่าวจึงเป็นกระบวนการเกิดขึ้นแล้วซ้ำแล้วซ้ำ เล่าเพื่อพัฒนาปัญญาของคนในชุมชน จนกระทั่งสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตตนและ ชุมชนได้

พรพิไล เลิศวิชา² ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้ คือกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ มนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนา สามารถทำให้มนุษย์สามารถพึ่งตนเอง ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ของสังคมได้ การเรียนรู้จำเป็นต้องมาจากรากฐานของประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และการเรียนรู้กับ การดำเนินชีวิตจึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ประเวศ วะสี³ ได้ให้ความหมายการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้มีวัตถุประสงค์เพื่อตนเอง เพื่อสิ่งนอกตัวที่สัมพันธ์กับตัวเรา ทั้งที่ใกล้และที่ไกล เพื่อรู้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนกับ สิ่งแวดล้อมภายนอกตัว และสามารถจัดความสัมพันธ์อย่างเกื้อกูลกัน

จากความหมายกระบวนการเรียนรู้ พอสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นการเรียนเพื่อ การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทางด้านร่างกาย จิตใจ และปัญญา ให้ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่าง สันติสุขด้วยการพึ่งตนเอง ซึ่งมนุษย์ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต แสวงหาโอกาสในการเรียนรู้และปฏิบัติ อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องสอดคล้องกับธรรมชาติ มี จิตสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม ตลอดจนอยู่ร่วมกับสรรพชีวิตอื่น ๆ และธรรมชาติ แวดล้อมอย่างเกื้อกูลกัน

¹ กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม, หว่านพันธ์แห่งโพธิ์, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2531), หน้า 29.

² พรพิไล เลิศวิชา, สิริวงจากไพร่หนินายถึงธนาคารแห่งขุนเขา, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์ การพิมพ์, 2541), หน้า 7.

³ ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, 2542), หน้า 31.

ในกระบวนการเรียนรู้ “การให้การศึกษา” เป็นขั้นตอนในการช่วยเหลือให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และคำว่า การให้การศึกษา มีผู้รู้ได้ให้ความหมายเฉพาะในแง่การพัฒนาชุมชนไว้อย่างมีตัวอย่างดังนี้

พระธรรมปิฎก¹ ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกระบวนการช่วยเหลือเกื้อหนุนให้ชุมชนได้เรียนรู้ฝึกหัด พัฒนาเพื่อดำเนินชีวิตที่ดีได้ด้วยตนเอง และก่อให้เกิดการเรียนรู้ต่อไปตลอดชีวิต

ทงศ์ศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ² กล่าวว่า เป็นกระบวนการกระตุ้นและส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด และความต้องการที่แท้จริงในชุมชนของตน

ปาริชาติ วลัยเสถียร³ กล่าวว่า เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านทักษะ ความรู้และทัศนคติ ของมนุษย์ไปสู่พฤติกรรมที่น่าปรารถนาที่ค่อนข้างถาวรและยั่งยืน

จากความหมายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการให้มนุษย์กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่น่าปรารถนาที่ค่อนข้างถาวรและยั่งยืน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ต่อไปตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนและส่วนรวม รวมถึงการตระหนักถึงผลกระทบของการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2.5.2 พุทธศาสนากับกระบวนการเรียนรู้

ในกระบวนการเรียนรู้ทางพุทธศาสนา ได้เน้นและให้ความสำคัญการศึกษาที่เกี่ยวกับตัวมนุษย์ ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ให้การศึกษา และความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม อันจะเกื้อกูลและเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

หากพิจารณากระบวนการเรียนรู้ให้การศึกษาอย่างถึถ้วน จะพบว่า การเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนานั้น เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์ให้มีประสิทธิภาพและสมบูรณ์ เพราะแนวทางการเรียนรู้ทางพุทธศาสนามีลักษณะการบูรณาการสูง มองสรรพสิ่งเป็นแบบองค์รวม ความสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญกับการคงอยู่เป็นระบบ อันต้องรักษาและทำให้เกิดความสมดุลอยู่เสมอ เชื่อมมั่นในศักยภาพของมนุษย์ สามารถที่จะเรียนรู้ได้ตามความสามารถและความสนใจของตนเองและมีความหลากหลายในด้านต่าง ๆ เช่น สติปัญญา ความสนใจ ความถนัด

¹ พระธรรมปิฎก, การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, 2541), หน้า 12-14.

² ทงศ์ศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 2, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540), หน้า 75.

³ ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 178.

ความสามารถพิเศษ และมีข้อบกพร่องต่าง ๆ มาตั้งแต่เกิด จำต้องให้การศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองจนบรรลุถึงความเต็มเปี่ยมที่ประเสริฐและแก้ปัญหาของมนุษย์ให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างสันติสุข

พระธรรมปิฎก¹ การให้การศึกษาแบบพัฒนาตน ตามแนวของพระพุทธศาสนาจะต้องพัฒนาแบบองค์รวมแบบบูรณาการทั้ง 3 ด้านคือ

1) ด้านพฤติกรรม ต้องพัฒนาให้มนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่น่าปรารถนา ที่ก่อนข้างถาวร

1.1 ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คนจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้ประโยชน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ดิน น้ำ พืชพันธุ์ เป็นต้น อย่างรู้คุณค่าในหลายมิติ และก่อให้เกิดผลดีต่อคุณภาพชีวิตของตนเองและผู้อื่น

1.2 ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มนุษย์จะต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีทางในการดำรงชีวิต โดยไม่เบียดเบียนตนเองและสัตว์อื่น รักษากติกา กฎเกณฑ์ จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งการเกื้อกูลแก่ชีวิตอื่น ๆ ทั้งมนุษย์ สัตว์และพืชพันธุ์ต่าง ๆ

1.3 เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ มนุษย์จะต้องมีการปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพ โดยไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม จะต้องเอื้อเพื่อต่อการพัฒนาตนเอง อันนำไปสู่การเป็นสัตว์ประเสริฐและการแก้ปัญหาของสังคมของมนุษย์

2. ด้านจิตใจ การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความเมตตา ความเคารพอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตใจเข้มแข็งสามารถยับยั้ง อดทนต่อสิ่งเร้าและดำรงตนอยู่โดยปราศจากการฟุ้งฟิงและเสพวัตถุภายนอกที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพกาย ตลอดจนการเห็นประโยชน์ต่อคุณค่าของป่า อาศัยประโยชน์ของป่าในหลายมิติ ทั้งประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ เป็นต้น

3. ด้านปัญญา การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาด้านปัญญาของมนุษย์ ดังนี้ คือ

3.1 ให้เข้าใจในความสัมพันธ์และการดำรงอยู่ในสรรพชีวิตกับทรัพยากรธรรมชาติและป่า

3.2 ให้รู้จักมอง คิดให้เห็นประโยชน์ที่แท้จริงของทรัพยากรธรรมชาติและป่าที่มีต่อมนุษย์

¹ พระธรรมปิฎก, ปรัชญาการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 120-125.

3.3 ให้สามารถใช้ปัญญาอันบริสุทธิ์ได้อย่างชาญฉลาดในการเลือกใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและป่าอย่างเหมาะสมและสมดุล

3.4 ให้รู้จักประมวล เชื่อมโยงความรู้อย่างเป็นระบบ และความสัมพันธ์ของสรรพ สิ่งอันเป็นเหตุและเป็นปัจจัยต่อกัน และสามารถถ่ายทอดศิลปะแก่นุชนรุ่นหลัง เพื่อแก้ไขปัญหา และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอยู่ได้อย่างสร้างสรรค์

จึงอาจจะสรุปได้ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและให้ความสำคัญกับ กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งเป็นระบบสัมพันธ์ของธรรมชาติ เน้น กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาปัญญา ตลอดถึงการดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา รู้คุณค่าที่แท้จริงของ ชีวิต รู้เท่าทันกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก สามารถดำรงชีวิตที่ดำรงได้ การให้การศึกษาตาม แนวพุทธศาสนา จึงเป็นการให้การศึกษา เพื่อให้มนุษย์ได้พัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา ด้วยการ ละความเห็นแก่ตัว มุ่งประโยชน์เพื่อส่วนรวม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ดำรงชีวิตให้ บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งความดีงาม เป็นสัตว์ประเสริฐ มีปัญญาหยั่งรู้ธรรม และมีอิสระในการดำเนิน ชีวิตอันจะก่อให้เกิดสันติสุขต่อไปในอนาคต

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพุทธ

การพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพียงมิติเดียวทำให้เกิดช่องว่าง ของการกระจายรายได้ระหว่างคนที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรมมีสูงขึ้น ทำให้มี การเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรม มาสู่ภาคอุตสาหกรรม จนก่อให้เกิดสภาพของชุมชนใน ชนบทล่มสลาย การพัฒนาตามแนวคิดกระแสหลักนี้ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัญหา ทางด้านจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและในท่ามกลางความตึงตันของการ แก้ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาตามแบบแผนของตะวันตกนี้ ก็ได้มีนักคิดต่างๆ ได้เสนอแนวคิด เกี่ยวกับการพัฒนาที่เน้นความเป็นตะวันออก คือการจะต้องพัฒนาด้านจิตใจและจะต้องพัฒนาด้าน จิตใจและวัตถุไปพร้อมๆ กัน ดังที่พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)¹ กล่าวไว้ว่า เป้าหมายของการ พัฒนาคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับ ความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับของการพัฒนาประการหนึ่งในบรรดาตัวชี้วัด 4 ประการ คือ

¹ พระเทพเวที, (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2525), หน้า 23.

1. **พัฒนากาย** มีการพัฒนาทางกายภาพ อันได้แก่ มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่ขาดอาหาร มีเสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยาบรระเทารักษาโรค มีสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมที่ดี

2. **พัฒนาศีล** มีการพัฒนาด้านระเบียบ กฎเกณฑ์ กฎหมายอันเป็นกติกาในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ให้ความสงบสุข เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย สามารถจัดข้อขัดแย้งและจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างยุติธรรม โดยเฉพาะเป็นกติกาที่อยู่ในจิตสำนึกของผู้คนที่เรียกว่าเป็นการพัฒนาทางสังคม

3. **พัฒนาจิต** มีการพัฒนาจิตใจ ด้วยการฝึกฝนอบรมจิตใจให้สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติทั้ง 3 ด้าน คือ คุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต

3.1 **คุณภาพจิต** เป็นจิตที่มีพื้นฐานที่ดี อันได้แก่ มีเมตตา ความรัก ความเป็นมิตร ความปรารถนาประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น มีความกรุณา มีใจเสียสละแบ่งปันมีน้ำใจเพื่อแม่โอบอ้อมอารี

3.2 **สมรรถภาพจิต** เป็นจิตที่มีความสามารถ เนื่องจากถูกฝึกให้มีสติมีความพากเพียรสู้งาน มีความอดทนมีสมาธิแน่นแน่ว มีสติจะเอาจริงเอาจังมีความเด็ดเดี่ยวต่อปณิธานและอุดมการณ์ในใจ

3.3 **สุขภาพจิต** เป็นจิตที่มีสุขภาพดี มีจิตใจเป็นสุข สดชื่น ร่าเริง เบิกบาน ปลอดภัย โปร่ง สงบ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว

4. **พัฒนาปัญญา** มีการพัฒนาปัญญา อันได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในศิลปะและศาสตร์ต่างๆ อย่างไม่มีอคติ มีความรู้ความเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงรู้เท่าทันธรรมดาของสังขารคือโลกและชีวิต ถึงขั้นทำจิตให้เป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสมบูรณ์

ในทัศนะของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) อ่างใน (ภัทรพร สิริกาญจน์)¹ ได้เสนอแนวคิดเรื่องธัมมิกสังคม เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน สมาชิกของสังคมทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง เพื่อส่วนรวมโดยอาศัยพุทธธรรมเป็นแนวทางเพื่อขจัดความเห็นแก่ตัว เช่น พ่อค้าก็ปฏิบัติหน้าที่ของตนในการค้าขายอย่างสุจริต ไม่เอาเปรียบลูกค้า และไม่หลอกลวงลูกค้า ผู้ปกครองก็ปกครองตามหน้าที่ของตนโดยให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนและไม่เอาเปรียบประชาชน เป็นต้น นอกจากนี้ อุบาสิกา รัญจวน อินทรกำแหง ผู้ที่ได้รับคำสอนและแนวปฏิบัติจากหลวงพ่พุทธทาส ได้อธิบายธัมมิกสังคมเพิ่มเติมว่า “ธัมมิกสังคมนิยม มีหลักว่าให้ใช้ส่วนเกินให้เป็นประโยชน์แก่สังคมให้ทุกคนเจียดประโยชน์ของ

¹ ภัทรพร สิริกาญจน์, หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียนสุวรรณโณ ในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 37.

คนเพื่อประโยชน์แก่สังคมไม่กอบโกยและไม่หวงกับส่วนเกิน ใครมีกำลังผลิตส่วนเกินให้ส่วนเกินที่เหลือจากที่ต้องกินต้องใช้แสงนั้น ต้องยกให้เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สังคม

บทบาทของหลวงพ่อดานแห่งวัดสามัคคี จังหวัดสุรินทร์(กรณีการ์ โอมุเน)¹ ได้ใช้หลักธรรมขัดเกลาสั่งสอนชาวบ้านเพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะร่วมกันทำงานพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและชุมชน โดยใช้หลักอริยสัจ 4 มาอธิบายว่า

ทุกข์ คือ การที่ชาวบ้านมีหนี้สิน ความยากจน เกิดอบายมุข ฟุ้งเฟ้อ โดยกดขี่ขูดรีด

สมุทัย คือ สาเหตุแห่งทุกข์ เพราะไม่ได้เก็บรักษาทรัพย์ การเสียเปรียบนายทุน การโดนเอาเปรียบในชีวิตประจำวัน

นิโรธ คือ ทางดับทุกข์ โดยมีการบริหารจัดการชีวิต และชุมชนให้มีความสุขขึ้นมีจิตใจสูงขึ้นโดยใช้หลักกรรมฐาน เป็นตัวพื้นฐาน ที่ทำให้จิตใจยอมรับต่อปัญหา และสามารถต่อสู้กับปัญหาได้

มรรค คือ วิธีการโดยมีกิจกรรม สหบาลข้าว ร้านค้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ ทั้ง 3 กิจกรรม นำไปสู่มรรค ควบคู่กับกิจกรรมอื่น ๆ

นอกจากนี้หลวงพ่อดานยังค่อย ๆ สอนคนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ และใช้วิธีการซึมซับตามธรรมชาติของบุคคลแต่ละระดับ บางคนรับได้เร็วบางคนช้า จึงต้องทน ไม้ใจร้อน เน้นให้ชาวบ้านรู้จักตนเอง รู้จักปัญหา รู้จักลดอบายมุข อยากรั้งตนเอง จนนำไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา

ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์² กล่าวว่า เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางความคิด และความอับจนของการพัฒนาตามแบบจำลองของตะวันตก ผลักดันให้หลายกลุ่มหวนไปหาปรัชญาตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธปรัชญาในบางประเทศ เช่น สรรโวทัยที่ศรีลังกา ได้มีการนำเอาแนวความคิดบางอย่างของพุทธปรัชญามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมที่ต้องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหลายมิติ คือ

1. การพัฒนาต้องอาศัยวัฒนธรรมพื้นฐานของตนเอง “สรรโวทัย” ของศรีลังกานั้น หลักการพึ่งตนเอง โดยนำเอาพุทธปรัชญามาปรับปรุงใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนในชนบท

¹ กรณีการ์ โอมุเน, บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการสหบาลข้าวหมู่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิเทศศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2526 , หน้า 67.

² ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์, และคณะ, “ทิศทางใหม่ของการพัฒนา” ในวิธีวิทยาการศึกษา สังคมไทยวิถีใหม่แห่งการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : เอดิสัน เพรสโปรดักส์ การพิมพ์, 2537), หน้า 21.

2. การพัฒนาโดยการปฏิวัติวัฒนธรรม หมายถึง การปฏิเสชวัฒนธรรมแบบทุนนิยม เช่น การบูชาวัตถุ การลุ่มหลงในความเจริญเทคโนโลยี และอุตสาหกรรมรวมทั้งวัฒนธรรมแห่งการบริโภคทั่วไป เป็นต้น วัฒนธรรมแบบนี้ทำให้มนุษย์หลงลืมความหมายของชีวิตอย่างสิ้นเชิง

3. ความหลากหลายของของภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมพื้นบ้านจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

4. สิ่งที่เราได้จากความหมายใหม่ของการพัฒนาแบบพุทธ คือ “จริยธรรมในการพัฒนา” จริยธรรมจะเป็นเครื่องบอกเราว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดีงาม และอะไรที่เป็นสิ่งที่ชั่วร้าย นอกจากนี้จริยธรรมยังบอกเรามากกว่าว่า อะไรควรทำ และเราควรทำอย่างไร เพื่อให้สังคมและชีวิตของมนุษย์อยู่ในสภาพที่ดีงาม

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเชิงพุทธศาสตร์แม้จะไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาในยุคหลังสังคมยุคอุตสาหกรรมอย่างสิ้นเชิง แต่ก็เส้นทางออกหรือเป็นแนวทางในการพัฒนาระดับหนึ่ง คือ การพัฒนาที่มีรากฐานทางด้านวัฒนธรรมเพื่อที่จะได้ปรับตัวให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมในปัจจุบัน การพัฒนาเชิงพุทธศาสตร์นี้จึงเป็นการพัฒนาที่สะท้อนให้เห็นปัญหาของการพัฒนาที่เน้นทางด้านวัตถุโดยขาดการพัฒนาทางด้านจิตใจ ซึ่งการพัฒนาเชิงพุทธนี้จะต้องพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุกับจิตใจให้มีความสมดุลและสัมพันธ์กันดังที่ทางคณะสงฆ์อัครเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมที่มีทั้งการพัฒนาวัตถุ และการพัฒนาจิตใจ

รูปแบบการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์

รูปแบบการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นั้นจะมีทั้งที่เป็นทางการคือการร่วมมือกับหน่วยงานราชการบางหน่วยและทั้งที่ไม่เป็นทางการคือการไม่ยึดติดรูปแบบของทางราชการ คือแบบแผนดั้งเดิมของวัดแต่จะพัฒนาชุมชนไปตามสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เป็นจริง จึงทำให้การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นั้นมีหลายรูปแบบ ซึ่งสรุปรูปแบบการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์พอสังเขปได้ดังนี้ (สมบุญ สุธำราญ)¹

รูปแบบที่ 1 เป็นการพัฒนาแบบ พระสงฆ์กับชาวบ้าน คือ พระสงฆ์จะเข้าไปร่วมกับชาวบ้านในการพัฒนาท้องถิ่น โดยไม่อาศัยกลไกของรัฐว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้านกำนันหรือข้าราชการอื่น ๆ

¹ สมบุญ สุธำราญ, พุทธศาสนา พระสงฆ์กับวิถีชีวิตสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประชาชน, 2527), หน้า 145.

รูปแบบที่ 2 เป็นการพัฒนาแบบ พระสงฆ์ ชาวบ้าน กำนัน การพัฒนาชุมชนแบบนี้เกิดขึ้นจาก 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ผู้ใหญ่บ้านมีความคิดเห็นสอดคล้องกับพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนจึงให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ลักษณะที่ 2 เกิดจากสภาพแวดล้อมที่ผู้ใหญ่บ้านมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เพราะตนเองต้องเสียผลประโยชน์ต่อเมื่อทำใจได้ว่า เหตุการณ์ภายในชุมชนย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดาหรือมีความเข้าใจพระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชนมากขึ้นก็จะอาสาเข้ามาช่วยเหลือพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง

รูปแบบที่ 3 เป็นการพัฒนาแบบ “พระสงฆ์ ชาวบ้าน และกำนัน” การพัฒนาแบบนี้เกิดขึ้นในลักษณะที่ว่า ในระยะแรกพระสงฆ์ได้ร่วมมือกับชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนโดยที่กำนันจะคอยอยู่ห่าง ๆ เพราะไม่แน่ใจว่าการพัฒนาจะสำเร็จหรือไม่ ต่อเมื่อพระสงฆ์กับชาวบ้านสามสารททำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว กำนันจึงจะเข้าร่วมโครงการพัฒนา กับพระสงฆ์เพราะไม่เช่นนั้นกำนันที่ไม่ทำอะไรจะดูเหมือนถูกพระสงฆ์แย่งบทบาทช่วยเหลือชุมชนไป

รูปแบบที่ 4 เป็นการพัฒนาแบบ “พระสงฆ์ ข้าราชการ และชาวบ้าน” รูปแบบของการพัฒนาชุมชนดังกล่าวมา สามารถจำแนกเป็นลักษณะอย่างน้อย 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก เป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ครูใหญ่และชาวบ้าน

ลักษณะที่สอง เป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ข้าราชการฝ่ายปกครอง และชาวบ้านการพัฒนาชุมชนในลักษณะนี้ทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างกว้างขวางเพราะได้รับความช่วยเหลือจากราชการฝ่ายปกครองอำเภอ

ลักษณะที่สาม เป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ข้าราชการที่นอกเหนือจากฝ่ายปกครองและชาวบ้าน

จากรูปแบบการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ดังกล่าวดังที่กล่าวมาทำให้เป็นที่ประจักษ์รูปแบบการพัฒนาชุมชนควรเป็นไปตามสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงของชุมชน ทั้งที่เป็นทางการ คือ จะผูกพันกับระบบราชการก็ได้ และไม่เป็นทางการ คือ จะไม่ผูกพันกับระบบราชการก็ได้เพราะข้าราชการจากหน่วยงานต่าง เป็นปัจจัยรองของการพัฒนาชุมชนที่มีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ปัจจัยหลักของการพัฒนาคือตัวพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำชุมชน ที่มีความสามารถในการร่างโครงการและแสวงหาแหล่งเงินทุนมาสนับสนุนโครงสร้างการพัฒนาชุมชนได้มากน้อยเพียงใดและจะมีชาวบ้านเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาของพระสงฆ์จำนวนเท่าใด

หลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้ยึดถือและปฏิบัติตามพระธรรมและพระวินัย ตลอดจนพระพุทธรูปซึ่งสามารถเจริญประโยชน์แก่บรรดาผู้ซึ่งยึดถือ

และปฏิบัติตาม ส่วนพระพุทธรูปซึ่งทรงตรัสสั่งสอนแก่บรรดาภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมหรือการพัฒนาให้เศรษฐกิจ สังคมและการปกครองภายในชุมชน เป็นไปโดยราบรื่น มีความเจริญ และก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันบุคคลและสังคมส่วนรวมได้ ดังนี้คือ

แนวทางปฏิบัติเพื่อเจริญประโยชน์แก่สังคม พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนให้ยึดถือและปฏิบัติตามสังคหวัตถุ 4 ซึ่งหมายถึงพระธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์สังคม ธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานบุคคลไว้ในสามัคคีธรรม โดยมี ทาน เป็นหลักสำคัญยิ่งของพระธรรมนี้สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย

1. ทาน หมายถึง การให้ทั้งวัตถุ และธรรมทาน คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน กำลังกาย กำลังใจและกำลังทรัพย์แก่กัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดจนถึงให้ความรู้คำแนะนำ สั่งสอน และให้โอกาสอันดีงามแก่กันและกันได้

2. ปิยวาจา หมายถึง วาจาเป็นที่รัก คือการกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคีการกล่าวแต่วาจาอันก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน ตลอดจนถึงคำแสดงประโยชน์ ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3. อตถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ คือ การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ และประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ผู้อื่น และมีความคิดในทางสร้างสรรค์แก่สังคม ตลอดจนถึงการช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรมด้วย

4. สมานัตตา หมายถึง ความมีตนเสมอ คือ การทำตนเสมอต้นเสมอปลายที่ดี ปฏิบัติตนสม่ำเสมอต่อบุคคลทั้งหลายที่ดี การร่วมทุกข์ร่วมสุขทั้งกายและใจโดยเสมอต้นเสมอปลายกับผู้อื่นในสังคมที่ดี ตลอดจนถึงการวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมในทุกกรณี

เมื่อบุคคลพึงยึดถือปฏิบัติตามสังคหวัตถุ 4 ดังกล่าวแล้ว ย่อมก่อให้เกิดแต่ประโยชน์ สุขความสงบ และการพัฒนาไปสู่ความเจริญก้าวหน้าแก่สังคมนั้น

แนวทางในการปฏิบัติเพื่อเจริญประโยชน์ในทางเศรษฐกิจนั้น พระพุทธองค์ทรงชี้แนะให้ยึดถือปฏิบัติตาม ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ดังนี้คือ

1. อุตฺถฐานสัมปทา หมายถึง การถึงพร้อมด้วยความหมั่นคือ ความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การทำงาน ประกอบอาชีพสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาอุบายวิธีสามารถดำเนินการงานให้ได้ผลดี

2. อารักขสัมปทา หมายถึง การถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ มีความประหยัด อดออม รู้จักใช้จ่ายอย่างถูกต้องเหมาะสม รู้จักเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานซึ่งตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรมด้วยกำลังงานของตน มิให้ทรัพย์ของตนเป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

3. กัลยาณมิตตตา หมายถึง คบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณ มีศรัทธา มีศึล จาคะและปัญญา

4. สมชีวิตา หมายถึง มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีพแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยจนเกินเหตุ

เมื่อบุคคลยึดมั่นและปฏิบัติตามทิวฐัมมิกัตถประโยชน์แล้ว ย่อมจะทำให้เศรษฐกิจทรัพย์สิน และการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้นเป็นไปโดยราบรื่นเจริญมั่นคงยิ่งขึ้นต่อไป

ในด้านแนวทางการปฏิบัติเพื่อเจริญประโยชน์แก่การปกครองบุคคลในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้โดยความสงบและความเจริญก้าวหน้าได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับผู้นำในสังคมเป็นสำคัญ ฉะนั้นผู้นำในสังคมจึงพึงปฏิบัติตาม ทศพิธราชธรรม หมายถึงธรรมของผู้นำ 10 ประการดังนี้

1. ทาน หมายถึงการให้ คือ การสละทั้งกำลังกายกำลังใจ และกำลังทรัพย์แก่สังคมและการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

2. ศีล หมายถึง ความประพฤติดีงาม คือ การสำรวมกายและวจีทวารประกอบแต่ความสุจริต ควรเป็นเยี่ยงอย่างและเป็นทีเคารพนับถือแก่บุคคลทั่วไป

3. ปริจจาคะ หมายถึง การบริจจาค คือ เสียสละความสุขสำราญ ตลอดจนชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขและความสงบเรียบร้อยของสังคม

4. อาชวระ หมายถึง ความซื่อตรง คือ มีความซื่อตรงทรงสัตย์ ปฏิบัติหน้าที่การงานโดยความสุจริตและจริงใจ

5. มัททวะ หมายถึง ความอ่อนโยนคือ การมีอัชยาศัย ไม่เย่อหยิ่ง หยาบกระด้าง มีความสง่างามอันเกิดแต่ท่วงที กิริยาอันอ่อนโยนอยู่เสมอ

6. ตปะ หมายถึง ความทรงเดช คือ การรักษาจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด ละกิเลสตัณหาทั้งปวงมุ่งมั่นที่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจให้สำเร็จบริบูรณ์

7. อักโกธะ หมายถึง ความไม่โกรธ คือ การไม่กริ้วกราด ลุอำนาจความโกรธจนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่างๆ ผิดพลาดเสียธรรมเนียม มีจิตใจอันสงบเยือกเย็นและประกอบด้วยเมตตาธรรม

8. อวิหิงสา หมายถึง ความไม่เบียดเบียน คือ การไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใดแก่ผู้อื่น

9. ชั้นดี หมายถึง ความอดทน คือ การมีความเข้มแข็งทั้งกายและใจ ไม่หมดกำลังใจในการประพฤติปฏิบัติความดีงาม และไม่ละทิ้งกรรมที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

10. อวิโรชนะ หมายถึง ความไม่คลาดธรรมดา คือ การวางตนเป็นหลักหนักแน่นในธรรมจิตใจคงที่ ไม่เอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำดีร้าย การสักการะ หรืออิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ใด ๆ สถิตมั่นในยุติธรรมและนิติธรรม มิมีความประพฤติส่วนตัวอันวิบัติ

พระพุทธธรรมซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสสั่งสอนแก่บรรดาภิกษุสงฆ์และฆราวาสเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและการปกครองภายในชุมชนให้ขึ้นไปโดยราบรื่นเจริญก้าวหน้าคือให้ยึดมั่นและปฏิบัติตาม สังคหวัตถุ 4 ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 และทศพิธราชธรรม นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมบางประการ ตามพระปริตรมงคลจักรวาลน้อย มี 7 ประการดังนี้คือ

1. อายุวัฑฒะโก	ความเจริญอายุ
2. ฐานะวัฑฒะโก	ความเจริญทรัพย์
3. สิริวัฑฒะโก	ความเจริญศิริ
4. ยะสะวัฑฒะโก	ความเจริญยศ
5. พะละวัฑฒะโก	ความเจริญกำลัง
6. วัณณะวัฑฒะโก	ความเจริญวรรณะ
7. สุขะวัฑฒะโก	ความเจริญสุข

จากหลักพุทธธรรมดังกล่าวแล้ว พอจะสรุป การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาจะเห็นความสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ทั้งด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านทางกายภาพเพื่อให้มนุษย์เข้าใจการดำเนินชีวิต อันจะทำให้มนุษย์เข้าใจเป้าหมายของชีวิต การอยู่ร่วมกันและมีทำที่ต่อสิ่งแวดล้อม เข้าใจธรรมชาติ ปรับตัวอยู่กับธรรมอย่างสมดุล

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มโครงการสหบาลข้าว

2.7.1 ประวัติบ้านท่าสว่าง

หมู่บ้านท่าสว่างซึ่งเป็นพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 หมู่คือ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 14 ประกอบด้วย 163 ครัวเรือน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 1424 คน หมู่ที่ 1 ประกอบด้วยชาย 231 คน หญิง 559 คน หมู่ที่ 14 ประกอบด้วยชาย 259 คน หญิง 375 คน อาชีพหลักของชาวบ้านคือการทำนา ชาวบ้านมีที่นารวมทั้งสิ้นประมาณ 1,000 ไร่ ทำนาปีละครั้งโดยอาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการเพาะปลูก สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปของชาวบ้านอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีหนี้สินเนื่องจากความล้มเหลวในการทำนา และปัญหาที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งของชาวบ้านคือ

การผลิตข้าวแต่ละปีไม่เพียงพอแก่การบริโภคในฤดูทำนา (เอกสารรายงานประจำปี จังหวัดสุรินทร์ 2524)¹

โครงการแรกที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านแห่งนี้คือ โครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นตัวอย่างหนึ่งของการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ พระสงฆ์ได้นำความคิดเรื่องสหบาลข้าวมาเผยแพร่แก่ประชาชน เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าวบริโภค อีกทั้งยังเป็นวิธีการเสริมสร้างความไว้วางใจ ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความรับผิดชอบต่อหมู่คณะของประชาชนในท้องถิ่นอีกด้วย โดยหวังว่า เมื่อประชาชนได้ร่วมกันดำเนินโครงการสหบาลข้าวนี้แล้ว จะสามารถช่วยพัฒนาฐานะทางเศรษฐกิจและพัฒนาจิตใจของประชาชนควบคู่กันไป (กรรณิการ์ โอมูเน)²

โครงการสหบาลข้าวนี้เริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2523 โดยพระอธิการนาน สุทฺธิสโร (พระครูพิพิธประชานาถ) เจ้าอาวาสวัดสามัคคี หมู่บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นผู้นำคนสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน ท่านเห็นว่าชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาการขาดแคลนข้าวบริโภคในระหว่างฤดูทำนา ต้องกู้ยืมข้าวจากพ่อค้าคนกลางในอัตราดอกเบี้ยสูงมาก คือกู้ยืมข้าว 2 ถังต้องเสียดอกเบี้ย 1 ถัง ทำให้ชาวบ้านซึ่งยากจนอยู่แล้วต้องมีหนี้สินเพิ่มขึ้นและเดือดร้อนกันโดยทั่วไป ท่านจึงได้จัดตั้งสหบาลข้าวขึ้นเป็นครั้งแรกโดยการชักชวนขอความร่วมมือจากชาวบ้านสร้างยุ้งเก็บข้าวส่วนรวมขึ้นเป็นครั้งแรกโดยการชักชวนขอความร่วมมือจากชาวบ้าน โดยได้ใช้เนื้อที่ในบริเวณวัดสามัคคีเป็นที่สร้างยุ้งประจำหมู่บ้าน ส่วนค่าใช้จ่ายในการสร้างยุ้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานพัฒนาเอกชนคือ คณะกรรมการศาสนา เพื่อการพัฒนา จังหวัดสุรินทร์ (ศ.พ.พ.) ข้าวที่นำมาเก็บไว้ในยุ้งสำหรับให้ชาวบ้านกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำ คือยืม 5 ถังเสียดอกเบี้ย 1 ถัง ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญากู้ยืมนั้น เป็นข้าวที่ทางวัดได้รับบริจาคมาจากชาวบ้านทั้งหลาย จากการจัดงานก่อเจดีย์ข้าวเปลือก และจากการสมทบของชาวบ้านในรูปแบบ โครงการสหบาลข้าวนี้ดำเนินการโดยชาวบ้านด้วยตนเองในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งได้มาจากการเลือกตั้งและอยู่ในตำแหน่งคราวละ 1 ปี มีพระอธิการนาน กำนันตำบลท่าสว่าง ผู้ใหญ่บ้านท่าสว่าง ครูใหญ่โรงเรียนบ้านท่าสว่าง เจ้าหน้าที่จากสมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์ สุรินทร์ และเจ้าหน้าที่จากคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา สุรินทร์เป็นที่ปรึกษา

หลักการที่สำคัญในการกำหนด คุณสมบัติของผู้ที่มีสิทธิเข้าเป็นสมาชิกสหบาลข้าวคือ

¹ กรรณิการ์ โอมูเน, บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการสหบาลข้าวหมู่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิเทศศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2526, หน้า 15-17 .

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-17.

1. ต้องเป็นผู้มีอาชีพทำนา ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ทำนา
2. ต้องเป็นผู้ไม่ดื่มสุราจนขาดสติและเสีงานอาชีพ
3. ต้องไม่เป็นนักเลงการพนัน
4. ต้องไม่เป็นนักเลงอันธพาลสร้างความเดือดร้อนแก่ส่วนรวม

อย่างไรก็ตามสำหรับผู้ที่ไม่ม้ออาชีพทำนา แต่ต้องการเข้าเป็นสมาชิก ก็เปิดโอกาสให้เข้าเป็นสมาชิกได้โดยพิจารณาคุณสมบัติตามข้อ 2-4 ดังกล่าว

หลังจากที่โครงการสหบาลข้าวบ้านท่าสว่างได้ดำเนินการมาแต่ปี 2523 ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้น 119 คน มีหู่่น มีข้าวในสหบาลรวม 1,203 ถัง (33.42 เกวียน) ผลจากการก่อตั้งสหบาลข้าวนี้ช่วยให้ชาวบ้านทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกไม่มีปัญหาเรื่องการกูดืมข้าวในอัตราดอกเบี้ยที่แพงอีกต่อไป และผลดีที่สำคัญยิ่งของโครงการนี้ก็คือ ทำให้ชาวบ้านหมู่บ้านท่าสว่างสามารถมองเห็นปัญหาของหมู่บ้าน และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยความสามารถของชาวบ้านเองนอกจากนี้อธิกานาน ได้เผยแพร่ความคิดเรื่องสหบาลข้าวนี้ไปยังหมู่บ้านข้างเคียงอื่น ๆ ที่ประสบปัญหาเช่นเดียวกันด้วย (กรณีการ โอมุณ)¹

โครงการสหบาลข้าวหมู่บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์นี้จึงเป็นตัวอย่างที่ดีตัวอย่างหนึ่งของแนวทางการพัฒนาชนบทที่ถูกวิธีคือ นอกจากจะมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำภายในท้องถิ่นเป็นผู้นำการพัฒนาแล้ว ชาวบ้านยังมีความเข้าใจในปัญหาของตนและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอีกด้วย จึงนับไว้ว่าเป็นการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและการพัฒนาด้านจิตใจควบคู่กันไปตามหลักการพัฒนาชนบทภาคจนของแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติด้วย

การพัฒนาที่เชื่อมโยงจากโครงการสหบาลมาสู่กระบวนการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ตามนโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ นายเกษมศักดิ์ แสนโกชน์ ยุทธศาสตร์หนึ่งที่น่ามาใช้ในการขยายผลสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรอินทรีย์ คือ ความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน หรือที่เรียกว่า บวร โรงเรียน สร้างความรู้ ความเข้าใจ ให้กับนักเรียน วัดสร้างความรู้ ความเข้าใจ ให้กับพระ บ้านสร้างความรู้ ความเข้าใจ ให้กับชาวบ้าน แต่ละแห่งจะมีผู้นำที่มีบทบาทก่อให้เกิดความเข้าใจแก่ทุกคนที่สนใจ หากมากล่าวถึงวัดแล้ว ในปัจจุบันจังหวัดสุรินทร์มีพระภิกษุที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาแนวทางเกษตรอินทรีย์อยู่หลายรูป แต่พระนักพัฒนาผู้ที่

¹ อ้างแล้ว, กรณีการ โอมุณ, บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการสหบาลข้าวหมู่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, หน้า 15-17.

สังคมรู้จักในองค์กรสงฆ์ที่ผ่านสื่อมากที่สุด คือ หลวงพ่อนาน สุทนต์โล แห่งวัดสามัคคี บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็น 1 ใน 3 ชาวสุรินทร์ ริเริ่มเกษตรอินทรีย์

หลวงพ่อนาน เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้อุทิศตนให้กับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์มาอย่างยาวนาน เป็นที่เคารพนับถือของชาวจังหวัดสุรินทร์

แต่บทบาทของหลวงพ่อนาน สุทนต์โล ไม่เพียงมีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์เท่านั้นในระดับประเทศ หลวงพ่อนาน สุทนต์โล เป็นพระภิกษุสงฆ์รูปหนึ่งที่ได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้มีบทบาทในการริเริ่ม - ผลักดัน แนวทางการเกษตรอินทรีย์

จากเอกสารในหัวข้อ ภูมิใจชาวสุรินทร์ ประชาชนท้องถิ่น-ผู้ว่าฯ ได้รับการยกย่อง เป็นผู้ริเริ่มเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย ที่ปกครองจังหวัดสุรินทร์ ได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการดูงานของนักศึกษาหลักสูตรนายอำเภอ มีข้อความหนึ่งที่กล่าวถึงความภาคภูมิใจว่า "กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมสหกรณ์) ได้จัดทำเอกสารทางวิชาการ ชื่อ เกษตรอินทรีย์ ที่มีความหนาถึง 152 หน้า นับเป็นเอกสารทางวิชาการเล่มแรกเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ เพื่อเผยแพร่แนวความคิดหลักการ วิธีการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นระบบและเป็นวิชาการที่สามารถอ้างอิงได้ โดยเนื้อหาส่วนหนึ่งของเอกสารวิชาการนี้ได้กล่าวถึงผู้ริเริ่มการเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือพระผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่ง ในการริเริ่มการเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยในยุคปัจจุบัน

สำหรับกลุ่มบุคคลจำนวน 16 คน ที่มีบทบาทในการริเริ่ม-ผลักดัน แนวทางเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยที่หนังสือเล่มนี้กล่าวไว้นั้น นับเป็นความภาคภูมิใจของชาวสุรินทร์เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากประชาชนชาวบ้าน-ผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ เป็น 3 ใน 16 คน ที่ได้รับการบันทึกไว้ในฐานะผู้ริเริ่มเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย"¹

2.7.2 ประวัติและผลงานหลวงพ่อนาน

ในปัจจุบันพระสงฆ์นอกจากจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในด้านการอบรมศีลธรรมจรรยาแก่ประชาชนในชนบทแล้ว พระสงฆ์ในหลายท้องถิ่นยังได้มีส่วนช่วยเหลือในด้านการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยมีบทบาทในการเป็นผู้นำความคิดและการปฏิบัติในการพัฒนาท้องถิ่นมาสู่ประชาชน

หลวงพ่อนาน สุทนต์โล พระนักพัฒนา ผู้เปิดประตูเกษตรอินทรีย์แห่งสุรินทร์บทบาทของหลวงพ่อนาน สุทนต์โล ไม่เพียงมีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์เท่านั้นในระดับประเทศ หลวงพ่อนาน

¹[http://www.agmassmedia.com/News/NewsManager/specialreport/articles57.htm,2549,\(20.00 น.\)](http://www.agmassmedia.com/News/NewsManager/specialreport/articles57.htm,2549,(20.00 น.))

สุทธสีโล เป็นพระภิกษุที่ได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้มึบบทบาทในการริเริ่มผลักดัน แนวทางการเกษตรอินทรีย์ และก่อนที่จะมาเป็นเกษตรอินทรีย์นั้น ได้มีการพัฒนาโครงการอื่นก่อนแล้ว

2.7.3 แนวคิดการเกษตรอินทรีย์ (Organic agriculture)

เกษตรอินทรีย์ คือ การเกษตรที่สร้างสรรค์ให้เกิดระบบนิเวศการเกษตรที่ยั่งยืน โดยการผสมผสานระบบการเกษตรทุกระบบที่ส่งเสริมและปรับปรุงสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ ในการผลิตปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีพของมนุษย์ ผลผลิตมีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค เน้นการอนุรักษ์ และปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยใช้หลักการสร้างความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศเกษตรให้เกิดการผสมผสานเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อการหมุนเวียนใช้ทรัพยากรในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลีกเลี่ยงการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก และงดใช้ปัจจัยที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ รวมทั้งพันธุ์ที่ผ่านการปรับเปลี่ยนทางพันธุกรรม (Genetically Modified Organisms)

เกษตรอินทรีย์ เป็นระบบการเกษตรที่ใช้พื้นฐานของหลักการทางนิเวศวิทยา มาประยุกต์ใช้ บางครั้งเรียกว่า การทำฟาร์มโดยชีวภาพ (biological farming) หรือการทำฟาร์มทางนิเวศวิทยา (ecological farming) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้ระบบการเกษตรที่ยั่งยืน ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม

เกษตรอินทรีย์ เป็นแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายไป รวมทั้งปัญหาอันตรายของสุขอนามัยของประชาชนที่เกิดจากการเกษตรในแนวทางของการปฏิบัติเขียว แนวทางของเกษตรอินทรีย์จะเน้นการสร้าง ความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อให้เกิดการผสมผสานเกื้อกูลกันและกันในระบบนิเวศเกษตร หลีกเลี่ยงการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก และงดเว้นการใช้ปัจจัยที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ รวมทั้งพันธุ์ที่ผ่านการปรับเปลี่ยนทางพันธุกรรม เน้นการหมุนเวียนใช้ทรัพยากรธรรมชาติในระบบนิเวศไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยวิธีการใช้เศษเหลือของกิจกรรมหนึ่งให้เกิดเป็นปัจจัยการผลิตของอีกกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เช่น การใช้เศษและมูลสัตว์ที่ผ่านการช่วยย่อยสลายให้เป็นฮิวมัสโดยจุลินทรีย์ เพื่อเป็นปุ๋ยในการปรับปรุงบำรุงดินในการเพาะปลูก การใช้เศษเหลือของพืชเพื่อเป็นอาหารสัตว์และปลา การปลูกไม้ยืนต้นเพื่อให้เกิดการดูดของแร่ธาตุในดินระดับลึกให้เป็นชีวมวล ของผล กิ่ง ก้าน ลำต้น เป็นอาหารของสัตว์ ปลาและเปลี่ยนเป็นปุ๋ยให้แกดินระดับบนเพื่อการเพาะปลูกต่อไป รวมทั้งการปลูกพืชที่ใช้เป็นปุ๋ยพืชสดเพิ่มธาตุอาหารพืชให้แกดิน เป็นต้น

ขบวนการจัดการหมุนเวียนทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวข้างต้น จะทำให้สภาพแวดล้อมของระบบนิเวศเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์ สามารถผลิตอาหารและปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพของมนุษย์ที่สะอาด ปลอดภัย และพึ่งตนเองได้

ความแตกต่างระหว่างเกษตรอินทรีย์กับเกษตรปฏิบัติเขียว

เกษตรอินทรีย์

1. ใช้หลักการและแนวคิดการเกษตรแบบองค์รวม ให้ความสำคัญกับสรรพสิ่งทั้งหลายในระบบนิเวศน์เกษตร พืช สัตว์ ประมง ป่าไม้ ดิน น้ำ สังกม และเศรษฐกิจ ที่มีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกันอย่างบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีทันสมัย
2. เน้นการผสมผสานให้เกิดความหลากหลาย แต่หลีกเลี่ยงการเกื้อกูลกันและกัน เช่น พืช สัตว์ ประมง ป่าไม้ ในระบบไร่นาสวนผสมวนเกษตร และเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เป็นต้น
3. ใช้พันธุ์ที่คัดเลือกให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ปฏิเสธการใช้พันธุ์ที่มีการตัดต่อทางพันธุกรรม
4. เน้นการใช้ปัจจัยการผลิตที่เกิดจากการหมุนเวียนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในฟาร์ม และในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งเน้นการใช้เทคโนโลยีชีวภาพ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค และลดต้นทุนการผลิต
5. เน้นการใช้แรงงานคน สัตว์ และเครื่องทุ่นแรงขนาดเล็กที่ประหยัดพลังงาน รวมทั้งการใช้หลักการธรรมชาติในการจัดการศัตรูพืช การปรับปรุงดิน

เกษตรปฏิบัติเขียว

1. ใช้หลักการและแนวคิดการเกษตรแบบแยกส่วน โดยเน้นความชำนาญเฉพาะด้าน เช่น การแยก พืช สัตว์ ประมง ป่าไม้ ดิน น้ำ สังกม และเศรษฐกิจ ออกจากกันให้เป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในแนวทางของเทคโนโลยีทันสมัยแบบตะวันตก
2. เน้นการผลิตแบบเชิงเดี่ยว มีการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจชนิดเดียวกันในพื้นที่ติดต่อกันเป็นผืนใหญ่ ในลักษณะของเกษตรอุตสาหกรรม
3. ใช้พันธุ์ที่ได้จากการผสมและคัดเลือกโดยหลักทางพันธุศาสตร์ เพื่อให้ได้ผลผลิตสูงเป็นประการสำคัญ
4. เน้นการเพิ่มผลผลิตจากการใช้ปัจจัยการผลิตที่ได้จากภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ฮอร์โมน เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสารพิษตกค้างในผลผลิตที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย
5. ใช้เครื่องทุ่นแรงจากพลังงานการเผาไหม้ของน้ำมันเชื้อเพลิงจากฟอสซิล เป็นส่วนใหญ่

เกษตรอินทรีย์

6. มีเป้าหมายการผลิตเพื่อควมมีเสถียรภาพใน
 ครอบครัวยเป็นอันดับแรก ผลผลิตสู่ตลาด
 ท้องถิ่นเป็นอันดับรอง ส่วนที่เหลือจึงส่งไปยัง
 ตลาดนอกท้องถิ่น หรือส่งออกตลาดต่าง
 ประเทศ

เกษตรปฏิบัติเขียว

6. ใช้การวางแผนการผลิต โดยมีเป้าหมายเพื่อผล
 ตอบแทนทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีกำไรเป็นตัวเงิน
 เป็นเครื่องชี้วัด เป็นการทำการค้าและการ
 ส่งออกไปต่างประเทศเป็นอันดับแรก ที่เหลือจึง
 ใช้บริโภคภายในประเทศ¹

สำหรับผู้เริ่มเกษตรอินทรีย์ทั้ง 3 ท่าน ที่กล่าวถึง ประกอบด้วย -หลวงพ่อนาน สุทธ
 สิโล -มหาอยู่ สุทรทัษ -นายเกษมศักดิ์ แสนโกชน ทำเพื่อชาวบ้าน จากเกษตรธรรมชาติสู่เกษตร
 อินทรีย์ หลวงพ่อนาน สุทธสิโล ท่านเป็นชาวสุรินทร์มาโดยกำเนิด กำเนิดในครอบครัวที่เป็น
 ชวนา ที่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์ ได้รับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่ออายุครบ 20 ปี
 ใน ปี 2492 ได้อุปสมบทที่วัดสามัคคี หลวงพ่อนานได้ศึกษาพระธรรม สามารถสอบนักธรรมเอกได้
 ปัจจุบัน หลวงพ่ออายุ 73 ปี บวชมา 54 พรรษา ตั้งแต่เริ่มบวชเรียนมาหลวงพ่อนาน ได้ทุ่มเทให้การ
 การศึกษาพระธรรมด้วยการท่องบ่นและเรียนรู้ด้วยตนเอง พร้อมทั้งช่วยสอนปริยัติธรรมแก่พระ
 เณร จนได้เปรียญไปหลายรูป

ครั้งหนึ่งในระหว่างบวช ระหว่างที่ศึกษาทางวิปัสสนากรรมฐานและออกธุดงค์ค้นหา
 ลัจธรรม หลวงพ่อนานเล่าให้ฟังว่า ช่วงหนึ่งได้เสียดิไปพักใหญ่ เพราะมุ่งมั่นต่อการปฏิบัติ
 วิปัสสนากรรมฐาน โดยไม่มีอาจารย์คอยควบคุม แนะนำแนวทางที่ถูกต้อง เรียกว่าสติในช่วงนั้น
 ล่องลอยไม่อยู่กับเนื้อกับตัว แต่ใน ปี 2500 หลวงพ่อนานได้หายจากอาการดังกล่าว สาเหตุที่หาย
 เพราะได้ไปใช้ชีวิตอยู่กับป่าอยู่กับธรรมชาติทุกวัน ทำให้จิตกลับเข้ามาสู่ตัวใน ปี 2501 ได้รับนิมนต์
 จากชาวบ้านท่าสว่างให้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดสามัคคี เมื่อมาเป็นเจ้าอาวาสหลวงพ่อได้เน้นการสอน
 ธรรมะให้กับชาวบ้าน ปลูกฝังคุณธรรม ใช้ธรรมะในการดำเนินชีวิต

"แต่เมื่อเรามาอยู่ที่นี่แล้ว เราพบว่าชาวบ้านมีปัญหา มาก โดยเฉพาะความยากจน ปลูก
 ข้าวเสร็จต้องนำข้าวไปใช้หนี้ให้เจ้าแก่หมด ตัวเองต้องซื้อข้าวสารมากิน จึงเกิดความตั้งใจในการ
 ช่วยเหลือชาวบ้าน โดยเฉพาะทำอย่างไรให้สามารถมีข้าวกินโดยการจัดตั้งสหกรณ์ข้าวบ้านสว่าง
 ขึ้น ใน ปี 2534 โดยปีแรกมีชาวบ้านเข้าร่วม 128 ทุน โดยการลงหุ้นเป็นข้าว ทุนละ 5 ถัง คนหนึ่ง
 สามารถลงหุ้นได้ไม่เกิน 3 ทุนทั้งนี้ ได้ข้าวมาจาก 4 แหล่ง ด้วยกันคือหนึ่ง งานก่อเจดีย์ข้าวเปลือก

¹ อรุณี พวงมี, นักวิชาการเกษตร 7 ว, ชาวสวนไทย เพื่อเกษตรกรไทย, chaosuan.com Thai
 Agriculturist Knowledge, 2547.

อันเป็นงานประจำปีที่มีมาแต่โบราณ ทั้งตอนออกพรรษาและในช่วงเทศน์มหาชาติ สอง การบริจาคของผู้มีจิตศรัทธาร่วมงานบุญสหกรณ์ สาม การสมทบค่าหุ้นของสมาชิกในรูปแบบ หุ้นละ 5 ถึง สี่ ทางอื่น ๆ เช่น การทำนาปีและนาปรังกระษัตริย์มิตร นอกเหนือจากเรื่องของข้าวแล้ว หลวงพ่อนานยังส่งเสริมให้เกิดการจัดตั้งร้านค้าชุมชนขึ้นในตำบลเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้สามารถซื้อหาสิ่งของที่ถูกลงกว่าท้องตลาด

สำหรับจุดเริ่มต้นในการมาเป็นผู้ผลักดันเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ หลวงพ่อนานเล่าให้ฟังว่า การเริ่มต้นไม่ได้เริ่มที่เกษตรอินทรีย์ แต่เป็นเกษตรธรรมชาติ สาเหตุเนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่ได้รับเงินสนับสนุนมาจาก Cida (ซีดา) ผ่านทางสถานทูตแคนาดา และเจ้าหน้าที่ของซีดาได้ให้หลวงพ่อเข้ามาช่วยเหลือด้วย และเมื่อจัดประชุมครั้งแรกได้มาจัดประชุมกันที่วัด โดยให้เงินมา 1.7 ล้านบาท ในปี 2528

หลวงพ่อเป็นผู้ช่วยเหลือเกี่ยวกับเงินทุนดังกล่าว โดยมีเกษตรจังหวัดสุรินทร์ เกษตรกรที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน พ่ออยู่ สุทรทัช สัมฤทธิ์ บุญสุข เป็นกรรมการ "ตอนนั้นนับเป็นช่วงแรก ๆ ของการเข้ามาให้ความช่วยเหลือของภาคองค์กรเอกชน หลวงพ่อจึงมีส่วนร่วมมาตั้งแต่ต้น และได้ทำเกี่ยวกับเรื่องของเกษตรกรเรื่อยมา จนกระทั่งมามีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำเกษตรธรรมชาติ โดยมีองค์กรพัฒนาเอกชนจากสวีเดนเข้ามาช่วยเหลือ ในการทำเกษตรธรรมชาติ หลวงพ่อก็มีบทบาทเป็น ที่ปรึกษากลุ่มเกษตรกรธรรมชาติ"

นับแต่นั้นมาหลวงพ่อจึงเป็นศูนย์กลางของการช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่เมื่อมีโครงการต่าง ๆ เข้ามา หลวงพ่อจะได้รับนิมนต์ให้เข้าไปให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา จากการทำเกษตรธรรมชาติ ได้พัฒนามาสู่การทำเกษตรอินทรีย์ "ต่อมาทางสวีเดนก็ส่งข่าวกลับมาว่าอยากได้ข้าวอินทรีย์ส่งไปจำหน่ายที่นั่น หลวงพ่อจึงเรียกกลุ่มเกษตรกรมาประชุมกัน และต้องผลิตข้าวในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ตามที่เขาต้องการ เมื่อสมาชิกอยากทำก็ทำ แต่ก็มีปัญหาเหมือนกันในเรื่องของสภาพของพื้นที่นา เพราะมีการใช้ยาสารเคมี การใช้ปุ๋ยเคมีกันมานานทำให้เกิดการสะสมมาก ในขั้นแรกต้องมาปรับปรุงดินให้ได้มาตรฐานของการทำเกษตรอินทรีย์ก่อน และตอนหน้าแล้งปลูกพืชตระกูลถั่วหรือไม่ และหน้าฝนทำปุ๋ยหมักหรือไม่ เราก็มาปรับปรุงตรงนี้ โดยใช้วัสดุที่มีในพื้นที่อย่างแกลบมาทำปุ๋ยหมัก แต่ก่อนก็ทำกันคนละไร่สองไร่ ไม่ได้ใหญ่โต บางคนก็ทำได้ บางคนก็ทำไม่ได้ เพราะดินหมดสภาพแล้ว" เมื่อนายเกษมศักดิ์ แสน โภชน์ มาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์และมีนโยบายที่ต้องการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์จึงได้รับนิมนต์ให้มาช่วยเหลือและประสานงานกับโครงการเกษตรอินทรีย์ "ทางผู้ว่าฯ ได้ชวนให้เข้าร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นวิทยากรให้คำบรรยายทั้งแก่ชาวบ้านและพระสงฆ์เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ ตอนนั้นพระก็สนใจแล้วและจะไปเป็นผู้ช่วยถ่ายทอดให้ หลวงพ่อมองแล้วต้องมีกระบวนการสร้าง อย่างพระก็

ช่วยได้ ทำให้พระรู้อแล้วนำไปถ่ายทอดต่อหรือไปให้ข้อคิดเห็นแนะนำแก่ชาวบ้านอีกทีหนึ่ง" หลวงพอกกล่าวในที่สุด¹

2.8 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ในพระสูตรตันปิฎก พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อความผาสุกของคนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” พระดำรัสนี้เป็นความปรารถนาที่จะให้พระสงฆ์แสดงบทบาทต่อสังคม โดยเฉพาะการนำหลักธรรมคำสอนของพระองค์ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เรียกว่าเป็นหนทางแห่งการดับทุกข์²

2.8.1 ผลงานและประวัติของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต

ปี พ.ศ. 2518 พระสุบิน ปณีโต ได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ซึ่งเป็นโครงการที่ต้องการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน ซึ่งเป็นโครงการที่คณะสงฆ์และส่วนราชการร่วมกันจัดตั้งขึ้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พระสงฆ์ต้องออกปฏิบัติภารกิจ (เทศน์สอน) ตามหมู่บ้านในชนบท เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาความยากจน นับได้ว่า เป็นจุดเริ่มต้นแห่งแนวคิดที่จะนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนให้เป็นรูปธรรม ถึงแม้ว่าความเป็นจริงจะเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ และภายหลังจากที่ท่านกลับมาจากภารกิจปฏิบัติตามหมู่บ้านท่านได้ตระหนักอยู่ตลอดเวลาว่า (จบโครงการนี้แล้ว สถานการณ์ก็คงจะเหมือนเดิมคือถึงแม้ว่า พระจะเทศน์อย่างไร แต่พอโครงการนี้จบไปแล้วชาวบ้านก็คงเหมือนเดิม” หลังจากนั้นท่านได้เดินธุดงค์ไปในถิ่นต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติธรรมและแสดงธรรม ตามหลักการของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระพุทธองค์ได้ทรงดำรัสไว้

ในปี พ.ศ. 2523 พระสุบิน ปณีโต ได้ไปอยู่ที่ถ้ำเพดาน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเขตของผู้ก่อการร้าย มีการเรียกค่าคุ้มครอง มีการยิงกัน เมื่ออยู่ที่นี้เริ่มเห็นความแตกร้างของชุมชนแต่ยังไม่ทราบว่าหาแนวทางแก้ไขปัญหายังไง ได้เดินธุดงค์ต่อไปอีก ไปพักอยู่ที่หมู่บ้านในจังหวัดสตูลหมู่บ้านนี้มี 30 หลังคาเรือน ได้เห็นปัญหาของชาวบ้านที่มีแต่การเอารัดเอาเปรียบกัน ชาวบ้านยากจน ลำบาก ชาวบ้านนิมนต์ไปเทศน์ เทศน์ไปที่ตระหนักว่า “การเทศน์ กรแสดงธรรมอย่างเดียวกันนั้นแก้ไขปัญหามาไม่ได้ การเทศน์ของเราเป็นแค่นามธรรม

¹ <http://www.agmassmedia.com/News/NewsManager/specialreport/articles57.htm,2549>, (20.00 น.).

² พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย, พระสูตรตันปิฎก, ที.มหา., เล่มที่ 10, 2539, หน้า 46.

ชาวบ้านฟังแล้วก็หาย เช่น เราสอนเรื่องความสามัคคี ก็รู้ว่าความสามัคคีหรือการรวมตัวกันเป็นเรื่องดี แต่ชาวบ้านก็รวมตัวกันไม่ได้ สอนให้ประหยัด ก็รู้ว่าดี แต่ชาวบ้านก็ไม่ประหยัด สอนให้พึ่งตนเอง ชาวบ้านก็ทำไม่ได้ สอนให้เสียสละ ในฐานะที่เป็นชาวพุทธแผ่เมตตาให้สรรพสัตว์ทั้งหลายที่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น จงอย่าเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เราแผ่เมตตาไปทุกวัน แต่คนที่จนก็ยังจนเหมือนเดิม ที่ทุกข์ก็ยิ่งทุกข์ ยิ่งลำบากเหมือนเดิม คือพูดแต่ปาก สิ่งที่เราสอน ไม่ออกมาเป็นรูปธรรม” จึงเกิดความคิดว่า ถ้าชาวบ้านมีผลประโยชน์ร่วมกันอาจทำให้เขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่านี้ วันหนึ่งได้ให้ครูสมบุญ ซึ่งเป็นครูของการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ซึ่งทำโครงการสอนหนังสือชาวบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน ระดมชาวบ้านแล้วให้ชาวบ้านพูดถึงปัญหาในหมู่บ้านของตนเองว่าคืออะไร ทำอย่างไรจึงจะแก้ไขปัญหาได้ และมีวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างไร ในขณะที่สนทนากัน ชาวบ้านก็บอกว่า ไม่มีเงิน ยากจน ไม่มีความรู้ ไม่มีทุน จึงได้ปรึกษากันว่าจะทำอย่างไร โดยมีตัวอย่างว่า ถ้าไม่มีทุน ก็ต้องยืมเขามาลงทุน ไม่มีน้ำ ก็ต้องทำเขื่อน พระสุบิน ปณีโต เทศน์สอนธรรมะได้เสนอความคิดว่า

การแก้ปัญหาโดยการกู้ยืมเงินผู้อื่นมาลงทุนหรือสร้างเขื่อน อาจจะสร้างความแตกแยกในหมู่บ้านก็ได้ เพราะสิ่งที่บางคนเสนอความคิดมา คนส่วนมากก็จะว่าได้ ถ้าโครงการมันล้มเหลว ชาวบ้านอาจจะต้องขายที่เพื่อใช้หนี้และครอบครัวจะต้องเดือนร้อนมากกว่าเดิม โดยเฉพาะถ้าคิดจะกู้เงินมาลงทุนนั้น ไม่น่าจะเป็นเรื่องที่ถูกต้อง เพราะเพียงแต่เริ่มคิดก็เป็นทุกข์ เริ่มจะก่อหนี้เริ่มสร้างปัญหา ยังเป็นแนวคิดที่ใช้ไม่ได้ เพราะการที่จะคิดเป็นต้องทำเป็นและแก้ปัญหาได้ด้วย¹

ดังนั้น การคิดแก้ปัญหาที่ถูกวิธี ต้องคิดพึ่งตนเองให้ได้ โดยการที่ชาวบ้านทดลองระดมทุนด้วยตนเองเดือนละ 10 บาท นำมารวมกันให้เป็นกลุ่ม ไม่ต้องรีบให้มีกลุ่มใหญ่ นำเงินมารวมกันบ้านละ 10 บาท ร้อยหลังคาเรือนก็จะได้ 1,000 บาท รวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มออมทรัพย์ก่อนแล้วจึงค่อยลงมือทำตามโครงการที่คิดไว้ ซึ่งหากทำอย่างนี้เมื่อเกิดปัญหาขึ้นชาวบ้านจะสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองเพราะได้ร่วมกันดำเนินการมาแต่ต้น ซึ่งเรียกว่า คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และยังชักชวนให้ผู้อื่น ๆ เข้ามาร่วมด้วย แต่สุดท้ายพระสุบิน ปณีโต ยังไม่ได้ลงมือทำตามแนวคิด ต้องเดินทางต่อไปที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพราะพระโสธร โสทรโร พระเพื่อนสหธรรมมิกที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มาชวนให้เดินทางไปอยู่ด้วย

ประวัติของพระสุบิน ปณีโต ปัจจุบันอายุ 55 ปี เกิดเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2496 ที่บ้านเกาะขวาง ตำบลห้วยแล้ง อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นบุตรคนที่ 3 ของนายจอย นางชม

¹ <http://www.agmassmedia.com/News/NewsManager/specialreport/articles57.htm,2549>, (20.00 น.).

ล้มมา ผู้ริเริ่มกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จังหวัดตราด สถานที่ จังหวัดตราด ได้รับคำประกาศเกียรติคุณ เป็นครุภูมิปัญญาไทย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (กลุ่มสัจจะออมทรัพย์)¹ การศึกษา

-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านจุฬามณี

-นักธรรมเอก จากมหาเถรสมาคม

-ปริญญาคุยฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนาชุมชน

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. 2540 คนดีศรีสังคม

- พ.ศ. – บุคคลดีเด่นของสังคม

- พ.ศ. 2535 ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขากฎมปัญญาชาวบ้าน

- พ.ศ. 2545 ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 2 ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (สัจจะออมทรัพย์)

จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

พระสุบิน ปณีโต เกิดเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2496 ที่จังหวัดตราด เป็นผู้ริเริ่มการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในจังหวัดตราด โดยใช้หลักธรรม “ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์” ซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สอนให้สร้างประโยชน์ในปัจจุบันก่อนมาเป็นแนวทางในการตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยใช้ “สัจจะ” เป็นฐานร่วมอันสำคัญของทุกคนทำให้กลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีความเข้มแข็งเป็นแบบอย่างที่ดีของการสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ และจิตใจ

การที่พระสุบิน ปณีโต นำความรู้ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (กลุ่มสัจจะออมทรัพย์) ที่ตนเองได้ศึกษา ค้นคว้า ค้นพบ ฝึกฝนปฏิบัติจนประสบความสำเร็จแล้ว ไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็นครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 2 ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (กลุ่มสัจจะออมทรัพย์) ประจำปีพุทธศักราช 2545

พระสุบิน ปณีโต จากวัดไผ่ล้อม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด เป็นพระผู้ริเริ่มการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดตราด โดยใช้หลักธรรม “ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์” ซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สอนให้สร้างประโยชน์ในปัจจุบันก่อน เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของสังคมทำให้ประชาชนร่วมมือกันตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันมากถึง 139 กลุ่ม มีเงินทุนสะสมและเงินสวัสดิการในปัจจุบันกว่า 87 ล้านบาท

¹ <http://www.agmassmedia.com/News/NewsManager/specialreport/articles57.htm>, 2549, (20.00 น.).

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

พระสุบิน ปณีโต เดิมชื่อ สุบิน สัมมา เกิดในครอบครัวชาวนา – ชาวนาของจังหวัดตราด หลังเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วได้ออกมาช่วยบิดามารดาทำนามีหน้าที่ดูแลวัวควายสวนมะพร้าวและปลูกพืชต่าง ๆ เมื่ออายุครบ 20 ปี อุปสมบทที่วัดบางปรือ อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด เมื่ออุปสมบทแล้วได้ไปศึกษาธรรมะที่สวนโมกข์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขณะที่ศึกษาธรรมะที่สวนโมกข์มีความศรัทธาวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ที่นั่นจึงปณิธานว่าจะแสวงหาความรู้ในท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยการเดินธุดงค์ไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ จากนั้นได้กลับไปจำพรรษาที่วัดหนองปรือ เมื่อ พ.ศ. 2521 ขณะที่จำพรรษาที่วัดหนองปรือได้ออกธุดงค์อีกครั้งเป็นการธุดงค์ที่ใช้ชีวิตแบบก นั้นคือ บิณฑบาตได้ก็ฉันบิณฑบาตไม่ได้ก็ไม่ต้องฉัน ซึ่งการธุดงค์ครั้งนี้เป็นการธุดงค์จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปออกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้

พ.ศ. 2528 พระสุบิน ปณีโต กลับไปปฏิบัติธรรมที่สวนโมกข์อีกครั้ง จากนั้นได้ตั้งปณิธานว่าจะใช้เวลา 5 ปี เพื่อเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชน โดยเริ่มจากอำเภออะงู จังหวัดสตูล โดยมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสตูลเป็นผู้มีมติไปบรรยายธรรมะหลายครั้งจนประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ละเลิกอบายมุขได้เป็นจำนวนมาก และพระสุบินมองเห็นคุณประโยชน์ของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ได้ จึงได้เริ่มจัดทำโครงการโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยการบวชสามเณรและโครงการออมทรัพย์¹

การเรียนรู้

พ.ศ. 2530 พระสุบิน ปณีโต เดินทางไปที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดสตูล เพื่อปรึกษากับข้าราชการและประชาชนว่าจะรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์กันอย่างไรซึ่งข้าราชการจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจึงได้มอบเอกสารเรื่องการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของครูชบ ยอดแก้ว จากโรงเรียนวัดน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ให้ไปศึกษา หลังจากศึกษาเอกสารการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของครูชบ ยอดแก้วแล้ว พระสุบินได้ธุดงค์และจำพรรษาที่ภูเขาไกล่บ้านครูชบ เพื่อศึกษากระบวนการจัดตั้ง การบริหารการจัดการ กลุ่มออมทรัพย์ของครูชบอย่างใกล้ชิดมีโอกาสได้ร่วมประชุมสัมมนาจนเข้าใจในกระบวนการดำเนินงานอย่างชัดเจนแล้ว จึงได้กลับไปจำพรรษาที่วัดไผ่ล้อม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด เพื่อทบทวนสิ่งที่ได้จากครูชบออกมาเป็นกระบวนการที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินงานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนจังหวัดตราดอีกครั้ง

¹ <http://www.agmassmedia.com/News/NewsManager/specialreport/articles57.htm>, 2549, (20.00 น.).

พระสุบิน ปณีโต ได้รับประสบการณ์จากการเดินธุดงค์เผยแพร่ธรรมะมาสรุปเป็นบทเรียนกับพระครูสังฆรักษ์ว่าการที่ประชาชนในชนบทต้องมีหนี้สินและตกอยู่ในอบายมุขนั้นเป็นเพราะห่างไกลธรรมะและขาดการรวมตัวกันอย่างใกล้ชิดเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เมื่อสรุปบทเรียนที่ผ่านมาอย่างชัดเจนแล้ว พระสุบินก็ได้เสนอแนวคิดเรื่องการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้น โดยเน้นในเรื่องของ “สัจจะ” ที่หมายถึงความจริงใจซึ่งหลักธรรมะในพระพุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึงเรื่อง สัจจะ ชันติ จาคะ ไว้โดยคาดหวังจะให้กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นศูนย์รวมของความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของทุกคนในชุมชน

พ.ศ. 2533 พระสุบิน ปณีโต ได้เริ่มก่อตั้งกลุ่ม “สัจจะออมทรัพย์” ขึ้นเป็นแห่งแรกที่หมู่บ้านอื่น ๆ ที่เคยไปจำพรรษา แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากประชาชนไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทำให้การจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ประสบความสำเร็จอย่างสิ้นเชิง จากนั้นจึงได้เดินทางไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องกลุ่มสัจจะออมทรัพย์กับครูชบอีกครั้ง เพื่อจัดระบบการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ใหม่ ซึ่งคราวนี้พระสุบินเริ่มต้นจากตนเองด้วยการนำปัจจัยที่ได้จากการเทศน์มาเป็นงบประมาณในการดำเนินงานส่วนวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงานต่าง ๆ ได้รับการสนับสนุนจากโครงการพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของวัดไร่ล้าวม การเทศน์ก็ได้สอดแทรกแนวคิดในเรื่องกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อให้ความรู้พื้นฐานแก่ประชาชนก่อนในขั้นแรกเพื่อเป็นบันไดความคิดในการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ต่อไปในอนาคต

จากการดำเนินงานในลักษณะดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2535 พระสุบิน ปณีโต สามารถส่งเสริมให้ประชาชนจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ได้เป็นผลสำเร็จ จำนวน 9 กลุ่ม ในปี พ.ศ. 2536 – 2537 ขยายผลการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ได้ปีละ 20 – 30 กลุ่ม ในปี พ.ศ. 2543 มีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แล้วจำนวน 140 กลุ่ม มีเงินหุ้นกว่า 87 ล้านบาท จาก 240 หมู่บ้าน

พื้นฐานองค์ความรู้

เนื่องจากพระสุบินได้ศึกษาธรรมะอย่างลึกซึ้ง ได้ออกธุดงค์เผยแพร่หลักธรรมในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนและได้เรียนรู้ทั้งเรื่องการศึกษา ประเพณี เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของประชาชนในหลายท้องถิ่น โดยเฉพาะได้เรียนรู้กระบวนการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์จากครูชบ ยอดแก้ว ดันคิดในเรื่องกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูง มาผนวกกับองค์ความรู้ที่ปรับประยุกต์มาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ทำให้เกิดพลังศรัทธาใหม่ของความร่วมแรงร่วมใจกันของประชาชนที่ใช้ “สัจจะ” มาเป็นหลักของการอยู่ร่วมกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม องค์ความรู้ของพระสุบิน จึงเป็นองค์ความรู้บูรณาการระหว่างทางโลก ทางธรรมที่สร้างความสมดุลให้แก่ทุกชีวิตในสังคมบนพื้นฐานของภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทยที่ปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

การถ่ายทอดความรู้

พระสุบิน ปณีโต ถ่ายทอดความรู้ในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ให้แก่ประชาชน และหน่วยงานราชการที่สนใจจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นหลักเนื้อหาการถ่ายทอดความรู้ เรื่อง การจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีดังนี้

- ความเป็นมาของการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์
- กระบวนการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์
- การบริหาร การจัดการ
- ระบบบัญชี
- ปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติงาน
- การพัฒนากลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ฯลฯ

วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้

ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

- การบรรยาย
- การอธิบาย
- การสาธิต
- การแลกเปลี่ยนความรู้
- การฝึกปฏิบัติ

การที่พระสุบิน ปณีโต เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (สัจจะออมทรัพย์) เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกาฯ ให้เป็นครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

2.8.2 แนวคิดหลักสัจจะสะสมทรัพย์ : สะสมทุนสังคมออมเงินเช่นออมบุญ สัจจะของทุนคือแบ่งปัน¹

หลักธรรมแห่งพระพุทธเจ้าที่ถ่ายทอดผ่านคำเทศน์ของพระสุบิน ปณีโต แห่งวัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด ได้สะกิดให้ผู้เฒ่า ผู้แก่ และบรรดาญาติธรรมที่มาฟังหลวงพ่อบุญได้หวนคิดถึงปัญหาความทุกข์ยาก จากความยากจน หนี้สิน การทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว และชุมชนที่

¹ <http://www.agmassmedia.com/News/NewsManager/specialreport/articles57.htm>, 2549, (20.00 น.).

ผ่านมาอย่างปลงตก และพานเชื่อมโยงไปถึงวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศชาติ ซึ่งหาได้รอดพ้นจากสังกรรมดังกล่าวไม่

เมื่อ 7 ปีก่อน (2533) พระสุบิน ปณิโต ได้ก่อตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในจังหวัดตราด เพราะเล็งเห็นว่า ความยากจนเป็นบ่อเกิดของปัญหานานาชนิด หากชาวบ้านยังยากจนอยู่ จะเทศน์ให้เป็นคนดีเพียงใดก็ไม่สำเร็จ ท่านจึงแปรคำเทศนาจากนามธรรมสู่รูปธรรม โดยให้คนในชุมชนระดมเงินออมคนละ 10 บาท 20 บาท เพื่อนำมาปล่อยกู้ช่วยเหลือกันเองในกลุ่มอย่างมีวินัย เพราะที่ผ่านมาสถาบันการเงินล้วนแต่ดึงเงินออมจากชาวบ้านจากชนบท เพื่อนำไปปล่อยกู้ให้คนเมือง และภาคธุรกิจทำกำไรเฉพาะตน โดยที่คนยากจนในภาคชนบทมิได้มีส่วนร่วมในกำไรนั้นๆ มิหนำซ้ำการจะเข้าถึงเพื่อไปใช้ประโยชน์จากเงินของตนเองในสถาบันเหล่านี้กลับเป็นไปได้ยาก ยิ่งใช้ยิ่งจน ยิ่งกู้ยิ่งล้มละลาย

ศูนย์กลางการเงินของชุมชน หรือสัจจะออมทรัพย์ ที่พระสุบินได้สนับสนุน ให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกัน ตั้งขึ้นอาศัยหลักบริหารจัดการคล้ายกับธนาคารพาณิชย์ทั่วไป หรือกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นอย่างดาษดื่น แต่หลักปรัชญาหรือคุณค่าที่ยึดเหนี่ยวแตกต่างกันสิ้นเชิง "จำนวนเงิน หรือการสร้างมูลค่าเพิ่มของทุน" หาได้เป็นเป้าหมายสูงสุด หากแต่พลิกผันให้ "เงิน" ที่ถูกมองมาโดยตลอดว่าเป็นที่มาของต้นเหตุแห่งโลภะจริต กลายเป็นเงื่อนไขในการสร้างความรัก ความสามัคคีกันของผู้คนในชุมชน ซึ่งในระบบการจัดการเงินทั่วไปไม่มีทางทำได้ ดังเห็นได้จากมีระบบทุนสวัสดิการของชุมชน อันเกิดจากกำไรของดอกเบี้ยเงินกู้ เงินทุกบาททุกสตางค์มิได้ไหลออกจากชุมชน และมีได้ไหลไปเข้ากระเป๋าใครคนใดคนหนึ่ง แต่กลับมาหล่อเลี้ยงผู้คนในชุมชนนั่นเอง

จากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ 2 กลุ่มในปี 2533 จนถึงปัจจุบันนี้ ได้ขยายออกไปถึง 106 กลุ่ม มีจำนวนสมาชิก 21,400 คน มีเงินหมุนเวียนไม่ต่ำกว่า 36 ล้านบาท ทุกวันนี้สมาชิกกลุ่มก่อนจังหวัด มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีแหล่งเงินกู้ มีเงินสะสมของตนเองเพิ่มขึ้นทุกเดือน มีเงินปันผลในอัตราที่สูงกว่าดอกเบี้ยธนาคาร และยังมีสวัสดิการคุ้มครองตัวเอง เป็นที่น่าคิดว่ายามข้าวยากหมากแพงทั่วประเทศเช่นนี้ หากตัวอย่างสัจจะสะสมทรัพย์ได้แผ่ขยายไปทั่วประเทศ จะมีเป็นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชาติ พลิกหายนะสู่ความมั่นคงของประเทศหรือ

2.8.2.1 ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หลักคิดแห่งสัจจะสะสมทรัพย์¹

ในปี 2523 แถบภาคใต้ช่วงจังหวัดนครศรีธรรมราช เรื่อยลงมาถึงสตูล ขณะนั้นเป็นเขตของผู้ก่อการร้าย มีการเรียกค่าคุ้มครอง ปล้นสะดม ชาวบ้านชาวช่องเดือดร้อนอย่างหนัก

¹ <http://www.agmassmedia.com/News/NewsManager/specialreport/articles57.htm>, 2549, (20.00 น.).

ชุมชนเกิดความแตกแยก ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดสตูล มีชาวบ้าน 30 กว่าครอบครัว หมู่บ้านดังกล่าวประสบปัญหาเศรษฐกิจ เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง ได้ปรากฏพระภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งชุดงฆ์มาจากภาคตะวันออกเฉียงใต้มาถึงหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงพากันไปนิมนต์พระรูปนั้น ซึ่งมีนามว่าพระสุบินมาเทศน์เพื่อแก้ปัญหา พระสุบินตระหนักว่าลำพังการเทศน์คงจะแก้ความยากจน และฟื้นความสามัคคีให้กลับมาสู่ชุมชนลำบาก จึงรุ่นคิดหาแนวทางที่จะผนวกรวมการแก้ปัญหาปากท้องกับการสร้างความสามัคคีเข้าด้วยกัน พระสุบินจึงได้เสนอแนะให้ชาวบ้านเก็บเงินร่วมกัน บ้านหนึ่งเก็บเดือนละ 10 บาท แล้วเอามารวมกัน 100 หลังคาเรือนก็ได้ 1,000 บาท เพื่อเป็นการออมเงินไว้แก้ปัญหาชุมชน แม้การดังกล่าวจะยังมีได้สำเร็จลุล่วง เพราะเหตุเฉพาะหน้าที่พระสุบินจะต้องกลับจังหวัดตราด ซึ่งเป็นบ้านเกิดเสียก่อน แต่ก็นับได้ว่าเป็นก้าวแรกของการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งขณะนั้นยังหาผู้ไม่ว่าก้าวดังกล่าว จะนำมาสู่การบุกเบิกสร้างนวัตกรรมใหม่ของการฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน ที่ส่งผลสะท้อนต่อนโยบายสร้างเศรษฐกิจฐานล่างของประเทศในเวลาต่อมา

ภายหลังพระสุบินได้หวนกลับมาชุดงฆ์ภาคใต้อีกครั้ง มาจนถึงจังหวัดสงขลา ดินแดนที่เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของภาคใต้ ซึ่งผสมผสานด้วยผู้คนจากหลากหลายวัฒนธรรม ทั้งคนไทย จีน ไทยมุสลิม ในช่วงนี้เองที่พระสุบินได้มีโอกาสรู้จักกับครูชบ ยอดแก้ว ปรมาจารย์ชาวบ้านคนสำคัญของภาคใต้ ที่ได้สร้างสรรค์โครงการกลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้านจนประสบความสำเร็จทั่วจังหวัดสงขลา มีสมาชิก 20 กลุ่ม มีเงินหมุนเวียนกว่า 100 ล้านบาท ซึ่งเป็นปริมาณเงินหมุนเวียนที่มหาศาล ก้าวแรกของครูชบเริ่มจากการออมของเด็กและครู โดยผลกำไรที่ได้นำไปปันผลและสนับสนุนเด็กๆ ยากจน ณ จุดนี้เองพระสุบินพลันได้คิดถึงจุดผสม ระหว่างการแก้ปัญหายากจน และการสานความสามัคคีของชุมชนเข้าด้วยกัน โดยอาศัยหลักเรื่องการออมทรัพย์ ผนวกกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งตนเองได้เรียนรู้มาโดยตลอด นามธรรมในหลักธรรมได้เริ่มก่อร่างเป็นรูปธรรมขึ้นมาในปี 2533 นั่นเอง 10 ปีแห่งการเรียนรู้จากการชุดงฆ์ภาคใต้ พระสุบินจึงได้หวนกลับไปบ้านเกิด เพื่อนำเอาความคิดเรื่องสะสมทรัพย์ไปทดลอง

2.8.2.2 ก้าวแรกแห่งสัจจะสะสมทรัพย์

"... ตอนทำครั้งแรก อาตมาชี้แจงให้ชาวบ้านเห็นว่า พวกเรากำลังเสียเปรียบ ถ้าเราไม่รวมตัวกัน ในอนาคตจะเสียเปรียบมากขึ้น พวกคนรวยเขายังรวมตัวกันจัดตั้งบริษัท เราคนจนต่างคนต่างอยู่จะไปสู้อะไรได้ ในอนาคตจะไม่มีที่อยู่ ที่กิน กลายเป็นคนอนาถา ต้องรอประชาสงเคราะห์อย่างเดียว ฉะนั้นกลุ่มออมทรัพย์เป็นที่ที่จำเป็น..."

เมื่อเริ่มเผยแพร่แนวความคิด แม้พระสุบินจะเป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้าน แต่ด้วยความล้มเหลวของกิจการออมทรัพย์ที่ราชการเคยส่งเสริมชาวบ้านมาตลอด ก็ทำให้อุดที่จั้งคำถามต่อความเสี่ยงที่เกิดขึ้นมิได้ ชาวบ้านเขาถามว่า เอาอีกแล้ว เงินจากกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มเดิมยังไม่ได้คืนเลย เงินใหม่มาอีกแล้ว อาตมาก็ชี้แจงว่า อาตมาไม่ได้บังคับโยม เพียงแค่ชี้ทิศทางความคิด เงินแค่ 10 บาทเท่านั้น แต่ถึงอย่างไรชาวบ้านก็เชื่อพระ เมื่อเริ่มต้นจึงมีสมาชิกกลุ่มตั้งจะสะสมทรัพย์ประมาณ 70 คน พอปีที่ 3-4 ก็มีสมาชิก 200-300 คน

2.8.2.3 พัฒนาการการขยายตัวของกลุ่มตั้งจะสะสมทรัพย์

พระสุบินได้เริ่มสนับสนุนให้เกิดกลุ่มตั้งจะสะสมทรัพย์ครั้งแรก 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ ที่บ้านเกิดของตนเอง และที่วัดทุ่งเขา ซึ่งเป็นวัดที่จำพรรษา ต่อมา มีพระที่เป็นเพื่อนกันไปบอกเข้าคณะภาค เจ้าคณะภาคจึงได้เรียกพระสุบินพร้อมกับเจ้าคณะอำเภอ และจังหวัดไปสอบถาม เนื่องจากเห็นเป็นเรื่องการเงินการทอง พระสุบินได้บอกเล่าถึงแนวคิด และรูปธรรมของกลุ่มตั้งจะสะสมทรัพย์ให้ทราบ เจ้าคณะภาคพร้อมกับเจ้าคณะจังหวัด และอำเภอเห็นว่าแนวทางดังกล่าวจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมาก จึงได้สนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ และการขยายเครือข่ายกับวัดต่าง ๆ

การดำเนินงานกลุ่มสะสมทรัพย์กลุ่มต่าง ๆ ช่วงแรก เป็นไปในลักษณะมีการฝากน้อย แต่ถี่มาก แต่พอกองทุนค่อย ๆ โตขึ้น ก็ทำให้มีเงินในระบบที่สามารถปันผลและจัดการเรื่องสวัสดิการได้มากขึ้น พระสุบินพยายามโน้มน้าวชาวบ้านให้เห็นถึงความพอดี โดยไม่เร่งรัดแต่การเพิ่มทุน แต่ให้มุ่งเป้าไปที่ความประหยัด หมั่นสะสม เพื่อให้รากฐานของกองทุนแข็งแกร่ง สามารถพึ่งตนเองในระยะยาวได้

2.8.2.4 การจัดการของระบบตั้งจะสะสมทรัพย์

หลักการจัดการของระบบตั้งจะสะสมทรัพย์ อาศัยการผสมผสานหลักการจากระบบต่างๆ หลายรูปแบบ อาทิ ธนาคารหมู่บ้าน และยังมีกิจกรรมจัดสวัสดิการแก่สมาชิกคล้ายบริษัทประกันภัย ยิ่งกว่านั้น บางกลุ่มสามารถดำเนินการแบบบริษัทคนกลางจัดซื้อสินค้าที่เป็นที่ต้องการของสมาชิก และคนในหมู่บ้านมาจำหน่าย ซึ่งเป็นรูปแบบของสหกรณ์ แต่ต่างกันตรงที่ว่ามีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับชุมชนมากกว่า หลักเกณฑ์โดยทั่วไปมีดังนี้

ข้อแรก คนที่เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มต้องเป็นคนในชุมชนเท่านั้น เพื่อการควบคุมตรวจสอบได้ โดยจะต้องฝากเงินประจำทุกเดือน อย่างน้อยรายละ 10 บาท แต่ไม่เกิน 100 บาท ทั้งนี้เพราะต้องการฝึกให้ชาวบ้านมีวินัย ดังที่พระสุบินได้อธิบายว่า

"อย่าหมิ่นเงินน้อย อย่างนอนคอยโชค ลองดูแมลงผึ้งที่เอาขาไปแตะเกสรทีละน้อยๆ ตะมะมาหลายๆ เข้า ก็ได้น้ำผึ้งเป็นขวดเป็นไห ถ้าคุณเริ่มฝากเงิน 10 บาทซะแล้ว บ้านคุณจะมีเจริญไม่ได้ ร้อยก็มาจากหนึ่ง ล้านก็มาจากหนึ่ง นี่คือหลักธรรมชาติ"

กฎเกณฑ์ดังกล่าวยังสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของชาวบ้านอย่างยิ่ง เพราะชาวบ้านอายุที่จะเอาเงิน 10 บาทไปฝากธนาคาร และยังไม่คุ้มกับที่ต้องเสียค่ารถไปฝาก ขณะเดียวกันหากใครคิดจะฝากครั้งเดียว ทีละหลายร้อยหลายพัน นั่นก็เป็นการผิดกติกาเช่นกัน

"มีคนบอกว่าขอฝากปีละ 600 แล้วไม่มาทุกเดือนจะได้ใหม่ อาตมาบอกว่าไม่ได้ เพราะต้องการให้เดือนหนึ่งโยมมาพบกันครั้งหนึ่ง ใครมีปัญหาสารทุกข์สุกดิบอะไร จะได้รับรู้ปัญหาของหมู่บ้านว่ามีอะไร ใครเจ็บไข้ได้รู้กัน"

กฎเกณฑ์ดังกล่าวจึงเป็นตัวกระชับความสัมพันธ์ทางสังคมได้ดี ขณะเดียวกันก็เป็นตัวบ่งชี้พฤติกรรมของผู้คน เพราะผู้ที่บกพร่องในการออมไม่มา หรือฝากช้ากว่าที่กำหนด จะถือว่าไม่มีสัจจะและโดนปรับ

ข้อสอง คนที่เอาเงินมาฝากสามารถทำเรื่องขอกู้ได้ทันที โดยมีหนังสือสัญญา มีคนค้ำประกัน และอยู่ในการดูแลของกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ทำหน้าที่ที่ปล่อยกู้โดยใช้สัจจะ ความเชื่อถือกันเอง หลักการตรงจุดนี้เกิดจากการสรุปทเรียนความผิดพลาดของกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ที่มีอยู่ ดังที่พระสุบินได้วิเคราะห์ว่า

"การออมทรัพย์แบบทางการไม่เหมาะสม เพราะตามระเบียบต้องเอาเงินไปฝากธนาคารก่อน จนกว่าจะได้เงินหลายหมื่นตามเงื่อนไขของเขา ถึงจะมีสิทธิถอนเงินครึ่งหนึ่งมาปล่อยกู้ แต่ชาวบ้านเดือดร้อนรอไม่ได้ สัจจะสะสมทรัพย์จึงตั้งระเบียบสามารถกู้ได้ทันที"

ด้วยเหตุนี้เอง ที่ทำให้ระบบสัจจะสะสมทรัพย์ตอบสนองความจำเป็นของชาวบ้าน ได้ดีกว่าสถาบันการเงินทั่วไป

ข้อสาม คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ชาวบ้านเลือกตั้งกันมานั้น ให้มีวาระเพียงปีเดียว ห้ามผูกขาด แต่ถ้ากรรมการประพฤติตนดี ก็สามารถถูกเลือกเข้ามาใหม่ได้ ซึ่งหลักการข้อนี้เป็นการให้กลไกทางสังคมในชุมชนเองเป็นตัวตรวจสอบ สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่อำนาจการบริหารตัดสินใจ ต้องเป็นของชุมชน มิใช่แค่เพื่อชุมชนเพียงประการเดียว¹

2.8.2.5 การเปลี่ยนบทบาทของเงิน จากสินค้าสู่เครื่องมือแก้ปัญหา

เป็นที่น่าแปลกใจอยู่ไม่น้อย เมื่อ "เงิน" ได้พลิกบทบาทจาก "คำตอบ" (End) มาเป็น "เครื่องมือการสร้างคน" (Tool) ได้อย่างน่าชื่นชม อย่างน้อยอาจจัดแบ่งผลกระทบที่เห็นได้ชัดใน 3 ระดับกล่าวคือ

¹<http://www.agmassmedia.com/News/NewsManager/specialreport/articles57.htm,2549>, (20.00 น.).

ระดับครัวเรือน สมาชิกเริ่มต้นโดยส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน ซึ่งมักจะผลักดันให้คนในครอบครัว ทั้งปู่ ตา พ่อ ลูก หลาน มาสมัครเป็นสมาชิกในโอกาสต่อมา (ครอบครัวหนึ่งๆ สามารถมีได้หลายบัญชี)

ระดับชุมชน เมื่อเงินทุนในระบบเพิ่มมากขึ้นตามความสามารถในการออม และตามความสามารถในการคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยของสมาชิก จะนำมาซึ่งผลประโยชน์ใน 2 รูปแบบได้แก่

1) เงินปันผล ซึ่งจะขึ้นอยู่กับจำนวนเรือนหุ้นของสมาชิก เงินจำนวนนี้หากเปรียบเทียบกับจำนวนเงินจากอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำ ของธนาคารพาณิชย์โดยทั่วไปแล้ว ไม่แตกต่างกันแต่อย่างใด นอกจากนี้สมาชิกยังจะได้รับผลประโยชน์ที่จะไม่เคยได้รับจากธนาคารพาณิชย์แห่งใดในแผ่นดินนี้นั่นคือ...

2) ศักดิ์ศรี ทั้งที่เป็นคำรักษาพยาบาล ค่าช่วยเหลือการทำศพ ทุนการศึกษา พัฒนาหมู่บ้าน

ระดับระหว่างชุมชน เมื่อมีจำนวนเงินออมมากกว่ายอดเงินกู้ ย่อมมีเงินคงเหลืออยู่ในระบบ ซึ่งถ้าหากมิได้มีการจัดการเงินที่เหลือนี้ ย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ ชุมชนบางชุมชน จึงมีการติดต่อเชื่อมโยงเพื่อถ่ายโอนจำนวนเงินที่เหลือนี้ให้แก่กัน ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ทั้งชุมชนที่ให้กู้และชุมชนที่กู้

2.8.2.6 ระบบตรวจสอบที่โปร่งใสและมีส่วนร่วม

ระบบที่เอื้อประโยชน์ต่อสาธารณะ ย่อมต้องสามารถตรวจสอบและเข้าถึงได้ง่าย แม้แต่สมาชิกที่ไม่สามารถเขียนหนังสือได้ ระบบก็ต้องสร้างให้เอื้อแก่คนเหล่านั้นด้วย

สมาชิก	ระบบตรวจสอบ
1. สมุดคู่มือฝาก-กู้ สมาชิกจะเป็นผู้เก็บไว้ และจะต้องนำมาทุกครั้งในการฝาก-กู้ 2. สมุดนี้จะระบุจำนวนเงินที่ฝากในแต่ละครั้ง พร้อมจำนวนหุ้นที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็จะระบุจำนวนยอดเงินกู้ในแต่ละครั้ง จำนวนเงินที่คืนในแต่ละงวดพร้อมกับดอกเบี้ย	1. สมุดบันทึกเงินฝาก 2. สมุดบันทึกเงินกู้ 3. สมุดคุมเงินในระบบ -เงินฝาก -เงินหมุนเวียน -รายรับ-รายจ่าย สมุดบันทึกเหล่านี้ จะเก็บรักษาโดยกรรมการของกลุ่มออมทรัพย์

รายการทุกรายการทั้งฝากและการกู้ของสมาชิก ล้วนสามารถติดตามและตรวจสอบ ได้ตลอดเวลา ในกรณีที่มีสมุดเล่มใดหายไป ไม่ว่าจะ เป็นของสมาชิกหรือของกรรมการ ข้อมูลที่หายไปนั้นจะสามารถรวบรวมได้จากเล่มอื่น และในการประชุมประจำปีของทุกปี กรรมการจะรายงานผลการดำเนินงาน พร้อมกับจัดสรรผลประโยชน์ หรือกำไรที่ได้จากการประกอบการ เป็นเงินปันผลและสวัสดิการกลุ่ม (ชุมชน) พร้อมกับมีการทบทวนกฎระเบียบทุกปี ที่สำคัญที่สุดก็คือ กิจกรรมทั้งการฝากและกู้เงิน ส่วนเกิดขึ้นต่อหน้าสมาชิกในที่สาธารณะ นั้นหมายถึง เงินสดจากค่าหุ้นฝากเงิน และเงินงวดชำระคืนจากเงินกู้ของสมาชิกในเดือนนั้น จะนำมาให้กู้ต่อสมาชิกที่ขอกู้เงินทั้งหมด โดยมีการตรวจนับเงินสดต่อหน้าสมาชิกทุกคน

กรณีของการเกิดขึ้นของกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ในจังหวัดตราด ที่ได้รับการส่งเสริมและเผยแพร่ ให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางโดยพระสุบิน ปณีโต แห่งวัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นกรณีตัวอย่างของการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และหลักธรรมมะในพระพุทธศาสนา เพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนอย่างเป็นองค์รวม โดยเริ่มต้นจากการจัดการทุนร่วมกันของชุมชน ที่เป็นกลไกร้อยรัดผู้คนให้เข้ามาร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมอื่นๆ อันนำไปสู่ความแข็งแกร่งของระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของชุมชนโดยรวม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นช่องทางสำคัญที่จะเป็นพื้นที่ให้หน่วยงานจากภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถทำงานในเชิงของการหนุนเสริมได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น¹

2.8.2.7 บทเรียนจากสังฆะสะสมทรัพย์

การดำเนินกิจกรรมกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์พบว่า มีบทเรียนที่น่าศึกษา 6 ประการ คือ

- 1) การประสานวิธีคิด 3 ปรัชญา คือศาสนา ชุมชน และครอบครัวเข้าด้วยกัน
- 2) การเจาะกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในชุมชน คือ
 - วัด
 - กลุ่มทำบุญ ซึ่งอนุমানได้ว่าเป็นคนดีในชุมชน
 - การขยายเครือข่ายของพระ
- 3) การเรียนรู้จากการลงมือทำทันที กล่าวคือ ตั้งกลุ่ม แล้วให้กู้และออมในวันแรกเลย
- 4) การผูกเชื่อมโยง บุญ ใจ และเงินออมเข้าด้วยกันกับสังฆะ และกฎเกณฑ์ประชาธิปไตยของกลุ่ม

¹ <http://www.agmassmedia.com/News/NewsManager/specialreport/articles57.htm>, 2549, (20.00 น.).

5) การปรับสร้าง "วิถีคิดใหม่" ด้วยการให้สวัสดิการแก่ปัจเจก เพื่อให้เกิดกลุ่มที่แข็งแกร่ง ฝึกฝนความเสียสละ และควบคุมพฤติกรรมสมาชิกร่วมกัน

6) ระบบ 5 ปี 4 รุ่น ปีครบสมาชิก

1. การประสานวิถีคิด 3 ปรัชญาคือ ศาสนา ชุมชน และครอบครัวเข้าด้วยกัน

ในการพบปะกับชุมชน พระสุบินพยายามเน้นให้ชุมชนมองเห็นความสำคัญของการพึ่งพาตนเอง และการมีสัจจะ โดยได้หยิบยกเรื่องของฝูงวัวที่ช่วยกันป้องกันตนเอง ให้พ้นจากการคุกคามของเสือได้ โดยการรวมกลุ่มกันและเริ่มทำด้วยตนเอง ไม่มัวกลัวหรือรอให้มีปัจจัยภายนอกเข้าช่วย ส่วนการปรับเงินจากสมาชิกที่ไม่ตรงต่อเวลา บัญชีละ 10 บาท หรือ 20 บาท ก็เป็นกระบวนการที่ฝึกฝนให้คนมีสัจจะ รู้จักรับผิดชอบต่อตัวเอง ซึ่งจะยังผลให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมในที่สุด ขณะเดียวกันก็ได้เน้นให้เห็นถึงคุณค่าของความช่วยเหลือเอื้ออาทร ร่วมคิดร่วมทำของคนในชุมชน อันนำไปสู่ความสมัคสมานสามัคคี เพื่อสร้างสรรค์ความน่าอยู่ของชุมชน ให้มีมากขึ้น รวมทั้งยังได้ปลูกฝังให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมีมากขึ้น ด้วยการแสดงให้เห็นว่าทุกคนในครอบครัวล้วนมีศักยภาพ มีความสามารถที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ ลูกๆ สามารถช่วยพ่อแม่ได้ คนเฒ่าคนแก่ก็สามารถช่วยเหลือครอบครัวได้ เพราะทุกคนในครอบครัว มีสิทธิที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มได้ ออมได้ เงินที่ออมนี้จะเป็นฐานให้ครอบครัว ได้กู้ยืมมาใช้ยามขาดแคลน เหมือนกับพ่อแม่กู้เงินจากลูกเอง ทั้งหมดนี้ล้วนเกิดขึ้น จากการได้ปฏิบัติจริงในการทำกิจกรรมของกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์ร่วมกัน

2. การเจาะกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในชุมชน

การเจาะกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญหลักๆ ภายในชุมชน ช่วยให้การดำเนินงานในระยะต่อไป ทำได้สะดวกรวดเร็วขึ้น เพราะกลุ่มเหล่านี้มีศักยภาพในการที่จะขยายงานของตนต่อไปได้ หากเขาได้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญในกิจกรรม และได้ลงมือทำด้วยตนเอง กลุ่มเป้าหมายที่พระสุบินใช้เป็นเหมือนคานงัด ให้กิจกรรมสามารถขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว นี้ได้แก่

2.1 วัด

พระสุบิน ปณิโต ดำเนินการเผยแพร่ความคิดในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้แก่ชุมชนต่างๆ โดยได้เข้าไปตามวัดของชุมชนเหล่านั้นในวันพระ หรือวันที่ชาวบ้านในชุมชนนั้นมาทำบุญร่วมกันที่วัดเป็นจำนวนมาก แล้วขออนุญาตเจ้าอาวาส เพื่อบรรยายให้ชาวบ้านฟังในระหว่างที่พระรูปอื่นๆ กำลังฉันภัตตาหาร ในเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งได้มีการสอดแทรกหลักธรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนาเข้าไปด้วย การใช้วัดเป็นฐานของการดำเนินกิจกรรมเช่นนี้ ได้ฟื้นฟูหรือเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนให้มีความแน่นแฟ้นขึ้นมาเป็นอย่างมาก เพราะทำให้วัดได้มีโอกาสเกื้อกูลตอบแทนแก่ชุมชนได้อย่าง

เป็นรูปธรรมมากขึ้น นอกเหนือจากเดิมที่เคยให้กิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้พระบางรูปยังได้ช่วยเป็นที่เลี้ยงแก่กลุ่มในหลายด้าน เช่น การทำบัญชี การเขียนใบสัญญา ขณะเดียวกันด้วยความที่วัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ประกอบกับบนศาลาวัดที่ชาวบ้านทำกิจกรรมร่วมกันนั้น จะมีพระประธานและพระภิกษุประจำอยู่เสมอ คนในชุมชน จึงให้ความเคารพยำเกรงต่อสถานที่ที่มีความเชื่อมั่นต่อกระบวนการการทำงานของกลุ่มว่าจะไม่มีการทุจริต ในขณะที่เดียวกันกรรมการกลุ่มที่ปฏิบัติหน้าที่ ก็จะไม่กล้ากระทำการทุจริตขึ้น นอกจากนี้ การที่วัดเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน ซึ่งเปิดกว้างให้ผู้คนสามารถเข้าออกได้ตลอดเวลา ทำให้กิจกรรมกลุ่มต่างๆ จะสะดวกที่กระทำขึ้นในวัด เป็นกิจกรรมที่เปิดกว้างต่อการตรวจสอบด้วย สมาชิกจะสามารถมองเห็นกระบวนการทำงานของกรรมการได้ตลอดเวลา

2.2 กลุ่มทำบุญ ซึ่งเป็น "คนดี" ในชุมชน

กลุ่มคนที่มาทำบุญที่วัด จะเป็นกลุ่มที่ได้รับข้อมูลที่ถ่ายทอดจากพระสุบินเป็นกลุ่มแรก ในชุมชน คนกลุ่มนี้เป็นที่เคารพยกย่องในชุมชนว่ามีศีลธรรม เพราะเข้าวัดทำบุญอยู่เสมอ เมื่อคนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เริ่มทำกิจกรรมกลุ่มต่างๆ จะสะดวกที่กระทำขึ้นในวัด เป็นกลุ่มแรก จึงได้รับความเชื่อถือจากสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน และเมื่อสมาชิกชุดที่เริ่มก่อตั้งนี้ ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมให้เพื่อนบ้านมองเห็น ถึงคุณประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ก็จะทำให้คนในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วม ได้มากขึ้น กลุ่ม "คนดี" ในชุมชนที่เริ่มก่อตั้งกลุ่ม นั้นจะมีส่วนหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิก ให้เป็นกรรมการของกลุ่ม ซึ่งจะพบว่าในปีต่อๆ มาเมื่อหมดวาระลง กรรมการส่วนใหญ่ก็จะได้รับการเลือกตั้งเข้ามาให้เป็นกรรมการต่ออีกเสมอ อันเป็นกระบวนการที่ตอกย้ำ ให้เห็นถึงความเชื่อมั่นไว้วางใจของคนในชุมชน ที่มีต่อกรรมการเหล่านั้น ให้ทำหน้าที่ผู้นำของตนหรือทำหน้าที่แทนตนเอง เป็นผู้นำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อันเกิดจากกระบวนการกลุ่มเป็นกลไกในการคัดเลือก "เวลาดังกรรมการขึ้นมาแล้ว เขาจะต้องพยายามเลือกคนดีที่สุด มีสะอาดใจซื่อบริสุทธิ์ เข้ามาบริหารการเงิน" ในขณะเดียวกัน ด้วยเนื้องานที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นในแต่ละปี ก็ได้ทำให้การคัดเลือกกรรมการเพิ่มมากขึ้นทุกปี กรรมการที่เพิ่มขึ้นมานี้ ต้องได้รับการรับรองจากสมาชิกส่วนใหญ่เสียก่อน ทำให้มีผู้นำตามธรรมชาติในชุมชน เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ

2.3 การขยายเครือข่ายของพระ

การเกิดขึ้นของกลุ่มต่างๆ จะสะดวกที่กระทำขึ้นในวัด เป็นกลุ่มแรก ในชุมชน คนกลุ่มนี้เป็นที่เคารพยกย่องในชุมชนว่ามีศีลธรรม เพราะเข้าวัดทำบุญอยู่เสมอ เมื่อคนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เริ่มทำกิจกรรมกลุ่มต่างๆ จะสะดวกที่กระทำขึ้นในวัด เป็นกลุ่มแรก จึงได้รับความเชื่อถือจากสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน และเมื่อสมาชิกชุดที่เริ่มก่อตั้งนี้ ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมให้เพื่อนบ้านมองเห็น ถึงคุณประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ก็จะทำให้คนในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วม ได้มากขึ้น กลุ่ม "คนดี" ในชุมชนที่เริ่มก่อตั้งกลุ่ม นั้นจะมีส่วนหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิก ให้เป็นกรรมการของกลุ่ม ซึ่งจะพบว่าในปีต่อๆ มาเมื่อหมดวาระลง กรรมการส่วนใหญ่ก็จะได้รับการเลือกตั้งเข้ามาให้เป็นกรรมการต่ออีกเสมอ อันเป็นกระบวนการที่ตอกย้ำ ให้เห็นถึงความเชื่อมั่นไว้วางใจของคนในชุมชน ที่มีต่อกรรมการเหล่านั้น ให้ทำหน้าที่ผู้นำของตนหรือทำหน้าที่แทนตนเอง เป็นผู้นำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อันเกิดจากกระบวนการกลุ่มเป็นกลไกในการคัดเลือก "เวลาดังกรรมการขึ้นมาแล้ว เขาจะต้องพยายามเลือกคนดีที่สุด มีสะอาดใจซื่อบริสุทธิ์ เข้ามาบริหารการเงิน" ในขณะเดียวกัน ด้วยเนื้องานที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นในแต่ละปี ก็ได้ทำให้การคัดเลือกกรรมการเพิ่มมากขึ้นทุกปี กรรมการที่เพิ่มขึ้นมานี้ ต้องได้รับการรับรองจากสมาชิกส่วนใหญ่เสียก่อน ทำให้มีผู้นำตามธรรมชาติในชุมชน เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ

สำหรับคนคนเดียว พระสุบินจึงได้พยายามถ่ายทอดความคิดในการจัดตั้งกลุ่มนี้ ไปสู่พระรูปอื่น ๆ ทั้งภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อให้ทำหน้าที่เผยแพร่กิจกรรมนี้สู่ชุมชนให้ได้มากขึ้น การขยายเครือข่ายของพระเช่นนี้ ทำให้มีพระภิกษุหลายรูปเข้ามารับหน้าที่นี้ในหลายจังหวัด เช่น จันทบุรี เชียงราย ระยอง ฯลฯ ในขณะเดียวกันพระที่ประจำอยู่ตามวัดต่าง ๆ ที่พระสุบินออกไปเผยแพร่ ก็ให้ความสนใจและร่วมกิจกรรมในฐานะเป็นที่เลี้ยง ให้แก่กลุ่มได้เป็นอย่างดี และเป็นหลักให้แก่การดำเนินกิจกรรมของแต่ละกลุ่มได้¹

3. การเรียนรู้จากการลงมือทำทันที

วันแรกที่เริ่มก่อตั้งกลุ่มแต่ละกลุ่มนั้น หลังจากที่พระสุบินได้บรรยาย เชิญชวน ให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แล้ว พระสุบินจะแนะนำให้ชาวบ้านเริ่มต้นด้วยการออกเงินอย่างต่ำเดือนละ 10 บาท เพื่อให้ชาวบ้านยอมทดลองออมร่วมกัน โดยมีกรรมการส่วนหนึ่ง ทำหน้าที่รับเงินออมของสมาชิก พร้อม ๆ กันนั้นก็มีการกรอกอีกส่วนหนึ่ง ทำหน้าที่รับลงชื่อเพื่อกู้เงิน เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการออมแล้ว ก็จะสามารเปิดให้กู้ได้ทันที ทำให้ชาวบ้านสามารถมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะในการทำกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ในอดีต สมาชิกไม่สามารถกู้ได้ทันที ต้องนำเงินที่ออมนั้นไปฝากธนาคารเสียก่อน ทำให้เกิดปัญหาของความไม่เชื่อมั่นต่อกรรมการเกิดขึ้นได้ การให้สมาชิกได้มีการลงมือทำจริง คือออมและกู้ได้ในทันทีที่เริ่มก่อตั้งกลุ่มเช่นนี้ ทำให้ชาวบ้านมองเห็นประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างชัดเจน ไม่ต้องรอเหมือนเมื่อก่อน ซึ่งจะเกิดความรู้สึกว่าไม่ได้รับประโยชน์จากการออมนั้น ในขณะเดียวกันกรรมการที่ทำงานก็รู้สึกสบายใจ เพราะไม่ต้องเก็บเงินไว้กับตัวเอง อันจะนำไปสู่ข้อครหาต่าง ๆ นานาได้ นอกจากนี้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มให้เสร็จได้ภายในวันเดียว ก็ทำให้เกิดความประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ลงไปได้มาก กรรมการทำงานเพียงเดือนละ 1 วัน ไม่ต้องรับภาระมากนัก นอกจากนี้ยังทำให้ง่ายต่อการจดจำของสมาชิกด้วย ไม่ทำให้สมาชิกหลงวัน หรือมาผิดวัน

4. การผูกเชื่อมโยงบุญใจ และเงินออมเข้าด้วยกันกับสัจจะ และประชาธิปไตยของกลุ่ม

พระสุบินชี้ให้สมาชิกของกลุ่มเห็นว่า การที่คนในชุมชนได้นำเงินมารวมกัน และให้คนที่กำลังเดือดร้อนกู้เอาไปใช้ก่อน เป็นการช่วยให้คนเหล่านั้นได้มีโอกาส ในการลืมตาอ้าปากขึ้นมาอีกครั้ง นับเป็นการทำบุญหรือการสงเคราะห์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการปล่อยให้กู้นี้จะให้กู้แก่สมาชิกที่กำลังได้รับความเดือดร้อนมากที่สุด ด้วยการจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนไว้ 3 กรณี ที่จะต้องได้รับเงินกู้ก่อน ได้แก่ ลำดับแรกคือ คนป่วย ลำดับที่สองคือ คนที่ต้องรับภาระดอกเบี้ยเงินกู้

¹ <http://www.agmassmedia.com/News/NewsManager/specialreport/articles57.htm,2549>, (20.00 น.).

ในอัตราที่สูงมากๆ และลำดับที่สามคือ การกู้เรื่องการศึกษา เงินที่เหลือจากนี้จะให้กู้แก่สมาชิกทั่วไป เป็นการฝึกให้สมาชิกมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อนร่วมชุมชน เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในขณะเดียวกัน การกำหนดวันและช่วงเวลาที่กลุ่มจะดำเนินกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน เหมือนๆ กันทุกเดือน ก็เป็นการฝึกฝนให้สมาชิกมีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อกลุ่ม เพราะสมาชิกจะต้องนำเงินออม หรือเงินกู้มาส่งให้กลุ่มตามวันและเวลาที่กำหนดเอาไว้ มิฉะนั้นจะถูกปรับตามอัตราที่แต่ละกลุ่มได้กำหนดเอาไว้ การกำหนดให้สมาชิกมาพบปะกันทุกเดือน ยังมีส่วนในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นในชุมชน เพราะได้มีการแลกเปลี่ยนสารทุกข์สุขดิบซึ่งกันและกัน ร่วมกันมองสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งอาจนำไปสู่การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันได้

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แต่ละกลุ่ม จะมีการกำหนดกฎเกณฑ์ของกลุ่มร่วมกัน เพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยจะมีการปรับปรุงกฎเกณฑ์เหล่านี้ ร่วมกันอยู่เสมอทุกปี เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สมาชิกเองนั้นก็เรียนรู้ถึงศักยภาพของตนเอง ในอันที่จะร่วมกันสร้างกฎเกณฑ์ของชุมชน อันเป็นการกำหนดอนาคตของตนเองด้วย

5. การปรับสร้าง "วิถีคิดใหม่" ด้วยให้สวัสดิการแก่ปัจเจก เพื่อให้เกิดเป็นกลุ่มที่แข็งแกร่ง ฝึกฝนความเสียสละ และควบคุมพฤติกรรมสมาชิกร่วมกัน¹

เมื่อครบรอบปีของการออม กลุ่มจะแบ่งเงินกำไรที่ได้จากดอกเบี้ยเงินกู้ ออกเป็นสองส่วนเท่าๆ กัน ส่วนหนึ่งปันผลคืนแก่สมาชิก อีกส่วนหนึ่งจะนำไปใช้เป็นเงินกองทุนสวัสดิการแก่สมาชิก โดยพระสุบินได้ชี้ให้ชาวบ้านเห็นถึงความสำคัญของการมีสวัสดิการ และยกตัวอย่างสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการและลูกจ้างในสถานประกอบการได้รับ "ถ้าคนทำงานราชการเขาป่วย เขายังมีราชการคุ้มครอง เบิกค่ารักษายาบาลได้ คนทำงานอุตสาหกรรมเขาก็มีกฎหมายประกันสังคม" ในเบื้องต้นนั้น ได้ใช้ไปในเรื่องของการรักษายาบาลเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีบางกลุ่มที่มีเงินสวัสดิการมากพอ ได้เริ่มนำเงินสวัสดิการนี้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนให้น่าอยู่มากขึ้น เช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านอ่าวขาม ต.อ่าวใหญ่ อ.เมือง ที่ได้มีมติให้นำเงินสวัสดิการไปใช้ในการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะ ให้เป็นสนามกีฬาของเยาวชน โดยไม่ต้องรอเงินงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) แต่อย่างใด หรือกลุ่มวัดเนินทราย ที่ได้นำเงินบางส่วนไปซื้อเก้าอี้ถวายวัด และใช้เป็นอุปกรณ์ในการทำงานของกลุ่มทุกๆ เดือนด้วย

การจัดระบบสวัสดิการขึ้นนี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สามารถดำรงอยู่ได้ เพราะกองทุนสวัสดิการนี้จะเป็นแรงจูงใจให้สมาชิกไม่ลาออกจากรวม เพราะถ้าลาออกก็จะไม่ได้รับการแบ่งเงินสวัสดิการให้ เพราะเป็นเงินกองกลางของกลุ่ม โดยพบว่าสมาชิก

¹ <http://www.agmassmedia.com/News/NewsManager/specialreport/articles57.htm>, 2549, (20.00 น.).

กลับมีความผูกพันต่อกลุ่มมากขึ้น เพราะต้องพึ่งพาต่อกลุ่ม ในขณะที่เดียวกันก็พยายามช่วยกัน ทำให้เงินกองทุนก้อนนี้โตมากขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อให้กองทุนนี้สามารถดูแลสมาชิกให้ได้มากที่สุด กลุ่มจึงมีความเข้มแข็งมากขึ้นตลอดเวลา

ในบางกลุ่มได้พยายามเร่งสร้างให้เงินกองทุนสวัสดิการนี้ เติบโตรวดเร็วมากขึ้น โดยการนำเงินกองทุนสวัสดิการนี้ไปปล่อยให้สมาชิก ในอัตราดอกเบี้ยที่เท่ากัน กับดอกเบี้ยเงินกู้ก่อนที่ได้จากการออม แต่เมื่อมีดอกเบี้ยกลับมา ก็จะนำเข้าสมทบทุนสวัสดิการทั้งหมด ไม่ได้นำไปปันผลให้กลับคืนแก่สมาชิก ทำให้เงินกองทุนสวัสดิการเติบโตได้เร็วขึ้น

ในขณะที่เดียวกัน กองทุนสวัสดิการนี้เป็นกลไกที่สำคัญ ในการให้คนส่วนใหญ่ของชุมชน ได้ควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนด้วย เช่น "สมาชิกบางกลุ่มได้สิทธิการรักษาพยาบาลนอนโรงพยาบาลได้คืนละ 500 บาท ถ้าใครสูบบุหรี่เขาจะปรับคืนละ 100 บาท ถ้าคุณสูบบุหรี่ครั้งที่ 2 ก็ จะปรับเพิ่มมากขึ้นอีก ถ้าคุณเล่นการพนันก็จะลงโทษอย่างนี้..." หรือบางกลุ่ม "...จะตกลงในที่ประชุมเลยว่า ถ้าใครซื้อสิทธิขายเสียงไป 500 บาท เราจะหยุดจ่ายค่ารักษาพยาบาล มูลค่า 500 บาท เลย เพราะคุณได้ตรงนั้นแล้ว กลุ่มไม่จำเป็นต้องจ่ายค่ารักษาพยาบาลคุณ คนในหมู่บ้านเขาจะรู้ว่าใครขายเสียง"

6. ระบบ 5 ปี 4 รุ่น ปีครบสมาชิก

หลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเปิดรับสมาชิกเพียง 4 รุ่น แล้วหยุดรับไประยะหนึ่ง อาจเป็น 3 ปี หรือ 4 ปี แล้วแต่กลุ่มจะกำหนด แล้วจึงค่อยเปิดรับสมาชิกใหม่อีกครั้ง การดำเนินการเช่นนี้ ช่วยให้คนในชุมชน ที่มองเห็นคุณค่าของกลุ่ม รับผิดชอบเป็นสมาชิกก่อนที่จะปิดรับไปเสียก่อน ในขณะที่เดียวกัน รายละเอียดของหลักเกณฑ์ภายในกลุ่มก็กำหนดให้สมาชิกรุ่นแรก หรือสมาชิกที่สมัครในปีแรก มีสิทธิรับเงินค่ารักษาพยาบาลเต็มอัตราที่กลุ่มกำหนดให้ รุ่นที่ 2, 3, และ 4 ก็จะได้รับลดหลั่นกันไปรุ่นละครึ่งหนึ่งของรุ่นก่อนหน้านั้น ทำให้สมาชิกในรุ่นหลัง ๆ ได้รับเงินสวัสดิการน้อยมาก การหยุดรับสมัครจะทำให้เงินกองทุนสวัสดิการนี้ขยายตัวเติบโตขึ้น จนพอเพียงกับการช่วยเหลือสมาชิก ในขณะที่เดียวกัน สมาชิกรุ่นหลัง ๆ ก็จะได้รับการเล่นขั้นให้ไปอยู่ในรุ่นที่สูงขึ้นด้วย เช่น รุ่น 2 ก็จะได้รับการเล่นให้ได้รับสิทธิเท่าเทียมกับรุ่น 1

2.8.2.8 ปรัชญาของการทำงาน¹

การดำเนินการกลุ่มจะประสบความสำเร็จ จึงมีแก่นแท้คือ การสร้างคุณธรรม และสวัสดิการกลุ่ม ให้แก่กลุ่มคนทั้งในชนบทและในเมือง ด้วยการให้

¹ <http://www.hsro.or.th/index.php?show=view&doc=138,2549>.

1) คุณค่าทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ สัจจะ เสียสละ ความเอื้ออาทรช่วยเหลือกัน การใช้คนดีบริหารควบคุมคนไม่ดี

2) ระบบบริหารการเงิน ที่เป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ด้วยการจัดแบ่งเป็นระบบต่าง ๆ คือ

- เงินกองทุนสวัสดิการครบวงจรชีวิต

- เงินกู้

- ศูนย์กลางการระดมเงินออม

- ตลาดนัด (ทุน-สินค้า)

3) การพึ่งตนเองของชุมชนใน 3 ด้านคือ

- ด้านคุณธรรมและวินัย

- ด้านสวัสดิการชุมชนครบวงจร

- ด้านการเป็นศูนย์กลางการเงินของชุมชน

4) การเปิดโอกาสให้คนทั้งชุมชน ไม่เว้นแม้แต่คนแก่ หรือเด็ก ได้มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของกลุ่ม

5) การยึดโยงชุมชนด้วยวัฒนธรรมชุมชน และกองทุนสวัสดิการ

6) การพึ่งพาซึ่งกันและกันของคนในชุมชน

2.8.2.8.1 กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติธรรมผ่าน การออมเงิน-บริหารเงินชุมชน¹

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ได้รับการส่งเสริมโดยพระสุบินนี้ มีหลักการที่สำคัญคือ

1) การเริ่มออมและกู้ โดยการทดลองทำและเรียนรู้ทันที ในวันเดียวกันกับวันที่เริ่มต้นก่อตั้งกลุ่มของสมาชิก พร้อมๆ กันทุกคน เป็นการให้ความรู้และโอกาสในการฝึกฝนอย่างครบถ้วน ทั้งกระบวนการในวันแรกของการดำเนินกิจกรรม อันเป็นโอกาสแรกเริ่มที่สมาชิกกำลังให้ความสนใจสูงสุดต่อกิจกรรมของกลุ่ม

2) การจัดการการเงินระดับชุมชนหรือกลุ่มย่อยๆ ที่เกิดขึ้นในทุกกรอบเดือน มีความสำคัญเป็น

- การเปิดเวทีประชาธิปไตยขึ้น อันนำไปสู่การร่วมกันสร้างศีลธรรมใหม่หรือกฎของชุมชนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นกระบวนการกำหนดตนเอง ที่พื้นฟูขึ้นมาใหม่ได้อีกครั้ง

¹ <http://www.hsro.or.th/index.php?show=view&doc=138,2549>.

- การสร้างกระบวนการเรียนรู้ เรื่องการเงินและเศรษฐกิจชุมชนให้แก่สมาชิก

- การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม และบทบาทของสตรีให้มากขึ้นเรื่อย ๆ

3) การร่วมบริหารกองทุนสวัสดิการของชุมชน และปรับพฤติกรรมไปสู่ "กฎประชาธิปไตยของชุมชน" โดยกองทุนนี้ มีความสำคัญ 3 ประการคือ

- เป็นการสร้างจิตสำนึกความเสียสละให้แก่คนในชุมชน

- เป็นหลักประกันของชีวิต ครอบครัว และชุมชน

- ช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน

4) การริเริ่มกลุ่มเกิดขึ้นจากในวัด ซึ่งสามารถดึงคนดีในชุมชนให้เข้ามา ร่วมกันทำงานเพื่อชุมชน อันเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างวัด และคนดีเข้ากับคนส่วนใหญ่ในชุมชน นำไปสู่กิจกรรมการสร้างสรรค์ชุมชนด้านอื่น ๆ ต่อไป

5) การติดตามพฤติกรรม โดยใช้ "ตัวชี้วัด" ของสมาชิกกลุ่มในเชิงศีลธรรม และการฝึกธรรมะ ผ่านกิจกรรมการออม

6) การขยายเครือข่ายผ่านพระ ในช่วงเข้าพรรษา โดยมีกิจกรรมงานบุญเป็นโอกาส ในการสื่อที่สำคัญ

สรุปขั้นตอนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่ม

ขั้นที่ 1 การเปิดเวทีชาวบ้านขึ้นในเวทีทำบุญในวัด เพื่อจัดตั้งกลุ่มคนดี "กลุ่มเล็ก" ที่ร่วมวิถีชีวิตในชุมชนเดียวกัน โดยให้มีการออมและให้กู้ทันที พร้อม ๆ ไปด้วยการเรียนรู้ด้วย การปฏิบัติ

ขั้นที่ 2 การขยายสมาชิก การปรับกฎเกณฑ์ การบริหารการเงินของกลุ่ม อันเป็นการพัฒนาตนเองของกลุ่ม รุ่น 1- 2- 3 -4 (4ปี ปีครบ)

ขั้นที่ 3 การขยายเครือข่ายสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มออมทรัพย์ใกล้เคียงในรูปแบบของชมรมระดับตำบล หรือระดับจังหวัด

การเกิดขึ้นของกลุ่มนี้จะสะสมทรัพย์นี้ เป็นตัวอย่างของการใช้ระบบการจัดการการเงิน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและความเข้มแข็งของชุมชน โดยส่งผลใน 3 ระดับคือ

ในระดับครัวเรือน สามารถช่วยปรับลดความเห็นแก่ตัว และการมุ่งบริโภคของปัจเจก ไปสู่การอดออมอย่างมีสำนึก การบริหารทุนสวัสดิการของครอบครัว การสร้างความผูกพันของครอบครัวและเครือญาติ

ในระดับชุมชน ได้ก่อให้เกิดการพึ่งพากันเองสูงมาก โดยการเกิดขึ้นของกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่เป็นกลไกในการจัดสรรกำไรของสาธารณะ (กลุ่ม) กลับคืนสู่สมาชิก รูป

- ค่ารักษาพยาบาล
- ค่าช่วยเหลือทำศพ
- ทุนการศึกษาเด็ก
- การพัฒนาหมู่บ้าน
- การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

กระบวนการที่เกิดขึ้นได้ช่วยยึดโยงสมาชิกเข้าหากันอย่างแน่นแฟ้น เกิดการตรวจสอบและปรับพฤติกรรมกันเองในหมู่สมาชิก และเป็นการสร้างระบบพึ่งพา และช่วยเหลือเอื้ออาทร ผ่านการบริหารกองทุน และกติกาประชาธิปไตยที่สมาชิกมีส่วนร่วมกันในเวทีสาธารณะ

ในระดับชุมชนกับความสัมพันธ์กับภายนอก ในอนาคตควรเกิดเป็นเครือข่าย กลุ่มออมทรัพย์หรือชมรมกลุ่มออมทรัพย์ โดยมีกองทุนร่วมระดับกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเป็น

- เครือข่ายการเรียนรู้ หรือเป็น "มหาวิทยาลัยชาวบ้าน"
- การบริหารทุนของเครือข่าย
- การร่วมทุนของเครือข่าย
- การร่วมลงทุน หรือลงทุนธุรกิจชุมชน
- การต่อรอง หรือปกป้องการถูกเอาเปรียบจากภายนอก
- เครือข่ายประชาสังคมในอนาคต

2.8.2.8.2 ระบบบัญชีของกลุ่มจะสะสมทรัพย์

การจัดระบบบัญชีของกลุ่มเป็นการจัดทำขึ้นเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจของชาวบ้าน แต่ก็สามารถควบคุมให้เกิดความรัดกุมและโปร่งใส ง่ายต่อการตรวจสอบและการดำเนินการ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

สมาชิก จะมีสมุดบัญชี 2 เล่ม คือสมุดคู่ฝากและคู่ และในบางกลุ่มอาจมีสมุดเงินกู้ ที่กู้จากเงินกองทุนสวัสดิการอีกเล่มหนึ่งด้วย โดยภายในจะระบุรายละเอียดของ

- จำนวนหุ้น
- จำนวนเงินที่ต้องฝากในแต่ละเดือน
- จำนวนเงินกู้
- จำนวนเงินที่ต้องส่งคืนพร้อมกับค่าบำรุง หรือดอกเบี้ยในแต่ละเดือน

กรรมการ จะมีสมุดคุมอยู่ 4 เล่มคือ

- สมุดรับฝากเงินรายเดือน
- สมุดเงินกู้รายเดือน
- สมุดเงินกู้รายเดือนจากกองทุนสวัสดิการ

- สมุดแยกประเภทเพื่อคุมเงินฝาก คุมเงินหมุนเวียน และรายรับรายจ่าย

ประชุมใหญ่ประจำปี เมื่อครบรอบปีของการดำเนินงาน จะมีการประชุมใหญ่ประจำปี ซึ่งกรรมการจะรายงานการดำเนินงานว่ามีผลกำไรหรือขาดทุน ยอดเงินฝากและหุ้น และยอดเงินสวัสดิการ หลังจากนั้นจะมีการปรับปรุงกฎระเบียบร่วมกัน อันรวมถึงกฎระเบียบการเงินด้วย เช่น อัตราเงินปันผล อัตราเงินค่าสวัสดิการ

2.8.2.8.3 เป้าหมาย แนวทาง และผลแห่งความสำเร็จ

เมื่อย้อนไปดูพัฒนาการการก่อตัวทางความคิดของพระสุบิน ปณีโต จนมาถึงรูปธรรม ความสำเร็จที่เกิดขึ้นดังปัจจุบัน สามารถสรุปเป้าหมาย แนวทาง และผลแห่งความสำเร็จได้ดังนี้

เป้าหมาย

พระสุบินได้ตั้งเป้าหมายของสังฆะสมถะทรัพย์ไว้อย่างน่าสนใจ ซึ่งนักวางแผนนโยบายทางเศรษฐกิจสมควรดูเป็นเยี่ยงอย่างได้แก่

1. การแก้ปัญหาความยากจน หนี้สิน ที่จะลุกลามไปสู่ปัญหาสังคมด้านอื่นๆ ซึ่งพระสุบิน เล็งเห็นแล้วว่าการพัฒนาแบบพึ่งพารัฐ ไม่มีทางเป็นไปได้ ชาวบ้านต้องมีเงินออมของตน มีความประหยัด ซื่อสัตย์ จึงจะบรรลุเป้าหมาย
2. ให้ชุมชนรู้จักพึ่งตนเองในทุกๆ ด้านเป็นที่ตั้ง ทั้งด้านทุน การจัดการ ดังเห็นได้จากคำเทศน์ ที่ต่อกย้ำชุมชนอยู่เสมอ "อิตตาหิ อิตตโนนาโถ"
3. การแก้ปัญหาความแตกร้าง การทะเลาะเบาะแว้งของคนในชุมชน ให้หวนกลับมาสู่ความสามัคคี สมานฉันท์ ให้จิตวิญญาณความเป็นชุมชนหวนกลับมา ปณิธานดังกล่าวเกิดขึ้น ตั้งแต่พระสุบินธุดงค์ไปที่ภาคใต้
4. การสร้างพลังต่อรองให้แก่ชุมชน ให้หลุดรอดพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ จากพ่อค้า นายทุน โดยอาศัยพลังของชุมชนในการจัดการทุน ธุรกิจชุมชน
5. การสร้างความภาคภูมิใจ ความมีศักดิ์ศรีให้หวนคืนสู่ชุมชน ชาวชนบทสามารถเคียงบ่าเคียงไหล่ กับคนชั้นกลาง ข้าราชการ และธุรกิจอย่างมีศักดิ์ศรีได้
6. ให้คุณธรรม ความรัก และการปฏิบัติธรรมตามคำสอนพุทธศาสนา กลับมาสู่ใจของชุมชน

จากปณิธานทั้ง 6 ประการ พระสุบิน ได้ใช้แนวทางจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ดังต่อไปนี้¹

1. ใช้หลักธรรมทางศาสนาที่เน้นในเรื่องบุญ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสันโดษ เป็นหัวใจสำคัญของการกำหนดแนวทางการทำกิจกรรมสะสมทรัพย์ ไม่ให้หลุดไปสู่โลกะจริต โดยการนำหลักธรรมดังกล่าว สอดแทรกไปในการแนะนำเรื่องการจัดการกองทุน

2. พัฒนากิจกรรมออมทรัพย์ให้เกิดเป็นผลประโยชน์ร่วมของชุมชน เพื่อสร้างแรงจูงใจของคนในชุมชน ให้หันมาร่วมมือพึ่งพากันแทนการแก่งแย่ง ตัวใครตัวมัน

3. ใช้วิถีคิด "จิตสำนึกร่วมชุมชน" ทดแทนวิถีคิดแบบปัจเจก โดยอาศัยระบบการบริหาร การจัดการ สวัสดิการ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของสมาชิก แลกเปลี่ยนใช้กลไกของชุมชนในการตรวจสอบ เพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชน

4. อาศัยระบบการจัดการที่โปร่งใส มีระบบบัญชีที่สามารถตรวจสอบได้ อีกทั้งคณะกรรมการ รวมไปถึงที่ปรึกษาอย่างเช่นพระสุบินเอง ก็มีความโปร่งใส

5. การบริหารมีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมของชุมชน เช่น การให้เงินกู้ การระดมเงินฝากที่ละเล็กละน้อย การจัดการเรื่องปันผล สวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน

6. อาศัยบารมีของพระสุบิน ซึ่งมีสถานะเป็นพระ เป็นผู้นำคนสำคัญที่ชาวบ้านศรัทธา ไปจนถึงคณะกรรมการที่มาดูแลเรื่องกองทุน ก็ถูกคัดเลือกด้วยหลักเกณฑ์ด้านคุณธรรม และบารมี

7. ใช้สถานที่สาธารณะของชุมชน คือ วัด อันเป็นที่ที่ชาวบ้านมีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง อยู่แล้ว ซึ่งหากไปจัดการที่บ้านใคร หรือหน่วยงานใด ความรู้สึกเป็นเจ้าของ หรือการเข้าถึงคงจะไม่เหมาะสมเท่าวัด

8. สร้างเงื่อนไขให้ผู้คนต้องมาพบปะแลกเปลี่ยนทุกข์สุขกันอยู่เสมอ เช่นการต้องมาออมทุกเดือน

9. ใช้ระบบการจัดการที่รวดเร็ว เช่น การจัดการเรื่องสินค้าที่สามารถบริการได้ภายในวันเดียว ไม่ต้องมีคลังสินค้า เช่น สหกรณ์ที่ต้องเพิ่มการจัดการ

10. ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร ทั้งการตั้งคณะกรรมการ การตัดสินใจวางกฎเกณฑ์ ของกองทุน การติดตามประเมินผล ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ผลแห่งความสำเร็จ

นอกจากผลในเชิงปริมาณที่เกิดกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ถึง 106 หมู่บ้าน หรือราวร้อยละ 60 ของจังหวัด ในเชิงคุณภาพได้พบเห็นผลสำเร็จ แห่งการพึ่งตนเองของชุมชนหลายด้านคือ

¹ <http://www.hsro.or.th/index.php?show=view&doc=138,2549>.

1. **ปัญหายากจน** หนี้สิน รวมถึงปัญหาสังคมอื่นๆ เช่น ลักขโมย เริ่มบรรเทาเบาบางลง อันเป็นผลจากการมีเงินออมของชาวบ้าน การมีระบบสวัสดิการที่ช่วยเหลือชุมชน ทั้งด้านสาธารณสุข การศึกษา และภาระหนี้สิน และวิธีคิดเรื่องการประหยัด อดออม ทำให้วิกฤติความยากจน ในหลายแห่งเริ่มคลายตัวลง

2. **ความรัก ความเข้าใจ ความสมานฉันท์** ได้หวนกลับสู่ชุมชน เพราะผู้คนได้มีโอกาสมาพบปะ แลกเปลี่ยนทุกข์สุขมากขึ้น ความเป็นชุมชนปรากฏขึ้นแทนที่ความทะเลาะเบาะแว้ง ตัวใครตัวมัน ดังเช่นกรณีบ้านท้ายวัง ที่มีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกันมาก ได้หันมาสมานฉันท์กันจากสังฆะสมาคมทรัพย์ ซึ่งหากเทศนาสั่งสอนเพียงอย่างเดียวคงยากจะเกิดขึ้นได้

3. **ชาวบ้านมีวินัย ซื่อสัตย์ ไม่คดโกง** อันเป็นผลจากระบบบริหารที่ต้องการความมีสังฆะ จึงจะบรรลุถึงผลประโยชน์ร่วมของชุมชน อีกทั้งยังอาศัยกลไกของชุมชนคอยตรวจสอบ

4. **ผู้คนไม่เคืองกว้างยามยาก** ไม่ว่าจะประสบเหตุใด ยังมีครอบครัว ชุมชน มีเงินออมเป็นตัวสนับสนุนค้ำจุนให้เกิดความอบอุ่นมั่นใจ

5. **การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม** ดังเช่น การให้สวัสดิการคนป่วยที่นอนโรงพยาบาล หากคนป่วยสูบบุหรี่จะมีการปรับเงินสวัสดิการ เป็นต้น

6. **ชุมชนมีพลังในการต่อรองกับพ่อค้า** นักธุรกิจจากภายนอกได้ เพราะการบริหารจัดการร่วมกัน รวมกลุ่มกันซื้อขายสินค้า ซึ่งป้องกันการถูกเอารัดเอาเปรียบดังที่ผ่านมา

7. **ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจมากขึ้น** เห็นได้จากการริเริ่มคิด วางแผนทำกิจกรรมอีกหลายอย่าง ในด้านธุรกิจชุมชน ต่างจากแต่ก่อนที่มีค้อยกกล้าคิดกล้าทำมากนัก¹

จากเป้าหมายแนวทาง มาสู่ผลแห่งความสำเร็จ แม้เพียงเท่านี้ก็เห็นแล้วว่า พระสุบินรวมไปถึงชาวบ้าน แห่งกลุ่มสังฆะสมาคมทรัพย์ จ.ตราด เป็นนักเศรษฐศาสตร์ผู้ยิ่งยง หรือเป็นวีรบุรุษแห่งสามัญชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในยามที่เศรษฐกิจของบ้านเมืองกำลังตกต่ำ ผู้คนระตำระสาย หาที่ยึดเหนี่ยว พระสุบิน ปณิโต ท่านได้นำหลักธรรมแห่งพุทธศาสนา เรื่องการพึ่งตนเองและความสันโดษกลับมาสู่สังคมไทย ดังเช่นที่ ได้บุกเบิกทางไว้ เพราะแท้จริง เงื่อนไขเหล่านี้ล้วนเป็นเงื่อนไขร่วมที่สามารถเกิดได้ทุกแห่ง ไม่ว่าจะเมืองหรือชนบท ไปจนถึงประเทศ จำต้องพึ่งตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี สมดังหลักทางพุทธศาสนาที่กล่าวไว้ดังนี้

"... ธรรมของพระพุทธเจ้าทรงเน้นเรื่องการพึ่งตนเอง แต่แล้วหลักอัตตาหิ อัตโน นาโถ ก็ยังไม่บรรลุเป้าหมาย แต่ถ้าทุกคนในโลกนี้ไม่หวังพึ่งใคร หันมาพึ่งตนเอง เตือนตัวเอง สังคมก็จะสุขสงบเย็น เวลานี้สังคมไม่ได้ดิ้นรนเพื่อจะพึ่งตน หวังแต่พึ่งคนอื่น และเหยียบตัวเองเป็นทางผ่าน

¹ <http://www.hsro.or.th/index.php?show=view&doc=138,2549>.

จึงไม่สามารถก้าวไปเป็นที่พึ่งแห่งตน อย่างมั่นคงตามหลักธรรม..." (อนุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 2 ภาคกลางและภาคตะวันออก : ¹

2.9. แนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มเมืองสทกรณ²

2.9.1 ประวัติและผลงานพระราชพิพัฒนาทร

ปณิธาน ของหลวงพ่อดาวร จิตตถาวโร ก่อตั้งโรงเรียนข้าวมหาราชทาน สร้างโครงการเมืองสทกรณฯ ส่งเสริมปากท้องด้วยผลผลิตปลอดสารพิษ พยุงเศรษฐกิจเกษตรกร บำรุงสมองด้วยการศึกษา พัฒนาจิตใจด้วยธรรมะ จัดตั้งธนาคารโค กระบือ อนุรักษ์ช้างไทยให้ภัยสรรพสัตว์ เน้นการศึกษาพระภิกษุสามเณรและลูกหลานเหลนผู้ด้อยโอกาส ได้ศึกษาหลักสูตรนานาชาติแนวพุทธ...

หลวงพ่อดาวร จิตตถาวโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร ประธานอุปถัมภ์อำนวยการโครงการเมืองสทกรณฯ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ประวัติสถานะเดิม ชื่อ ดาวร วงศ์มัลย์ ถือกำเนิด วันอังคาร ที่ 4 มีนาคม 2495 ตรงกับวันขึ้น 9 ค่ำเดือน 4 ปีมะโรง ที่บ้านโนนศิลาเลิง ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย (ปัจจุบัน กิ่ง อ. หนองชัย) จังหวัดกาฬสินธุ์ บิดา นายโส นายชัยเพชร มารดา นางศรีทา นายชัยเพชร

ปฐมวัย เมื่ออายุได้ 8 ขวบ ถึงเกณฑ์เข้าโรงเรียน เด็กชายดาวร วงศ์มัลย์ ได้เข้าเรียนหนังสือ ที่ “โรงเรียนโนนศิลาราชบูรพ์ผดุง” (โรงเรียนโนนศิลาสว่างวิทย์ ในปัจจุบัน) การเรียนอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ได้รับความรักใคร่เอ็นดูจากครูผู้สอน เพราะมีนิสัยดี อ่อนน้อมถ่อมตน สุขภาพเรียบร้อย วานอนนอนง่าย เคารพเชื่อฟัง ความเป็นเด็กพูดเก่ง มีลักษณะเป็นผู้นำ เสียสละอดทน มีน้ำใจอภัยข้ายที่ดีต่อเพื่อนร่วมชั้นเรียนสม่ำเสมอ จึงได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าชั้นทุกปี เรียกว่า “ฉายแววผู้นำ” ตั้งแต่ในวัยเด็ก และเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่นี้

บรรพชา หลังเรียนจบชั้นประถมปีที่ 4 แล้วก็ช่วยบิดามารดาทำไร่ทำนาอยู่ต่อมาอีก 3 ปี ในปี พ.ศ. 2509 นั้น อายุได้ 14 ปี ก็ได้บรรพชาเป็นสามเณร ที่วัดบ้านปอแดง อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ มีท่านเจ้าคุณพระราชธรรมานุวัตร (หลวงปู่อ่อน จกฺกธมฺโม) เจ้าคณะจังหวัดกาฬสินธุ์ (ธรรมยุต) วัดประชานิยม อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอุปัชฌาย์

ปี พ.ศ. 2510 พรรษาที่ 2 สามเณรดาวร วงศ์มัลย์ ได้ย้ายไปอยู่วัดโพธิสมภรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นวัดที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมสำหรับภิกษุสามเณร

¹ <http://www.hsro.or.th/index.php?show=view&doc=138,2549>.

² คำรงค์ ภูระยา, ประวัติจากหนังสือ พระกรรมฐาน กลางกรุง, 2549, (webmaster : suwatcharakron udomwattanathavorn).

อย่างสำคัญ และเป็นที่อยู่จำพรรษาของเจ้าคณะจังหวัด (ธรรมยุต) ขณะนั้นด้วย คือ ท่านเจ้าคุณพระเทพเมธาจารย์ (ปัจจุบัน หลวงปู่คำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ ที่ “พระอุดมญาณโมลี”) ที่วัดโพธิสมภรณ์นี้ สามเณรถาวร วงศ์มาลัย ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และปฏิบัติสมาธิภาวนาควบคู่กันไป ขณะเดียวกัน ก็อยู่เป็นศิษย์ปรนนิบัติหลวงปู่พระเทพเมธาจารย์อย่างใกล้ชิด เป็นเวลาถึง 6 ปี

อุปสมบท จากวัดโพธิสมภรณ์ สามเณรถาวร วงศ์มาลัย ได้ย้ายไปจำพรรษาที่วัดปทุมวนาราม กรุงเทพมหานคร และในปี พ.ศ. 2516 ก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในระพุทธศาสนา ได้รับฉายาว่า “จิตตดาวโร” โดยมีสมเด็จพระมหาวิรวัช (วิน ธรรมสาโร) ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระพรหมมุนี วัดราชผาติการาม เป็นพระอุปัชฌาย์ พระเทพมงคลปัญญาจารย์ วัดปทุมวนาราม เป็น พระกรรมวาจาจารย์ พระญาณรักจิต (สายหยุด ปัญญาสาโร) วัดปทุมวนาราม เป็น พระอนุสาวนาจารย์

ประวัติการศึกษา

1. เปรียญธรรม 3 ประโยค เมื่อ พุทธศักราช 2519
2. อักษรศาสตร์บัณฑิต (สันสกฤต อินเดีย) มหาวิทยาลัย สันสกฤตสัมปยุรณานันทะพารานาสี ประเทศอินเดีย เมื่อ พุทธศักราช 2524
3. ปรัชญาคุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อ พุทธศักราช 2534

ประวัติการอบรม

1. ได้รับการอบรมกรรมฐานจากครูบาอาจารย์พระกรรมฐานหลายรูป อาทิ เช่น หลวงปู่ขาว อนาลโย, หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี, พระราชมุนี (โสม โสภโณ), หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน เป็นต้น

ประวัติและผลงาน

1. อบรมพระสังฆาธิการชั้นสูง ทั้งในและต่างประเทศ
2. สร้างวัด, โรงเรียน, โรงพยาบาล, พัฒนาหมู่บ้าน และสังคม ฯลฯ
3. ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร
4. ผู้อำนวยการโครงการปฏิบัติธรรมศาลาพระราชศรีทธา
5. ประธานบริหารวัดพุทธไทยถาวรวนาราม นครนิวยอร์ก
6. ประธานที่ปรึกษาและอุปถัมภ์ชมรมรักษาและส่งเสริมพระพุทธศาสนา
7. ประธานที่ปรึกษาและอุปถัมภ์สมาคมเทิดทูนพระรัตนตรัย
8. ประธานบริหารการศึกษาพระภิกษุ-สามเณร กุลบุตร กุลธิดา และผู้ยากไร้

9. ผู้อุปถัมภ์มูลนิธิศาลาพระราชศรีศรธา และมูลนิธิถาวรจิตตถาวโร-วงศ์มาลัย

10. ประธานอุปถัมภ์อำนวยการโครงการเมืองสหกรณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ¹

ประวัติและผลงานพระราชพิพัฒนาทร

การไปปฏิบัติธรรมกับครูบาอาจารย์ดังกล่าวเหล่านี้ แต่ละครั้ง ไม่ได้ใช้เวลาอยู่พักปฏิบัติธรรมนานนัก แต่จะไปเดือนละหลายครั้ง เพราะอยู่ในจังหวัดเดียวกัน วัดอยู่ใกล้กัน ไปมาได้สะดวกจะไปอยู่จำพรรษาที่วัดปทุมวนารามนั้น ได้อยู่ปฏิบัติรับใช้ใกล้ชิดกับท่านเจ้าคุณพระราชมุนี (โสม โสภโณ) ซึ่งเป็นครูบาอาจารย์ที่สอนการปฏิบัติกัมมัฏฐาน และเป็นอาจารย์รูปสุดท้าย สถานที่ที่หลวงปู่โสมพาไปอยู่ฝึกปฏิบัติบำเพ็ญเพียรภาวนาเป็นประจำ คือ ป่าช้าวัดดอน เพราะ ป่าช้าวัดดอนเป็นสถานที่สงบวิเวกดี ไม่มีเสียงรบกวน และยังได้พาไปที่ป่าช้าชลบุรี ป่าช้าจังหวัดสระบุรี เป็นต้น อย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนั้น หลวงปู่โสมยังได้พาลูกศิษย์ ออกเดินธุดงค์ไปในภาคอีสานหลายจังหวัด โดยออกเดินทางด้วยเท้าเปล่าจากวัดปทุมวนาราม กรุงเทพมหานคร รอนแรมผ่านป่าเขา ลำเนาไพรไปเรื่อยๆ คำที่ไหนก็ปักกลดที่นั่น หรือถ้ามีวัดอยู่ใกล้กับสถานที่ที่เดินทางไปถึง ก็เข้าพักอาศัยตามวัด

นับตั้งแต่พรรษาที่ 5 พระมหาถาวร ได้ทุ่มเทเวลา และชีวิตจิตใจให้กับการบำเพ็ญเพียรภาวนาอย่างหนัก ชนิดที่ว่า วันหนึ่งจะต้องบำเพ็ญเพียรภาวนาให้ได้ 20 ชั่วโมงเป็นอย่างน้อย มีสติตามกำหนดรู้อารมณ์ที่เกิดกับจิตทุกขณะที่ตื่น จิตไม่ฟุ้งซ่านแสร้ง และสงบเย็นเป็นสุข อยู่ในสมาธิตลอด

อธิษฐานจิตมอบกายถวายชีวิต

พรรษาที่ 8 พระมหาถาวร ได้ตั้งปณิธานอธิษฐานจิตมอบกายถวายชีวิตบูชาพระคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม และพระอริยสงฆ์ โดยขอตายในบรรพชิตเพศ จะไม่ยอมสละผ้าเหลืองโดยเด็ดขาด ถึงกับได้ประกาศให้ทราบโดยทั่วกันว่า “ชาตินี้ทั้งชาติจะไม่ขอสึก แม้จะต้องถูกตัดคอก็ยอมตาย”

เมตตาบารมี

¹ ดำรงค์ ภูระยา, ประวัติจากหนังสือ พระกรรมฐาน กลางกรุง, 2549, (webmaster : suwatcharakorn udomwattanathavorn).

บารมีธรรมประจํานิสัย บารมีธรรมที่ปรากฏเด่นประจําลักษณะนิสัยจิตใจของท่าน ที่คณะศิษย์ต่างตระหนักและซาบซึ้งเป็นอย่างดี ก็คือ “อธิษฐานบารมี สัจจะบารมี ขันติบารมี และเมตตาบารมี”

พระราชพิพัฒนาทร หรือ “หลวงพ่อดาว” เป็นพระฝ่ายปฏิบัติที่สำคัญรูปหนึ่ง ซึ่งมีจิตเปี่ยมด้วยเมตตาต่อทุกคนที่สนใจใฝ่ธรรม ท่านจะเมตตาอบรมสั่งสอนธรรม และนำประพฤติปฏิบัติด้วยความปิติยินดี ผู้เข้าไปฟังธรรมทุกท่าน ท่านมีปณิธานมุ่งมั่นในอันที่จะเผยแผ่ธรรมสู่มวลพุทธศาสนิกชน เพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้งในอรรถในธรรม นำไปพิจารณาและประพฤติปฏิบัติ ให้เกิดปัญญาเห็นจริงในสภาวะธรรมตามความเป็นจริง จนจิตค่อยๆ ปลดอวาง ลด ละ เลิก ได้โดยลำดับ และผลที่จะเกิดติดตามมาก็คือ ความสงบสุขแห่งจิต นั่นคือความประสงค์และปณิธานอันมุ่งมั่นในการเผยแผ่ธรรม

ส่วนภาระกิจอื่นนอกจากนี้ เป็นงานด้านการอุปถัมภ์อำนวยการ โครงการเมืองสหกรณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นภาระกิจ ภาระกิจเหล่านี้เกิดจากความเมตตาอันยิ่งใหญ่ ที่พระราชพิพัฒนาทร มีต่อผู้ยากไร้ และเกิดจากความตั้งใจที่จะฉลองพระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงห่วงใยพสกนิกร และทรงมีพระราชประสงค์ให้มีการพัฒนาการด้านอาชีพ และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ภาระกิจหลักของพระราชพิพัฒนาทร คือ การเผยแผ่ธรรม และการนำประพฤติปฏิบัติธรรม อย่างต่อเนื่องเสมอมา โดยไม่มีว่างเว้น เมื่อท่านได้มอบกายถวายชีวิตในพระพุทธศาสนา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแล้ว พระราชพิพัฒนาทรจึงได้ประกาศที่จะทำหน้าที่และปฏิบัติภารกิจเหล่านี้ต่อไป¹

2.9.2 แนวคิดเกี่ยวกับเมืองสหกรณ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสกับ พระราชพิพัฒนาทร (ถาวร จิตตถาวโร) เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2537 ณ พื้นที่สร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่เสียด อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก และเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2537 ณ ศาลาพระราชศรัทธา วัดปทุมวนารามราชวรวิหาร กรุงเทพฯ ความสำคัญคือ การส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้และปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น โดยใช้วิธีสหกรณ์เช่นเดียวกับหมู่บ้านสหกรณ์หุบกระพงและสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์)

จากพระราชดำริดังกล่าวทำให้เป็นจุดเริ่มต้นของโครงการเมืองสหกรณ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริซึ่งพื้นที่โครงการทุกพื้นที่ เกษตรกรจะมีแหล่งน้ำ สามารถทำไร่นาได้ ผลผลิตพอกิน

¹ <http://www.activeboard.com/forum.spark>, Edited by admin at, 05:30, (2005-05-21).

พอใช้เหลือกินก็ขายได้ ชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น การทิ้งถิ่นที่อยู่เข้าไปขายแรงงานในเมือง และในกรุงเทพมหานคร ลดลง ราษฎรหันมาให้ความสนใจทำมาหากินที่บ้านเกิดของตนเองมากขึ้น หลายพื้นที่ของ

โครงการเป็นเมืองสหกรณ์ที่เต็มไปด้วยความเขี้ยวจี้ มีต้นไม้ที่ปลูกไว้กินผลตามบ้านเรือน ภายในบ้านมีสวนครัว เลี้ยงสัตว์ มีเป็ดมีไก่ไว้กินไข่ เลี้ยงหมูไว้ขาย เลี้ยงปลาไว้กินไว้ขาย ราษฎรแต่ละรายมีผลผลิตหลายอย่างสามารถลดความเสี่ยงในเรื่องราคาผลผลิตลงได้ มีความมั่นคงทางรายได้ และได้มีการรวมกันขายในรูปสหกรณ์ตามพระราชดำริทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง ครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมีความอบอุ่น ราษฎรมีสภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีบ้านเรือนสะอาด ถูกสุขอนามัย เป็นเมืองที่น่าอยู่อาศัย

กิจกรรมของโครงการเมืองสหกรณ์ จะดำเนินการเพื่อพัฒนาคนก่อนเป็นลำดับแรก โดยการพัฒนาคุณธรรมขั้นพื้นฐาน พร้อมทั้งสอดแทรกแนวความคิดตามแนวทางปรัชญาสหกรณ์ แก่สมาชิกสหกรณ์และราษฎรในชุมชน เพื่อนำเข้าสู่แนวทางการทำธุรกิจแบบสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน เมื่อชุมชนมีเศรษฐกิจดีขึ้น ในขณะเดียวกันก็ทำการพัฒนาสังคม โดยมุ่งเน้นการสร้างวัฒนธรรมและจริยธรรม เพื่อเรียนรู้คุณธรรมขั้นสูง ด้วยการอาศัยวัดเป็นจุดประสานการดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งปลูกจิตสำนึกให้ศรัทธาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรเพื่อมิให้ลูกหลานสืบต่อไป

2.9.3 อุดมการณ์โครงการเมืองสหกรณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

1. เพื่อเป็นการสนองพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
2. เพื่อให้สหกรณ์เป็นศูนย์กลางในการประสานงาน กับส่วนราชการ ภาคเอกชนในการรับและถ่ายทอดเทคโนโลยีแผนใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ราษฎรในท้องถิ่น
3. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้น ให้สามารถดำเนินธุรกิจ สนองความต้องการของสมาชิก และราษฎรในชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั่วถึง และครบวงจร
4. เพื่อส่งเสริมอาชีพ ลดความเสี่ยงในการทำการเกษตร เพิ่มความมั่นคงทางรายได้ แก่เกษตรกร โดยนำแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” มาดำเนินการพัฒนาอาชีพเกษตรกร
5. เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวราษฎร ในด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้น เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการอาชีพ เป็นต้น
6. ส่งเสริมด้านศิลปกรรม จริยธรรมแก่ราษฎร โดยใช้ศรัทธาสร้างจิตสำนึก และอุดมการณ์ ในการรวมกลุ่มจนได้ชื่อว่าเป็น “เมืองสหกรณ์” อย่างแท้จริง

7. เพื่อเป็นโครงการนำร่อง เป็นแบบอย่างในการขยายผล เมืองสหกรณ์ ไปสู่ท้องถิ่นอื่น ๆ ต่อไปพร้อมทั้งเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายโครงการเมืองสหกรณ์ และเชื่อมโยงกับเครือข่ายของขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย

2.9.4 คุณธรรม โครงการเมืองสหกรณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

1. **ศรัทธา** เชื่อมมั่นในความดีมีเป้าหมายทำงานอย่างไม่ประมาท ทำให้ชีวิตดำเนินไปอย่างมีจุดหมายปลายทาง มีหลักประกันของชีวิต

2. **วิริยะ** มีความอดสาหะ มีความเพียรพยายามในการดำรงตน ในการประกอบสัมมาอาชีพ

3. **สัจจะ** มีความจริงจังในสิ่งที่ทำ คำที่พูด จะก่อให้เกิดหลักเกณฑ์ในตัวเองมีเหตุมีผล สัจจะจะสร้างความชัดเจนความละเอียดอ่อนความรอบคอบให้แก่ทุกผู้ทุกนาม

4. **ขันติ** อดทนต่อทุกสถานการณ์ ถ้ามีความอดทนมีความขยัน ไม่ว่าจะทำหน้าที่ใด จะสามารถยกฐานะตัวเองให้ดีขึ้น เชื่อว่าจะรอดพ้นจากสิ่งที่เป็นอุปสรรคทั้งหลายทั้งปวง

5. **จาคะ** ชีวิตจะต้องมีจาคะ คนเราไม่ได้อยู่คนเดียว เราอยู่ในสังคม สังคมต้องพึ่งพาอาศัยกัน สังคมต้องอยู่ร่วมกันอย่างมีเหตุผล เมื่อเรามีจาคะ ในใจเราแล้วก็จะดำรงชีวิต อยู่บนพื้นฐานของการให้อภัยพื้นฐานแห่งการแบ่งปันต่อกัน

6. **สามัคคี** สามัคคีธรรมเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันไม่ว่าจะเป็น สังคมบ้าน สังคม วัด สังคม โรงเรียน สังคมจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพื่อร่วมกันสร้างความดีงามไม่ได้ถ้าขาดความสามัคคี

7. **ปัญญา** บุคคลจะดำรงตนจะสร้างประโยชน์ สร้างสรรค์ความสงบสุข จะทำตนให้เป็นผู้มีจิตใจสะอาด และบริสุทธิ์ได้เพราะปัญญา ปัญญาเป็นยานอันประเสริฐในอันที่จะทำผู้ปฏิบัติให้ล่วงพ้นทุกข์ยากลำบากได้

ปัจจุบันโครงการเมืองสหกรณ์ก้าวเข้าสู่ระยะที่ 2 หลังจากที่ได้ดำเนินโครงการในระยะที่ 1 (พ.ศ. 2541 – 2545) แล้วปรากฏว่า การดำเนินโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ในพื้นที่นำร่อง จังหวัด กาฬสินธุ์ น่าน และนครนายก ทำให้ราษฎรในพื้นที่โครงการเข้าใจหลักและวิธีการสหกรณ์ ใช้สหกรณ์บริการราษฎรในชุมชน เพื่อพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม จึงได้มีการขยายความสำเร็จจากพื้นที่นำร่อง ไปสู่พื้นที่อื่น ในลักษณะของเครือข่ายเชื่อมโยงกันภายในโครงการเมืองสหกรณ์ พร้อมทั้งพัฒนาพื้นที่นำร่องให้มีความเจริญต่อไปไม่หยุดนิ่ง ยังคงเน้นการทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ เพื่อลดความเสี่ยงในด้านราคาพืชผลเกษตรของราษฎรในพื้นที่โครงการ และเพื่อความมั่นคงทางรายได้ของราษฎรในพื้นที่โครงการ ตามแนวทางทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และรวมกันชื่อ รวมกันขายด้วยวิธีการสหกรณ์ ตามแนวทางทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 จากนั้น จะ

เชื่อมโยงกับขบวนการสหกรณ์ บริษัท ห้าง ร้าน ตามแนวทางทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ทั้งนี้โครงการเมืองสหกรณ์ก็ไม่ละเลยการทำเกษตรอินทรีย์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสุขภาพอนามัยของราษฎรผู้ผลิต และราษฎรผู้บริโภค อีกทั้งจะยังคงรักษาวัฒนธรรมอันดีงามเกี่ยวกับการผลิตทางการเกษตรไว้

ในอนาคต โครงการเมืองสหกรณ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จะขยายเครือข่ายของโครงการออกไปอีก โดยยังคงความเข้มแข็งของพื้นที่นำร่อง ที่จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดนครนายก และจังหวัดน่านไว้ โดยการตั้งกลุ่มเตรียมการสหกรณ์โครงการเมืองสหกรณ์เพิ่มขึ้น โดยความกรุณาของพระวิปัสสนาจารย์ เป็นผู้พัฒนาคนในเบื้องต้น พร้อมทั้งให้ความรู้ในเรื่องอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ ให้คนในกลุ่มเตรียมการสหกรณ์ มีคุณธรรม ตามคุณธรรมของโครงการเมืองสหกรณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พร้อมตั้งเป็นสหกรณ์ เพื่อขยายงานของโครงการเมืองสหกรณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นสหกรณ์ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อเข้าเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายโครงการเมืองสหกรณ์ และในที่สุดเครือข่ายโครงการเมืองสหกรณ์ก็จะเข้าเชื่อมโยงกับเครือข่ายขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย เพื่อเป็นเครือข่ายสำหรับการพัฒนาประเทศอย่างอิสระต่อไป ซึ่งในปัจจุบันขบวนการสหกรณ์กำลังมีความพยายามอย่างสุดกำลังที่จะมีเครือข่ายระบบสารสนเทศกลางของขบวนการสหกรณ์ เพื่อสหกรณ์ในขบวนการสหกรณ์ทั้งหลายจะเป็นหนึ่งเดียวกันบนเครือข่ายสารสนเทศ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความร่วมมือกันซื้อของ ขบวนการสหกรณ์ ร่วมกันขาย การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน การขนส่งซึ่งมีความเป็นไปได้ในอนาคต สหกรณ์ในโครงการเมืองสหกรณ์ก็จะเตรียมพร้อมที่จะเข้าร่วมในเรื่องดังกล่าวในอนาคต (กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ กลุ่มโครงการพิเศษ วันที่ 3 มิถุนายน 2547)¹

ตัวอย่างพื้นที่และผลการดำเนินงานของโครงการเมืองสหกรณ์ในปัจจุบัน ส่วนที่ 1. โครงการระยะแรก ปี พ.ศ. 2541 – 2545

2.9.5 ศูนย์สาธิตสหกรณ์การเกษตรถาวรพัฒนา จำกัด (นครนายก)

จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ วันที่ 18 พฤษภาคม 2538 ประเภทสหกรณ์การเกษตร สมาชิกแรกตั้ง 35 คน ทุนของสหกรณ์ 3,500 บาท สำนักงานสหกรณ์ตั้งอยู่ในบริเวณหุดงคสถานถาวรนิมิต บ้านบุงเข้ อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

¹ <http://webhost.cpd.go.th/createcoop/page/content0121.htm>.

กิจกรรมส่งเสริมในด้านต่าง ๆ¹

1. การส่งเสริมอาชีพ สหกรณ์ให้การสนับสนุนกิจกรรมการผลิตนอกภาคเกษตรเพื่อเสริมรายได้ให้กับครอบครัวสมาชิก โดยการจัดตั้งกลุ่มอาชีพสหกรณ์เป็นศูนย์กลางด้านการตลาด และจัดหางบประมาณสนับสนุน จำนวน 7 กลุ่ม คือ

-กลุ่มสตรีสหกรณ์บุงเข้ ผลิตพรมเช็ดเท้า สมาชิก 30 คน ทุนดำเนินงาน 126,500 บาท ปริมาณการผลิต 54,000 ผืน/ปี มูลค่า 540,000 บาท

-กลุ่มสตรีสหกรณ์เลาคา ผลิตพรมเช็ดเท้า สมาชิก 20 คน ทุนดำเนินงาน 45,000 บาท อยู่ระหว่างปรับปรุงคุณภาพการผลิตให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด

-กลุ่มสตรีสหกรณ์หินตั้ง ผลิตน้ำยาเอนกประสงค์ สมาชิก 23 คน ทุนดำเนินงาน 42,300 บาท ปริมาณการผลิต 7,000 ซิน/ปี มูลค่า 196,000 บาท

-กลุ่มอาชีพสหกรณ์ผลิตปุ๋ยชีวภาพ สมาชิก 12 คน ทุนดำเนินงาน 14,100 บาท ปริมาณการผลิต 2,000 ลิตร/ปี มูลค่า 60,000 บาท

-กลุ่มอาชีพสหกรณ์ทำขนม สมาชิก 16 คน ทุนดำเนินงาน 3,700 บาท ปริมาณการผลิต 40,000 ซิน/ปี มูลค่า 200,000 บาท

-กลุ่มอาชีพสหกรณ์เพาะกล้าไม้และสมุนไพร สมาชิก 12 คน ทุนดำเนินงาน 30,000 บาท ปริมาณการผลิต 20,000 ต้น/ปี มูลค่า 100,000 บาท

-กลุ่มอาชีพสหกรณ์เกษตรธรรมชาติปลูกผักปลอดสารพิษ สมาชิก 20 คน ทุนดำเนินงาน 2,000 บาท ปริมาณการผลิต 32,000 ก.ก./ปี มูลค่า 400,000 บาท

2. การจัดสวัสดิการให้สมาชิก โดยจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกและครอบครัวในงานพิธีต่าง ๆ และจัดตั้งสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ให้สมาชิก

3. การจัดสวัสดิการให้แก่สังคม โดยการจัดสรรทุนสาธารณประโยชน์เพื่อส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและงานประเพณีต่างๆ รวมทั้งจัดสรรค่าใช้จ่ายเป็นทุนอาหารกลางวันให้แก่เด็กนักเรียน

4. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการจัดตั้งกลุ่มสมาชิกดูแลรักษาความสะอาดบริเวณรอบอ่างเก็บน้ำคลองสี่เสียด และจัดอบรมภาษาอังกฤษให้แก่ราษฎรในพื้นที่เพื่อเป็นมัคคุเทศก์ให้แก่ชาวต่างประเทศที่เข้ามาท่องเที่ยว

¹ <http://webhost.cpd.go.th/createcoop/page/content0121.htm>.

5. การปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่โครงการเมืองสหกรณ์ฯ โดยการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสร้างถนนลาดยาง ปลุกต้นไม้สองข้างทาง จัดทำป้ายบอกสถานที่ จัดสร้างสวนสาธารณะ ฯลฯ

6. ธนาคารโค-กระบือ โดยสำรวจเกษตรกรที่มีความต้องการเลี้ยงโค-กระบือ และแจกจ่ายโค-กระบือ ให้แก่เกษตรกรเลี้ยงทุก 6 เดือน โดยใช้งบประมาณจากมูลนิธิถาวร จิตตาวโร

7. โรงสีข้าวเพื่อสมาชิกโดยสมาชิก โดยการรวบรวมข้าวเปลือกจากสมาชิกมาแปรรูปสีเป็นข้าวสารขายให้สมาชิกในราคาถูก และประสานงานกับโรงสีเพื่อชั่งตวงและตีราคาระดับความชื้นในข้าวเปลือก โดยใช้งบประมาณของสหกรณ์และมูลนิธิถาวร จิตตาวโร

หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน¹

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดนครนายก มูลนิธิถาวร จิตตาวโร สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์นครนายก องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสง องค์การบริหารส่วนตำบลหินตั้ง สำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก โครงการก่อสร้าง 7 เขื่อนคลองท่าด่าน สำนักงานประมงจังหวัดนครนายก สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครนายก สถานีพัฒนาที่ดินนครนายก สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายก สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครนายก สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครนายก สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครนายก สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครนายก สำนักงานป่าไม้จังหวัดนครนายก สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครนายก สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครนายก ศูนย์ให้คำปรึกษาทางการเงิน (ศงป.) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครนายก ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดนครนายก สำนักงานแรงงานและสวัสดิการสังคมจังหวัดนครนายก สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครนายก สำนักงานจังหวัดนครนายก อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก สำนักงาน ททท. ภาคกลาง เขต 8 สำนักงานอัยการจังหวัดนครนายก สำนักงานจัดหางานจังหวัดนครนายก

2.9.6 ศูนย์สาธิตสหกรณ์การเกษตรถาวรพัฒนา (กาฬสินธุ์) จำกัด²

จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์วันที่ 29 มกราคม 2540 สมาชิกแรกตั้ง 107 คน ทุนของ สหกรณ์ 107,000 บาท สำนักงานสหกรณ์ตั้งอยู่หน้าวัดบ้านโนนศิลาเลิง กิ่งอำเภอหนองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

¹ <http://webhost.cpd.go.th/createcoop/page/content0121.htm>.

² <http://webhost.cpd.go.th/createcoop/page/content0121.htm>.

ผลการดำเนินงาน ปีบัญชี 2547 (1 ก.ค. 46 – 20 พ.ค. 47)

- สมาชิก	จำนวน 2,109 คน
- ทุนเรือนหุ้น	จำนวน 829,840.00 บาท
- เงินฝากสัจจะออมทรัพย์	จำนวน 682,840.46 บาท
- เงินฝากออมทรัพย์	จำนวน 1,262,251.49 บาท
- ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย	จำนวน 2,070,637.00 บาท
(จัดหาสินค้าการเกษตรมาจำหน่าย)	
- ธุรกิจรวบรวมผลผลิต (ข้าวเปลือก)	จำนวน 35,095,987.35 บาท
- ทุนดำเนินงานทั้งหมด	จำนวน 2,279,840.00 บาท
- กำไรสุทธิ	จำนวน 340,000.00 บาท

(หมายเหตุ ปีบัญชี 1 ก.ค. 46 – 30 มิ.ย. 47 ยังไม่ปิดบัญชีแต่คาดว่าจะได้กำไรประมาณ 340,000 บาท)

กิจกรรมส่งเสริมในด้านต่าง ๆ

1. โครงการธนาคารโค – กระบือ
2. โครงการแปลงเกษตรแบบผสมผสานในแนวทฤษฎีใหม่
3. ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยชีวภาพแบบฟุนของตำบลโนนศิลาแดง
4. ส่งเสริมการผลิตพันธุ์ข้าวเหนียว กข.6 (เฉพาะตำบลโนนศิลาแดง)
5. โครงการส่งเสริมอาชีพเสริมให้แก่สมาชิก
6. โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. โครงการส่งเสริมด้านการศึกษา

หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน มูลนิธิถาวรฯ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) กรมส่งเสริมสหกรณ์ ประมงจังหวัด โครงการชลประทาน สำนักงานพาณิชย์จังหวัดและที่ดินจังหวัด สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์ สหกรณ์ศูนย์สาธิตฯ สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานสหกรณ์จังหวัด กระทรวงศึกษาธิการ

2.9.7 โรงสีข้าวพระราชทาน กิ่งอำเภอหนองชัย จ.กาฬสินธุ์¹

ด้วยพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน 6,820,000 บาท เพื่อสร้างโรงสีข้าวพระราชทานขนาดกำลังผลิต 40 ตัน ตามที่พระราชพิพัฒนาทรถวายพระพร ขอพระราชทานให้แก่สหกรณ์บริการถาวรพัฒนาฯ และได้รับการสนับสนุนจากกองทัพบกโดยกองทัพภาคที่ 2 กรมชลประทาน สำนักงาน กปร. และกรมส่งเสริมสหกรณ์ ในการปรับปรุงพื้นที่ก่อสร้างก่อสร้างฉางเก็บข้าวเปลือกขนาด 500 ตัน เครื่องอบลดความชื้นข้าวเปลือกขนาด 30 ตันต่อวัน เครื่องหั่นแบบดัดใจตอลขนาด 40 ตัน และลานตากข้าวเปลือกขนาด 3,200 ตารางเมตร และบริษัทไรซ์เอเนจิเนียริง จำกัด ถวายเครื่องจักรและอุปกรณ์เพิ่มเติมเพื่อขยายกำลังการผลิตจากเดิม 40 ตัน เป็น 60 ตันต่อวัน นอกจากนี้ ยังได้รับการสนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์การตลาดต่าง ๆ อีกด้วย

เพื่อให้โรงสีข้าวพระราชทานเป็น “โรงสีแห่งความสุขร่วมกัน” ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ตอนหนึ่งความว่า “แต่ถ้าพูดถึงข้าวที่โรงสีนี้ใช้ไปซื้อจากเกษตรกรโดยตรงโดยให้ราคาที่เหมาะสม เกษตรกรก็มีความสุขเพราะขายข้าวได้ราคาที่เหมาะสมและผู้บริโภคก็ซื้อในราคาถูกเพราะไม่ต้องมีการขนส่งมากเกินไป ไม่ต้องมีคนกลางมากเกินไป ตกลงผู้ผลิต ผู้บริโภคก็มีความสุข”

ผลการดำเนินงาน ปีบัญชี 2546

- ส่งเสริมการรวบรวมข้าวเปลือกจากสมาชิก (ซื้อ) จำนวน 40,512,551.05 บาท
- ส่งเสริมการจำหน่ายข้าวสาร จำนวน 40,551,125.46 บาท
- ส่งเสริมการแปรรูป จำนวน 3,250,507.70 กิโลกรัม
- กำไรสุทธิ จำนวน 1,522,708.61 บาท

การดำเนินการระยะยาว

1. การเข้าร่วมเครือข่ายสารสนเทศ ของขบวนการสหกรณ์

เข้าเชื่อมเครือข่ายสารสนเทศ กับขบวนการสหกรณ์ ทำให้เป็นหนึ่งในเดียวกับสหกรณ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย ทำให้รวมกันได้บนเครือข่ายสารสนเทศของขบวนการ สามารถแลกเปลี่ยนสินค้ากันได้ รวมกันซื้อได้ สามารถให้บริการราษฎรได้ในทุกที่ด้วยเครือข่ายขบวนการสหกรณ์ ฯลฯ

¹ <http://webhost.cpd.go.th/createcoop/page/content0121.htm>.

2. ความเป็นอิสระของสหกรณ์

พัฒนาให้สหกรณ์ในโครงการเมืองสหกรณ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นอิสระ และพึ่งพาตนเองได้มากยิ่งขึ้น

3. สหกรณ์ในโครงการเมืองสหกรณ์ ก้าวสู่การดำเนินการตามแนวทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 นอกจากจะเป็นพันธมิตรทางธุรกิจกับ สหกรณ์ในขบวนการสหกรณ์แล้ว ยังจะเป็นพันธมิตร กับบริษัท ห้างร้าน ทั่วไปด้วย ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3

4. กลุ่มเตรียมการสหกรณ์

โดยความกรุณาของพระวิปัสสนาจารย์ เป็นผู้พัฒนาคนในเบื้องต้น พร้อมทั้งให้ความรู้ในเรื่องอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ ให้คนในกลุ่มเตรียมการสหกรณ์ มีคุณธรรม ตามคุณธรรมของโครงการเมืองสหกรณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พร้อมทั้งตั้งเป็นสหกรณ์ เพื่อขยายงานของโครงการเมืองสหกรณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริให้กว้างขวางยิ่งขึ้น¹

2.10 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร พบว่า การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนปรากฏว่ามีน้อย ซึ่งส่วนใหญ่ที่ทำการศึกษาด้านต่างๆ ดังนี้

เสาวลักษณ์ ขำนิจ² ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านวังไผ่ และหมู่บ้านอุตะเถา จังหวัดชัยนาท โดยมุ่งศึกษาบทบาทพระสงฆ์ที่มีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชนทั้งสองแห่ง เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในฐานะผู้ประสานงาน เป็นผู้นำประชาชนให้เกิดความรู้สึกละสลัดรู้จักช่วยกันพัฒนาชุมชน และรู้จักช่วยตนเอง จากการศึกษาพบว่าพระสงฆ์ในชุมชนทั้งสองนี้มีวิธีการพัฒนาในระยะเริ่มแรกมีลักษณะอย่างเดียวกัน คือ เป็นการพัฒนาแบบเสรีที่ทางวัดและประชาชนร่วมมือกันในการดำเนินงานต่างๆ สำเร็จจะล่วงไปด้วยดีเพราะอาศัยแรงศรัทธาและความร่วมมือจากประชาชนภายในชุมชนที่ช่วยกันสละแรงกายและแรงใจร่วมกันทำงานด้วยความสามัคคีและพระสงฆ์ในชุมชนทั้งสองนี้สามารถทำงานพัฒนาชุมชนให้มีความก้าวหน้าได้ดีเช่นเดียวกับพัฒนาการที่เป็นเช่นนี้เพราะพระสงฆ์เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงเป็นผู้ประสานงานเป็นผู้นำชาวบ้านในการรวมกลุ่มทำงานต่าง ๆ โดยยึดหลักการประชาธิปไตย

¹ กรมส่งเสริมสหกรณ์, สำนักจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ กลุ่มโครงการพิเศษ, (วันที่ 3 มิถุนายน 2547), หน้า 16.

² เสาวลักษณ์ ขำนิจ, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไผ่ และหมู่บ้านอุตะเถา จังหวัดชัยนาท, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2519, หน้า 18.

สุภา อุทโท¹ ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาถึงบทบาทที่พระสงฆ์ควรทำในการพัฒนาสังคมเพื่อให้สอดคล้องรับกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยใน 2 ทศวรรษหน้า

ผลการศึกษาได้ทราบว่า ก. สภาพสังคมไทยใน 2 ทศวรรษหน้าพบว่า กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกจะมีผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างสูง ทำให้การเมืองไทยมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยสูงขึ้น การติดต่อสื่อสารของคนจะทำได้อย่างรวดเร็วและทันสมัยมากขึ้น เศรษฐกิจไทยจะมีการเจริญเติบโต แต่เป็นไปในอัตราที่ไม่สูงมากนัก ค่านิยมบริโภคจะมีอิทธิพลสูงต่อความคิดของคน ในเมืองจะมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่หลากหลาย ขณะเดียวกันปัญหาสังคมต่าง ๆ จะมีความสลับซับซ้อนขึ้น ส่วนในชนบทจะมีปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรมากขึ้น อันนำไปสู่การลดลงของทรัพยากรต่างๆ พร้อมกันนั้นชนบทจะเป็นฐานการผลิตของเมืองต่อไป

ข. บทบาทพระสงฆ์ใน 2 ทศวรรษหน้า ควรมีบทบาท 3 ด้าน คือ บทบาทต่อตัวเอง ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัยให้แตกฉาน บทบาทต่อองค์กรสงฆ์ ได้แก่ การจัดวัดให้สงบ สะอาด และมีที่ปฏิบัติธรรม จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดให้หลากหลายยิ่งขึ้น ตั้งวิทยาลัยพัฒนาพระสังฆาธิการทั่วประเทศ และปรับปรุงพระราชบัญญัติพระสงฆ์ไทยให้ทันสมัยยิ่งขึ้น และบทบาทต่อสังคม ได้แก่ การเรียนรู้วิชาการทางโลก และสภาพสังคมสอนศีลธรรมแก่ประชาชนทุกระดับ ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตแก่ประชาชน ให้การศึกษาแก่คนในชุมชนสงเคราะห์คนในชุมชนประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ

ค. ส่วนบทบาทที่เหมาะสมของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยใน 2 ทศวรรษหน้า ซึ่งพิจารณาจากเกณฑ์ ความสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย และบทบาทของนักพัฒนานาพบว่า พระสงฆ์ควรเรียนรู้และวิจัยสังคม โดยการแสวงหาความรู้ในวิชาทางโลก สร้างความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและชุมชน ปฏิบัติตักเตือนและสอนศีลธรรมแก่ประชาชนทุกระดับทั้งในวัดและนอกวัด ให้คำปรึกษาในปัญหาชีวิตต่าง ๆ แก่ประชาชน ให้คำปรึกษาการศึกษาในวิชาการต่างๆ ตามความต้องการของคนในชุมชนประสานงานกับคนระดับต่าง ๆ ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน และส่งเสริมการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยกลุ่ม

¹ สุภา อุทโท, บทบาทพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า (2541-2560), วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2540, หน้า 1-2.

เฉลิม อุตกฤษฎ์¹ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาบทบาทพระภิกษุในการพัฒนาชุมชน เพื่อต้องการทราบว่า ภิกษุในชนบทปัจจุบันมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทมากน้อยเพียงใด จากกลุ่มพระสงฆ์ที่ผ่านการอบรมจากโครงการ และปฏิบัติงานในต่างจังหวัด จำนวน 203 รูป และพระสงฆ์ที่สำเร็จจากการศึกษาจากมหาวิทยาลัยจำนวน 100 รูป พบว่า พระภิกษุทั้งสองประเภท มีบทบาทมากที่สุดในการพัฒนาวัด ซึ่งได้แก่การสร้างที่อยู่อาศัย การคมนาคมภายในวัด เรื่องการพัฒนาหมู่บ้านมีบทบาทมากที่สุดในการปรับปรุงการคมนาคมหมู่บ้าน เรื่องการบริการสังคม มีบทบาทมากที่สุดในด้านการจัดหาอุปกรณ์การศึกษา เรื่องการพัฒนา การศึกษามีบทบาทมากที่สุดในด้านอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน การศึกษาด้านปริยัติธรรม มีบทบาทน้อยที่สุดในการให้การศึกษาด้านสามัญศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณรนักเรียนและอบรมพิเศษแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำ

นภดล เมธาวิทย์² ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านยางท่น ตำบลสวรรคต อำเภอมือง จังหวัดนครสวรรค์” มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์บทบาท พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยทำการศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน รวมถึงการประยุกต์พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า โครงการพัฒนาที่ดำเนินการโดยพระสงฆ์ซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดจากความศรัทธาเริ่มของพระสงฆ์เอง และมีบางโครงการที่เกิดจากการผลักดันและการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ สาเหตุที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ก็เพราะความเมตตากรุณา และความต้องการที่จะช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นจากความทุกข์ยาก ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการหรือความคาดหวังของประชาชนที่เห็นว่าพระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชน ในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคม

สุนทรภรณ์ เตชพะโลกุล³ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธกับวิถีการ พัฒนาของไทย” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กรอบความคิดหรือโครงสร้างแม่บทสามกระบวนทัศน์ (Paradigm) คือกระบวนทัศน์ของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักกระบวนทัศน์ของมาร์กซิส และกระบวนทัศน์ของพุทธปรัชญา ประการที่สอง เพื่อสืบค้นและประเมินสาระในระดับเนื้อหาของแม่บททั้งสามกระบวนทัศน์ ประการที่สาม เพื่อเปรียบเทียบและเสนอชุดของคำอธิบาย การเชื่อมโยงกรอบความคิดของแม่บทสองกระบวนทัศน์แรกเข้ากับกรอบความคิดของพุทธปรัชญา

¹ เฉลิม อุตกฤษฎ์, การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2521, หน้า 15.

² เรื่องเดียวกัน หน้า 33.

³ สุนทรภรณ์ เตชพะโลกุล, เศรษฐศาสตร์แนวพุทธวิถีทางพัฒนาของไทย, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524, หน้า 20.

เพื่อสร้างบูรณาการทางแนวความคิดในการอธิบายปัญหาทางโครงสร้างสังคม และประการสุดท้าย เพื่อขยายหลักจริยธรรม ในระดับปัจเจกชนของชาวพุทธคือหลักของศีลห้าไปสู่หลักจริยธรรมในระดับสังคม

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการทัศน์ทั้งสาม ข้างต้น จากเอกสารตำรา การสัมภาษณ์ ทำให้ทราบว่า ปัญหาทั้งหมดมีจุดเริ่มต้นจุดเดียวกันคือตัวมนุษย์ ที่แสดงภาพของความขัดแย้งระหว่างความต้องการทางกายภาพและจิตภาพ ที่แสดงออกด้วยพลังการผลิต โดยอาศัยปริมาณของวัตถุเป็นเครื่องแสดงออกด้วยพลังถึงความมั่งคั่งที่รวมถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์อันจะโยงถึงเรื่องของคุณภาพชีวิตและจริยธรรมทางสังคม อันจะทำให้สังคมกลายเป็นสังคมที่พึงปรารถนา เพราะการพัฒนาหลักจริยธรรมระดับบุคคลคือศีลห้า ให้สอดคล้องกับหลักจริยธรรมในสังคม ซึ่งในกรณีนี้จะต้องอาศัยพระสงฆ์ผู้เป็นที่รวมแห่งศรัทธาและความนับถือของคนทุกชั้นวรรณะในสังคม เพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ให้สอดคล้องกับระบบคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี

ภัทรพร สิริกาญจน์¹ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ทำหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ: แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชนบท” เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติโดยพิจารณาจากงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ว่า มีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับพุทธบัญญัติหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารและการวิจัยภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชนของพระคำเขียน สุวณฺโณ ผลการศึกษาพบว่า ตามพุทธบัญญัติหรือพระวินัย พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติธรรมเผยแผ่พุทธธรรม และช่วยเหลือร่ำวาสาทั่วไปให้พ้นทุกข์ ตามความเหมาะสมตามความสามารถตามพุทธบัญญัติหรือพระวินัย พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติธรรมเผยแผ่พุทธธรรม และช่วยเหลือร่ำวาสาทั่วไปให้พ้นทุกข์ ตามความเหมาะสมตามความสามารถในปัจจุบัน เมื่อสภาพสังคมมีความซับซ้อน และประชาชนมีปัญหามากขึ้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทช่วยเหลือสังคมอย่างใกล้ชิดยิ่งกว่าแต่ก่อน และเป็นผู้แก้ปัญหาเกือบทุกเรื่องของชาวบ้าน เช่น ปัญหาครอบครัวและปัญหาความยากจน เป็นต้น จนบางครั้งก็ถูกวิจารณ์ว่า ไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณะทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน รัฐ และคณะสงฆ์จากส่วนกลางอย่างเพียงพอแต่ถ้าชาวบ้าน รัฐและคณะสงฆ์มีความเข้าใจต่อบทบาทและเห็นความสำคัญของพระสงฆ์นักพัฒนาอย่าง

¹ ภัทรพร สิริกาญจน์, เอกสารทางวิชาการเรื่องสามทศวรรษของการพัฒนามนุษย์สังคมและเศรษฐกิจไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 23.

แท้จริง พระสงฆ์นักพัฒนาย่อมได้รับการสนับสนุนให้มีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมได้อย่างกว้างขวางต่อไป

มาณี ไชยธีรานุกัณฐิณี และคณะ¹ ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์เกี่ยวกับทัศนะของพระสงฆ์ที่ชาวพุทธให้ความเคารพศรัทธาและความนิยมของพุทธศาสนิกชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ ผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ในทัศนะของพระสงฆ์ที่ชาวพุทธให้ความเคารพศรัทธานั้นควรมีบทบาทหน้าที่ตามบริบทของพระพุทธศาสนา คือ

1. บทบาทด้านการอบรมตน พระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้นำทางปัญญา ดังนี้

1.2 ด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา ต้องศึกษาพระไตรปิฎก พระธรรมวินัย ทั้งทางคันถธุระ และวิปัสสนาธุระ

1.3 ด้านพัฒนาตนเองให้บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ ถือศีล 227 ข้อทุกอิริยาบถ

1.4 ด้านการปกครองสงฆ์ ต้องดูแลอบรมสั่งสอนพระอ่อนพรรษาว่าทั้งด้านการศึกษาและการประพฤติตามพระธรรมวินัย รวมทั้งการร่วมมือแก้ไขปัญหาการทำผิดของพระสงฆ์ทั้งแก่ไขบุคคลและกฎระเบียบในการปกครองสงฆ์

2. บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาคน เป้าหมายประการหนึ่งของการกำหนดให้พระสงฆ์ต้องมีการอบรมตนและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็เพื่อ “พัฒนาคน” โดยเฉพาะทางด้าน “จิตใจ” พระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาจิตใจคนให้สูงขึ้นโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ และทำในทุกโอกาส

นอกจากพระสงฆ์อบรมตนให้ดีแล้ว หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การอบรมคน โดยใช้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือนำคำสอนและธรรมของพระพุทธเจ้าไปพัฒนายกระดับจิตใจคนให้สูงขึ้น ให้มีศีล สมาธิ ปัญญา โดยเฉพาะเรื่องของการถือศีลห้าของพระพุทธรักษา ซึ่งพระสงฆ์ในทุกวัดทั้งวัดมหานิกายและวัดธรรมยุติ ล้วนให้ความสำคัญเรื่องนี้เป็นพิเศษเหมือนกัน

3. บทบาทด้านการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยการร่วมโครงการพัฒนาชุมชนกับองค์กรต่าง ๆ และชาวบ้านใช้วิธีการด้านการสงเคราะห์วัตถุสิ่งของ รวมทั้งการรักษาโรค ใช้พิธีกรรมและวัดอุ้มกุล แต่ต้องใช้อย่างสร้างสรรค์ ไม่มั่งมายหรือใช้ทำลายผู้อื่น

¹มาณี ไชยธีรานุกัณฐิณี และคณะ, รายงานการวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์, คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), 2542, หน้า 10.

4. บทบาทด้านการพัฒนาวัด การพัฒนาสิ่งก่อสร้างเพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้นว่า จัดห้องสมุดธรรมให้ทั้งพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปได้เข้าไปอ่านหนังสือได้ รวมทั้งการดูแลบริเวณวัดให้สะอาดร่มรื่นเป็นธรรมชาติ

จากผลการศึกษาของบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์เกี่ยวกับความนิยมของพุทธศาสนิกชนต่อบทบาทของพระสงฆ์พบว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า พระสงฆ์ที่น่าเคารพเลื่อมใส ควรมีความรู้ธรรมลึกซึ้ง เคร่งครัดในการปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา ครองตนด้วยความสงบ เรียบง่าย บริสุทธิ์ และสันโดษ มีความสามารถในการอบรมคุณธรรม การที่พระสงฆ์ช่วยพัฒนาสังคมก็เป็นสิ่งที่ดี แต่ควรให้ความสำคัญรองลงไป นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างไม่นิยมพระสงฆ์ที่แสดงอกุณิหาร มีคาถาอาคม หรือเป็นหมอดูจะไม่ให้ความนับถือ

พระมหาสมโภช ศรีพันธ์¹ ได้วิจัยเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาเศรษฐศาสตร์จากพระไตรปิฎก ที่เป็นคัมภีร์บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าในกรอบของเถรวาท และเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของเนื้อหาดังกล่าวในเศรษฐศาสตร์ตะวันตก อาศัยความคิดที่ได้จากการเปรียบเทียบเพื่อต้องการสืบค้นความเป็นไปได้ของการนำเอาเศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎกใช้ในชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ ได้ข้อสรุปว่า ความทุกข์ของมนุษย์ที่เกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจคล้ายคลึงกัน แต่วิธีการมองสาเหตุของปัญหาค่อนข้างแตกต่างกัน ตามหลักเศรษฐศาสตร์ตะวันตก มนุษย์สนใจประโยชน์ของตนเอง อาศัยแรงผลักดันนั้นกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อความมั่งคั่งทางวัตถุโดยมีจุดกำเนิดแนวทางการคิดจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางจักรวาล ธรรมชาติแวดล้อมอยู่ภายใต้การยึดครองและเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ ส่วนแนวทางพระพุทธศาสนายอมรับความจำเป็นของวัตถุ แต่วัตถุเป็นอุปกรณ์ของชีวิตเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณภาพที่นอกเหนือจากวัตถุ โดยมีจุดกำเนิดความคิดหลักคือ ความว่างเปล่าจากการมีตัวตนของทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งมีผลมาจากการฝึกตนเพื่อหยั่งรู้ธรรมชาติที่แท้จริง ได้รู้ว่ามีมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การดำเนินชีวิตจึงควรให้สอดคล้องกับธรรมชาติ กิจกรรมใดๆควรเป็นไปเพื่อความว่าง

บรรพต วีรสัย และคณะ² ได้ทำวิจัยเรื่อง พระสงฆ์กับสังคมไทย โดยพิจารณาในเชิงสังคมเศรษฐกิจการเมือง และการปกครอง : กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา

¹ อ่างแล้ว, มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ, รายงานการวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์, หน้า 36.

² บรรพต วีรสัย และคณะ, พระสงฆ์กับสังคมไทยโดยพิจารณาในเชิงสังคมเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง:กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย), 2523, หน้า 1.

เพื่อต้องการทราบบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมการศึกษา และการเมืองการปกครองและพบว่า

ด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพสุจริตโดยการสอนงานอาชีพ เป็นต้นว่า การนวดแผนโบราณ ยาสมุนไพร ศิลปกรรม การก่อสร้าง

ด้านสังคม พระสงฆ์มีบทบาทในการอบรมจริยธรรม การลดการเสพสิ่งเสพติด การอนุเคราะห์ผู้ยากไร้ การสงเคราะห์ผู้ที่มีปัญหาทางจิตใจ การอนุเคราะห์ผู้เดินทาง การช่วยเหลือกิจกรรมของประชาชน เป็นต้นว่า การเลี้ยงสัตว์

ด้านการศึกษา พระสงฆ์มีบทบาทการให้ความรู้แก่พระสงฆ์ด้วยกันเองและประชาชน ทั้งภายในและนอกวัด และการทำก่อสร้างโรงเรียนขึ้นภายในวัด

ด้านการเมืองการปกครอง พระสงฆ์มีบทบาทโดยอ้อม ในเชิงเหนี่ยวยั้งการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับธรรมต่อนักการเมืองและประชาชน

ชาเลื่อง วุฒิจันทร์¹ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนากิจการพระสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำนาจหน้าที่ในการปกครองและการบริหารคณะสงฆ์พระมหาเถรสมาคมก็ดี เจ้าคณะต่าง ๆ ก็ดี พระสังฆาธิการก็ดี ซึ่งได้แบ่งงานการปกครองออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ การปกครองพระภิกษุและสามเณร ตามชั้นตอน ตามลำดับชั้นและการบริหารการจัดการคณะสงฆ์และการพระศาสนาในเขตการปกครองตามลำดับจะเป็นวัดนาสถาพรของพระศาสนาและเป็นแบบอย่างให้กับประชาชนในสังคมไทยได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติตามอันมีพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพื่อสร้างสังคมไทยให้ดำรงมีความมั่นคงเจริญก้าวหน้า ด้วยเหตุผลที่ว่าสังคมของพระสงฆ์เป็นสังคมใหญ่แทรกซ้อนอยู่ในทุกระดับของสังคม ไม่ว่าจะระดับเมืองและระดับชนบททั่วราชอาณาจักร ดังนั้นสังคมพระสงฆ์จึงจัดได้ว่าเป็นสังคมย่อยที่ผู้คนได้คาดหวังว่าจะเป็นตัวอย่างหรือเป็นแบบอย่างให้แก่สังคมภายนอกได้

2. การอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชาติ พระสงฆ์ควรอนุรักษ์และทำการบูรณปฏิสังขรณ์ภาพเขียนฝาผนัง ศิลปกรรม โบราณสถาน เสนาสนะสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัดซึ่งประติมากรรมที่ทรงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและทางประวัติศาสตร์

3. ด้านการทะนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและแก้ปัญหาหมอกภาวะ พระสงฆ์ควรปลูกต้นไม้ ไม้ดอกและไม้ผลซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับต้นไม้ในพุทธประวัติหรือ ไม้ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชื่อหมู่บ้าน

¹ ชาเลื่อง วุฒิจันทร์, การพระพุทธศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2526), หน้า 1.

นั้น ๆ ณ บริเวณวัด และควรมีป้ายบอกชื่อต้นไม้ที่ควรศึกษาด้วย นอกจากนี้ พระสงฆ์กวาดลานวัดให้สะอาด กำจัดขยะมูลฝอยหรือสิ่งปฏิกูล และจัดตั้งภาชนะสำหรับรองรับขยะมูลฝอยไว้เป็นจุด ๆ

การพัฒนากิจการของพระสงฆ์และการพัฒนาพระศาสนาดังกล่าวจะทำให้หมู่บ้านมีวัดที่สะอาดสะอาด สนาสนะมั่นคงแข็งแรงและสวยงาม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและจิตใจของคนอยู่ภายในวัด ตลอดทั้งชาวบ้านด้วย

พรประภา กิจโกศล¹ ได้ทำวิจัยเรื่องบทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ดำเนินการพัฒนาประชาชนในชนบท โดยเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นหลักโดยการจัดตั้งโครงการรณรงค์ลดละเลิกอบายมุข และโครงการเสริมเพื่อการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ได้แก่ โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการสหกรณ์ร้านค้า และโครงการออมทรัพย์ประชาชนให้ความร่วมมือทุกโครงการเนื่องจากเห็นว่าโครงการมีประโยชน์ต่อตนเองและหมู่บ้าน โดยพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการ แต่ลักษณะการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ยังเป็นการรับประโยชน์เท่านั้น การเข้าร่วมวางแผนและดำเนินงานมีน้อยมาก ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาของประชาชนเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังจากที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาพบว่า ประชาชนมีการปฏิบัติตนดีขึ้นทั้งด้านการปฏิบัติกิจทางศาสนา การลดอบายมุขและการพัฒนาจิตใจ โดยยอมรับว่าพระสงฆ์มีบทบาทต่อการปฏิบัติในทางที่ดีขึ้นดังกล่าวในระดับปานกลาง

พระมหาไพสิทธ์ สัตยารุช² ได้ศึกษา เรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท ในพื้นที่จังหวัดภาคอีสาน จากพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน 38 รูป ใน 9 จังหวัด พบว่า พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในการพัฒนา เพราะเห็นความยากจนและความทุกข์ของชาวบ้าน และได้สรุปว่า พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทใน 5 ลักษณะ คือ

1. เป็นผู้บริหาร โครงการ พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ดำเนินการร่วมกับพระสังฆาธิการระดับล่าง

¹ พรประภา กิจโกศล, บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะแพทยศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2534, หน้า 58.

² พระมหาไพสิทธ์ สัตยารุช, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ศักยภาพ : พระเทพสิมมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา, วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาชนบทศึกษา, (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยขอนแก่น), 2538, หน้า 33.

2. เป็นผู้นำการพัฒนา เข้าไปปรนรงค์ปลุกจิตสำนึกและกระตุ้นการตื่นตัวของประชาชน ทั้งในเรื่องสังคม เศรษฐกิจ และการดำเนินชีวิต เช่น การพัฒนาจิตใจให้ลด ละ เลิกอบายมุข
3. เป็นผู้ประสานงาน โครงการ ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างโครงการของรัฐและเอกชนกับประชาชน และผลักดันให้ผู้นำชุมชนเข้าร่วมโครงการ
4. เป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนการพัฒนา ส่งเสริมการพึ่งตนเองของประชาชน ผลักดันให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการด้วยการคอยชี้แนะ กระตุ้น เร้า และติดต่อขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน
5. เป็นผู้สังเคราะห์พัฒนา คิดโครงการสังเคราะห์ประชาชน ทั้งเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

พระสงฆ์จึงสามารถแสดงบทบาทได้ ชาวชนบทมองพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ประพฤตินิยม มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละ บำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ของประชาชน โดยบริสุทธิ์ใจ และที่สำคัญที่สุด คือ ความรู้สึกรู้ว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้วิชาการต่างๆ เหนือกว่าชาวบ้านทั่วไป สามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้านในปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านเป็นเสมือนอาจารย์กับศิษย์ หรือเป็นพ่อกับลูก หรือญาติผู้ใหญ่กับหลาน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอ

สมพร เทพสิทธิ์¹ ได้เสนอบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ไว้ว่า

- 1) เป็นผู้นำทางจิตใจ ศรัทธาและปัญญา เนื่องจากความเจริญทางวัตถุและความรวดเร็วของข้อมูล ข่าวสาร พุทธศาสนิกชนชาวความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ไม่มีหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่มีศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง พระสงฆ์จึงควรเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนและชุมชน เพื่อยกระดับจิตใจของประชาชนด้วยหลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนาให้สามารถมีชีวิตอย่างเป็นสุขมีศรัทธา และปัญญาที่ถูกต้อง
- 2) พัฒนาจิตใจของประชาชน ด้วยกระบวนการให้การศึกษาอบรม และส่งเสริมประชาชนให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี มีสมรรถภาพจิตที่เข้มแข็ง มีความเอื้ออาทรต่อบุคคลรอบคร้วสังคม และประเทศชาติ

¹ สมพร เทพสิทธิ์, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สภาอุรวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ, 2538.หน้า 35-36.

3) ส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนและประชาชน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนประถมศึกษา และมัธยมศึกษาในวัด ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด รวมทั้งการจัดให้วัดเป็นอุทยานการศึกษา เป็นแหล่งความรู้แก่เยาวชนและประชาชน

4) ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ต่อเนื่องยาวนานแต่โบราณกาลแต่ในปัจจุบันการไหลบ่าทางวัฒนธรรมจากต่างประเทศ ทำให้เกิดผลเสียต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติพระสงฆ์จึงควรปลูกจิตสำนึกแก่ประชาชนทางด้านการสร้างจิตสำนึกในการเป็นศาสนาประจำชาติของพุทธศาสนาจิตสำนึกในหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน และจิตสำนึกในการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรม ให้เป็นผู้ดี ผู้รู้และผู้เบิกบานอยู่เสมอ

5) ให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบความทุกข์ยากและเดือดร้อน ในฐานะที่วัดเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างของสังคมชุมชน เมื่อประชาชนประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนพระสงฆ์จึงควรให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบความทุกข์ยากเท่าที่จะสามารถทำได้ โดยการให้ธรรมะ คำปรึกษา แนะนำ และการให้กำลังใจ

6) ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ตามความสามารถ โดยทำเป็นขั้นตอน มีการวางแผนตามหลักอริยสัจสี่ของพระพุทธเจ้า คือ ต้องรู้ทุกข์ รู้สภาพของทุกข์ก่อนว่ามีอะไรบ้าง รู้สมุทัย รู้สาเหตุแห่งทุกข์ รู้นิโรธ ทางแห่งการดับทุกข์ และรู้มรรค วิธีที่จะดับทุกข์

7) ช่วยพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยเป็นแกนนำร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน พัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง คือ การพัฒนาด้านจิตใจ การพัฒนาด้านสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาชน

ดังนั้น จึงถือได้ว่า พระสงฆ์จะต้องพยายามสร้างเครือข่ายประสานงานและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ให้เป็นชุมชนหรือกลุ่มเพื่อที่จะทำให้สังคม หรือชุมชนรอบข้างยอมรับ จึงจะทำให้การสร้างชุมชนนั้นมีการเรียนรู้ องค์ความรู้ ซึ่งเป็นบทบาทที่จะต้องชี้แนะแนวทางในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นด้านแนวความคิด แนะนำ สั่งสอน เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ อันเป็นการชักนำแนวทางไปสู่การพัฒนาสังคม ชุมชน ให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ ทางด้านเศรษฐกิจ เพราะคณะสงฆ์มีการสร้างเครือข่าย ความสัมพันธ์สามัคคีกันดีเป็นรูปแบบแล้ว ระบบการจัดการ การบริหารชุมชน การปกครองก็เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสังคมกลุ่มย่อยๆ ไปสู่การพัฒนาสังคมขนาดใหญ่ขึ้น

ประเวศ วะสี¹ ได้เสนอบทบาทพระสงฆ์และวัดไว้ที่สร้างความเชื่อมโยงสัมพันธ์ในสังคมชาวพุทธและสังคมไทยไว้ดังนี้

1. พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัดอุประสงค์ของการบวช คือ เพื่อเรียนรู้ ดังนั้น สงฆ์ คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งควรจะเป็น 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ

1.1 เรียนรู้พุทธธรรม ให้ลึกซึ้งที่สุดทั้งทางปริยัติ และปฏิบัติ

1.2 การเรียนรู้สังคมปัจจุบัน ให้รู้เท่าทันสังคมปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ในการสอน

1.3 การเรียนรู้ติดต่อสื่อสาร ให้เป็นที่สนใจของผู้คน ให้จับใจผู้คนให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือที่เรียกว่า อนุสาสนีปาฏิหาริย์ รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

2. การศึกษาของสงฆ์ เป็นเรื่องที่ต้องกำหนดอยู่ในนโยบายของรัฐบาลในแผนการศึกษาชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์ และมหาวิทยาลัยทางโลกควรจะร่วมกันพัฒนาหลักสูตรสำหรับการศึกษาของพระสงฆ์

2.1 การทำวัดให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญของวัด คือการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้น ถ้าวัดเข้มแข็งจะทำให้โครงสร้างของชุมชนเข้มแข็งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษามีศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในชุมชน ถ้าวัดลอยตัวออกจากโครงสร้างของสังคมในชุมชน จะทำให้ชุมชน และสังคมอ่อนแอ และส่งผลให้สถาบันอื่น ๆ รวมทั้งสถาบันทางศาสนาอ่อนแอไปด้วย

2.2 วัดกับการจัดการศึกษา การศึกษาในระบบจากโรงเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาจำนวนกว่า 30,000 โรงเรียนยังไม่สามารถผลิตคนที่มีความเข้มแข็งทางปัญญาและศีลธรรมในส่วนที่ยังขาดนี้หากวัดสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

2.3 พระสงฆ์กับการแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เนื่องจากโลกในปัจจุบันมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสังคมระดับต่าง ๆ พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่าความรุนแรงนั้นหมายถึงอะไร มีขอบเขตแค่ไหน มีกี่ประเภท มีสาเหตุอะไรบ้าง มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไร วิธีใดได้ผลจะพัฒนาวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นได้อย่างไร

¹ ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2540), หน้า 71-82.

2.4 วัดกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นกระแสใหญ่ของโลก ที่มีการระดมศาสตร์ด้านต่าง ๆ มาเชื่อมโยง พระสงฆ์จึงควรต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีแก้ไขให้ลึกซึ้งเพื่อจะได้สอนประชาชนได้ถูกต้องและวัดควรเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

2.5 การบริหารจัดการวัด วัดเป็นทรัพยากรอันทรงค่าของสังคม ดังนั้น

ระบบการบริหารจัดการที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์แห่งพุทธศาสนาจึงเป็นอุดมการณ์ที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งเจ้าอาวาส คณะสงฆ์ รัฐบาล และผู้เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือกันในการจรโลงพระศาสนาเพื่อสังคมต่อไป

บรรพต วีรชัย และคณะ¹ ได้ทำวิจัยเรื่อง “พระสงฆ์กับสังคมไทยโดยพิจารณาในเชิงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง : กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา” เพื่อทราบบทบาทของพระสงฆ์ไทยในมิติของด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การเมือง การปกครอง จากการศึกษาพบว่า ในด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีบทบาทในการสนองงานอาชีพด้านฝีมือ เช่น การวาดแผนโบราณ ยาสมุนไพร ศิลปกรรม การก่อสร้าง เป็นต้น ด้านสังคม พระสงฆ์มีบทบาทด้านสังคม กล่าวคือ การอบรมจริยธรรมการลดการเสพยาเสพติด การอนุเคราะห์ผู้ยากไร้ การสงเคราะห์ผู้มีปัญหาทางใจ การอนุเคราะห์ผู้เดินทาง การช่วยเหลือกิจกรรมของประชาชน เช่น การใช้สถานที่ของวัดเป็นที่เก็บพัสดุ เก็บของศักดิ์สิทธิ์ อนุเคราะห์สัตว์เลี้ยง ให้ยืมเครื่องใช้ เป็นต้น และยังมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอีกด้วยส่วนด้านการศึกษา พระสงฆ์มีบทบาทด้านการศึกษาหลายประการ กล่าวคือ การให้ความรู้แก่ พระสงฆ์และประชาชนทั้งภายในและภายนอก การสร้างโรงเรียนวัด เป็นต้น และด้านการเมือง การปกครอง พระสงฆ์มีบทบาททางอ้อม ในเชิงเหนี่ยวนำการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับธรรมะ

สรุป ประเด็นการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการวิเคราะห์ผลงานเชิงปฏิบัติการ ของกลุ่มบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา กลุ่มบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และกลุ่มโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นการทำงานบนฐานแนวคิดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับเรื่องความ

¹ บรรพต วีรชัย และคณะ, พระสงฆ์กับสังคมไทยโดยพิจารณาในเชิงสังคมเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง : กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2523), หน้า 45-46.

สันโดษ และสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเป็นผลประจักษ์แจ้งว่า บทบาทของพระสงฆ์ได้ส่งเสริมสนับสนุน ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองของชาติอย่างปฏิเสธไม่ได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง :กรณีศึกษา บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 1,200 คนแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มสมาชิกโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 400 คน โครงการสัจจะสะสมทรัพย์ของวัดไผ่ล้อม ตำบลบางพระ อำเภอเมือง จังหวัดตราด จำนวน 400 คน และโครงการเมืองสหกรณ์บ้านโนนศิลาแดง ตำบลหนองเปิน อำเภอกมลาไสย (ปัจจุบัน กิ่ง อ. หนองชัย) จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 400 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 1,200 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 300 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มสมาชิกของโครงการสหบาลข้าว บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์, กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้คือ

1. สมาชิกโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 100 คน

2. สมาชิกโครงการสัจจะสะสมทรัพย์ของวัดไผ่ล้อม ตำบลบางพระ อำเภอเมือง จังหวัดตราด จำนวน 100 คน

3. สมาชิกโครงการเมืองสหกรณ์ บ้านโนนศิลาแลง ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย (ปัจจุบัน กิ่ง อ. หนองชัย) จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 100 คน โดยได้มาจากการเลือกแบบโควต้า (Quota Sampling)¹ รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 300 คน และใช้การ แบ่งกลุ่มแบบสัดส่วน (Proportionate Stratified Sampling) ด้วยวิธีการหาได้จากสูตรของ Taro Yamane (บุญธรรม กิจปริบริสุทธิ, 2540 : 71) ไปสุ่มตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้านที่เป็นตัวแทนกลุ่ม

จากสูตร

$$.n = \frac{N}{1+NE^2}$$

เมื่อ

.n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

.N = ขนาดของกลุ่มประชากร

.E = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

สามารถคำนวณของกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

$$.n = \frac{1,200}{1+1,200(0.05)^2}$$

$$.n = 300$$

ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 300 คน

ตารางที่ 3.1
กลุ่มตัวอย่าง

บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	รวม
บ้านท่าสว่าง	ท่าสว่าง	เมือง	สุรินทร์	400
วัดไผ่ล้อม	บางพระ	เมือง	จังหวัดตราด	400
โนนศิลาแลง	หนองแปน	กมลาไสย	กาฬสินธุ์	400
			รวมทั้งหมด	1,200

¹ บุญธรรม กิจปริบริสุทธิ, สถิติวิเคราะห์เพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : จามจุรีโปรดักท์ การพิมพ์, 2549), หน้า 83.

ตารางที่ 3.2
กลุ่มตัวอย่าง

บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	รวม
บ้านท่าสว่าง	ท่าสว่าง	เมือง	สุรินทร์	100
วัดไผ่ล้อม	บางพระ	เมือง	จังหวัดตราด	100
โนนศิลาแดง	หนองแปน	กมลาไสย	กาฬสินธุ์	100
			รวมทั้งหมด	300

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม 1 ฉบับ แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

แบบสอบถามบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามประสบการณ์การเรียนรู้ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับ จำนวน 30 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับ จำนวน 40 ข้อ

3.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 แบบสอบถาม

แบบสอบถามประสบการณ์การเรียนรู้ จำนวน 30 ข้อ

1. ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2. ผู้วิจัยศึกษาแบบสอบถามประสบการณ์การเรียนรู้ ของกรณีการ์ โอมูเน (2526)¹ วิสมัญญา ทูยไธสงค์ (2544)²

3. ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามประสบการณ์การเรียนรู้ จากความรู้ที่ได้จากข้อ 1. และ 2. ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 30 ข้อ แล้วนำไปหาความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ (Face Validity) โดยนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความเหมาะสมทั้งด้านเนื้อหาและภาษาที่ใช้ในข้อคำถามให้สอดคล้องกับนิยามศัพท์ เฉพาะ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

4. นำแบบสอบถามซึ่งปรับปรุงแก้ไขแล้วจำนวน 30 ข้อ ไปทดลองใช้ (Try Out) กับ กลุ่มผู้นำหรือตัวแทนในชุมชนผู้บริหารชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จากนั้นจึงมา ตรวจสอบให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ โดยใช้เทคนิค 25% กลุ่ม สูง-กลุ่มต่ำ แล้วทดสอบด้วย t-test โดยเลือกเฉพาะข้อที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มาเป็น แบบสอบถามในการวิจัย จำนวน 30 ข้อ มีค่า t อยู่ระหว่าง .300 –1.100

5. นำแบบสอบถามที่คัดเลือกแล้วในข้อ 4. มาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดย หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.549

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม 1 ฉบับ คือ แบบสอบถาม ประสบการณ์การเรียนรู้ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มาก ค่อนข้างมาก ปานกลาง ค่อนข้างน้อย และน้อย

¹ กรณีการ์ โอมูเน, บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการสหภาพข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย), 2526, หน้า 170.

² วิสมัญญา ทูยไธสงค์, บทบาทพระสงฆ์ส่งเสริมองค์กรชุมชน เพื่อสร้างทุนชุมชนศึกษาเฉพาะ กรณี: กลุ่มตจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2544, หน้า 156.

ตารางที่ 3.3

ตัวอย่างแบบสอบถามประสพการณ์การเรียนรู้

ข้อความ	ระดับประสพการณ์การเรียนรู้				
	มาก	ค่อนข้างมาก	ปานกลาง	ค่อนข้างน้อย	น้อย
พระสงฆ์ท่านมีประสพการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ในวัดและชุมชน	
ท่านคิดว่าพระสงฆ์มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนสร้างแนวความคิดตามเศรษฐกิจพอเพียง					
พระสงฆ์ได้ริเริ่มก่อตั้งโครงการส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นในหมู่บ้านของท่าน					
พระสงฆ์ท่านมีความเสียสละ มีความเมตตาต่อชาวบ้านและชุมชน					

เกณฑ์การตรวจให้คะแนน

เกณฑ์การตรวจให้คะแนนของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

		ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
มาก	ได้	5 คะแนน	1 คะแนน
ค่อนข้างมาก	ได้	4 คะแนน	2 คะแนน
ปานกลาง	ได้	3 คะแนน	3 คะแนน
ค่อนข้างน้อย	ได้	2 คะแนน	4 คะแนน
น้อย	ได้	1 คะแนน	5 คะแนน

เกณฑ์ในการแปลความหมายของคะแนน

แบบสอบถามประสพการณ์การเรียนรู้จำนวน 30 ข้อ คะแนนเต็ม 100 คะแนน

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
121.00 – 150.00	ประสพการณ์การเรียนรู้อยู่ในระดับมาก
91.00 – 120.00	ประสพการณ์การเรียนรู้อยู่ในระดับค่อนข้างมาก
61.00 – 90.00	ประสพการณ์การเรียนรู้อยู่ในระดับปานกลาง

31.00 – 60.00	ประสบการณ์การเรียนรู้ในระดับค่อนข้างน้อย
1.00 – 30.00	ประสบการณ์การเรียนรู้ในระดับน้อย

3.3.2 แบบสอบถาม

เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้แก่ แบบสอบถามบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 40 ข้อ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ โดยผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบสอบถามบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง
2. ศึกษา นิยาม ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง
3. เขียนนิยามปฏิบัติการของการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง โดยเขียนนิยามตามคุณลักษณะที่ต้องการวัด พร้อมทั้งกำหนดแผนการเขียนข้อคำถาม
4. เขียนข้อคำถามตามนิยามปฏิบัติการ และแผนการเขียนข้อคำถามที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ ระดับความเป็นจริงมาก ระดับความเป็นจริงค่อนข้างมาก ระดับความเป็นจริงปานกลาง ระดับความเป็นจริงค่อนข้างน้อย ระดับความเป็นจริงน้อย โดยผู้วิจัยเขียนข้อคำถามเป็นข้อความสั้นๆ รวมทั้งฉบับ 40 ข้อ
5. ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ (Face Validity) ของแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาโดย ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เป็นผู้พิจารณาความสอดคล้องและความครอบคลุมของแบบสอบถามกับนิยามปฏิบัติการ ผลการคัดเลือกข้อคำถาม โดยใช้เกณฑ์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป พบว่า ได้ข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตามเกณฑ์ รวมทั้งฉบับจำนวน 40 ข้อ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.80 ถึง 1.00
6. นำแบบสอบถามที่ได้จากข้อ 5 ไปทดลองใช้ (Try Out) ครั้งที่ 1 กับกลุ่มผู้นำหรือตัวแทนในชุมชนผู้บริหารชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ โดยหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมของข้อที่เหลือทั้งหมด โดยใช้สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson product moment Correlation) และคัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.2 ขึ้น ผู้วิจัยคัดเลือกไว้ รวมทั้งฉบับจำนวน 40 ข้อ
7. นำแบบสอบถามที่ได้จากข้อ 6 ไปทดลองใช้ (Try Out) ครั้งที่ 2 กับกลุ่มผู้นำหรือตัวแทนในชุมชนผู้บริหารชุมชน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)

8. ออกแบบและจัดเตรียมแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม 1 ฉบับ คือ แบบสอบถามบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มาก ก่อนข้างมาก ปานกลาง ก่อนข้างน้อย และน้อย

ตารางที่ 3.4

ตัวอย่างแบบสอบถามบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อความ	ระดับบทบาทของพระสงฆ์				
	มาก	ก่อนข้างมาก	ปานกลาง	ก่อนข้างน้อย	น้อย
1. ท่านเคยร่วมประชุมวางแผน/ดำเนินงานเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง
2. ท่านเคยจัดกิจกรรมเผยแพร่เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

เกณฑ์การตรวจให้คะแนน

เกณฑ์การตรวจให้คะแนนของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

		ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
มาก	ได้	5 คะแนน	1 คะแนน
ก่อนข้างมาก	ได้	4 คะแนน	2 คะแนน
ปานกลาง	ได้	3 คะแนน	3 คะแนน
ก่อนข้างน้อย	ได้	2 คะแนน	4 คะแนน
น้อย	ได้	1 คะแนน	5 คะแนน

เกณฑ์ในการแปลความหมายของคะแนน

แบบสอบถามบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 40 ข้อ คะแนนเต็ม 100 คะแนน

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
161.00 – 200.00	บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก
121.00 – 160.00	บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับค่อนข้างมาก
81.00 – 120.00	บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง
41.00 – 81.00	บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย
1.00 – 40.00	บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับน้อย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ติดต่อขอหนังสือจาก มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงกลุ่มผู้นำหรือตัวแทนในชุมชนผู้บริหารชุมชน บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ติดต่อทางกลุ่มผู้นำหรือตัวแทนในชุมชนผู้บริหารชุมชนเพื่อ นัดหมายวัน เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. จัดเตรียมแบบสอบถามให้เพียงพอให้กับกลุ่มตัวอย่าง
4. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยเป็นผู้ชี้แจง เพื่อลดความตึงเครียด ให้กลุ่มผู้นำหรือตัวแทนในชุมชนผู้บริหารชุมชนวางใจว่าไม่มีผลกระทบต่อผู้ตอบ เพื่อผู้ตอบให้ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นจริงมากที่สุด และรับแบบสอบถามคืนภายในวันนั้น
5. ตรวจสอบและคัดแยกแบบสอบถามที่ได้รับการตอบไม่สมบูรณ์ หรือมีร่องรอยระบุถึงการไม่ตั้งใจทำแบบสอบถาม โดยพิจารณาตามขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ได้แบบสอบถามที่จะนำไปวิเคราะห์จำนวน 300 ฉบับ จาก 350 ฉบับ
6. ทำการลงรหัสและจัดระบบข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ ตามขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น และในขั้นตอนการเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับคณะกลุ่มผู้นำท้องถิ่น และผู้วิจัยได้ดำเนินการทั้งหมดด้วยตนเองพร้อมผู้ร่วมวิจัย

3.5 การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for window Version 12.0 ในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้ทราบลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง และลักษณะการแจกแจงของ ตัวแปร โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และผลของการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร
2. วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson – Product Moment Correlation Coefficient) และทดสอบนัยสำคัญด้วยค่าที (t)

3.6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

1.1 การหาความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ (Face Validity) ของแบบสอบถามโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยใช้สูตรของโรวินेलลีและแฮมเบิลตัน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543 : 248 ; อ้างอิงจาก Rovinelli and Hambleton, 1977)¹ ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้อง
	$\sum R$	แทน	ผลรวมของการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

1.2 การวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของเครื่องมือเป็นรายข้อ โดยใช้วิธีการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item – Total Correlation) คำนวณโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pedhazur, 1997 : 39)

¹ ล้วน สายยศ, และอังคณา สายยศ, เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น), 2543, หน้า 248.

			$r_{XY} = \frac{S_{xy}}{S_x S_y}$
เมื่อ	r_{XY}	แทน	ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ
	S_{xy}	แทน	ความแปรปรวนร่วมระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมของข้อที่
	S_x	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนรายข้อ
	S_y	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนรวมของข้อที่

เหลือ

1.3 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2543 : 312 ; อ้างอิงจาก Cronbach. 1951.)

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ	α	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น
	K	แทน	จำนวนข้อของแบบสอบถาม
	S_i^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนเป็นรายข้อ
	S_t^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งฉบับ

2. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

2.1 หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2.2 เปรียบเทียบการศึกษายาทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงจำแนกตามตัวแปรอิสระ โดยใช้สูตรการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง(Two – Way ANOVA) และเปรียบเทียบพหุคูณโดยใช้การทดสอบของเซฟเฟ (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2544 : 236)¹

¹ ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตการพิมพ์), 2544, หน้า 236.

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ตามแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการเรียนรู้ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือ ด้านความเป็นผู้นำ ด้านการสื่อสารของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผู้ศึกษาได้นำเสนอผลการศึกษาวิจัยเพื่อตอบตามวัตถุประสงค์ดังนี้

4.1 ผลการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามปัจจัยด้านเพศ ร้อยละ 57.00 เป็นชาย รองลงมา ร้อยละ 43.00 เป็นเพศหญิง ปัจจัยด้านอายุ อายุต่ำกว่า 20 ปี ร้อยละ 2.33 อายุระหว่าง 21-30 ปี ร้อยละ 13.00 อายุระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 18.00 อายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 25.67 อายุสูงกว่า 50 ปี ร้อยละ 41.00

ปัจจัยด้าน วุฒิการศึกษาระดับการศึกษาชั้น ประถมศึกษา ร้อยละ 48.33 รองลงมา ระดับการศึกษาชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 18.67 ระดับการศึกษาชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช ร้อยละ 17.00 ระดับการศึกษาชั้น อนุปริญญา/ปสว./ปวช. ร้อยละ 6.67 ระดับการศึกษาชั้น ปริญญาตรี ร้อยละ 8.33 และ ระดับการศึกษาชั้น อื่น ๆ (โพรศระบุ) ร้อยละ 1.00

ปัจจัยด้าน อาชีพ อาชีพเกษตรกร ร้อยละ 48.00 รองลงมาอาชีพรับจ้าง(ผู้ใช้แรงงาน) ร้อยละ 20.67 อาชีพประกอบอาชีพส่วนตัว ร้อยละ 9.67 อาชีพอื่น ๆ (โพรศระบุ) ร้อยละ 7.00 อาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 6.67 อาชีพพนักงานบริษัท ร้อยละ 3.67 ไม่ได้ประกอบอาชีพ ร้อยละ 3.67

ปัจจัยด้านรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 4,000 บาทขึ้นไป ร้อยละ 54.33 รองลงมา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 3,000-3,999 บาท ร้อยละ 17.33 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 2,000-

2,999 บาท ร้อยละ 13.33 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 1,000-1,999 บาท ร้อยละ 8.33 และ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่ถึง 1,000 บาท ร้อยละ 6.00 (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1

จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามข้อมูลทั่วไป

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	171	57.00
หญิง	129	43.00
2. อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	7	2.33
ระหว่าง 21-30 ปี	39	13.00
ระหว่าง 31-40 ปี	54	18.00
ระหว่าง 41-50 ปี	77	25.67
สูงกว่า 51 ปี	123	41.00
3. วุฒิการศึกษา		
ประถมศึกษา	145	48.33
มัธยมศึกษาตอนต้น	56	18.67
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	51	17.00
อนุปริญญา/ปสว./ปวช.	20	6.67
ปริญญาตรี	25	8.33
อื่น ๆ (โปรดระบุ)	3	1.00
4. อาชีพของท่าน		
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	11	3.67
เกษตรกรกรรม	144	48.00
รับจ้าง(ผู้ใช้แรงงาน)	62	20.67
ประกอบอาชีพส่วนตัว	29	9.67
พนักงานบริษัท	11	3.67
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	20	6.67
อื่นๆ (โปรดระบุ)	21	7.00

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ไม่ถึง 1,000 บาท	18	6.00
1,000-1,999 บาท	25	8.33
2,000-2,999 บาท	40	13.33
3,000-3,999 บาท	52	17.33
4,000 บาทขึ้นไป	163	54.33

* ไม่รวมข้อมูลที่ขาดหายไป

4.1.2 ประสบการณ์การเรียนรู้

ผลการศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือ ด้านความเป็นผู้นำและด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล มีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านความน่าเชื่อถือ

ตารางที่ 4.2

ความน่าเชื่อถือของพระสงฆ์

ความน่าเชื่อถือ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับประสบการณ์การเรียนรู้
1. พระสงฆ์ท่านมีประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ในวัดและชุมชน	4.63	0.74	ค่อนข้างมาก
2. ท่านคิดว่าพระสงฆ์มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนสร้างแนวคิดตามเศรษฐกิจพอเพียง	4.62	0.71	ค่อนข้างมาก
3. พระสงฆ์ได้ริเริ่มก่อตั้งโครงการส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นในหมู่บ้านของท่าน	4.49	0.82	ค่อนข้างมาก
4. พระสงฆ์ท่านมีความเสียสละ มีความเมตตาต่อชาวบ้านและชุมชน	4.55	0.91	ค่อนข้างมาก
5. การทำหน้าที่ของพระสงฆ์ถือว่าสอดคล้องต่อพระธรรมวินัยน้อย	3.40	1.56	ปานกลาง

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ความน่าเชื่อถือ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับประสพการณ์การเรียนรู้
6. การช่วยเหลือชาวบ้านเชิงวิชาชีพถือเป็นส่วนหนึ่งด้านบทบาทของพระสงฆ์	4.06	1.00	ค่อนข้างมาก
7. พระสงฆ์ได้แสดงออกถึงความกระตือรือร้นเพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนให้หมู่บ้าน	4.37	0.88	ค่อนข้างมาก
8. ท่านได้แสดงออกถึงความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมวิชาชีพ	4.21	0.87	ค่อนข้างมาก
9. ท่านแสดงออกด้วยความเมตตาและจริงใจต่อการแก้ปัญหาให้ชาวบ้านมีชีวิตอยู่อย่างพอเพียง	4.75	4.25	ค่อนข้างมาก
10. การมีความเชื่อและความศรัทธาต่อบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง	4.55	0.74	ค่อนข้างมาก
รวม	4.36	1.24	ค่อนข้างมาก

จากการศึกษาวิจัย (ตารางที่ 4.2) พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ประสพการณ์การเรียนรู้ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือของพระสงฆ์ ระดับค่อนข้างมาก คือ 1) พระสงฆ์ท่านประสพการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ในวัดและชุมชน 2) ท่านคิดว่าพระสงฆ์มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนสร้างแนวคิดตามเศรษฐกิจพอเพียง 3) พระสงฆ์ได้ริเริ่มก่อตั้งโครงการส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นในหมู่บ้านของท่าน 4) พระสงฆ์ท่านมีความเสียสละ มีความเมตตาต่อชาวบ้านและชุมชน 6) การช่วยเหลือชาวบ้านเชิงวิชาชีพเป็นส่วนหนึ่งด้านบทบาทของพระสงฆ์ 7) พระสงฆ์ได้แสดงออกถึงความกระตือรือร้นเพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนให้หมู่บ้าน 8) ท่านได้แสดงออกถึงความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมวิชาชีพ 9) ท่านแสดงออกด้วยความเมตตาและจริงใจต่อการแก้ปัญหาให้ชาวบ้านมีชีวิตอยู่อย่างพอเพียง 10) การมีความเชื่อและความศรัทธาต่อบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ระดับปานกลาง คือ 5) การทำหน้าที่ของพระสงฆ์ถือว่าสอดคล้องต่อพระธรรมวินัยน้อย

สรุปภาพรวมบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ประสพการณ์การเรียนรู้ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือ ระดับค่อนข้างมาก

2) ด้านความเป็นผู้นำ

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนนี้ต้องการหาคำตอบเกี่ยวกับความเป็นผู้นำของพระสงฆ์ การวิเคราะห์นำเสนอได้ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3
ความเป็นผู้นำ

ด้านความเป็นผู้นำ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับประสพการณ์การเรียนรู้
1. พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทความเป็นผู้นำและเป็นที่ยิ่งศรีทธาให้กับชุมชน	4.66	0.74	ค่อนข้างมาก
2. ชาวบ้านได้รับการพัฒนาส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	4.41	0.72	ค่อนข้างมาก
3. พระสงฆ์ได้พัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า	4.43	0.80	ค่อนข้างมาก
4. การประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์มีส่วนส่งเสริมให้การพัฒนาหมู่บ้านดีขึ้น	4.39	0.96	ค่อนข้างมาก
5. บทบาทของพระสงฆ์เหมาะสมกับการพัฒนาสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้าน	2.49	1.64	ค่อนข้างน้อย
6. พระสงฆ์มีส่วนช่วยปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น	4.32	0.91	ค่อนข้างมาก
7. พระสงฆ์เป็นผู้ชี้นำทางด้านจิตใจและนำการปฏิบัติให้พ้นจากสิ่งที่เป็นความไม่ดีไม่งาม	4.53	0.70	ค่อนข้างมาก
8. ท่านได้สร้างความสามัคคีกันเพื่อให้ประชาชนมีความสามัคคีกัน	4.40	0.83	ค่อนข้างมาก
9. ท่านให้ประชาชนสามารถแก้ไขปัญหาภายในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง	4.17	0.82	ค่อนข้างมาก
10. ท่านสร้างปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนได้ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ดีงาม	4.72	3.01	ค่อนข้างมาก
รวม	4.25	1.11	ค่อนข้างมาก

จากการศึกษาวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ประสบการณ์การเรียนรู้ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือของพระสงฆ์ ระดับค่อนข้างมาก คือ 1) พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทความเป็นผู้นำและเป็นที่ยอมรับศรัทธาให้กับชุมชน 2) ชาวบ้านได้รับการพัฒนาส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 3) พระสงฆ์ได้พัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า 4) การประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์มีส่วนส่งเสริมให้การพัฒนาหมู่บ้านดีขึ้น 5) บทบาทของพระสงฆ์เหมาะสมกับการพัฒนาสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้าน 6) พระสงฆ์มีส่วนช่วยปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น 7) พระสงฆ์เป็นผู้ชี้นำทางด้านจิตใจและนำการปฏิบัติให้พ้นจากสิ่งที่เป็นความไม่ดีไม่งาม 8) ท่านได้สร้างความสมานฉันท์เพื่อให้ประชาชนมีความสามัคคีกัน 9) ท่านให้ประชาชนสามารถแก้ไขปัญหาภายในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง 10) ท่านสร้างปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนได้ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ดีงาม

สรุปภาพรวมบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ประสบการณ์การเรียนรู้ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำ ระดับค่อนข้างมาก

3) ด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนนี้ต้องการหาคำตอบเกี่ยวกับ การสื่อสารระหว่างบุคคลของพระสงฆ์ การวิเคราะห์นำเสนอได้ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4

การสื่อสารระหว่างบุคคล

การสื่อสารระหว่างบุคคล	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับประสบการณ์การเรียนรู้
1. ข่าวสารและความรู้คำแนะนำสั่งสอนต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ชี้แจงต่อท่าน ท่านเชื่อถือมากน้อยเพียงใด	4.45	0.73	ค่อนข้างมาก
2. ในการซักถามข้อข้องใจสงสัยจากพระสงฆ์ ท่านคิดว่า พระสงฆ์พร้อมที่จะตอบตามที่ท่านถามได้เพียงใด	4.19	0.71	ค่อนข้างมาก
3. พระสงฆ์ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ประสบความเดือดร้อนในเรื่องต่าง ๆ ได้	4.05	0.77	ค่อนข้างมาก
4. พระสงฆ์สามารถให้คำปรึกษาในด้านต่าง ๆ ทุกครั้งที่ท่านต้องการเพียงใด	3.93	0.94	ปานกลาง

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

การสื่อสารระหว่างบุคคล	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ ประสพการณ์ การเรียนรู้
5. พระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการสละค่าใช้จ่ายเพื่อโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง หรือโครงการพัฒนาอื่น	4.20	1.08	ค่อนข้างมาก
6. ท่านคิดว่าพระสงฆ์คือบุคคลตัวอย่างของการให้ความช่วยเหลือเพื่อแม่แก่บุคคลทั่วไปอย่างสม่ำเสมอ	4.48	0.93	ค่อนข้างมาก
7. พระสงฆ์สามารถให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	4.24	0.95	ค่อนข้างมาก
8. ท่านคิดว่าพระสงฆ์สามารถให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ดีน้อย	2.84	1.61	ค่อนข้างน้อย
9. หากท่านเดือนร้อนในเรื่องต่าง ๆ พระสงฆ์จะเป็นผู้แนะนำในการแก้ไขปัญหาให้แก่ท่าน	3.79	1.03	ปานกลาง
10. ท่านเคยไปปรึกษาหารือพระสงฆ์ในเรื่องการประกอบอาชีพการเกษตรและ การทำบุญทำทาน	4.09	0.99	ค่อนข้างมาก
รวม	4.02	0.97	ค่อนข้างมาก

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ประการที่ 1 บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ประสพการณ์การเรียนรู้ปัจจัยด้านการสื่อสารระหว่างบุคคลของพระสงฆ์ ระดับค่อนข้างมาก คือ

- 1) ข่าวสารและความรู้คำแนะนำสั่งสอนต่างๆที่พระสงฆ์ชี้แจงต่อท่าน ท่านเชื่อถือมากน้อยเพียงใด
- 2) ในการซักถามข้อข้องใจสงสัยจากพระสงฆ์ ท่านคิดว่า พระสงฆ์พร้อมที่จะตอบตามที่ท่านถามได้เพียงใด
- 3) พระสงฆ์ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ประสบความเดือนร้อนในเรื่องต่าง ๆ ได้
- 5) พระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการสละค่าใช้จ่ายเพื่อโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง หรือโครงการพัฒนาอื่น
- 6) ท่านคิดว่าพระสงฆ์คือบุคคลตัวอย่างของการให้ความช่วยเหลือเพื่อแม่แก่บุคคลทั่วไปอย่างสม่ำเสมอ
- 7) พระสงฆ์สามารถให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 8) ท่านคิดว่าพระสงฆ์สามารถให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ดีน้อย
- 10) ท่านเคยไปปรึกษาหารือพระสงฆ์ในเรื่องการประกอบอาชีพการเกษตร และการทำบุญทำทาน

ประการที่ 2 บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการสื่อสารระหว่างบุคคลของ

พระสงฆ์ ระดับค่อนข้างมาก 1) พระสงฆ์สามารถให้คำปรึกษาในด้านต่าง ๆ ทุกครั้งที่ท่านต้องการเพียงใด 2) หากท่านเดือนร้อนในเรื่องต่าง ๆ พระสงฆ์จะเป็นผู้แนะนำในการแก้ไขปัญหาให้แก่ท่าน

สรุปภาพรวมบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ประสบการณ์การเรียนรู้ปัจจัยด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล ระดับค่อนข้าง มาก

4.1.3 บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการศึกษบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการปลูกจิตสำนึก ด้านการให้การเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมคุณธรรม และด้านการให้คำปรึกษา มีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านการปลูกจิตสำนึก

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนนี้ต้องการหาคำตอบเกี่ยวกับการปลูกจิตสำนึกของพระสงฆ์ การวิเคราะห์นำเสนอได้ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5
การปลูกจิตสำนึก

การปลูกจิตสำนึก	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับบทบาทของพระสงฆ์
1. พระสงฆ์ท่านได้ประหมวงแผน/ดำเนินงานโครงการส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน	4.41	0.77	ค่อนข้างมาก
2. ท่านให้ข้อมูล แนะนำเกี่ยวกับปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ให้ชุมชนเข้มแข็งมากขึ้น	4.42	0.77	ค่อนข้างมาก
3. กระตุ้นให้เห็นถึงสาเหตุปัญหาและเชื่อมโยงของปัญหาที่จะเกิดตามมา	4.21	0.90	ค่อนข้างมาก
4. แนะนำวิธีแก้ปัญหาโดยการสร้างศักยภาพของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	4.33	0.74	ค่อนข้างมาก
5. ท่านมีส่วนร่วมเสนอแนะความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างอาชีพในชุมชน	4.03	0.89	ค่อนข้างมาก
6. ท่านได้กระตุ้นการประกอบอาชีพให้เห็นผลที่จะเกิดกับกลุ่มที่ดิ่งงามในชุมชน	4.26	0.82	ค่อนข้างมาก

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

การปลูกจิตสำนึก	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ บทบาทของ พระสงฆ์
7. ท่านแนะนำและส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จัก และ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง	4.25	0.87	ค่อนข้างมาก
8. ท่านกระตุ้นให้คนช่วยเหลือกันในสังคม เป็นการให้ ท่านช่วยเหลือให้ผู้อื่นได้พ้นทุกข์	4.40	0.72	ค่อนข้างมาก
9. ท่านมีส่วนร่วมในการแนะนำชุมชนเป็นบางครั้ง	3.37	1.39	ปานกลาง
10. ท่านช่วยกระตุ้นและช่วยตัดสินใจในการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน	4.02	0.94	ค่อนข้างมาก
รวม	4.17	0.88	ค่อนข้างมาก

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ประการที่ 1 บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้าน การปลูกจิตสำนึก ระดับค่อนข้างมาก คือ 1) พระสงฆ์ท่านได้ประชุมวางแผน/ดำเนินงาน โครงการ ส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน 2) ท่านให้ข้อมูล แนะนำเกี่ยวกับปัญหาที่ชุมชน ประสบอยู่ให้ชุมชนเข้มแข็งมากขึ้น 3) กระตุ้นให้เห็นถึงสาเหตุปัญหาและเชื่อมโยงของปัญหาที่จะ เกิดตามมา 4) แนะนำวิธีแก้ปัญหโดยการสร้างศักยภาพของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 5) ท่านมีส่วนร่วมเสนอแนะความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างอาชีพในชุมชน 6) ท่านได้กระตุ้นการ ประกอบอาชีพให้เห็นผลที่จะเกิดกับกลุ่มที่ดิงามในชุมชน 7) ท่านแนะนำและส่งเสริมให้คนใน ชุมชนรู้จัก และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง 8) ท่านกระตุ้นให้คนช่วยเหลือกันในสังคม เป็นการ ให้ท่านช่วยเหลือให้ผู้อื่นได้พ้นทุกข์ 9) ท่านช่วยกระตุ้นและช่วยตัดสินใจในการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน ประการที่ 1 บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้าน การปลูกจิตสำนึก ระดับ ปานกลาง คือ 1) ท่านมีส่วนร่วมในการแนะนำชุมชนเป็นบางครั้ง

สรุปภาพรวมบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการปลูกจิตสำนึก ระดับ ค่อนข้างมาก

2) ด้าน การให้การเรียนรู้

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนนี้ต้องการหาคำตอบเกี่ยวกับ การให้การเรียนรู้ ของพระสงฆ์ การวิเคราะห์นำเสนอได้ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6
การให้การเรียนรู้

การให้การเรียนรู้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ บทบาทของ พระสงฆ์
1. พระสงฆ์แนะนำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษาด้านอาชีพในชุมชน	4.11	0.91	ค่อนข้างมาก
2. สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ	4.07	0.92	ค่อนข้างมาก
3. เข้าไปช่วยเหลือด้านสื่ออุปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวกในการอาชีพแก่ชาวบ้าน	3.88	1.14	ปานกลาง
4. ส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ศึกษาองค์ความรู้และวิทยาการที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีพ	4.10	0.76	ค่อนข้างมาก
5. จัดบริการข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้แก่ชาวบ้านโดยใช้หอกระจายข่าว สิ่งตีพิมพ์ ป้ายประกาศ	4.10	1.05	ค่อนข้างมาก
6. ส่งเสริมจัดให้มีที่อ่านหนังสือในวัดหรือตั้งศูนย์การเรียนรู้เป็นแหล่งวิทยาการเรียนรู้แก่ผู้สนใจ	3.97	0.92	ปานกลาง
7. ให้ชาวบ้านได้ศึกษาธรรมะในโอกาสวันสำคัญ เช่น การปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนา	4.56	0.74	ค่อนข้างมาก
8. เผยแพร่ความรู้ให้ชาวบ้านได้รู้คิดและหาความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในบ้านและชุมชน	4.25	0.78	ค่อนข้างมาก
9. จัดอบรมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้านด้านองค์ความรู้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	4.13	0.79	ค่อนข้างมาก
10. ให้การสนับสนุนการเรียนรู้เกี่ยวกับโครงการและอาชีพแก่ชาวบ้าน	4.08	0.94	ค่อนข้างมาก
รวม	4.12	0.89	ค่อนข้างมาก

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ประการที่ 1 บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการให้การเรียนรู้ ระดับค่อนข้างมาก คือ 1) พระสงฆ์แนะนำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษาด้านอาชีพในชุมชน 2) สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบ

อาชีพ 3) ส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ศึกษาองค์ความรู้และวิทยาการที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีพ 4) จัดบริการข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้แก่ชาวบ้าน โดยใช้หอกระจายข่าว สิ่งตีพิมพ์ ป้ายประกาศ 5) ให้ชาวบ้านได้ศึกษาธรรมะในโอกาสวันสำคัญเช่น การปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนา 6) เผยแพร่ความรู้ให้ชาวบ้านได้รู้คิดและหาความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในบ้านและชุมชน 7) ให้การสนับสนุนการเรียนรู้เกี่ยวกับโครงการและอาชีพแก่ชาวบ้าน ประการที่ 2 บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการให้การเรียนรู้ ระดับปานกลาง คือ 1) เข้าไปช่วยเหลือด้านสื่ออุปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวกในการอาชีพแก่ชาวบ้าน 2) ส่งเสริมจัดให้มีที่อ่านหนังสือในวัดหรือตั้งศูนย์การเรียนรู้เป็นแหล่งวิทยาการเรียนรู้แก่ผู้สนใจ

สรุปภาพรวมบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการให้การเรียนรู้ ระดับค่อนข้างมาก

3) ด้านการส่งเสริมคุณธรรม

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนนี้ต้องการหาคำตอบเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรม เรียนรู้ ของพระสงฆ์ การวิเคราะห์นำเสนอได้ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7

การส่งเสริมคุณธรรม

การส่งเสริมคุณธรรม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับบทบาทของพระสงฆ์
1. พระสงฆ์ท่านได้สั่งสอนอบรมศีลธรรมให้ประชาชนละเว้นความชั่ว หันมาประพฤติดีมีเมตตาต่อกัน	4.60	0.67	ค่อนข้างมาก
2. กระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี ให้เห็นเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนที่จะประพฤติปฏิบัติตาม	4.54	0.78	ค่อนข้างมาก
3. จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ มีความสะอาดร่มรื่น ให้ประชาชนมีโอกาสเข้ามาสู่สถานที่อันสงบ	4.56	0.72	ค่อนข้างมาก
4. มีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมศีลธรรมอันดีงามของประชาชน	4.54	0.75	ค่อนข้างมาก

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

การส่งเสริมคุณธรรม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ บทบาทของ พระสงฆ์
5. ให้คำแนะนำธรรมะเพื่อประกอบอาชีพในการดำรงชีวิตที่ดีแก่ประชาชน	4.46	0.79	ค่อนข้างมาก
6. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมเนื่องในวันสำคัญเกี่ยวกับศาสนาและวันสำคัญในส่วนของภาครัฐ	4.49	0.67	ค่อนข้างมาก
7. อบรมศีลธรรมในการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา	4.44	0.73	ค่อนข้างมาก
8. รณรงค์ในเรื่องความประหยัดในการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียง	4.30	0.69	ค่อนข้างมาก
9. ได้ให้ความสำคัญด้านการลด เลิก ละ อดายมุขต่าง ๆ	4.46	0.69	ค่อนข้างมาก
10. สร้างความสามัคคีร่วมกันในกลุ่มองค์กรให้เกิดความซื่อสัตย์มีมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน	4.49	0.71	ค่อนข้างมาก
รวม	4.48	0.72	ค่อนข้างมาก

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ประการที่ 1 บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการส่งเสริมคุณธรรม ระดับค่อนข้างมาก คือ 1) พระสงฆ์ท่านได้สั่งสอนอบรมศีลธรรมให้ประชาชนละเว้นความชั่ว หันมาประพฤติดีมีเมตตาต่อกัน 2) กระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี ให้เห็นเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนที่จะประพฤติปฏิบัติตาม 3) จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ มีความสะอาดร่มรื่น ให้ประชาชนมีโอกาสเข้ามาสู่สถานที่อันสงบ 4) มีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมศีลธรรมอันดีงามของประชาชน 5) ให้คำแนะนำธรรมะเพื่อประกอบอาชีพในการดำรงชีวิตที่ดีแก่ประชาชน 6) มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมเนื่องในวันสำคัญเกี่ยวกับศาสนาและวันสำคัญในส่วนของภาครัฐ 7) อบรมศีลธรรมในการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนนักเรียน นักศึกษา 8) รณรงค์ในเรื่องความประหยัดในการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียง 9) ได้ให้ความสำคัญด้านการลด เลิก ละ อดายมุขต่าง ๆ 10) สร้างความสามัคคีร่วมกันในกลุ่มองค์กรให้เกิดความซื่อสัตย์มีมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน

สรุปภาพรวมบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการส่งเสริมคุณธรรม
ระดับค่อนข้างมาก

4) ด้านการให้คำปรึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนนี้ต้องการหาคำตอบเกี่ยวกับ การให้คำปรึกษาของพระสงฆ์
การวิเคราะห์นำเสนอได้ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8
การให้คำปรึกษา

การให้คำปรึกษา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ บทบาทของ พระสงฆ์
1. พระสงฆ์ท่านแนะนำให้ชาวบ้านรู้จักการออมทรัพย์ ขยันหมั่นเพียรและชวนช่วยในการประกอบอาชีพ	4.49	0.76	ค่อนข้างมาก
2. ให้ข้อเสนอแนะอาชีพหลักของชาวบ้าน โดยการ พัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น	4.36	0.72	ค่อนข้างมาก
3. แนะนำให้มีอาชีพใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เพื่อ เพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้าน	4.24	0.81	ค่อนข้างมาก
4. ให้วัดเป็นศูนย์กลางให้คำปรึกษาเป็นสถานที่จัด กิจกรรมพัฒนาอาชีพแก่ชาวบ้าน	4.22	0.82	ค่อนข้างมาก
5. เป็นผู้ดำเนินการสร้างโครงการที่เอื้อต่อการประกอบ อาชีพ เช่น ถนน ห้วย หนอง คลอง บึง ฝาย ที่เลี้ยงสัตว์	4.14	1.03	ค่อนข้างมาก
6. ได้แนะนำส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งศูนย์สาธิตด้าน การตลาดแก่ชาวบ้าน	4.03	0.92	ค่อนข้างมาก
7. ได้แนะนำส่งเสริมให้ชาวบ้านดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย และประหยัด	4.33	0.76	ค่อนข้างมาก
8. ให้การแนะนำส่งเสริมกลุ่มองค์กรเพื่อสร้าง ฐานเศรษฐกิจแบบพอเพียง	4.32	0.82	ค่อนข้างมาก
9. แนะนำหลักธรรมเกี่ยวกับความพออยู่ พอกิน และมี ความพึงพอใจในอาชีพ	4.38	0.72	ค่อนข้างมาก
10. สนับสนุนให้ชาวบ้านมีจิตใจร่วมรักสามัคคี ช่วยเหลืออนุเคราะห์กันในชุมชน	4.48	0.72	ค่อนข้างมาก
รวม	4.29	0.80	ค่อนข้างมาก

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ประการที่ 1 บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการให้คำปรึกษา ระดับค่อนข้างมาก คือ 1) พระสงฆ์ท่านแนะนำให้ชาวบ้านรู้จักการออมทรัพย์ ขยันหมั่นเพียรและชวนช่วยในการประกอบอาชีพ 2) ให้ข้อเสนอแนะอาชีพหลักของชาวบ้าน โดยการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น 3) แนะนำให้มีอาชีพใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้าน 4) ให้วัดเป็นศูนย์กลางให้คำปรึกษาเป็นสถานที่จัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพแก่ชาวบ้าน 5) เป็นผู้นำในการสร้างโครงการที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ เช่น ถนน ห้วย หนอง คลอง บึง ฝาย ที่เลี้ยงสัตว์ 6) ได้แนะนำส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งศูนย์สาธิตด้านการตลาดแก่ชาวบ้าน 7) ได้แนะนำส่งเสริมให้ชาวบ้านดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย และประหยัด 8) ให้การแนะนำส่งเสริมกลุ่มองค์กรเพื่อสร้างฐานเศรษฐกิจแบบพอเพียง 9) แนะนำหลักธรรมเกี่ยวกับความพออยู่พอกิน และมีความพึงพอใจในอาชีพ 10) สนับสนุนให้ชาวบ้านมีจิตใจร่วมรักสามัคคี ช่วยเหลืออนุเคราะห์กันในชุมชน

สรุปภาพรวมบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการให้คำปรึกษาระดับค่อนข้างมาก

4.2 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ 3 คือ การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบ 2 ทาง (Two Way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบกลุ่มตัวแปร 2 ตัวร่วมกัน ถ้าพบผลที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้นำคะแนนเฉลี่ยไปเปรียบเทียบเป็นรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟ (Scheffe') ต่อไป ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงตามระดับอายุและวุฒิการศึกษาในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 3 จังหวัด

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีตัวแปรอิสระ 2 ตัวคือ อายุ และวุฒิการศึกษา ผลปรากฏว่า คะแนนความแปรปรวนของ บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง แปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระ คือ วุฒิการศึกษา สามารถทำนายได้ 2.9 % ในกลุ่มรวม สามารถทำนายได้ 18.6 % ในกลุ่มจังหวัดจะสะเกษ หนองบัวลำภู และอุดรธานี

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง แปรปรวนไปตามวุฒิการศึกษามัธยมขึ้นไปมากกว่า กลุ่มผู้ที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถม (ตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง
ตามระดับอายุและวุฒิการศึกษาในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 3 จังหวัด

กลุ่ม	จำนวน	แสดงค่าเอฟ			% การทำนาย
		อายุ (ก)	วุฒิ ๑ (ข)	ก x ข	
กลุ่ม รวม	298	.861	5.311*	1.768	2.90
กลุ่ม บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์	99	.461	1.024	.607	2.20
กลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด	100	.007	21.592 **	.326	18.60
กลุ่ม โครงการเมืองสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์	99	.593	.408	.047	1.70

* มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

กลุ่ม	ตัวแปรอิสระ	ค่าเฉลี่ยคะแนนบทบาทของพระสงฆ์ ๑	
		ค่าเฉลี่ยสูง	ค่าเฉลี่ยต่ำ
กลุ่ม รวม	วุฒิการศึกษา	มัธยมขึ้น = 4.32	ประถม = 4.20
กลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ ๑	วุฒิการศึกษา	มัธยมขึ้น = 4.26	ประถม = 3.88

4.2.2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ตามวุฒิการศึกษา และอาชีพ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 3 จังหวัด

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีตัวแปรอิสระ 2 ตัวคือ วุฒิการศึกษา และอาชีพ ผลปรากฏว่า คะแนนความแปรปรวนของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง แปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระ คือ วุฒิการศึกษา และอาชีพ สามารถทำนายได้ 5.2 % ในกลุ่มรวม และสามารถทำนายได้ 17.0 % ในกลุ่มโครงการเมืองสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งนี้วุฒิการศึกษาเพียง สามารถทำนายได้ 25.2 % ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง แปรปรวนไปตาม คือ 1) กลุ่มผู้ที่มีวุฒิการศึกษามัธยมขึ้นไปมากกว่า กลุ่มที่มีการศึกษาระดับประถม 2) กลุ่มผู้ที่มีอาชีพเกษตรมากกว่า กลุ่มที่ไม่ใช่เกษตรกร (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง
ตามระดับวุฒิการศึกษา และอาชีพ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 3 จังหวัด

กลุ่ม	จำนวน	แสดงค่าเอฟ			% การทำนาย
		วุฒิฯ (ก)	อาชีพ (ข)	ก x ข	
กลุ่ม รวม	298	8.095***	3.988*	6.626 *	5.2
กลุ่ม บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์	99	2.152	2.376	2.922	5.9
กลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด	100	10.571***	2.648	12.123***	25.2
กลุ่ม โครงการเมืองสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์	99	4.712*	19.116***	1.138	17.0

* มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

กลุ่ม	ตัวแปรอิสระ	ค่าเฉลี่ยคะแนนบทบาทของพระสงฆ์ ฯ	
		ค่าเฉลี่ยสูง	ค่าเฉลี่ยต่ำ
กลุ่มรวม	วุฒิการศึกษา	มัธยมขึ้น = 4.36	ประถม = 4.21
	อาชีพ	เกษตร = 4.36	ไม่ใช่เกษตรกร = 4.24
กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ฯ	วุฒิการศึกษา	มัธยมขึ้น = 4.27	ประถม = 4.00

4.2.3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ตามอาชีพ และรายได้ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 3 จังหวัด

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีตัวแปรอิสระ 2 ตัวคือ อาชีพ และรายได้ ผลปรากฏว่า คะแนนความแปรปรวน ของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง แปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระ คือ รายได้ สามารถทำนายได้ 2.8 % ในกลุ่มรวม และสามารถทำนายได้ 10.9 % ในกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ทั้งนี้ อาชีพ สามารถทำนายได้ 13.9 % ในกลุ่มโครงการเมืองสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง แปรปรวนไปตาม คือ 1) อาชีพ เกษตรกรมากกว่า กลุ่มผู้ที่ไม่ใช่เกษตรกร 2) กลุ่มผู้ที่มีรายได้มากกว่า กลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อย (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง
ตามอาชีพ และรายได้ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 3 จังหวัด

กลุ่ม	จำนวน	แสดงค่าเอฟ			% การทำนาย
		อาชีพ(ก)	รายได้ (ข)	ก x ข	
กลุ่ม รวม	298	2.816	7.097**	.000	2.8
กลุ่ม บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์	99	1.910	2.115	.026	3.4
กลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด	100	1.459	8.914**	.016	10.9
กลุ่ม โครงการเมืองสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์	99	15.057***	1.150	.126	13.9

* มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

กลุ่ม	ตัวแปรอิสระ	ค่าเฉลี่ยคะแนนบทบาทของพระสงฆ์ ๑	
		ค่าเฉลี่ยสูง	ค่าเฉลี่ยต่ำ
กลุ่ม รวม	รายได้	มาก = 4.33	น้อย = 4.19
กลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ ๑	รายได้	มาก = 4.24	น้อย = 3.99
กลุ่ม โครงการ๑	อาชีพ	เกษตร = 4.56	ไม่ใช่เกษตร = 4.26

4.2.4 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ตามรายได้ และประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 3 จังหวัด

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีตัวแปรอิสระ 2 ตัวคือ รายได้ และประสบการณ์ ผลปรากฏว่า คะแนนความแปรปรวน ของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง แปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระ คือ ประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ สามารถทำนายได้ 36.2 % ในกลุ่มรวม และสามารถทำนายได้ 39.3 % ในกลุ่มบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ และสามารถทำนายได้ 25.4 % กลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง แปรปรวนไปตามกลุ่ม ประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์มากกว่า กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์น้อย (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางของบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ตามรายได้ และประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 3 จังหวัด

กลุ่ม	จำนวน	แสดงค่าเอฟ			% การทำนาย
		รายได้ฯ (ก)	ประสบฯ(ข)	ก x ข	
กลุ่ม รวม	298	2.547	157.157****	2.322	36.2
กลุ่ม บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์	99	.856	58.750***	.828	39.3
กลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด	100	1.656	15.969***	.105	25.4
กลุ่ม โครงการเมืองสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์	99	2.775	50.674	1.812	34.9

* มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

กลุ่ม	ตัวแปรอิสระ	ค่าเฉลี่ยคะแนนบทบาทของพระสงฆ์ฯ	
		ค่าเฉลี่ยสูง	ค่าเฉลี่ยต่ำ
กลุ่ม รวม	ประสบการณ์	มาก = 4.48	น้อย = 3.96
กลุ่ม บ้านท่าสว่าง	ประสบการณ์	มาก = 4.50	น้อย = 3.95
กลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์	ประสบการณ์	มาก = 4.33	น้อย = 3.96

สรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในกลุ่มรวม และกลุ่มย่อย 3 โครงการ ดังนี้

ประการที่ 1 ปัจจัยด้านวุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ และประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเด่นชัด พบในกลุ่มรวม

ประการที่ 2 ปัจจัยด้านวุฒิการศึกษา รายได้ และ ประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง พบใน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

ประการที่ 3 ปัจจัยด้านวุฒิการศึกษา และอาชีพ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง พบในกลุ่มโครงการเมืองสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์

ประการที่ 4 ปัจจัยด้านประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ (ด้านเดียว) มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง พบใน กลุ่มบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 สรุปผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 57.00 เป็นเพศชาย มีอายุ สูงกว่า 50 ปี ร้อยละ 41.00 วุฒิการศึกษา ระดับประถม ร้อยละ 48.33 มีอาชีพเกษตรกรกรรม ร้อยละ 48.00 มีรายได้เฉลี่ยต่ำ เดือน 4,000 บาทขึ้นไป ร้อยละ 54.33

5.1.2 สรุปผลการศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้

ประการที่ 1 ประสบการณ์การเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ด้านความน่าเชื่อถือของพระสงฆ์ อยู่ในระดับ ก่อนข้างมาก

ประการที่ 2 ประสบการณ์การเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ด้านความเป็นผู้นำของพระสงฆ์ อยู่ในระดับ ระดับก่อนข้างมาก

ประการที่ 3 ประสบการณ์การเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล อยู่ในระดับ ก่อนข้างมาก

5.1.3 สรุปบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

สรุปผลการศึกษารoles บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการปลูกจิตสำนึก ด้าน การให้การเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมคุณธรรม และด้านการให้คำปรึกษา ดังนี้

ประการที่ 1 สรุปบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการปลูกจิตสำนึก ระดับก่อนข้างมาก

ประการที่ 2 สรุปบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการให้การเรียนรู้ ระดับก่อนข้างมาก

ประการที่ 3 สรุปภาพรวมบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการส่งเสริม คุณธรรม ระดับก่อนข้างมาก

ประการที่ 4 สรุปภาพรวมบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการให้ คำปรึกษาระดับก่อนข้างมาก

5.1.4 สรุปผลปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

สรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในกลุ่มรวม และกลุ่มย่อย 3 โครงการ ดังนี้

ประการที่ 1 ปัจจัย ด้านวุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ และประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเด่นชัด พบในกลุ่มรวม

ประการที่ 2 ปัจจัย ด้านวุฒิการศึกษา รายได้ และ ประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง พบใน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

ประการที่ 3 ปัจจัย ด้านวุฒิการศึกษา และอาชีพ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง พบในกลุ่มโครงการเมืองสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์

ประการที่ 4 ปัจจัย ด้านประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ (ด้านเดียว) มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง พบใน กลุ่มบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์

5.2 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์

5.2.1 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่ 1 และ 2

การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่ 1 และ 2 คือ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ตามแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงใน 3 กลุ่มคือ กลุ่มบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และกลุ่มโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ว่า มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จากประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์

ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง คือ ด้านการปลูกจิตสำนึก ด้านการให้การเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมคุณธรรม และด้านการให้คำปรึกษา ระดับค่อนข้างมาก สอดคล้องกับการศึกษาของนักวิชาการและนักวิจัยหลายท่าน เช่นงานวิจัยของบรรพต วีรชัย และคณะ¹ ได้ทำวิจัยเรื่อง พระสงฆ์กับสังคมไทย โดยพิจารณาในเชิงสังคมเศรษฐกิจการเมือง และการปกครอง : กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา เพื่อต้องการทราบบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมการศึกษา และ

¹ บรรพต วีรชัย และคณะ, พระสงฆ์กับสังคมไทยโดยพิจารณาในเชิงสังคมเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง : กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2523), หน้า 1.

การเมืองการปกครองและพบว่า 1) ด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพสุจริตโดยการสอนงานอาชีพ เป็นต้นว่า การวางแผนโบราณ ยาสมุนไพร ศิลปกรรม การก่อสร้าง 2) ด้านสังคม พระสงฆ์มีบทบาทในการอบรมจริยธรรม การลดการเสพติด การอนุเคราะห์ผู้ยากไร้ การสงเคราะห์ผู้ที่มีปัญหาทางจิตใจ การอนุเคราะห์ผู้เดินทาง การช่วยเหลือกิจกรรมของประชาชน เป็นต้นว่า การเลี้ยงสัตว์ 3) ด้านการศึกษา พระสงฆ์มีบทบาทการให้ความรู้แก่พระสงฆ์ด้วยกันเองและประชาชนทั้งภายในและนอกวัด และการทำก่อสร้างโรงเรียนขึ้นภายในวัด 4) ด้านการเมืองการปกครอง พระสงฆ์มีบทบาทโดยอ้อม ในเชิงเหนี่ยวนำ การปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับธรรมเนียมก่อนการเมืองและประชาชน

และสอดคล้องกับงานวิจัยของ มาณี ไชยธีรานูวัฒนศิริ และคณะ¹ ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์เกี่ยวกับทัศนะของพระสงฆ์ที่ชาวพุทธให้ความเคารพศรัทธาและความนิยมของพุทธศาสนิกชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ ผลการศึกษาพบว่า 1) บทบาทด้านการอบรมตน พระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้นำทางปัญญา ดังนี้ 1.2) ด้านการศึกษาพระพุทธานุศาสน์ ต้องศึกษาพระไตรปิฎก พระธรรมวินัย ทั้งทางคันถธุระ และวิปัสสนาธุระ 1.3) ด้านพัฒนาตนเองให้บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ ถือศีล 227 ข้อทุกอิริยาบถ 1.4) ด้านการปกครองสงฆ์ ต้องดูแลอบรมสั่งสอนพระอ่อนพรรษาว่าทั้งด้านการศึกษาและการประพฤติตามพระธรรมวินัย รวมทั้งการร่วมมือแก้ไขปัญหาการทำผิดของพระสงฆ์ทั้งแก้ไขบุคคลและกฎระเบียบในการปกครองสงฆ์

2) บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาคน เป้าหมายประการหนึ่งของการกำหนดให้พระสงฆ์ต้องมีการอบรมตนและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็เพื่อ “พัฒนาคน” โดยเฉพาะทางด้าน “จิตใจ” พระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาจิตใจคนให้สูงขึ้นโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ และทำในทุกโอกาส

นอกจากพระสงฆ์อบรมตนให้ดีแล้ว หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การอบรมคนโดยใช้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือนำคำสอนและธรรมของพระพุทธเจ้าไปพัฒนายกระดับจิตใจคนให้สูงขึ้น ให้มีศีล สมาธิ ปัญญา โดยเฉพาะเรื่องของการถือศีลห้าของพระพุทธบริษัท ซึ่งพระสงฆ์ในทุกวัดทั้งวัดมหานิกายและวัดธรรมยุติ ล้วนให้ความสำคัญเรื่องนี้เป็นพิเศษเหมือนกัน

3) บทบาทด้านการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยการร่วมโครงการพัฒนาชุมชนกับองค์กรต่าง ๆ และชาวบ้านใช้วิธีการด้านการสงเคราะห์วัตถุสิ่งของ รวมทั้งการรักษาโรค ใช้พิธีกรรมและวัตถุมงคล แต่ต้องใช้อย่างสร้างสรรค์ ไม่มงมายหรือใช้ทำลายผู้อื่น

¹มาณี ไชยธีรานูวัฒนศิริและคณะ, รายงานการวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์, (คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล), 2542, หน้า 10.

4) บทบาทด้านการพัฒนาวัด การพัฒนาสิ่งก่อสร้างเพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้นว่า จัดห้องสมุดธรรมให้ทั้งพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปได้เข้าไปอ่านหนังสือได้ รวมทั้งการดูแลบริเวณวัดให้สะอาดร่มรื่นเป็นธรรมชาติ

จากผลการสอดคล้องเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง คือ ด้านการปลูกจิตสำนึก ด้านการให้การเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมคุณธรรม และด้านการให้คำปรึกษา ระดับค่อนข้างมาก ผลการวิจัยนี้ได้ทราบถึง บทบาทของพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและการปกครอง และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือการพัฒนาด้านคุณธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ(Moreno อ้างถึงในวิสมัญญา ทูไชสงค์อ้างถึงใน กนกวรรณ ยุติรัต)¹ การวิจัยครั้งนี้ คือการศึกษาบทบาทที่เป็นจริง โดยเฉพาะบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม บทบาทพระสงฆ์ที่เข้าไปส่งเสริมกลุ่มองค์กรชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทที่พระสงฆ์ปฏิบัติจริงต่อการส่งเสริมกลุ่ม ด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น โดยมีบทบาทดังนี้

1) บทบาทเป็นผู้ปลูกจิตสำนึกที่ดีแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดตระหนักรู้และรับรู้ในปัญหาาร่วมกันและหาทางแก้ไข

2) บทบาทเป็นผู้ให้การเรียนรู้ เพื่อให้เกิดกลุ่มองค์กร และการส่งเสริมให้ชุมชนเรียนรู้อำนาจในการจัดการกลุ่มองค์กรเอง โดยการวางกฎ กติกา และระเบียบในการรับสมาชิก ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มองค์กรร่วมกัน

3) บทบาทเป็นผู้ส่งเสริมคุณธรรม เป็นการปลูกฝังค่านิยมที่เป็นวัฒนธรรมอันดีที่เกิดจากหลักคำสอนกิจกรรมของกลุ่มองค์กร ร่วมกัน

4) บทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษา การขยายกลุ่มองค์กรชุมชนนั้น จะต้องอาศัยการดำเนินกิจกรรมใหม่ ๆ และการปรึกษาที่โปร่งใส พระสงฆ์ เป็นผู้ที่มีความโปร่งใสในการให้คำปรึกษาที่ดี เพราะถือว่า การพัฒนา กายและจิต เป็นภาระอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีบทบาทหรือมีบารมี ที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความเชื่อและเลื่อมใสศรัทธา

¹วิสมัญญา ทูไชสงค์, บทบาทพระสงฆ์การส่งเสริมองค์กรชุมชน เพื่อสร้างทุนชุมชนศึกษาเฉพาะกรณี : กลุ่มสังฆะธรรมทรัพย์ จังหวัดตราด, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2544, หน้า 9.

สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาไพสิทธ์ สัตยวฑู¹ ได้ศึกษา เรื่อง บทบาทพระสงฆ์ ในการพัฒนาชนบท ในพื้นที่จังหวัดภาคอีสาน จากพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน 38 รูป ใน 9 จังหวัด พบว่า พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในการพัฒนา เพราะเห็นความยากจนและความทุกข์ของชาวบ้าน และได้สรุปว่า พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทใน 5 ลักษณะ คือ

1. เป็นผู้บริหาร โครงการ พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ดำเนินการร่วมกับพระสังฆาธิการ ระดับล่าง
2. เป็นผู้นำการพัฒนา เข้าไปปรณรงค์ปลุกจิตสำนึกและกระตุ้นการตื่นตัวของประชาชน ทั้งในเรื่องสังคม เศรษฐกิจ และการดำเนินชีวิต เช่น การพัฒนาจิตใจให้ลด ละ เลิกอบายมุข
3. เป็นผู้ประสานงาน โครงการ ทำหน้าที่ประสานงานระหว่าง โครงการของรัฐและเอกชนกับประชาชน และผลักดันให้ผู้นำชุมชนเข้าร่วมโครงการ
4. เป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนการพัฒนา ส่งเสริมการพึ่งตนเองของประชาชน ผลักดันให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการด้วยการคอยชี้แนะ กระตุ้น เร้า และติดต่อขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน
5. เป็นผู้สงเคราะห์พัฒนา คิดโครงการสงเคราะห์ประชาชน ทั้งเป็นการแก้ปัญหา เฉพาะหน้า

จากผลการวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงด้านการปลุกจิตสำนึก ด้านการให้การเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมคุณธรรม และด้านการให้คำปรึกษา ทำให้มองเห็นคุณค่า หลัทธิธรรมทางพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระสงฆ์ได้มีบทบาทค่อนข้างมากในแต่ละด้าน และทั้ง 3 กลุ่มคือ กลุ่มบ้านท่าสว่าง จังหวัด สุรินทร์ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และกลุ่มโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จากประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ นำเสนอ หลักการที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคง ของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็ม ที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนอาคารไว้ และสอดคล้องกับพระราช ดำรัสอีกว่า คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่น

¹ พระมหาไพสิทธ์ สัตยวฑู, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ศึกษากรณี: พระเทพสิมามาตรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา, วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาชนบทศึกษาศาสนาบัณฑิตวิทยาลัย และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538), หน้า 33.

น้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียงหมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็จะอยู่เป็นสุข¹

5.2.2 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่ 3

การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่ 3 คือ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มรวม และในกลุ่มย่อยทั้ง 3 กลุ่มจังหวัดว่า เปรียบเทียบว่ามีปัจจัยด้านใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในกลุ่มรวม และกลุ่มย่อย 3 โครงการ ดังนี้

ประการที่ 1 ปัจจัย 4 ด้าน คือด้านวุฒิการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านรายได้ และด้านประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเด่นชัด พบในกลุ่มรวม ผลจากการวิจัยนี้ มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 พบว่าพระสงฆ์ได้มีบทบาทพัฒนาในกลุ่มเกี่ยวกับด้านวุฒิการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านรายได้ และด้านประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งนี้อาจเนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีความรู้ และความสามารถ ในการประยุกต์หลักธรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการใช้กับกลุ่มชุมชนสอดคล้องกับงานวิจัยของมาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ² ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์เกี่ยวกับทัศนะของพระสงฆ์ที่ชาวพุทธให้ความเคารพศรัทธาและความนิยมของพุทธศาสนิกชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ ผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ในทัศนะของพระสงฆ์ที่ชาวพุทธให้ความเคารพศรัทธานั้นควรมีบทบาทหน้าที่ตามบริบทของพระพุทธศาสนา คือ

1. บทบาทด้านการอบรมตน พระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้นำทางปัญญา ดังนี้

1.1 ด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา ต้องศึกษาพระไตรปิฎก พระธรรมวินัย ทั้งทางคันถธุระ และวิปัสสนาธุระ

1.2 ด้านพัฒนาตนเองให้บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ ถือศีล 227 ข้อทุกอิริยาบถ

1.3 ด้านการปกครองสงฆ์ ต้องดูแลอบรมสั่งสอนพระอ่อนพรรษากว่าทั้งด้านการศึกษาและการประพฤติตามพระธรรมวินัย รวมทั้งการร่วมมือแก้ไขปัญหาการทำผิดของพระสงฆ์ทั้งแก้ไขบุคคลและกฎระเบียบในการปกครองสงฆ์

¹ ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง (ตามหนังสือที่ รล.0003/18888), (ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542), สำนักพระราชเลขาธิการพระบรมมหาราชวัง, กรุงเทพมหานคร.

²มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริและคณะ, รายงานการวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์, คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542, หน้า 10.

2. บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาคน เป้าหมายประการหนึ่งของการกำหนดให้พระสงฆ์ต้องมีการอบรมตนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็เพื่อ “พัฒนาคน” โดยเฉพาะทางด้าน “จิตใจ” พระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาจิตใจคนให้สูงขึ้นโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ และทำในทุกโอกาส

นอกจากพระสงฆ์อบรมตนให้ดีแล้ว หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การอบรมคนโดยใช้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือนำคำสอนและธรรมของพระพุทธเจ้าไปพัฒนาระดับจิตใจคนให้สูงขึ้น ให้มีศีล สมาธิ ปัญญา โดยเฉพาะเรื่องของการถือศีลห้าของพระพุทธบริษัท ซึ่งพระสงฆ์ในทุกวัดทั้งวัดมหานิกายและวัดธรรมยุติ ล้วนให้ความสำคัญเรื่องนี้เป็นพิเศษเหมือนกัน

3. บทบาทด้านการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยการร่วมโครงการพัฒนาชุมชนกับองค์กรต่าง ๆ และชาวบ้านใช้วิธีการด้านการสงเคราะห์วัตถุสิ่งของ รวมทั้งการรักษาโรค ใช้พิธีกรรมและวัตถุมงคล แต่ต้องใช้อย่างสร้างสรรค์ ไม่มั่งงายหรือใช้ทำลายผู้อื่น

4. บทบาทด้านการพัฒนาวัด การพัฒนาสิ่งก่อสร้างเพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้นว่า จัดห้องสมุดธรรมให้ทั้งพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปได้เข้าไปอ่านหนังสือได้ รวมทั้งการดูแลบริเวณวัดให้สะอาดร่มรื่นเป็นธรรมชาติ

จากผลการศึกษาของบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์เกี่ยวกับความนิยมของพุทธศาสนิกชนต่อบทบาทของพระสงฆ์พบว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า พระสงฆ์ที่น่าเคารพเลื่อมใส ควรมีความรู้ธรรมลึกซึ้ง เคร่งครัดในการปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา ครองตนด้วยความสงบ เรียบง่าย บริสุทธ์ และสันโดษ มีความสามารถในการอบรมคุณธรรม การที่พระสงฆ์ช่วยพัฒนาสังคมก็เป็นสิ่งที่ดี แต่ควรให้ความสำคัญรองลงไป นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างไม่นิยมพระสงฆ์ที่แสดงอภินิหาร มีคาถาอาคม หรือเป็นหมอดูจะไม่ให้ความนับถือ

สอดคล้องกับงานวิจัยของภัทรพร สิริกาญจน์¹ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การทำหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ: แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชนบท” เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติโดยพิจารณาจากงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ว่ามีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับพุทธบัญญัติหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารและการวิจัยภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชนของพระคำเขียน สุวณฺโณ ผลการศึกษาพบว่า ตามพุทธบัญญัติหรือพระวินัย พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติธรรม เผยแผ่พุทธธรรม และช่วยเหลือรณาวาสทั่วไปให้พ้นทุกข์ ตามความ

¹ ภัทรพร สิริกาญจน์, เอกสารทางวิชาการเรื่องสามทศวรรษของการพัฒนามนุษย์สังคมและเศรษฐกิจไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 35-36.

เหมาะสมตามความสามารถ ตามพุทธบัญญัติหรือพระวินัย พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติธรรม เผยแพร่พุทธธรรม และช่วยเหลือฆราวาสทั่วไปให้พ้นทุกข์ ตามความเหมาะสมตามความสามารถในปัจจุบัน เมื่อสภาพสังคมมีความซับซ้อน และประชาชนมีปัญหาชีวิตมากขึ้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทช่วยเหลือสังคมอย่างใกล้ชิดยิ่งกว่าแต่ก่อน และเป็นผู้แก้ปัญหาเกือบทุกเรื่องของชาวบ้าน เช่น ปัญหาครอบครัวและปัญหาความยากจน เป็นต้น จนบางครั้งก็ถูกวิจารณ์ว่า ไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณะทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน รัฐ และคณะสงฆ์จากส่วนกลางอย่างเพียงพอแต่ถ้าชาวบ้าน รัฐและคณะสงฆ์มีความเข้าใจต่อบทบาทและเห็นความสำคัญของพระสงฆ์นักพัฒนาอย่างแท้จริง พระสงฆ์นักพัฒนาย่อมได้รับการสนับสนุนให้มีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมได้อย่างกว้างขวางต่อไป

จากผลการวิเคราะห์ บทบาทของพระสงฆ์พบในกลุ่มรวมด้านวุฒิการศึกษา ด้านรายได้ และ ด้านประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นระดับความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีค่อนข้างมาก

ประการที่ 2 ปัจจัย 3 ด้าน คือ ด้านวุฒิการศึกษา ด้านรายได้ และ ด้านประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง พบใน กลุ่มสังคมเกษตรจังหวัดตราด ผลจากการวิจัยนี้ มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 พบว่า พระสงฆ์ได้มีบทบาทพัฒนากลุ่มเกี่ยวกับด้านการศึกษา ด้านรายได้ และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีความรู้ มีหลักการทางการบริหาร สอดคล้องกับแนวคิดปณิธานของกลุ่ม ที่พระสุบิน ปณิโต¹ ได้ใช้แนวทางจากภูมิ ปัญญาพื้นบ้าน คือ 1. ใช้หลักธรรมทางศาสนาที่เน้นในเรื่องบุญ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสันโดษ เป็นหัวใจสำคัญของการกำหนดแนวทางการทำกิจกรรมสะสมทรัพย์ ไม่ให้หลุดไปสู่โลกะจริต โดยการใช้หลักธรรมดังกล่าว สอดแทรกไปในการแนะนำเรื่องการจัดการกองทุน

2. พัฒนากิจกรรมออมทรัพย์ให้เกิดเป็นผลประโยชน์ร่วมของชุมชน เพื่อสร้างแรงจูงใจของคนในชุมชน ให้หันมาร่วมมือพึ่งพากันแทนการแก่งแย่ง ตัวใครตัวมัน

3. ใช้วิธีคิด "จิตสำนึกร่วมชุมชน" ทดแทนวิธีคิดแบบปัจเจก โดยอาศัยระบบการบริหารจัดการ สวัสดิการ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของสมาชิก และการใช้กลไกของชุมชนในการตรวจสอบ เพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชน

¹ <http://www.hsro.or.th/index.php?show=view&doc=138,2549>, หน้า 5.

4. อาศัยระบบการจัดการที่โปร่งใส มีระบบบัญชีที่สามารถตรวจสอบได้ อีกทั้งคณะกรรมการ รวมไปถึงที่ปรึกษาอย่างเช่นพระสุบินเอง ก็มีความโปร่งใส

5. การบริหารมีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมของชุมชน เช่น การให้เงินกู้ การระดมเงินฝากที่ละเล็กละน้อย การจัดการเรื่องปิ่นผล สวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน

6. อาศัยบารมีของพระสุบิน ซึ่งมีสถานะเป็นพระ เป็นผู้นำคนสำคัญที่ชาวบ้านศรัทธา ไปจนถึงคณะกรรมการที่มาดูแลเรื่องกองทุน ก็ถูกคัดเลือกด้วยหลักเกณฑ์ด้านคุณธรรม และบารมี

7. ใช้สถานที่สาธารณะของชุมชน คือ วัด อันเป็นที่ที่ชาวบ้านมีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง อยู่แล้ว ซึ่งหากไปจัดการที่บ้านใคร หรือหน่วยงานใด ความรู้สึกเป็นเจ้าของ หรือการเข้าถึงคงจะไม่เหมาะสมเท่าวัด

8. สร้างเงื่อนไขให้ผู้คนที่ต้องมาพบปะแลกเปลี่ยนทุกข์สุขกันอยู่เสมอ เช่นการต้องมาออมทุกเดือน

9. ใช้ระบบการจัดการที่รวดเร็ว เช่น การจัดการเรื่องสินค้าที่สามารถบริการได้ภายในวันเดียว ไม่ต้องมีคลังสินค้า เช่น สหกรณ์ที่ต้องเพิ่มการจัดการ

10. ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร ทั้งการตั้งคณะกรรมการ การตัดสินใจวางกฎเกณฑ์ ของกองทุน การติดตามประเมินผล ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

จากผลการวิเคราะห์ พระสงฆ์มีบทบาทร่วมในกระบวนการคิดเชิงปฏิบัติการด้านวุฒิการศึกษา ด้านรายได้ และ ด้านประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นระดับความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีค่อนข้างมาก

ประการที่ 3 ปัจจัย 2 ด้าน คือ ด้านวุฒิการศึกษา และอาชีพ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง พบในกลุ่มโครงการเมืองสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลจากการวิจัยนี้ มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 พบว่า พระสงฆ์ได้พัฒนาทางด้านจิตใจ และพัฒนาอาชีพ ให้เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งนี้อาจเนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีความรู้ มีหลักแห่งความเมตตาธรรม ตามหลักปณิธาน ของหลวงพ่อดาวโร จิตตดาวโร¹ ผู้ก่อตั้งโรงสีข้าวพระราชทาน สร้างโครงการเมืองสหกรณ์ฯ ส่งเสริมปากท้องด้วยผลผลิตปลอดภัย พยุงเศรษฐกิจเกษตรกร บำรุงสมองด้วยการศึกษา พัฒนาจิตใจด้วยธรรมะ จัดตั้งธนาคารโค กระบือ อนุรักษ์ช้างไทยให้อภัยสรรพสัตว์ เน้น

¹ ดำรงค์ ภูระยา, ประวัติจากหนังสือ พระกรรมฐาน กลางกรุง, 2549, ([webmaster : suwatcharakronudomwattanathavorn](http://www.suwatcharakronudomwattanathavorn.com)).

การศึกษาพระภิกษุสามเณรและลูกหลานเหลนผู้ด้อยโอกาส สอดคล้องกับแนวคิดคุณธรรม
โครงการเมืองสทครณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ว่า 1. ศรัทธา เชื่อมั่นในความดีมีเป้าหมาย
ทำงานอย่างไม่ประมาท ทำให้ชีวิตดำเนินไปอย่างมีจุดหมายปลายทาง มีหลักประกันของชีวิต
2. วิริยะ มีความอุตสาหะ มีความเพียรพยายามในการดำรงตน ในการประกอบสัมมาอาชีพะ
3. สัจจะ มีความจริงจิงในสิ่งที่ทำ คำที่พูด จะก่อให้เกิดหลักเกณฑ์ในตัวเองมีเหตุมีผล มีมา ที่ไป
สัจจะจะสร้างความชัดเจนความละเอียดอ่อนความรอบคอบให้แก่ทุกผู้ทุกนาม 4. ขันติ อดทนต่อ
ทุกสถานการณ์ ถ้ามีความอดทนมีความขยัน ไม่ว่าจะทำหน้าที่ใด จะสามารถยกฐานะตัวเองให้ดีขึ้น
เชื่อว่าจะรอดพ้นจากสิ่งที่เป็นอุปสรรคทั้งหลายทั้งปวง 5. จาคะ ชีวิตจะต้องมีจาคะ คนเราไม่ได้อยู่
คนเดียว เราอยู่ในสังคม สังคมต้องพึ่งพาอาศัยกัน สังคมต้องอยู่ร่วมกันอย่างมีเหตุผล เมื่อเรามีจา
คะในใจเราแล้วก็จะดำรงชีวิต อยู่บนพื้นฐานของการให้อภัยพื้นฐานแห่งการแบ่งปันต่อกัน
6. สามัคคี สามัคคีธรรมเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันไม่ว่าจะเป็น สังคมบ้าน สังคมวัด สังคม
โรงเรียน สังคมจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพื่อร่วมกันสร้างความดีงามไม่ได้ถ้าขาดความสามัคคี
7. ปัญญา บุคคลจะดำรงตนจะสร้างประโยชน์ สร้างสรรค์ความสงบสุข จะทำตนให้เป็นผู้มีจิตใจ
สะอาด และบริสุทธิ์ได้เพราะปัญญา ปัญญาเป็นยานอันประเสริฐในอันที่จะทำผู้ปฏิบัติให้ล่วงพ้น
ทุกข์ยากลำบากได้

จากผลการวิเคราะห์ ด้านวุฒิการศึกษา ด้านอาชีพจากพระสงฆ์ มีความเกี่ยวข้องกับ
บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นระดับความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับ
เศรษฐกิจพอเพียงจึงมีค่อนข้างมาก

ประการที่ 4 ปัจจัย 1 ด้าน คือ ด้านประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ มีความ
เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง พบใน กลุ่มบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ ผล
จากการวิจัยนี้ มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 พบว่า พระสงฆ์ได้พัฒนาทางด้านจิตใจ และพัฒนา
กระบวนการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งนี้อาจเนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ให้การศึกษาแบบพัฒนา
ตน สอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก¹ การให้การศึกษาแบบพัฒนาตน ตามแนวของ
พระพุทธศาสนาจะต้องพัฒนาแบบองค์รวมแบบบูรณาการทั้ง 3 ด้านคือ

1) ด้านพฤติกรรม ต้องพัฒนาให้มนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่น่าปรารถนา ที่
ค่อนข้างถาวร

¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ปรัชญาการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 120 - 125.

1.1 ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คนจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้ประโยชน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ดิน น้ำ พืชพันธุ์ เป็นต้น อย่างรู้คุณค่าในหลายมิติ และก่อให้เกิดผลดีต่อคุณภาพชีวิตของตนเองและผู้อื่น

1.2 ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มนุษย์จะต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีทางในการดำรงชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและสัตว์อื่น รักษาการศึกษา กฎเกณฑ์ จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งการเกื้อกูลแก่ชีวิตอื่น ๆ ทั้งมนุษย์ สัตว์และพืชพันธุ์ต่าง ๆ

1.3 เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ มนุษย์จะต้องมีการปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพโดยไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม จะต้องเอื้อเพื่อต่อการพัฒนาตนเอง อันนำไปสู่การเป็นสัตว์ประเสริฐและการแก้ปัญหาของสังคมของมนุษย์

2. ด้านจิตใจ การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความเมตตา ความเคารพอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตใจเข้มแข็งสามารถยับยั้ง อดทนต่อสิ่งร้ายและดำรงตนอยู่โดยปราศจากการฟุ้งฟิงและเสพวัตถุภายนอกที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพกาย ตลอดจนการเห็นประโยชน์ต่อคุณค่าของป่า อาศัยประโยชน์ของป่าในหลายมิติ ทั้งประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ เป็นต้น

3. ด้านปัญญา การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาด้านปัญญาของมนุษย์ ดังนี้ คือ

3.1 ให้เข้าใจในความสัมพันธ์และการดำรงอยู่ในสรรพชีวิตกับทรัพยากรธรรมชาติและป่า

3.2 ให้รู้จักมอง คิดให้เห็นประโยชน์ที่แท้จริงของทรัพยากรธรรมชาติและป่าที่มีต่อมนุษย์

3.3 ให้สามารถใช้ปัญญาอันบริสุทธิ์ได้อย่างชาญฉลาดในการเลือกใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าอย่างเหมาะสมและสมดุล

3.4 ให้รู้จักประมวล เชื่อมโยงความรู้อย่างเป็นระบบ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งอันเป็นเหตุและเป็นปัจจัยต่อกัน และสามารถถ่ายทอดคิดปะแก่อนุชนรุ่นหลัง เพื่อแก้ไขปัญหาและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอยู่ได้อย่างสร้างสรรค์

และความเกี่ยวข้องกับด้านประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ สอดคล้องแนวคิดของหลวงพ่อนาน สุทนต์สิโล แห่งวัดสามัคคี จังหวัดสุรินทร์(กรรณิการ์ โอมูเน)¹ ได้ใช้หลักธรรมขัดเกลาสั่งสอนชาวบ้านเพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะร่วมกันทำงานพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและชุมชน

¹ กรรณิการ์ โอมูเน, บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการสหภาพข้าวหมู่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิเทศศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2526, หน้า 67.

โดยใช้หลักทฤษฎี 4 มาอธิบายว่า 1.ทุกข์ คือ การที่ชาวบ้านมีหนี้สิน ความยากจน เกิดอบายมุข ฟุ่มเฟือย โดยกดขี่ขูดรีด

2. สมุทัย คือ สาเหตุแห่งทุกข์ เพราะไม่ได้เก็บรักษาทรัพย์ การเสียเปรียบนายทุน การโดนเอาเปรียบในชีวิตประจำวัน

3. นิโรธ คือ ทางดับทุกข์ โดยมีการบริหารจัดการชีวิต และชุมชนให้มีความสุขขึ้นมีจิตใจสูงขึ้นโดยใช้หลักกรรมฐาน เป็นตัวพื้นฐาน ที่ทำให้จิตใจยอมรับต่อปัญหา และสามารถต่อสู้กับปัญหาได้

4. มรรค คือ วิธีการโดยมีกิจกรรม สหบาลข้าว ร้านค้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ ทั้ง 3 กิจกรรม นำไปสู่มรรค ควบคู่กับกิจกรรมอื่น ๆ

จากผลการวิเคราะห์ ด้านประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์ มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นระดับความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีค่อนข้างมาก

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการศึกษาค้นพบในครั้งนี้

ประการที่ 1 พระสงฆ์ควรพัฒนาเสริมสร้าง บทบาทด้านการปลูกจิตสำนึก ด้านการให้การเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมคุณธรรม และด้านการให้คำปรึกษาให้มากยิ่งขึ้น

ประการที่ 2 พระสงฆ์ควรพัฒนาเสริมสร้าง บทบาทให้มากเป็นอันดับ 1 คือ กลุ่มบ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ อันดับ 2 กลุ่มโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ อันดับ 3 กลุ่มสังฆะสมทรัพย์ จังหวัดตราด

ประการที่ 3 การแสดงบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเด่นชัด ในกลุ่มคน คือ กลุ่มคนที่มีวุฒิการศึกษามัธยมศึกษาขึ้นไป กลุ่มคนประกอบอาชีพเกษตร กลุ่มคนมีรายได้ 4,000 บาทขึ้นไป และกลุ่มคนที่มีประสบการณ์การเรียนรู้จากพระสงฆ์

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ(Action Research) โดยนำรูปแบบที่เกิดขึ้นในกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม เหล่านี้เป็นตัวแบบ (Model) ซึ่งเป็นทักษะหรือวิธีการที่น่าสนใจ ทั้งนี้จากการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนกลุ่มเชิงเศรษฐกิจพอเพียง นั้นพบว่า ความศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นจุดเริ่มต้นทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตตามทฤษฎีแนวคิดใหม่

5.3.2.2 ควรทำการศึกษาค้นคว้าคาดหวังของกลุ่มชุมชนอื่น ๆ ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมกลุ่มและองค์กรชุมชน

5.3.2.3 ควรทำการศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกิดขึ้นในชุมชน และปัจจัยที่ส่งเสริมที่เกื้อหนุนหรืออุปสรรค ในการทำงานบทบาทของพระสงฆ์

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย :

1.1 เอกสารชั้นปฐมภูมิ

การศาสนา, กรม. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

1.2 เอกสารชั้นทุติยภูมิ

1.2.1 หนังสือ

การศาสนา, กรม. กิจกรรมของวัดซึ่งจะเป็นที่เลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2529.

กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา กองแผนงาน. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2540.

กระทรวงศึกษาธิการ. ศาสนศิลป์ด้านอนุรักษศิลป์ 1. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย แผนกสามัญศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2524.

กาญจนา แก้วเทพ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ. การพึ่งตนเอง ศักยภาพในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สภาแคลอติกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2530.

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2540-2544). กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภากการพิมพ์, 2539.

คณินันต์ย์ จันทร์บุตร. สถานะและบทบาทพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, 2530.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การระดมประชาชนเพื่อพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2527.

จิรพรรณ กาญจนจิตรรา. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

- ฉลองชัย เข้มสระโส, พลตรี. พุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2534.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. บทบาทและสถานภาพของสถาบันสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2518.
- ชินรัตน์ สมสืบ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. การพระพุทธรูปเพื่อความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2526.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิตการพิมพ์, 2544.
- ทนงศักดิ์ คุ้มไฉน. การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2534.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภากการพิมพ์, 2527.
- ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช. การสังคมสงเคราะห์ชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2 , กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2529.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. “กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชนบท”. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภากการพิมพ์, 2527.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์. สถิติวิเคราะห์เพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 4, จามจุรีโปรดักท์ การพิมพ์, 2549.
- ปกรณ์ ปรียากร. ทฤษฎี แนวคิดและกลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2530.
- ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2540.
- ปรัชญา เวสารัชช. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. คู่มือการดำเนินชีวิตประชาชน ปี 2541 และทฤษฎีใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2, ม.ป.ท. , 2541.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, 2541.

พระราชวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตโต). **บทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทยในปัจจุบัน : พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, 2523.

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต). **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2525.

_____. **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ชวนพิมพ์, 2537.

พัฒน์ บุญยรัตนพันธ์. **การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2517.

พรพิไล เลิศวิชา. **ตีรวางจากไพร่หนีนายถึงธนาคารแห่งขุนเขา**. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์ การพิมพ์, 2541.

พัทธา สายหู. **กลไกของสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

ภัทรพร สิริกาญจน์. **เอกสารทางวิชาการเรื่องสามทศวรรษของการพัฒนามนุษย์สังคมและเศรษฐกิจไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและพัฒนาการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยธนเคราะห์ไทย, 2526.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. **เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, 2543.

วิษณุ สุวรรณเพิ่ม. **การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. **การพัฒนาชนบทไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.

วิทยา อธิปอนันต์. **ไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ : ในงานส่งเสริมการเกษตร**. กรมส่งเสริมการเกษตร, 2542 ก. (อัดสำเนา).

วิทยา อธิปอนันต์. **เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเกษตรที่พึ่งพาตนเอง**. กรมส่งเสริมการเกษตร, 2542 ข. (อัดสำเนา).

วิทยา อธิปอนันต์ เอื้อ เชิงสะอาด ประเสริฐ กองกันภัย ฉวีวรรณ มหะเสนีย์ อรุณี ปิ่นประยงค์ เอนกมีชนะ สมคิด นุ่มปราณี เพ็ญศรี ภริสมบูรณ์ อำนวย ช่างวงศ์. **ไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่**. กรมส่งเสริมการเกษตร, 2542, (อัดสำเนา).

สุเมธ ตันติเวชกุล. **การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ**. หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน วันเสาร์ที่ 5 ธันวาคม 2541.

สำนักพระราชวัง ที่ รล 0003/18888. ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542. สำนักพระราชเลขานุการพระบรมมหาราชวัง, กรุงเทพมหานคร.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2549**. เอกสารประกอบการสัมมนาระดมความคิดเห็น ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์, กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท. , 2543.
- ศรีทับทิม พานิชพันธ์ และคณะ. **ความรู้พื้นฐานของสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- ศุภกุล เกียรติสุนทร. **กิจกรรมของวัดซึ่งจะเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2527.
- สุรพล สุยะพรหม และคณะ. **หลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)**. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการใช้เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2533.
- สุระชัย หวันแก้ว. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.
- สมบุญณ์ สุขสำราญ. **พุทธศาสนา พระสงฆ์กับวิถีชีวิตสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประชาชน, 2527.
- สมพร เทพสิทธิ์า. **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สภาอุรวุทธิสมาคมแห่งชาติ, 2538.
- สุเทพ เขาวลิต. **หลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เอเดียนสโตร์, 2524.
- สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่3, กรุงเทพมหานคร:โอเดียนสโตร์, 2523.
- อภิชัย พันธเสน. **เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539.
- อำนาจ อนันต์ชัย. **“การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท”**. เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิคตอรีเพาเวอร์พอยต์ จำกัด, 2527.

1.2.2 บทความ

กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. **หว่านพันธ์แห่งโพธิ**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2531:29

คณะอนุกรรมการจัดพิมพ์เอกสารเนื่องในวาระครบ 100 ปีพระยาอนุมานราชชน. **รวมเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: 2531.

เจริญ ภัสระ. **“การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของรัฐ”**. วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย. (12 พฤษภาคม 2540), 2540.

ชาย อากาศโร พ.ม.: **พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการศึกษาอย่างไร**, ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ 2 ปีที่ 7 กันยายน-พฤศจิกายน, 2512.

ทงศักดิ์ คุ่มไชนะ. **การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2534.

ทัศนีย์ ไทยภิรมย์. **“การพัฒนาชุมชน : วิธีการระดมการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน”**. นิตยสารการประชาสงเคราะห์. กรกฎาคม-สิงหาคม, 2526.

ธนู บุญยรัตพันธุ์. **“ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน”**, **ครูปริทัศน์**. พฤศจิกายน, 2531.

ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว **เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง** ตามหนังสือ ที่ รล.0003/18888. (ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542). สำนักพระราชเลขานุการ พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร, 2542.

พระธรรมนูญณูณี. **“การพัฒนาเป็นวิธีการสร้างสรรค์ปรับปรุง”** วารสารกองทุนสงเคราะห์การศึกษาเอกชน. (ธันวาคม 2539), 2539.

วิทยา อธิปอนันต์. **ไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่** : ในงานส่งเสริมการเกษตร. หน้า 1- 13 กรมส่งเสริมการเกษตร, 2542. (อัคราณา)

ศรีเพ็ญ คุรงค์เดช. **“หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน”**. ข่าวสารป่ากับชุมชน. (มิถุนายน), 2539.

สุเมธ ตันติเวชกุล. **การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ**. หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน. (วันเสาร์ที่ 5 ธันวาคม 2541), 2541.

สำนักพระราชวัง ที่ รล 0003/18888. (ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542). สำนักพระราชเลขานุการ พระบรมมหาราชวัง, กรุงเทพมหานคร: 2542.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. **รายงานการวิจัยเรื่อง การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท**. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ม.ป.ท. , 2538.

อำพล เสนาณรงค์. **การประชุมทางวิชาการระดับชาติ เรื่องเจาะประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง : องค์ความรู้จากงานวิจัย**. ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น. กรุงเทพมหานคร: ส่วน

วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช.). (วันพฤหัสบดี ที่ 21 มิถุนายน 2550), 2550.

เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง. (วันที่ 18-19 ธันวาคม 2542). ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ซีดี จอมเทียน ชลบุรี: 2542.

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง”. หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน. (6 ธันวาคม 2541), 2541.

1.2.3 รายงานการวิจัย

จำเนียร ชุณหโสภาค. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาบ้าในประเทศไทย. สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยรามคำแหงกรกฎาคม, ถ่ายเอกสารรายงานการวิจัย, 2546.

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. บทบาทและสถานภาพของสถาบันสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2518.

ทิตยา สุวรรณชฎ. สังคมวิทยา จิตวิทยาสังคมและมานุษยวิทยา. สังคมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2527.

ภัทรพร สิริกาญจน์. หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระค้ำเจียนสุวรรณโณ ในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. “กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชนบท”. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภากการพิมพ์, 2527.

บัณฑิต อ่อนคำ และคณะ. รายงานวิจัยการศึกษารูปแบบการแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับพื้นที่โดยเน้นบทบาทของชุมชนและระบบกลไกของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่เอื้ออำนวยต่อการแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2539.

ปกรณ์ ปรีชากร. ทฤษฎี แนวคิดและกลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2530.

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

ปรัชญา เวสารัชช์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.

พินิจ ลาภธนานนท์. บทบาทการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทยในภาคอีสาน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

มานี ไชยธีรานุกูลศิริและคณะ. รายงานการวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์. คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

สมคิด เฟื่องอุดม. การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน : ตามทัศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2535.

1.2.4 วิทยานิพนธ์

กรรณิการ์ โอมน. บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการสหบาทข้าวหมู่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

กุนจันทร์ สิงห์สุ. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบำรุงรักษาสระเก็บน้ำอันเนื่องมาจากโครงการ กสช. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2536.

เกียรติศักดิ์ เรือนทองดี. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาศึกษาเฉพาะกรณีตำบลสหกรณ์นิคม อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2536.

ขวัญชัย วงศ์นิติกร. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้ที่อยู่อาศัยในเขตหมู่บ้านจัดสรรชานเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านจัดสรรเทพประทาน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2532.

เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519.

เฉลิม ประเสริฐกุล. บทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาหมู่บ้านศึกษาเฉพาะกรณี บ้านทุ่งมหาศาล หมู่ที่ 7 ตำบลมหาชัย อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2533.

เฉลิม อุตกฤษฎ์. การศึกษาบทบาทของพระภิกษุในงานพัฒนาชุมชน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521.

ไชยชนะ สุทธิวรชัย. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2536.

- นเรศ วงศ์สวัสดิ์. ปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อโครงการสร้างงานในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีห้าตำบลในเขต อ. เมือง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526.
- ณรงค์ คงนวล. บทบาทพระสงฆ์วัดชลประทานรังสฤษฎ์กับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ทวี สุทธารมย์ลักษณ์. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในโครงการอบรมประชาชนประจำตำบล จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.
- บรรพต วีรชัย และคณะ. พระสงฆ์กับสังคมไทยโดยพิจารณาในเชิงสังคมเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง:กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา. 2523.
- ปกรณ์ กงเพชร. พระสงฆ์กับบทบาทในการป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.
- ประภาพร ศรีสถิตธรรม. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม : ศึกษาเฉพาะกรณีของชุมชนในเขตเทศบาลนคร จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543.
- ประสพสุข ดีอินทร์. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531.
- พรทิพย์ อังกุลดี. การมีส่วนร่วมของสตรีผู้นำในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2539.
- พระมหาปรีชาพล ตียนันท์. การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการใช้หลักพุทธธรรมให้คำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหาชีวิตแก่ศาสนิกชนในสังคมปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์ที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2535.
- พระมหาไพสิทธ์ สัตยาภู. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ศึกษากรณี: พระเทพสีมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาชนบทศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.
- พรประภา กิจโกศล. บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- ไพโรจน์ แบนมาก. บทบาทของครูในการป้องกันปัญหาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543.

- วิมลัญญา ทูยไชสงค์. บทบาทพระสงฆ์ส่งเสริมองค์กรชุมชน เพื่อสร้างทุนชุมชนศึกษาเฉพาะ
กรณี: กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคม
สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- วัชรินทร์ ปัญญาประเสริฐ. พุทธศาสนากับการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.
- วันชัย ธนวิโส(กัณหากาญจนะ). การสำรวจทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธ
ศาสนามมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.
- สมคิด เฟื่องอุดม. การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของพระสงฆ์
และเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535.
- สุรีย์ ตันต์ศรีสุโรจน์. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของผู้นำเยาวชนในชุมชน
คลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531.
- สมศรีयर จันทร์หล้า. บทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ขององค์การ
บริหารส่วนตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- สมคิด เฟื่องอุดม. การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน : ตามทัศนะของพระสงฆ์
และเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม. มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, 2535.
- สุนทรภรณ์ เตชพะ โลกุล. เศรษฐศาสตร์แนวพุทธวิถีทางพัฒนาของไทย. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- สุภา อุทโท. บทบาทพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า (2541-2560). วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะ
สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- เสาวลักษณ์ ขำนิจ. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไผ่ และหมู่บ้านอุตะเถา
จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- หงส์ สาวันดี. บทบาทลาดหวังในการพัฒนาของคณะกรรมการหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณี บ้าน
หนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนาบริหาร
ศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2538.

อริยา ลีมสุวัฒน์. **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทไทย พ.ศ. 2500-2520**. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

อำนาจ อนันต์ชัย. **“การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท”**. เอกสารการสอน
ชุดวิชาการพัฒนาชนบท, สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์,
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2527.

1.2.5 อ้างอิงจากอินเทอร์เน็ต

ดำรงค์ ภูระย้า. **ประวัติจากหนังสือ พระกรรมฐาน กลางกรุง**. (webmaster : suwatcharakron
udomwattanathavorn, 2549.

รศ.ดร.ประสิทธิ์ ลีระพันธ์. (WWW. Google.com). ส่วนพัฒนางาน คบส, สำนักงานคณะกรรมการ
อาหารและยา, 2547.

อรุณี พวงมี. นักวิชาการเกษตร 7 ว. **ชาวสวนไทย เพื่อเกษตรกรไทย**. (chaosuan.com Thai
Agriculturist Knowledge), 2547.

<http://www.culture.go.th/knowledge/mean/01.htm> .ที่ G o o g l e เมื่อ 6 ก.ค. 2007 19:48:41 GM.

<http://www.baanjommyut.com/ads/index.html> .2549.

<http://www> webmaster : suwatcharakron udomwattanathavorn.

<http://wwwThavornchittathavaro-wongmalai Foundation> .

<http://wwwwebhost.cpd.go.th/createcoop/page/content0121.htm>).

<http://www> <http://www.activeboard.com/forum.spark:Edited by admin at 05:30, 2005-05-21>).

<http://www> webmaster : suwatcharakron udomwattanathavorn , 2549.

<http://www> : chaosuan.com Thai Agriculturist Knowledge , 2547.

<http://www.agmassmedia.com/News/NewsManager/specialreport/articles57.htm>.

<http://www.hsro.or.th/index.php?show=view&doc=138>.

<http://www.thairath.co.th/thairath1/images/freebanner/thesis47/thesis.php>เมื่อ 27 เม.ย. 2006 .

<http://www.chaipat.or.th/journal/aug99/thai/self.html> 29 เม.ย. 2006 00:52:07 GMT.

<http://www.doae.go.th/www/work/web/arune/self%20eff%201.htm> - 2k -เมื่อ 29 เม.ย. 2006.
18:34:42 GMT.

<http://www.porpeang.org/> - 18k 29 มี.ค. 2006 01:23:16 GMT.

2. ภาษาอังกฤษ

- Bandura, A. and Richard H. Walter. **Social Learning and Personality Development**. New York: Rinehart and Winston., 1963.
- Bass, B. M. **Cognitive, social and emotional intelligence of transformational leaders**. In R.E.Riggio. (ed.) .Multiple intelligences and leadership. Mahwah, New Jersey: LEA Publishers., 2002.
- Bloom, Benjamin S. **Human Characteristics and School Learning**. New York: McGraw Hill, 1976.
- Dominic A. Infante. “**The Construct validity of semantic differential scales for the measurement of source credibility.**” *Communication Quarterly*, Spring. (28-2), 1980.
- Elliot Aronson and Golden. B. W. “**The Effect of Relevant and Irrelevant Aspect of Communicator Credibility on opinion Change.**” *Journal of Personality*. , 1962.
- P.F. Lazarsfeld, B. Berelson and H. Gaudet. **The People’s Choice**. New York : Duel, Sloan and Pearce. 1944.
- Rogers, E. M. **Modernization Among Peasants**. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc, 1969.
- Ralph M. Stogdill. **Handbook of Leadership**. New York: The Free Press. 1974.

ภาคผนวก

ผนวก ก

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษา บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ , สัจจะสะสม
ทรัพย์ จังหวัดตราด และ โครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

The Role of the Buddhist Monks and Sufficiency Economy : Case study of Ban
Thasawang, Surin Province , Saving Property, Trat Province and Co-operation City of Project,
Kalasin Province.

.....

คำชี้แจง : แบบสอบถามบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 แบบสอบถามประสบการณ์การเรียนรู้
ตอนที่ 3 แบบสอบถามบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง
ท่านสามารถแสดงความรู้สึกรู้สึกหรือความคิดเห็นได้อย่างอิสระ คำตอบของท่านไม่มีผิดหรือถูก และ
ไม่มีผลกระทบต่อตัวท่านแต่อย่างใด ในการตอบแบบสอบถามท่านไม่ต้องลงชื่อ คำตอบทั้งหมดจะ
เก็บเป็นความลับ ไม่มีการเปิดเผยให้ผู้อื่นทราบ

ขอขอบคุณในความร่วมมือการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

(พระมหาประยูร ธีรวิโส Ph.D.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

แบบสอบถาม

เรื่อง

บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษา บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ , สัจจะสะสม
ทรัพย์ จังหวัดตราด และ โครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

The Role of the Buddhist Monks and Sufficiency Economy : Case study of Ban
Thasawang, Surin Province , Saving Property, Trat Province and Co-operation City of Project,
Kalasin Province.

.....

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 แบบประสพการณ์การเรียนรู้
ตอนที่ 3 แบบสอบถามบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง
2. โปรดตอบแบบสอบถามทุกตอนตามลำดับ
3. ขอให้ผู้แจกแบบสอบถามเน้นย้ำความสำคัญของข้อมูลที่จะได้จากผู้ให้ข้อมูล และจะ
รักษาไว้เป็นความลับ

บ้าน.....
ตำบล.....
อำเภอ.....
จังหวัด.....
....

คณะผู้วิจัย

แบบสอบถาม

เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง :กรณีศึกษา บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ ,
สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

คำชี้แจง ให้ท่านอ่านข้อความแล้ว โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องทางขวามือที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ ชาย หญิง
2. ปัจจุบันท่านมีอายุปี
3. วุฒิการศึกษาสูงสุดของท่าน

☐ 1. ไม่ได้เรียน	☐ 2. ประถมศึกษา
☐ 3. มัธยมศึกษาตอนต้น	☐ 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
☐ 5. อนุปริญญา/ปสว./ปวช.	☐ 6. ปริญญาตรี
☐ 7. สูงกว่าปริญญาตรี	☐ 8. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
4. อาชีพของท่าน

☐ 1. ไม่ได้ประกอบอาชีพ	☐ 2. เกษตรกรรม
☐ 3. รับจ้าง (ผู้ใช้แรงงาน)	☐ 4. ประกอบอาชีพส่วนตัว
☐ 5. พนักงานบริษัท	☐ 6. ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ
☐ 7. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

☐ 1. ไม่ถึง 1,000 บาท	☐ 2. 1,000 -1,999 บาท
☐ 3. 2,000 -2,999 บาท	☐ 4. 3,000 -3,999 บาท
☐ 5. 4,000 บาทขึ้นไป	

ตอนที่ 2 แบบสอบถามประสบการณ์การเรียนรู้

คำชี้แจง คำว่า พระสงฆ์ หมายถึง (1) พระครูพิพิธ ประชาณาถ (หลวงพ่อนาน สุทนต์สีโล)
(2) พระอาจารย์สุบิน ปณีโต (3) พระราชพิพัฒนาทร (หลวงพ่อดาวร จิตตถาวโร)

ขอให้ท่านอ่านข้อความแล้ว โปรดทำเครื่องหมาย \surd ลงในช่องทางขวามือที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด เพียงช่องเดียว ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 อันดับ ได้แก่

มากที่สุด	หมายถึง	ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่านมากที่สุด
มาก	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านมาก
ปานกลาง	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านบ้าง ไม่จริงบ้าง
น้อย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านน้อย
น้อยที่สุด	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านน้อยที่สุด

ลำดับ	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	ด้านความน่าเชื่อถือ พระสงฆ์ท่านมีประสบการณ์การเรียนรู้ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ในวัดและชุมชน					
2	ท่านคิดว่าพระสงฆ์มีส่วนส่งเสริมสนับสนุน สร้างแนวคิดตามเศรษฐกิจพอเพียง					
3	พระสงฆ์ได้ริเริ่มก่อตั้งโครงการส่งเสริมตาม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นในหมู่บ้านของท่าน					
4	พระสงฆ์ท่านมีความเสียสละ มีความเมตตา ต่อชาวบ้านและชุมชน					
5	การทำหน้าที่ของพระสงฆ์ถือว่าสอดคล้องต่อ พระธรรมวินัยน้อย					
6	การช่วยเหลือชาวบ้านเชิงวิชาชีพถือเป็นส่วน หนึ่งค่านบพาทของพระสงฆ์					
7	พระสงฆ์ได้แสดงออกถึงความกระตือรือร้น เพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนให้หมู่บ้าน					
8	ท่านได้แสดงออกถึงความรู้ ความสามารถ เกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมวิชาชีพ					
9	ท่านแสดงออกด้วยความเมตตาและจริงใจต่อการ แก้ปัญหาให้ชาวบ้านมีชีวิตอยู่อย่างพอเพียง					
10	การมีความเชื่อและความศรัทธาต่อบพาท ของพระสงฆ์เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง					

ลำดับ	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
11	ด้านความเป็นผู้นำ พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทความเป็นผู้นำและเป็นที่พึ่งศรัทธาให้กับชุมชน					
12	ชาวบ้านได้รับการพัฒนาส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น					
13	พระสงฆ์ได้พัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า					
14	การประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์มีส่วนส่งเสริมให้การพัฒนาหมู่บ้านดีขึ้น					
15	บทบาทของพระสงฆ์เหมาะสมกับการพัฒนาสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้าน					
16	พระสงฆ์มีส่วนช่วยปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น					
17	พระสงฆ์เป็นผู้ชี้แนะทางด้านจิตใจและนำการปฏิบัติให้พ้นจากสิ่งที่เป็นความไม่ดีไม่งาม					
18	ท่านได้สร้างความสมานฉันท์เพื่อให้ประชาชนมีความสามัคคีกัน					
19	ท่านให้ประชาชนสามารถแก้ไขปัญหาภายในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง					
20	ท่านสร้างปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนได้ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ดีงาม					
21	ด้านการสื่อสารระหว่างบุคคลข่าวสารและความรู้คำแนะนำสั่งสอนต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ชี้แจงต่อท่าน ท่านเชื่อถือมากน้อยเพียงใด					
22	ในการซักถามข้อข้องใจสงสัยจากพระสงฆ์ท่านคิดว่า พระสงฆ์พร้อมที่จะตอบตามที่ท่านถามได้เพียงใด					
23	พระสงฆ์ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ประสบความเดือดร้อนในเรื่องต่าง ๆ ได้					
24	พระสงฆ์สามารถให้คำปรึกษาในด้านต่าง ๆ ทุกครั้งที่ท่านต้องการเพียงใด					
25	พระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการเสาะแสวงหาโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง หรือโครงการพัฒนาอื่น					

ลำดับ	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
26	ท่านคิดว่าพระสงฆ์คือบุคคลตัวอย่างของการให้ความช่วยเหลือเพื่อแม่แก่บุคคลทั่วไปอย่างสม่ำเสมอ					
27	พระสงฆ์สามารถให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง					
28	ท่านคิดว่าพระสงฆ์สามารถให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ดีน้อย					
29	หากท่านเดือนร้อนในเรื่องต่าง ๆ พระสงฆ์จะเป็นผู้แนะนำในการแก้ไขปัญหาให้แก่ท่าน					
30	ท่านเคยไปปรึกษาหารือพระสงฆ์ในเรื่องการประกอบอาชีพการเกษตรและ การทำบุญทำทาน					

ตอนที่ 3 แบบสอบถามบทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

คำชี้แจง ให้ท่านอ่านข้อความแล้ว โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องทางขวามือที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด เพียงช่องเดียว ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 อันดับ ได้แก่

มากที่สุด	หมายถึง	ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่านมากที่สุด
มาก	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านมาก
ปานกลาง	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านบ้าง ไม่จริงบ้าง
น้อย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านน้อย
น้อยที่สุด	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านน้อยที่สุด

ลำดับ	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	การปลูกจิตสำนึกพระสงฆ์ท่านได้กระตุ้นประชุมวางแผน/ดำเนินงาน โครงการส่งเสริมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน					
2	ท่านให้ข้อมูล แนะนำเกี่ยวกับปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ให้ชุมชนเข้มแข็งมากขึ้น					
3	กระตุ้นให้เห็นถึงสาเหตุปัญหาและเชื่อมโยงของปัญหาที่จะเกิดตามมา					
4	แนะนำวิธีแก้ปัญหาโดยการสร้างศักยภาพของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง					
5	ท่านมีส่วนร่วมเสนอแนะความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างอาชีพในชุมชน					
6	ท่านได้กระตุ้นการประกอบอาชีพให้เห็นผลที่จะเกิดกับกลุ่มที่ด้อยในชุมชน					
7	ท่านแนะนำและส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จริง และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง					
8	ท่านกระตุ้นให้คนช่วยเหลือกันในสังคมเป็นการให้ท่านช่วยเหลือให้ผู้อื่นได้พ้นทุกข์					
9	ท่านมีส่วนร่วมในการแนะนำชุมชนเป็นบางครั้ง					

ลำดับ	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
10	ท่านช่วยกระตุ้นและช่วยตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวภายในหมู่บ้าน					
11	การให้การเรียนรู้พระสงฆ์ท่านได้แนะนำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษาด้านอาชีพ					
12	สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ					
13	เข้าไปช่วยเหลือด้านสื่ออุปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวกในการอาชีพแก่ชาวบ้าน					
14	ส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ศึกษาองค์ความรู้และวิทยาการที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีพ					
15	จัดบริการข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้แก่ชาวบ้าน โดยใช้หอกระจายข่าว สิ่งตีพิมพ์ ป้ายประกาศ					
16	ส่งเสริมจัดให้มีที่อ่านหนังสือในวัดหรือตั้งศูนย์การเรียนรู้เป็นแหล่งวิทยาการเรียนรู้แก่ผู้สนใจ					
17	ให้ชาวบ้านได้ศึกษาธรรมะในโอกาสวันสำคัญ เช่น การปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนา					
18	เผยแพร่ความรู้ให้ชาวบ้านได้รู้จักและหาความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในบ้านและชุมชน					
19	จัดอบรมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้านด้านองค์ความรู้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง					
20	ให้การสนับสนุนการเรียนรู้เกี่ยวกับโครงการและอาชีพแก่ชาวบ้าน					
21	การส่งเสริมคุณธรรมพระสงฆ์ท่านได้สั่งสอนอบรมศีลธรรมให้ประชาชนละเว้นความชั่วหันมาประพฤติดี มีเมตตาต่อกัน					
22	กระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี ให้เห็นเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนที่จะประพฤติปฏิบัติตาม					

ลำดับ	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
23	จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ มีความ สะอาดร่มรื่น ให้ประชาชนมีโอกาสเข้ามาผู้ สถานที่อันสงบ					
24	มีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริม ศีลธรรมอันดีงามของประชาชน					
25	ให้คำแนะนำธรรมะเพื่อประกอบอาชีพในการ ดำรงชีวิตที่ดีแก่ประชาชน					
26	มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมเนื่องในวัน สำคัญเกี่ยวกับศาสนาและวันสำคัญในส่วน ของภาครัฐ					
27	อบรมศีลธรรมในการประกอบอาชีพให้แก่ ประชาชน นักเรียน นักศึกษา					
28	รณรงค์ในเรื่องความประหยัดในการเลี้ยงชีพ อย่างพอเพียง					
28	ได้ให้ความสำคัญด้านการลด เลิก ละ อบายมุข ต่าง ๆ					
30	สร้างความสามัคคีร่วมกันในกลุ่มองค์กร ให้ เกิดความซื่อสัตย์มีมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน					
31	การให้คำปรึกษา พระสงฆ์ท่านแนะนำให้ชาวบ้านรู้จักการออม ทรัพย์ ขยันหมั่นเพียรและขวนขวายในการ ประกอบอาชีพ					
32	ให้ข้อเสนอแนะอาชีพหลักของชาวบ้าน โดย การพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น					
33	แนะนำให้มียาชีพใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับ ท้องถิ่น เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้าน					
34	ให้วัดเป็นศูนย์กลางให้คำปรึกษาเป็นสถานที่ จัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพแก่ชาวบ้าน					
35	เป็นผู้นำในการสร้างโครงการที่เอื้อต่อการ ประกอบอาชีพ เช่น ถนน ห้วย หนอง คลอง บึง ฝาย ที่เลี้ยงสัตว์					
36	ได้แนะนำส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งศูนย์สาธิต ด้านการตลาดแก่ชาวบ้าน					

ลำดับ	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
37	ได้แนะนำส่งเสริมให้ชาวบ้านดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย และประหยัด					
38	ให้การแนะนำส่งเสริมกลุ่มองค์กรเพื่อสร้างฐานเศรษฐกิจแบบพอเพียง					
39	แนะนำหลักธรรมเกี่ยวกับความพออยู่ พอกิน และมีความพึงพอใจในอาชีพ					
40	สนับสนุนให้ชาวบ้านมีจิตใจร่วมรักสามัคคีช่วยเหลืออนุเคราะห์กันในชุมชน					

ผนวก ข

ที่ ศธ ๖๑๐๔/๐๑๕

วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร/เรียน ท่านผู้ที่ตอบแบบสอบถาม

เนื่องจากภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๕ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง :กรณีศึกษา บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ , สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และ โครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ทางคณะผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ท่านโปรดกรุณาตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย และคณะผู้วิจัยจะนำข้อมูลไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในการวิจัยและประโยชน์ทางด้านวิชาการ เท่านั้น ไม่มีผลต่อผู้ตอบแบบสอบถามใด ๆ ทั้งสิ้น

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อขอความกรุณาตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ จึงขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(พระมหาประยูร ชีรวีโส)

รองคณบดี คณะมนุษยศาสตร์

หัวหน้าโครงการวิจัย

สำนักงานคณบดีคณะมนุษยศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐๒-๔๓๔ - ๕๕๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๔/๐๑๓

วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร/เรียน

เนื่องจากภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๕ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง บทบาทของ พระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง :กรณีศึกษา บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์, สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัด ตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ทางคณะผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ท่านในฐานะหัวหน้าฝ่ายปกครอง/หัวหน้ากลุ่ม สมาชิกได้อนุญาตให้คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล โดยให้ผู้นำชุมชนหรือตัวแทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม ในชุมชนหมู่บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์จำนวน 110 คน ตอบ แบบสอบถามเพื่อการวิจัยด้วย

อนึ่ง คณะผู้วิจัยจะนำข้อมูลไปใช้เพื่อประโยชน์ในการวิจัย และประโยชน์ทางด้านวิชาการ เท่านั้น

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาอนุญาต

(พระมหาประยูร ชีรวีโส)

รองคณบดีคณะมนุษยศาสตร์

หัวหน้าโครงการวิจัย

สำนักงานคณบดีคณะมนุษยศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐๒-๔๓๔ - ๕๕๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๔/๐๑๓

วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร/เรียน

เนื่องจากภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๕ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง บทบาทของ พระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง :กรณีศึกษา บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์, สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัด ตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ทางคณะผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ท่านในฐานะหัวหน้าฝ่ายปกครอง/หัวหน้า กลุ่มสมาชิกได้อนุญาตให้คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล โดยให้ผู้นำชุมชนหรือตัวแทนกลุ่มและสมาชิก กลุ่มในชุมชนบ้านโนนศิลาเลิง ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย (ปัจจุบัน กิ่ง อ. หนอง ชัย) จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 110 คน ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัยด้วย

อนึ่ง คณะผู้วิจัยจะนำข้อมูลไปใช้เพื่อประโยชน์ในการวิจัย และประโยชน์ทางด้านวิชาการ เท่านั้น

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาอนุญาต

(พระมหาประยูร ธีรวโส)

รองคณบดีคณะมนุษยศาสตร์

หัวหน้าโครงการวิจัย

สำนักงานคณบดีคณะมนุษยศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐๒-๔๓๔ - ๕๕๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๔/๐๑๓

วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร/เรียน

เนื่องจากภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๕ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับเศรษฐกิจพอเพียง :กรณีศึกษา บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์, สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด และโครงการเมืองสหกรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ทางคณะผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ท่านในฐานะหัวหน้าฝ่ายปกครอง/หัวหน้ากลุ่มสมาชิกได้อนุญาตให้คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล โดยให้ผู้นำชุมชนหรือตัวแทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในชุมชนแห่งวัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราดจำนวน 110 คน ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัยด้วย

อนึ่ง คณะผู้วิจัยจะนำข้อมูลไปใช้เพื่อประโยชน์ในการวิจัย และประโยชน์ทางด้านวิชาการเท่านั้น

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาอนุญาต

(พระมหาประยูร ธีรวิโส)

รองคณบดีคณะมนุษยศาสตร์

หัวหน้าโครงการวิจัย

สำนักงานคณบดีคณะมนุษยศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐๒-๔๓๔ - ๕๕๓๕

ประวัติผู้วิจัยและคณะ

หัวหน้าโครงการ

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) พระมหาประยูร ชีรวีโส
(ภาษาอังกฤษ) PhramahaPrayoon Theerawongso
2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ ระดับ 5
รักษาการหัวหน้าภาควิชาจิตวิทยา
3. ที่อยู่ (ที่ทำงาน) ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700 โทร. 02-
4345939 ,02-8911740
4. ประวัติการศึกษา
 - 4.1 ปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ สาขา จิตวิทยา (พธ.บ.)
สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่จบ 2536
ปริญญาตรี คณะสื่อสารมวลชน สาขา หนังสือพิมพ์ (B.J.)
สถาบัน Marathwada University India ปีที่จบ 2540
 - 4.2 ปริญญาโท คณะจิตวิทยา สาขาจิตวิทยาคลินิก (M.A.)
สถาบัน Marathwada University India ปีที่จบ 2539
ปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์
สถาบัน Deemed University Pune India ปีที่จบ 2541
ปริญญาโท คณะเศรษฐศาสตร์ สาขาเศรษฐศาสตร์
สถาบัน Deemed University Pune India ปีที่จบ 2543
ปริญญาโท คณะศึกษาศาสตร์ สาขาจิตวิทยาการศึกษา
สถาบัน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ปีที่จบ 2548
 - 4.3 ปริญญาเอก คณะจิตวิทยา สาขาจิตวิทยาคลินิก
สถาบัน Marathwada University India ปีที่จบ 2547
5. ประสบการณ์การทำงาน
 - 1) อาจารย์สอนพระปริยัติธรรมโรงเรียนพุทธศาสตร์ วัดยานนาวา กรุงเทพฯ 2524
 - 2) อาจารย์สอนพระปริยัติธรรมโรงเรียนพุทธศาสตร์ วัดราชคฤห์ กรุงเทพฯ 2528
 - 3) อาจารย์ระดับ 4 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 2545

4) นักจัดรายการวิทยุรายการธรรมะแสงสว่างทางใจ สถานีวิทยุกองพลที่ 1 รักษาพระองค์

6. ตำแหน่งจากประสบการณ์ในการวิจัย

นักวิจัยแห่งชาติปี 2549 (รหัสประจำตัว 00012375) สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7. ประสบการณ์ในการวิจัย

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

1) การศึกษาความสัมพันธ์เกี่ยวกับความเครียดของงาน บุคลิกภาพ ความพึงพอใจ และแรงจูงใจ ของพนักงาน โรงงานอุตสาหกรรมในเมืองอินเดีย ปีพิมพ์ 2545

2) ภาวะผู้นำของผู้บริหารในมหาวิทยาลัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านวิชาการ ปีพิมพ์ 2547 (ผู้ร่วมวิจัย)

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

1. การศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยจิตสังคมต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีงบประมาณ 2548 (หัวหน้าโครงการ)

2. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน. ปีงบประมาณ 2548 (ผู้ร่วมวิจัย)

งานด้านตำราและเอกสารประกอบการสอน

1) จิตวิทยาคลินิก จิตวิทยาบุคลิกภาพ จิตวิทยาการทดลอง สรีรจิตวิทยา พระสูตรตันตปิฎก I จิตวิทยาผู้ใหญ่ สถิติการวิจัยทางจิตวิทยา การวิจัยทางพุทธศาสนา และมนุษย์กับสังคม

ผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) ดร. โคนิทธิ์ ศรีทอง
(ภาษาอังกฤษ) Dr. Konit Srithong
2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ระดับ 7
3. ที่อยู่ (ที่ทำงาน) ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย บางกอกน้อย
กรุงเทพฯ 10700 โทร. 0-2434-2123
4. ประวัติการศึกษา
 - 4.1 ปริญญาตรี พช.บ. สาขาการศึกษานอก ร.ร. สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ.2532
 - 4.2 ปริญญาโท M.A. สาขาสังคมวิทยา University of Poona, India.
 - 4.3 ปริญญาเอก Ph.D. สาขาสังคมวิทยา Panjab University, India.
5. ประสบการณ์การทำงาน

: (รหัสประจำตัว 47-06-0071 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
งานวิจัยที่ทำสำเร็จแล้ว

 - 5.1 การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ : กรณีศึกษาวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี ปีพิมพ์ 2547 (หัวหน้าโครงการ)
 - 5.2 การทบทวนองค์ความรู้เรื่อง ผู้ติดเชื้อ HIV ผู้ป่วยเอดส์และการดูแลรักษาสุขภาพแบบทางเลือก. ปีพิมพ์ 2546 (ผู้ร่วมวิจัย)
 - 5.3 กระบวนการพัฒนาพระสงฆ์ที่พึงปรารถนาตามพระธรรมวินัย. ปีพิมพ์ 2545 (ผู้ร่วมวิจัย)

งานวิจัยที่กำลังทำ

 - 5.1 การศึกษาความต้องการทรัพยากรทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ในปี 2549-2554 (หัวหน้าโครงการ)

ผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นายลือชัย วงษ์ทอง
(ภาษาอังกฤษ) Mr. Luechai Wongthong
2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ ระดับ 6
3. ที่อยู่ (ที่ทำงาน) 104/40 ถ.ชิวณา อ.แม่สอด จ.ตาก 63110 โทร. 01 - 987-9904
4. ประวัติการศึกษา

ปริญญาโท พบ.ม สาขาวิชาเอก การวิเคราะห์และวางแผนทางสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) กรุงเทพมหานคร ปีที่จบ 2539

5. ประสบการณ์การผลงานวิจัย

1. โครงการศึกษาสภาพแวดล้อมทางน้ำบริเวณลำคลอง โดยรอบการนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง 2537 (เสนอ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายวิรัตน์ โพธิ์วิหค)
2. ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของสำนักงานเขต กรุงเทพมหานคร 2537
3. โครงการศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้ไฟฟ้าที่มีต่องานบริการของการไฟฟ้า นครหลวง 2539
4. เส้นทางสู่การเป็นนักพัฒนามืออาชีพ 2540 มุลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (TRRM) โดยสนับสนุนองค์ระหว่างประเทศเพื่อนพัฒนาประเทศ เนเธอร์แลนด์ (NOVIB)
5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ยาบ้าในพื้นที่ 11 จังหวัดอีสานตอนบน สำนักวิจัยวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2541
6. ผ่านการอบรม กลยุทธ์การพัฒนาผลงานวิชาที่มีคุณภาพ

ประวัติการได้รับทุน : - สำนักนายกรัฐมนตรี

- สำนักงานคณะกรรมการการปฏิรูประบบราชการและสำนักงาน ก.พ.
- มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
- สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลงานวิจัยที่พิมพ์เผยแพร่

- การศึกษาวิถีชีวิตแรงงานหลบหนีเข้าเมืองชาวพม่าโดยผิดกฎหมาย ในจังหวัดระนอง

- ความต้องการของพนักงานในสถานะเศรษฐกิจปัจจุบัน ต่อการบริหารการจัดการของ
กิจการ

- ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ยาบ้าในเขตพื้นที่ 11 จังหวัดอีสานตอนบน
- การเป็นนักวิจัยให้สมศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิ
- บทบาทของพระเครื่องรางของขลังกับสังคมไทย
- นโยบายสิ่งแวดล้อมกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ : ศึกษากรณี มลพิษทางน้ำ

ตำแหน่งจากประสบการณ์ในการวิจัย

- นักวิจัยแห่งชาติปี 2542 (รหัสประจำตัว 42-00-0003) สำนักงานคณะกรรมการวิจัย
แห่งชาติ

ประสบการณ์วิชาสอน

- ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคม
- ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการ
- ระเบียบวิธีวิจัยทางธุรกิจ
- ระเบียบวิธีวิจัยทางการตลาด
- สถิติเพื่อการวิจัย
- คอมพิวเตอร์เพื่องานวิจัย (การใช้โปรแกรม SPSS/FW)
- วิชาพื้นฐานทั่วไปทางสังคมศาสตร์
- การจัดการทรัพยากรมนุษย์
- มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

ประสบการณ์การทำงาน

- อาจารย์ภาควิชาภาษาและสังคมคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอม
เกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง

- อาจารย์ภาควิชาแกนธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- อาจารย์ภาควิชาสาขาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยภาค ตะวันออก
เฉียงเหนือ

- หัวหน้าสำนักวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- คณะกรรมการจัดทำหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ

- คณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล(ภาษาไทย) ดร. ภัทรพล ไจเย็น
(ภาษาอังกฤษ) Dr. Phatraphol Jaiyen
2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ 5
3. ที่อยู่(ที่ทำงาน) ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700 โทร. 0813747846
4. ประวัติการศึกษา
 - 4.1 ปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ (พธ.บ.)
สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่จบ 2535
 - 4.2 ปริญญาโท คณะเศรษฐศาสตร์(M.A.)
สถาบัน Marathwada University India ปีที่จบ 2537
ปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์
สถาบัน Deemed University Pune India ปีที่จบ 2543
 - 4.3. ปริญญาเอก คณะเศรษฐศาสตร์
สถาบัน Marathwada University India ปีที่จบ 2544
5. ประสบการณ์การทำงาน

อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กรุงเทพฯ
อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยศิลปากร
อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
อาจารย์พิเศษ โรงเรียนวัดนายโรง (English Programme)
อาจารย์ระดับ 5 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2548
6. ประสบการณ์ในการทำวิจัย

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

 1. การศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจในงานและการเพิ่มประสิทธิภาพของงานของพนักงานโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศไทยและอินเดีย : ปีที่พิมพ์ 2544 (เป็นหัวหน้าโครงการ)
 2. การศึกษาแนวโน้มการจัดสรรงบประมาณของประเทศไทยระหว่างปี 2523-2538 : ปีที่พิมพ์ 2545 (เป็นหัวหน้าโครงการ)
 3. การศึกษาทิศทางการผลิตและการจัดจำหน่ายสินค้า OTOP ในจังหวัดสุพรรณบุรี : ปีที่พิมพ์ 2547 (เป็นผู้วิจัยร่วม)